

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

5-6

Մարիտա Միմոնյան
Սուսան Մարկոսյան
ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ
5-6-րդ դասարան

ԵՐ.: «ՆՈՐ ԳՊՐՈՅ» 1995 320 էջ:

ՄԱՐԻՏԱ ՄԻՄՈՆՅԱՆ
ՍՈՒՍԱՆ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ

5-6-րդ

դասարանների

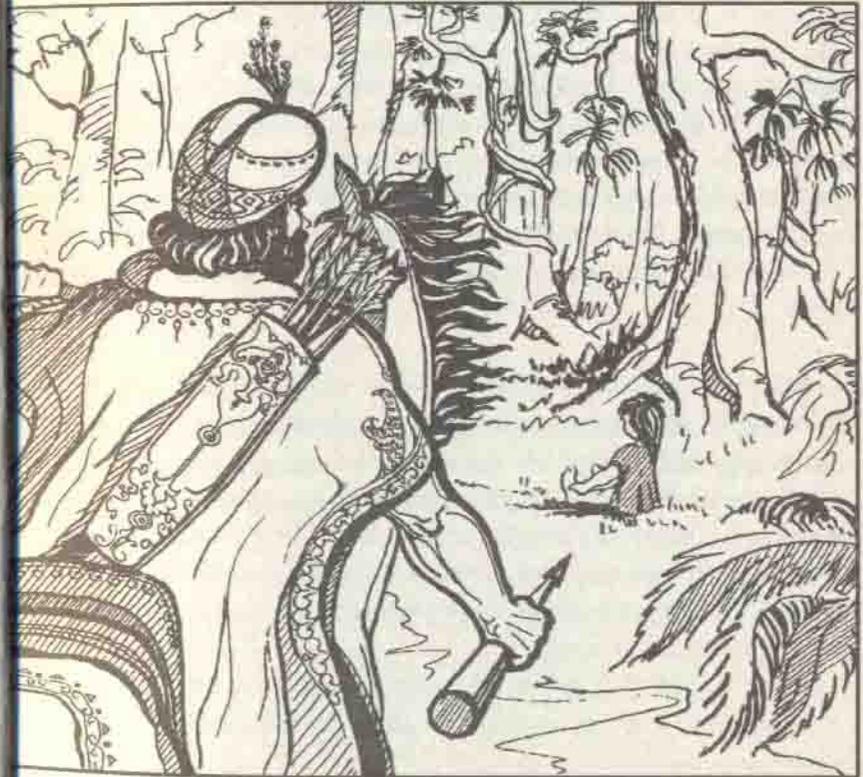
© «ՆՈՐ ԳՊՐՈՅ»
հրատարակչություն
1995

«ՆՈՐ ԳՊՐՈՅ»
ԵՐԵՎԱՆ 1995

ՈՍԿԻ ՔԱՂԱՔԸ

1

Ժուկով-ժամանակով Հնդկաստանի Բենարես քաղաքում տիրելիս է լինում Ուքանա բագավորը: Օրերից մի օր մեռնում է նրա սիրելի կինը: Գժբախտ բագավորը չի կարողանում մխիթարվի ոչ մի բանով, ի որսորդության է տ. ալիս: Մի անգամ էլ, երբ որսի է դուրս գալիս, անտառում գեղեցիկ փոքրիկ աղջիկ է գտնում: Ուրախանում, աշխարհքով մին է լինում, նում տուն է բերում, որդեգրում, անունը դնում Քանաքարա:

Լեծանուն է Քանաքարան, դառնում է տխուր թագավորի միակ մխիթարանը: Երբ հասնում է ամուսնության ժամանակը, թագավորը հրավիրում, հավաքում է իր երկրի երիտասարդ արքայազուններին ու իշխանազուններին, որ նրանց միջից ընտրություն անի Քանաքարան: Բայց աղջիկը դուրս չի գալիս իր սենյակից:

- Հայրիկ,- ասում է,- գիշերս մորս հոգին երազ եկավ ինձ: Ասավ. «Քանաքարա՛, շատ շատերը կխնդրեն քո ձեռքը, յխաքվես ոչ գեղեցկության, ոչ քաջության, ոչ հարստության, որովհետև անբախտ կլինես, որին էլ ընտրես քեզ ամուսին, ընտրիր միայն նրան, ով կյանքում գոնե մի անգամ եղած լինի Ոսկի քաղաքում»:

- Ըստ լավ, աղջիկս,- ասում է քարի ծերունին,- իմաստուն են երազները, ու մորդ հոգին քո երջանկության համար է խոսում: Ես էդպես էլ կհայտնեմ հավաքված փեսացուներին, ինչպես ազդել է երազը, ու ինչպես քո սիրուն է ուզում: Նրանք աշխարհ տեսած մարդիկ են, և, անշուշտ, նրանց մեջ կգտնվեն էնպեսները, որ իրենց կյանքում գոնե մի անգամ եղած են Ոսկի քաղաքում:

Էսպես էլ հայտնում է թագավորը հավաքված արքայազուններին ու իշխանազուններին: Երբ Ոսկի քաղաքի անունը լսում են, ամենքը նայում են իրար երեսի ու զարմանքով վեր են քաշում ուսերը:

- Էդպես քաղաք մենք չենք էլ լսել մեր օրումը, ուր քե տեսել...

Նստում են ձիանքը ու իրար հետևից հեռանում, ցրվում իրենց աշխարհքները:

Բենարեսում մի երիտասարդ է լինում՝ Դիվանա անունով: Մի շուայ, զվարճասեր երիտասարդ է լինում Դիվանան: Իր կարողությունը խնջույքներում ու քեֆերում վատնած, դատարկ, ձանձրացած կյանքից ու աշխարհքից: Հենց որ թագավորի աղջկա որոշումը լսում է, մտածում է. «Ա՛: Է՛հ լավ դեպք՝ աշխարհքում մի քիչ էլ զվարճանալու, միանգամից և՛ կհարստանաս, և՛ գեղեցիկ կլին կունենաս: Եվ ինչպե՛ս ոչ որի մտքով չի անցել գնա ասի՛ տեսել է Ոսկի քաղաքը ու ամուսնանա հետը»:

Վեր է կ՛նում, շիտակ գնում Ուքանա թագավորի պալատը:

- Հայտնեցն՞ք ջքնաղ Քանաքարային, որ ես՝ երիտասարդ Դիվանաս, եղել

եմ Ոսկի քաղաքում:

Ամբողջ պալատը թնդում է ցնծությունից, վերջապես եկավ սպասած հերոսը:

- Ներս հասեցեք,- խնդրում են դրանիկները ու ներս են տանում երիտասարդին գեղեցիկ Քանաքարայի մոտ: Քանաքարան խնդրում է նրան, որ պատմի, քե ինչ բան է Ոսկի քաղաքը: Ու Դիվանան սկսում է իր սուտ պատմությունը.

- Ոսկի քաղաքը... Էլ մի՛ ափ, տիրուհի, քե ինչ զարմանալի բան է էդ Ոսկի քաղաքը, որ ես ընկա մեջը... Առևտրական գործերով անցնում էի աշխարհից աշխարհ, հազար ու մի աշխարհ ընկա, հազար ու մի քաղաք տեսա՝ հազար ու մի հրաշալիքներով լիքը... Մի անգամ էլ, մի աշխարհքում, որի անունը լեզվիս ծնրին է, և հիմի կասեմ որտեղ որ է, տեսեմ հեռվում մի ահագին տարածություն վառվում է արևի տակ, ինչպես մի է՛վլայական հրդեհ:

- Էս ի՞նչ հրաշք է,- հարցնում են ընկերներիս:

- Ոսկի քաղաքն է,- ասում են ինձ:

Շշմարիտ որ Ոսկի քաղաք... Մտեսնում եմք, ի՛նչ տեսնենք՝ տները ոսկի, ծառերը ոսկի, փողոցները ոսկի... Մարդիկ էլ ոչ աշխատում են, ոչ շարչարվում են, նստած ուտում-խմում են...

- Դե՛րս արեք էս անհամբ ստախոսին,- բարկացած կանչում է Քանաքարան: Վզին տա՛րվ դուրս են անում երիտասարդ Դիվանային, և պալատը նորից ընկղմվում է տխրության մեջ:

Բայց էն օրվանից, ինչ երիտասարդ Դիվանան տեսնում է գեղեցիկ Քանաքարային, սիրահարվում, փոխվում, դառնում է բոլորովին ուրիշ մարդ: Բունը վախչում է նրա աչքերից, զիշեր-ցերեկ միայն էն է մտածում, որ գնա՛, գնա՛, գնա՛ գտնի Ոսկի քաղաքը, ուր ուզում է լինի, ու գա պատմի Քանաքարային: Թողնում է տուն ու տեղ, հերն ու մեր, գլխիս փեշն է դնում գնում, որտե՛ղ ես, Ոսկի քաղաք, քեզ եմ գալիս: Գնում է, գնում, ամեն պատահողից հարց ու փորձ է անում. ոչ ով չի էլ լսել Ոսկի քաղաքի անունը, ուր մնաց, քե տեղն ասեր:

Մի օր էլ Դիվանան հոգնած, տխուր անց է կենում մի խոք անտառով: Տես

նում է մի ծառի վրա նստած է մի մեծ արծիվ: Նետն ու աղեղը պատրաստում է, որ զարկի, մին էլ արծիվը լեզու է առնում, ասում.

- Ինչո՞ւ ես ինձ սպանում, ո՞վ քարի մարդ. առանց էն էլ վիրավորված եմ: Որսկանի նետը մտել է քեխ տակը, անտանելի ցավ է տալիս ու աշոյունաբան է անում ինձ: Եթե գթաս, նետը հանես ու առողջացնես ինձ, ես քեզ էն լավությունը կանեմ, ինչ որ միայն արծիվը կարող է անել:

Չարմանում է երիտասարդ Գիվանան, թե ինչպես է անլեզու հավքը խոսում մարդկային լեզվով, ապա ուշաբերվելով մտտ է գնում, ծառիցը զգույշ վեր է քերում վիրավոր արծիվին, նետը հանում է քեխ տակից ու տանում անտառում մի խրճիթ, սկսում է բժշկել:

Արծիվը առողջանում է ու դիմում է Գիվանային.

- Ես խոսք տվի, թե քեզ էն լավությունը կանեմ, ինչ որ միայն արծիվը կարող է անել: Խոսք եմ տվել, ու խոսքս խոսք է, պետք է կատարեմ՝ ինչ էլ որ սիրտդ ուզի, լեզուդ ասի: Ասա տեսնեմ՝ ի՞նչ ես ուզում:

Ու նստում է երիտասարդը, պատմում արծիվին իր պատմությունը: Աղաչում, որ իրեն տանի Ոսկի քաղաքը:

- Գժվար քան ուզեցիր, քայց արծիվի համար չի դժվարը: Դու միայն ամուր կաց իմ մեջքին, դեռ ճրագները չվատված՝ քեզ վեր կբերեմ Ոսկի քաղաքում, ասում է արծիվը ու վեր բռցնում երիտասարդին:

Քաց է անում իր հսկայական քեռը, բարձրանում է մինչև ամպերը, պանուն հեռո՞ւ, դեպի արևոյս: Երկյուղից ու արագությունից գրեթե շնչասպառ է լինում, ուշքից գնում է Գիվանան: Մին էլ էնտեղ է ուշքի գալիս, որ արծիվը ծղրտում է.

- Ահա Ոսկի քաղաքը,- ու իջեցնում է գետին:

6

Աչքը քաց է անում Գիվանան: Առջևը, կանաչ այգիների մեջ քաղված, տարածվում է մի քաղաք: Կապույտ գետը ողորվելով անցնում է նրա միջից: Հեռվից՝ շատ ծանոթ քաղաքների նման մի քաղաք է էն էլ փոքրիկ քաղաք: Առաջ է գնում: Չորս, կողմը՝ բարելից այգիներ, զմրուխտ կանաչ, հազարագույն ծաղիկներ: Օղը լիքն է բարմությունով ու բուրմունքով, թռչունների ծվլոցով ու ջրերի կարկաչով, և նրանց հետ միախառնվելով հնչում են մարգերում ու այգիներում աշխատողների երգերը:

Ա՛խ, ի՞նչ լին է աշխարհքն ազար
Էս կյանքի համար, ամենքի համար,
Ինչքա՞ն լիքն է, ինչքա՞ն առար.
Էս կյանքի համար, ամենքի համար:

Ա՛խ, ի՞նչ լավն է աշխարհքը,
Առողջ յնոքով, խաղաղ հոգով,
Ի՞նչ անուշ է հոսում կյանքը
Լիքը սիրով, ծաղկով, երգով:

«Երջանիկ մարդիկ», - մտածում է Գիվանան ու դիմում է նրանց.

- Ասացեք, աղաչում եմ, ո՞վ երջանիկ մարդիկ, ի՞նչ է ես քաղաքի անունը:

- Ոսկի քաղաքն է սա, բարի՝ Ետարական:

- Իսկ դուք ծառանե՞ք եք, որ բանում եք ձեր տերերի այգիներում, թե՞...

- Մենք տեր ու ծառա չգիտենք:

- Իսկ ձեզ ո՞վ է կատավարում:

- Գոհար քագուհին:

- Ըստ զորեղ քագուհի է երևի:

- Այո՛, նա գիտի երջանկացնելու գաղտնիքը:

- Արդյոք կարելի՞ է նրան տեսնել:

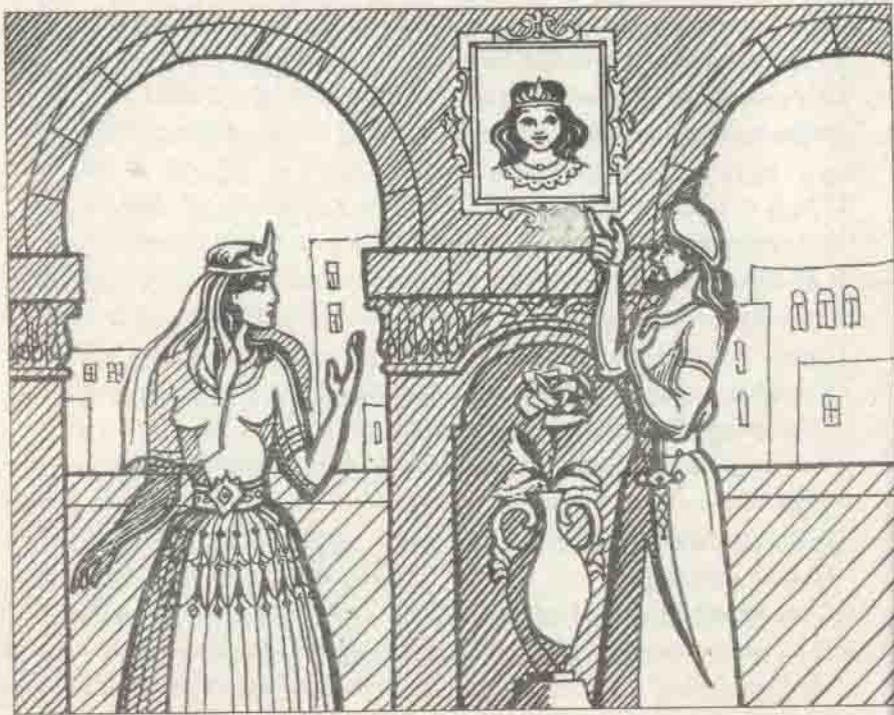
- Նրա դուռը քաց է ամենքի առջև, իսկ օտարականներին միշտ նրա մտան տանում, և քեզ էլ կերավիրեն, անշուշտ:

7

Ճշմարիտ որ, ներս է մտնում քաղաքը թե չէ, Գիվանային խնդրում են Գոհար քագուհու ապարանքը: Ապարանքում, երբ կերակրվում է, կազդուրվում ու հանգստանում, հրավիրում են քագուհու մոտ: Թագուհին մի շատ բարի և ազնիվ կին է լինում և էնքան չքնաղ, որ հրեղեն-փարեղեն մի արարած է թվում Գիվանային: Կախարդ որ կախարդ, հենց մի տեսնելով կախարդում է նրան:

- Ի՞նչն է քեզ բերել մեր աշխարհքը, երիտասարդ օտարական,- հարցնումք է անում Գիվանային,- վի՞շտն է քեզ հալածում, թե՞ քախտն է առաջնորդում, և ինչո՞վ կարող եմք օգտակար լինել քեզ:

Թագուհու ազնվությունից ու հարցնումքից ոգևորված՝ Գիվանան սրտաբաց պատմում է մի առ մի, թե ով է ինքը, ինչ է եկել իր գլուխը ու ինչպես է հասել Ոսկի քաղաքը:

- Միշտ լավ է,- ասում է քազուհին,- երբ մարդիկ բողոքում են իրենց վատ սովորություններն ու կրքերը, լցվում են բարձր կարտոով ու ձգտում են, գնում են հասնելու մի բարձր նպատակի: Թե կհասնեն՝ լավ. թե չեն հասնի, դարձյալ միշտ լավ է ու լավ, որովհետև կյանքը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ՝ ձգտում ու ճանաչարի:

- Իսկ երջանկությունը...

- Աշխատել լավ ճանաչարիի վրա ու գոհ լինել իր ունեցածով:

- Է՞դ է երջանկությունը:

- Ուրիշ ոչինչ:

- Իսկ ես կարծում էի, թե ձեր քաղաքը լիքն է ոսկով, և նրանից է, որ գոհ ու երջանիկ են ձեր մարդիկ,- հայտարարում է Գիվանան:

- Ոսկի՞,- քմծիծաղ է տալիս Գոհար քազուհին,- ոսկին մետաղ է, որ հողից է դուրս գալի, երջանկությունը զգացմունք է, որ սրտից է բխում: Ի՞նչ կապ կա նրանց մեջ:

- Իսկ ես կարծում էի՝ անտելի բանակ ունեք և զենքի ուժով եք պահպանում

ձեր նրկրի սքանչելի կարգն ու խաղաղությունը,- շարունակում է Գիվանան:

- Օ՛, երբեք: Ահն ու սպանակիցը և խաղաղությունը իրար չեն տեսել և միասին չեն ապրում:

- Իսկ ես կարծում էի, թե դուք հազարավոր ոսկեգնդեր տաճարներ ունեք, նրանց մեջ անդադար աղոթում են ձեր հոգևոր հայրերը և աստծու աչքը քաղցր պահում ձեզ վրա:

- Ո՛չ, բարեկամ, մենք բնության ընդարձակության մեջ ենք պաշտում նրան և միջնորդներ չենք ճանաչում մեր հոգու ու նրա մեջ:

- Սքանչելի երկիր,- քացականչում է Գիվանան, հիշում է իր հայրենի երկիրն ու ընկնում մաքի տունը:

Ապա թե տանում է կախարհ քազուհին, մաս է ածում Գիվանային իր ապարանքի սրահները: Սրահներից մեկում Գիվանան տեսնում է պատից կախած մի աղջկա պատկեր:

- Վա՛հ, ինչքան նման է,- քացականչում է ու մնում է ամառը քարացած:

- Ո՞ւմ նման է:

- Նրա...

- Ո՞վ է նա:

- Զանաքարան... իմ Զանաքարան...

- Բայց ո՞վ է Զանաքարան:

- Զանաքարան, քազուհի, հենց էն աղջիկն է, որի մասին քեզ պատմեցի: Նրա համար եմ ես հեռացել իմ հայրենի երկրից, բնկել աշխարհից աշխարհ ու արժվի բնով հասել Ոսկի քաղաքը և կրկին պետք է վերադառնամ նրա մոտ:

- Ինչո՞ւ ես վերադառնում, ազնի՛վ Գիվանա,- խոսում է գեղեցիկ քազուհին:- Մի՛ վերադառնա, Գիվանա, մնա մեզ մոտ, ապրի մեզ հետ: Մի՞թե ավելի վարքան չէ Ոսկի քաղաքը, մի՞թե հրաշալի չեն էս կախարդական այգիները...

- Ո՛չ: Թագուհի, չեմ կարող:

- Մի՞թե գեղեցիկ չեմ ես...

- Ո՛չ, չի լինելու, որ չի լինելու:

Էն ժամանակ քազուհին պատվիրում է, նավ են պատրաստում ու ճանաչարի են դնում Գիվանային դեպի իր հայրենի երկիրը, դեպի Զանաքարան:

Ճանաչարիին ծովում սաստիկ այնկոծություն է վեր կենում, նավը գցում է մի կղզի: Մի կանաչ կղզի՝ լիքն ամեն քարիցով ու գեղեցկությունով: Բայց ա-

մենից գեղեցիկը լինում է նրա ջանքեր տիրուհին, որ Դիվանային առաջարկում է ամուսնանա իր հետ, թագավորի էն ազատ ու առատ աշխարհում:

- Չեմ կարող, նազելի՛ տիրուհի,- հրաժարվում է Դիվանան,- ես դարձյալ իմ ճանապարհն եմ շարունակելու, ինչ ուզում է լինի, դեպի իմ հայրենի տունը, դեպի իմ Քանաքարան, որին չեմ փոխելու ոչ որի և ոչ մի թագավորության հետ:

Ես ասելու հետ հենց այքը ճպում է Դիվանան, մին էլ քաց է անում, կղզում տիրուհու փոխարեն առաջը կանգնած է Գոհար թագուհին:

- Մի՛ վախենա, Դիվանա, ու մի՛ զարմանա,- անուշ ժպտալով խոսում է նա:- Տեսնո՞ւմ ես, Ոսկի քաղաքի թագուհին եմ ես՝ կախարդ Գոհարը: Իմ աղջիկն է Քանաքարան: Մանուկ հասակում Սև դեղ նրան հափշտակեց ու տարավ: Էն օրվանից ամեն եկվորի ինձ-մոտ էի հրավիրում, հարց ու փորձ էի անում, պատկերն էի ցույց տալիս, բայց ոչ ոք չէր իմանում, թե ուր է ընկել նա: Եվ ահա դու եկար նրա սիրով ոգևորված ու վերադառնում ես կրկին նրա մոտ: Քո սերը փորձելու համար էր, որ ես քեզ արի էն ամեն առաջարկներն իմ քաղաքում: Եվ դարձյալ քեզ փորձելու համար էր՝ ես առա ուրիշ կերպարանք, քեզ փորձելու համար ստեղծեցի ես փորձանքը ու ես վայելությունները, որ լոկ երևույթ են միայն: Այժմ ես հավատում եմ քեզ, հավատում եմ քո սերին ու քո բարությանը: Դու, հիրավի, այժմ երջանիկ կանես և՛ Քանաքարային, և՛ ամեն մարդու: Վերջապես, այժմ դու գիտես երջանկության գաղտնիքը:

Ես խոսքի հետ մի փետուր է կրակում կախարդ թագուհին, և սև ամպի անան, հակինթավոր քները փռած, հայտնվում է մի մեծ արծիվ:

- Տար,- բացականշում է կինը, ու ամեն բան չքանում է Դիվանայի աչքից, այնինչ օդի մեջ հնչում է երգը.

Գոհ աշխարհքից, գոհ իր կյանքից,

Միմուրդ հավքի գնրուխար քեին

Երջանկության հայրենիքից

Գնում է նա, գնում կրկին:

Գնում է նա վերածնված

Մարուր սիրով, բարի սրտով.

Դեպի երկիրն իր նախահարց

Յավերի րուն, արցունքի ծով:

Տանում է նա ուժը ոգու,

Անվերջ սերը, անհար բարին,

Երջանկություն ամեն մարդու,

Խաղաղություն ողջ աշխարհին:

9

Հոգու վրա է լինում Ուքանա թագավորը, որ արծիվը ծղրտում ու վեր է դնում Դիվանային իր հայրենի քաղաքի սահմանում: Քաղաքն է մտնում Դիվանան ու գնում ուղիղ թագավորի ապարանքը:

- Հայտնեցե՛ք գեղեցիկ Քանաքարային, որ ես՝ երիտասարդ Դիվանա, գալիս եմ Ոսկի քաղաքից:

Ընդունում են ներս: Դեմքը տեսնելուն պես Քանաքարան բարկանում է իր ծառաների վրա:

- Մի՞թե չեք ճանաչում սրան, որ ներս եք քողել նորից: Մի՞թե էն սրիկան չի սա, որ մի անգամ փորձեց ինձ խաբի, և ահա նորից հանդգնում է, ուզում է հին խաղը խաղա: Դո՛ւքս արեք իսկույն:

- Սպասի՛, չքնա՛ղ Քանաքարա,- խնդրում է Դիվանան,- հիրավի, ես նա էի, բայց էլ նա չեմ: Ես այժմ Ոսկի քաղաքից եմ գալի, քո կախարդ մոր՝ Գոհար թագուհու ապարանքիցն եմ վերադառնում, քո մանկության ննջարանումն եմ եղել, ուր դեռ կախ է արած քո սիրուն պատկերը... Ես այժմ գիտեմ՝ ինչ բան է Ոսկի քաղաքը, ինչ է ոսկին, և ինչ է երջանկությունը: Ես այժմ գիտեմ երջանկության գաղտնիքը:- Եվ ամեն բան նստում պատմում է մի առ մի:

- Այժմ ես քոնն եմ,- բացականշում է Քանաքարան և աշխարհով մին է լինում ուրախությունից: Ուքանա թագավորն էլ շնչի է գալի, օխտն օր, օխտը գիշեր ամբողջ երկիրը կատարում է նրանց հարսանիքը: Ամենքն ուրախանում են ու լիանում: Ես ուրախությունը տեսնելուց հետո ծեր թագավորն էլ կյանքն ու արևը բաշխում է ապրողներին ու մեռնում: Նրա տեղը թագավոր է նստում Դիվանան ու սկսում է իր երկիրը կառավարել էն կարգով, ինչ տեսել էր Ոսկի քաղաքում: Ոսկի չկար նրա երկրում, բայց մարդիկ ապրում էին արդար աշխատանքով, գոհ ու երջանիկ իրենց ունեցածով: Եվ էն ժողովուրդը, որ մի ժամանակ տրտնջում էր, թե աշխարհքը նեղ է ու ցավով լիքը, հիմա երգում էր ամեն տեղ.

Ինչքա՛ն լին է աշխարհքն ազատ

Ես կյանքի համար, ամենքի համար:

Ինչքան լիքն է ինչքան ստար
Էս կյանքի համար, ամենքի համար:

Ինչ ազնիվ է աշխատանքը
Առողջ շնորով, խաղաղ հոգով,
Ինչ քեթև է անցնում կյանքը
Լիքը սիրով, ուրախ երգով:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և քառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրիր այն հայրվածը (ընդգծիր կամ արտագրիր), որտեղ երևում է, թե ինչպիսին էր Գիվանան սկզբում:

Մեղադրիր Գիվանային:

Արդարացրու նրան:

3. Ինչպիսին դարձավ Գիվանան հերազայում: Պարմիր նրա մասին:

4. Ինչը օգնեց Գիվանային դառնալու այդպիսին:

5. Պարմիր Ոսկի քաղաքի մասին:

6. Բացատրիր Ոսկի քաղաքում հնչող երգը:

7. Ինչո՞ւ է քաղաքը կոչվում Ոսկի քաղաք:

8. Պարմիր Գոհար քազուհու մասին:

9. Ո՞ր հարվածներում է երևում, որ Գոհար քազուհին կախարդ է:

10. Ո՞րն է երջանկությունը՝

ա) ըստ Գոհար քազուհու,

բ) ըստ քեզ:

11. Փորձիր բացատրել այս միտքը:

Միշտ լավ է, երբ մարդիկ բողոքում են իրենց վատ սովորություններն ու կրքերը, լցվում են բարձր կարոտով ու ձգտում են, գնում են հասնելու մի բարձր նպատակի: Թե կհասնեն լավ, թե չեն հասնի, դարձյալ միշտ լավ է ու լավ, որովհետև կյանքը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ ձգտում ու ճանապարհ:

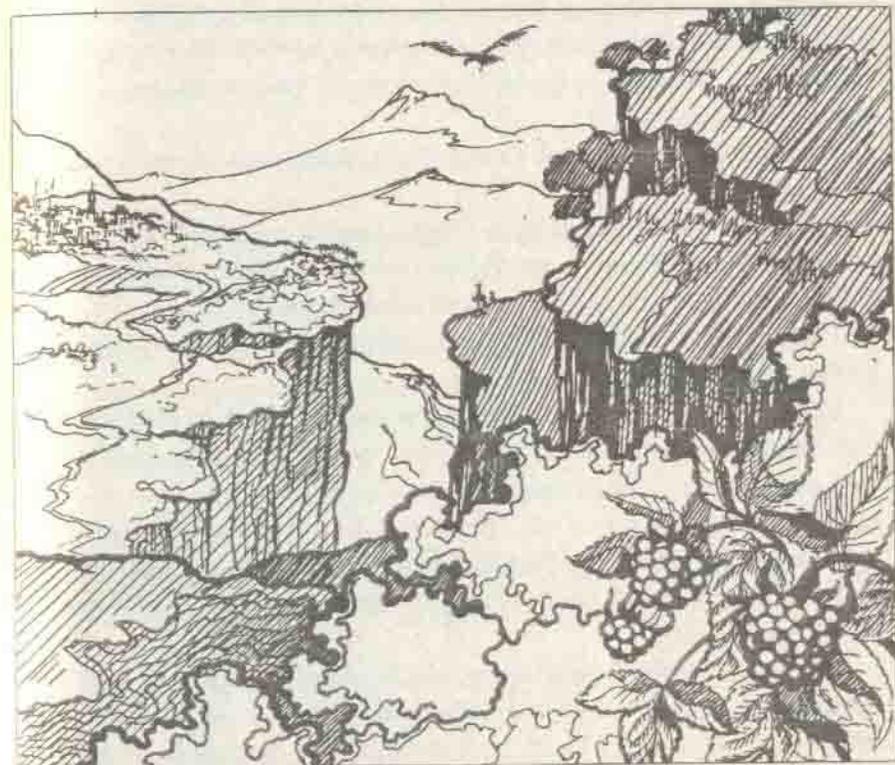
12. Վերնագրիր 8-րդ հարվածը:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ

ՄԻ ԳԻՇԵՐ ԱՆՏԱՌՈՒՄ

Մեր կողմերում օգոստոսը մոտի ամենալավ ժամանակն է: Ինչքան մոռ, հաղարջ կա մեր անտառներում... Ամեն մի բացուտ - մեծ թե փոքր - լիքն է մոտի բլիներով: Բայց ամենից շուտ հասնում է Բնձորա մոռը, որովհետև տեղը տաք է, արևոտ:

Բնձորը, սակայն, մեր գյուղից բավական հեռու է: Այնտեղից մոռ բերելու համար մերոնք երեկոյան գնում են, գիշերը մնում Բնձորա անտառում, որ առավոտը՝ արևածագից առաջ, սկսեն մոտի քաղը և կարենան ճաշից հետո վերադառնալ:

Մի անգամ ահա ընկերներս տարան ինձ Բնձոր, որ գիշերը մնանք և առա-
վտար վաղ մտք քաղենք:

Ես շատ անգամ էի եղել անտառում, բայց առաջին անգամն էր, որ պիտի
գիշերեի այնտեղ:

Ես առհասարակ անտառ շատ եմ սիրում: Սիրում եմ նրա զովը, նրա խշշո-
ցը, նրա փոթորիկը և նրա վեհ լուսքյունը:

Ոչ մի տեղ, գուցե, մարդ այնքան ազատ չի շնչում, որքան անտառում:

Հինգ ընկեր էինք, հինգս էլ դպրոցի աշակերտներ, հինգս էլ մի դասարա-
նից: Ամենից տարիքովը մեր մեջ Վահանանց Վանին էր, որ միշտ գիշերակաց
մտոյ էր գնում իր հոր կամ ուրիշ տղաների հետ, այնպես որ լավ ծանոթ էր տե-
ղին, գիտեր որտե՛ղ պիտի գիշերել, որտե՛ղ է լավ մտը:

Տեղ հասանք թե չէ՝ մութն ընկավ:

Իսկ երբ հաց կերանք՝ Վանին ասաց.

- Հիմա մեռելի պես կքնենք՝ էնքան բեզարած ենք:

Վրաներս գցելու համար վերցրել էինք ամեն միսս մի բան՝ հին պիջակ, վե-
րարկու, մեզար: Գիշերելու համար փնտրեցինք և բոխիների տակ գտանք մի
հարթ, կանաչապատ տեղ ու, ծածկելու շորերիս կեսը տակներս, կեսը վրա-
ներս գցելով՝ պառկեցինք:

Թեև Վանին գուշակեց, թե մեռելի պես կքնենք, բայց իմ քունը բոլորովին
չտարավ:

Ընկերներս, իսկապես, իսկույն քնեցին և ամենից շուտ ինքը՝ Վանին, իսկ
ես - ամենևին քնել չկարողացա: Զգիտեմ անտուր լինելուց, թե վախից - քունս
փախավ: Ու պառկած ականջ էի դնում անտառի ձայներին:

Լսել էի, որ անտառում ամեն տեսակ գազաններ են լինում ու երկյուղից ա-
կանջս ձենի էի պահում:

Խոնավ էր և շատ զով: Ծառերի կատարներով քամի էր անցնում և ան-
տառն ամբողջ սվավում, փսփսում էր. թվում էր տերևները մեկը մյուսին ինչ-որ
զաղտնիք էին հայտնում, մեկը կարծես ասում էր՝ «ասա՛, ասա՛»... մյուսն
զգուշացնում էր՝ «սը՛ սս, սը՛ սս... կլսե՛ն, կլսե՛ն»... ու բոլորը կրկնում էին միա-
սին՝ «սը՛ սս»... ու մեկ էլ լռում էին հանկարծ. թվում էր՝ ականջ են դնում ինչ-որ
ձայների, սպասում են ինչ-որ կարգադրության, որ հետո ավելի եռանդով
սկսեն իրենց գործը:

Երբ անտառը լռում էր, տարօրինակ ձայներ էին լսվում, մի տեղ՝ քնած
թռչունի մեկը ճչում էր հանկարծ, թևերը թափահարում ու հանկարծ էլ լռում:
Մի ուրիշ կողմից լսվում էր մի խուլ մոռչյուն կամ խորոյուն... հետո ինչ-որ

ծանր հատաչանք ու բույլ տնքոց:

Այս բոլորը՝ ոչի՛նչ. մինչև անգամ հետաքրքրական էր, բայց ինձ վախեցրեց
հանկարծ մի ուրիշ ձայն. մեկ էլ, չգիտես անտառի ո՞ր կողմից, մի բառաչ լսվեց
և ապա անտառը լցվեց մի տարօրինակ ճոճոռոցով. թվաց՝ ծառերը, թափված
չոր ցախերը կոտորատվում են ինչ-որ մեկի ոտների տակ և անտառը լցվում էր
ճարճատյունով: Թվում էր՝ ահռելի մի հսկա է վազում անտառով և իր ճանա-
պարհին ջարդում ամեն ինչ:

Ես պառկած տեղս կույ՛ եկա վախից, քնազղաբար մոտեցա ընկերներիս ու
զարթեցրի Վանուն:

- Վանի՛, Վանի՛, էս ո՞վ է վազում անտառով:

Ես վեր կացավ ու քնաթաթախ ականջ դրեց:

- Պախրա կըլի, էլի՛, - ասաց անտարբեր ու քնեց նորից:

Հազիվ այդ ճոճոռոցը լռել էր, հանկարծ լսվեց երեխայի լացի ձայն.

- Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ...

«Ո՞վ է տեսնես այդ երեխային քերել այստեղ. թե՞ մոռացել են՝ բողել ան-
տարբեր»:

Մինչև մտածում էի, երեխայի լացը կրկնվեց նորից. այս անգամ ավելի
սաստիկ ու աղեկտուր:

Եվ հանկարծ լացն ընդհատվեց ու լսվեց մի բարձր բրբիջ:

- Հա՛ - հա՛ - հա՛...

Մարտահ անցավ մարմնովս, այնքան ահարկու էր այդ ծիծաղը առաջվա
սրտապատառ լացից հետո:

Վախից հրեցի Վանուն:

- Վանի՛, Վանի՛, վեր կա. էն ո՞վ է ծիծաղում...

Վանին քնաթաթախ գլուխը բարձրացրեց նորից:

- Էն ո՞վ է, Վանի, երեխա՞ է, թե մարդ...

Վանին քնծիծաղ տվեց:

- Չէ՛ մի: Բոռ բու է, էլի՛, - ասաց դարձյալ հանգիստ ու անտարբեր:

- Ի՞նչ գիտես:

- Խի չգիտեմ: Ամեն գիշեր եղպես է անում, էլի...

- Համ լաց է լինում, համ ծիծաղո՞ւմ...

- Բա իհարկե: Բնի՛, քնի՛...

Ասաց Վանին ու շուտ եկավ մյուս կողքի վրա:

Քիչ հետո մեր գլխի վրայով, ծառերի միջով մի թևավոր անցավ շատ ցա-
ծից ու, փոքր անց, նրա գնացած կողմը լսվեց մի քժած թռչնի վախեցած ճիչ ու

ծորոտոց, սայս ամեն ինչ լոտց:

Եվ միաժամանակ այնպիսի լուրջութուն էր, որ սրտիս ձայնը լսում էի: Հետո յիմացա ինչպես քնեցի:

Որքան էի քնել, չգիտեմ, մեկ էլ աչքերս բաց արի թեթև քվիքվոցից. ինձ թվաց՝ մեկը կանգ առավ մեր գլխավերևը, ծառերի ետև:

Ես աչքերս փակեցի, որ քան չտեսնեմ, բայց միաժամանակ ուզում էի իմանալ, թե ո՞վ եկավ կանգ առավ:

Վերջապես, երբ աչքերս նորից բացի՝ ուղիղ իմ դիմաց, մի քսան քայլ հեռու նկատեցի մի գույգ պսպղուն աչքեր...

Իմ բախտից լույսը բացվում էր. ավելի ուշադիր նայելով՝ տեսա թերանը բաց, լեզուն կախ գցած մի մոխրագույն շուն, որ կանգնել նայում էր մեր կողմը:

Դրան տեսնելով՝ սրտավնդվեցի:

Նստեցի պատկած տեղս ու կանչեցի:

- Քույի՛, քույի՛, քույի՛...

Շունը մոտ չեկավ. լեզուն քաշեց, մեջքն ուտեցրեց, վզի մագերը ցցեց ու նայեց անհանգիստ:

Ինձ թվաց՝ վախեցած շուն է, քաշվում է մոտենալ, այդ պատճառով ձայնիս առանձին սիրալիրություն տվի.

- Քույի՛, քույի՛, քույի՛...

Շունն ակամջները ցցած, աչքերը փայլեցնելով՝ շարունակում էր նայել:

- Արի՛, արի՛, - կանչեցի բարձր:

Իմ ձայնից Վանին գարթնեց:

- Էդ ո՞ւմ ես կանչում, - հարցրեց նստելով:

- Հրեն մի շուն է եկել, - ասի ուրախ-ուրախ, շան կողմը մատնացույց անելով: - Ոնց որ Քագոսանց շունն ըլի, չէ՞:

Վանին նայեց ու հանկարծ տեղից վեր թռավ:

- Տղերք, գե՛ լը, - գոռաց նա: - Վե՛ր կացեք... փետ, քար վերցրեք...

Տղաները մի ակնբարթում վեր թռան, քար ու փայտ վերցրին և «հա՛յ-հո՛ւյ» անելով, Վանու առաջնորդությամբ, ընկան գայի ետևից:

Ես մնացի մենակ ու ամոթահար: Ամաչեցի, որ չկարողացա գայը տարբերել շնից և այծմ, երբ ընկերներս հալածում էին այդ գայլին, ես վախեցնում էի նրանից ու, ակամջս ձայնի՝ սպասում, թե ի՞նչ է լինելու:

Տղաների «հայ-հույ»-ը գալիս էր հեռվից, անտառի խորքից ու թվում էր, թե նրանք շա՛տ հեռու են: Ես վախեցնում էի հանկարծ գայը պտտվի ու նորից գա ինձ մոտ, իսկ ընկերներս խոր տեղեր ընկնեն ու ինձ կորցնեն: Ու քանի նրանց ձայնը լսվում էր, ես դեռ փոքրիկ հույս ունեի, թե կգան... Բայց մեկ էլ ձայները կտրվեցին բուրբուլից:

Ուրեմն շա՛տ հեռացան...

Ուրեմն ինձ էլ չե՛ն գտնի...

Հուսահատությունից սկսեցի կանչել բարձրաձայն.

- Էեե՛յ, Վանի՛... էեե՛յ...

Իմ փոքրիկ ձայնը ռումբի պես դրմբում էր անտառի խորքում և արձագանքներով կրկնվում:

- Հեե՛ե՛...

Իսկ տղաների կողմից ո՛չ մի ձայն:

Իմ հուսահատությունն ու վախը կրկնապատկվեց:

Սկսեցի կանչել ավելի սրտաբատառ ձայնով.

- Վանի՛, հե՛յ, Վանի՛... էեե՛յ...

Ո՛չ մի պատասխան:

Տեսնելով ձայն չկա՝ սկսեցի լաց լինել:

Այդ ժամանակ հանկարծ ընկերներս, Վանու առաջնորդությամբ, ծիծաղելով դուրս եկան ծառերի ետևից:

- Ամոք-չի՞, առ, լաց ես լլնում, - ասաց Վանին: - Հորիք չի գեղը շան տեղ ես լոճել, հիմա էլ լաց ես լլնում...

Ու սկսեցին ծաղրել, ծիծաղել...

Ես թեզով աչքերս սրբեցի և ինքս էլ ուրախությունից նրանց հետ ծիծաղեցի իմ վախի վրա: Բայց որովհետև լուսացել էր արդեն, էլ չմնացինք այդտեղ. ամանները վերցրած գնացինք մոտուտ...

Այդ օրվանից անցել են շատ տարիներ, բայց ես երբեք չեմ մոռանում այդ գիշերը, որովհետև այդ մի գիշերվա մեջ այնքան քան սովորեցի... Ես իմացա, օրինակ, որ քնած ժամանակ փոքրիկ թռչունների վրա են հարձակվում գիշատիչ թռչուններ՝ և տեղն ու տեղը ծվատում-ուտում, որ բուն՝ երեխայի նման լաց

է լինում ու մեծ մարդու պես քրքջում, որ գայլը մեան է շան, բայց փայլում, պսպղուն աչքեր ունի, և որ նա այնքա՛ն էլ երկյուղալի չէ, եթե ընկերովի հարձակվեն վրան. ու գայլից ո՛չ թե պիտի վախենալ, այլ վախեցնել...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՎԻՐՄԵՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Փորձիր անբառը ներկայացնել առանց գործող հերոսների:

3. Փորձիր անբառը ներկայացնել միայն հերոսների խոսքում:

4. Այս հարվածի բարբառային ձևերը դարձրու գրական հայերեն.

- Հրեն մի շուն է եկել, ոնց որ Բագոանց շունն ըլի չէ՞:

- Անոք չի՞, տո, լաց ես ըլնում,- ասաց Վանին:- Հերի՞ք չի գելը շան տեղ ես դրել, հիմա էլ լաց ես ըլնում:

5. Ի՞նչ տարբերությունն էս տեսնում հեղինակի խոսքի և հերոսների խոսքի միջև:

6. Քեզ դուր եկա՞վ այս պատմվածքը: Ինչո՞ւ:

7. Ի՞նչ գիտես անբառի և անբառի բնակիչների մասին:

ՀԱՄ ՍԱՀՅԱՆ

ԱՆՏԱՌՈՒՄ

Անտառում ամալի ծվեցներ կային,
Կապույտ մշուշներ կային անտառում.
Օրոր էր ասում աշունն անտառին,
Բայց դեռ անտառի քունը չէր տանում:

Շուկներ կային անտառում այնքա՛ն
Եվ խոնավ-խոնավ քուրմուրքներ կային...
Իրար փաթաթված ստվեր ու կաժան,
Ու հետքե՛ր, հետքե՛ր, հետքե՛ր մարդկային:

Եղյամն էր սունկի գլուխն արծաթում,
Մրսում էր կարծես վայրի նշենին,
Հանգստանում էր հողմը բացատում՝
Ականջն ամայրուսի ազդանշանին:

Եղնիկի հորթը մամուռը դնչին,
Թռչում էր իր մոր բառաչի վրա,
Եվ որսկանը թաց խոտերի միջին
Կորած հետքերն էր որոնում նրա:

Փայտահատը հին երգն էր կրկնում
Եվ տաք սոթցն իր յուղում էր կրկին,
Թեղին անտառքեր ականջ էր դնում
Տապալված կաղնու խուլ հառաչանքին,

Անտառապահի տնակի առաջ
Խարույկն իր խաղաղ ծուխն էր ծածանում,
Եվ խարույկի մոտ եղևնին կանաչ
Մոճո՛ հետ սիրով գրույց էր անում...

Անտառում խորին խորհուրդներ կային,
 Եվ արձագանքներ կային անտառում,
 Օրոր էր ասում աշունն անտառին,
 Մակայն անտառի քունը շեր տանում:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քաները դուրս գրիր և քառարանի օգնությամբ բացարթի՛ր:
2. Բացարթի՛ր փոխարեքությունները (ոչ ուղղակի իմաստով գործածված արտահայտությունները):
 - ա) Անտառում ամպի ծվեցներ կային:
 - բ) Շշուկներ կային անտառում այնքա՛ն:
 - գ) Օրոր էր ասում աշունն անտառին:
 - դ) Եղյամն էր սունկի գլուխն արծաթում:
3. Բանաստեղծության ո՞ր պատկերն է քեզ շատ դուր գալիս: Ինչո՞ւ:
4. Նկարագրի՛ր բանաստեղծի ներկայացրած անբառը (բանաստեղծուբյունն արշակ փոխադրի՛ր):
 5. Պարմի՛ր այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:
 6. Գրավոր նկարագրի՛ր քո փեսած անբառը (դաշտը, սարը, այգին և այլն):

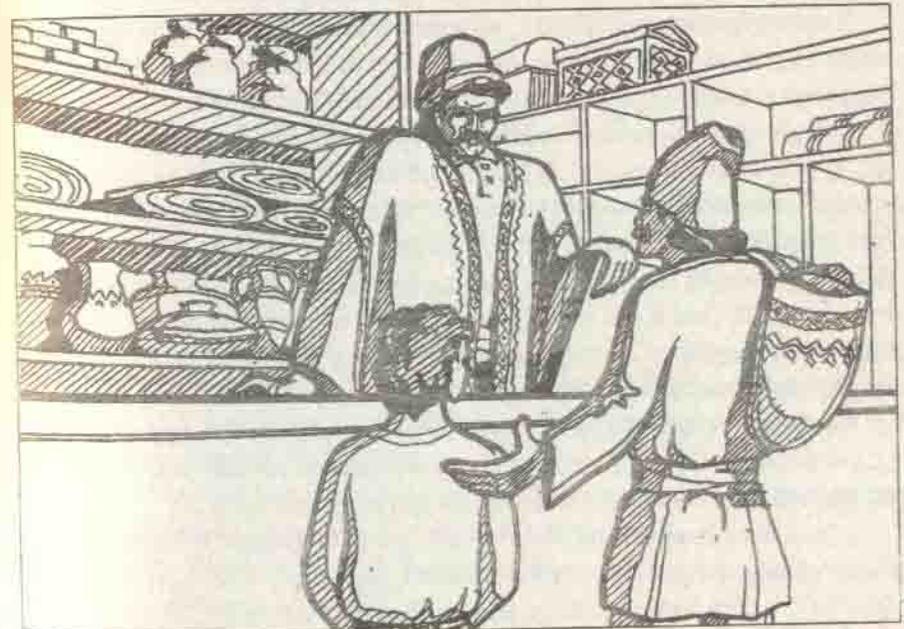
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ԽԻՂՈՐ

Ին՞ում է, չի լինում, մի գյուղացի: Այս գյուղացին մի օր վերցնում է իր մինուճար որդուն և տանում քաղաք մի վաճառականի, մի սովորաբարի մոտ աշակերտ տալու: Երկար ման գալուց հետո մտնում է մի հարուստ վաճառականի խանութ և ասում.

- Պարո՞ն վաճառական, ի՞ն որդուս աշակերտ չե՞ք վերցնի:
- Եվ ի՞նչնեմ,- պատասխանում է վաճառականը:
- Քանի՞ տարով կվերցնեք:
- Տասը տարով:
- Տասը տարին մի մարդու կյանք է, ես արդեն ուժասպառ եմ եղել, ուզում եմ

մի քանի տարուց հետո ի՞ն որդուս պտուղը ուտեմ, եթե կարելի է երեք տարով վերցրեք:

- Ո՛չ, որ այդպես է ութ տարով կվերցնեմ:

Վերջը հինգ տարով համաձայնում են, իսկ ոտճիկի մասին երկար խոսելուց հետո գյուղացին թողնում է վաճառականի խղճին, թե որքան որ կցանկանա վճարել հինգ տարուց հետո:

Անցնում է երկու-երեք տարի. գյուղացու որդին շատ հմուտ գործակատար է դուրս գալիս, այնպես, որ բոլոր հարևանները շատ նախանձում են, որ այս վաճառականն այսպիսի ճարպիկ գործակատար ունի, շատ են ցանկանում, որ այդ գյուղացու որդուն տանեն իրենց մոտ, չէ հաջողվում, որդին ասում է, թե՛ իմ հոր խոսքը պետք է սրբությամբ կատարեմ. չնայած որ գրավոր պայման էլ չունիմ, որդին ազնիվ խոսքը գրավոր պայմանից ավելի է գերադասում:

Հինգ տարին որ լրանում է, գյուղից, մայրիկից նամակ է ստանում, թե «հայրդ մերձիմահ հիվանդ է, հաշիվներդ խոզեխնիդ հետ վերջացրու և եկ: Փողի համար որքան որ կտա, չհակաճառես, որովհետև հայրդ քո վարձի համար թողել է խոզեխնիդ խղճին, որքան կտա կվերցնես, շատ թե քիչ»:

Որդին շատ է տխրում այդ նամակի վրա և երկար մտածելուց հետո գնում է խոզեխնի մոտ և ասում՝ «Մայրիկիցս նամակ եմ ստացել, թե՛ հայրդ մերձիմահ հիվանդ է, հաշիվներդ վերջացրու և եկ»:

Վաճառականն առանց երկար մտածելու, ասում է՝ գնա, ազատ ես:

Գործակատարը վրդովվում է, թե՛ պարոն խոզեխն, քա ես հինգ տարի ծառայել եմ քեզ, թե ինչպես եմ ծառայել քեզ, այդ աստված գիտե, վերև աստված, ներքև դուք, հայրս մերձիմահ հիվանդ է, մեռնում է, իմ հաշիվս տվեք գնամ:

- Ի՞նչ հաշիվ, ի՞նչ աստված, քեզ ուտացրել, խմացրել և փեշակ եմ սովորեցրել, էլ ի՞նչ ես ուզում, քեզ ոչ մի կոպեկ չեմ տալ, որտեղ ուզում ես գնա:

Այդ ժամանակներում այն քաղաքում մի այսպիսի սովորություն է լինում: Եթե մեկը մեռնելիս է լինում, բարեկամներին ոչ թե մեռելի տեղ: Ը է հայտնելիս լինում, թե՛ այսինչ մարդը մեռել է, պետք է թաղեն, այլ չլսատեր քահանային հայտնելիս են լինում, թե՛ այսինչ մարդը մեռել է, պետք է հայտնի բարեկամներին, համբարներին և ամեն մի ծախս պետք է քահանան անի և վերջումը հաշիվ ներկայացնի:

Գյուղացու որդին տե՛ւ մում է, որ իր խոզեխնը խիղճ չունի և իր խոսքի տերը չէ, սա մտածում է, թե երբ որ մի մարդ խիղճ չունի, նա մեռածի հաշվում է, և նա կարող է գնալ քահանային հայտնել, բե իր խոզեխնը մեռած է:

Մյուս առավուտը գործակատարը վաղ գնում է եկեղեցի: Առավոտյան ժամերգությունը վերջանալուց հետո դիմում է քահանային թե՛ խոզեխնս վախճանվել է, պետք է բարեկամներին, համբարներին հայտնել և թաղման ծախ-

սերի պատրաստությունները տեսնել:

Քահանան հայտնում է վաճառականի բոլոր բարեկամներին և համբարներին, որ երեկոյան գան վաճառականի տունը հոգեհանգստին ներկա լինելու: Երեկոյան քահանան տիրացուի հետ գնում է վաճառականի տունը և ի՞նչ է տեսնում- վաճառականը պատշգամբում նստած թեյ է խմում:

- Օրինյալ տեր, էս ո՞ր խաչից էր, որ դուք մեզ մոտ եք եկել, չէ՞ որ դուք տարեկան երկու անգամ եք գալիս:

- Աստված օրհնեցե, որդի՛, անցնում էի ձեր տան մոտով, ուզեցի ձեզ այցելել և ձեր առողջությունը հարցնել:

Վերջապես խոսում են դեսից-դենից և տեսնում են բակի մեջը վեց հոգի եկան և տեսնելով վաճառականին քահանայի հետ խոսելիս, ետ են դառնում դեպի փողոց. հինգ թուպեից հետո գալիս են տասներկու հոգի և տեսնելով վաճառականին և քահանային, դարձյալ փողոց են գնում: Տասը թուպեից հետո գալիս են տասնութ հոգի և կրկին ետ են դառնում: Տասնհինգ թուպեից հետո գալիս են քսանչորս հոգի և դարձյալ ետ դառնում:

Այս վաճառականը քիչ է մնում թե խելագարվի:

- Սա ի՞նչ բան է, - կանչում է ծառային, թե՛ գնա այն մարդկանցից մի քահանիսն կանչիր:

Գալիս են հինգ-վեց հոգի:

- Ի՛նչի՞ համար եք եկել և գնում:

- Մեզ ասացին, որ դուք մեռել եք, եկել ենք հոգոցի վրա:

Քահանան տեղը կանգնում է և ասում.

- Ես էլ հենց դրա համար եմ եկել:

Մյուս օրը վաճառականը գնում է թագավորի մոտ և հայտնում գործի եղելությունը և ասում, որ իմ գործակատարն ուզում էր ինձ սաղ-սաղ թաղել, խնդրում է մի դատաստան:

Կանչում են գործակատարին:

Գալիս է գործակատարը:

Գործակատարը պատմում է գործի ամբողջ պատմությունը, թե ինչպես իր հայրը իրեն աշակերտ է տվել վաճառականի մոտ և վարձատրության մասին թողել է վաճառականի խղճին:

Թագավորին պատմում է տղան, թե՛ քանի որ էս խոզեխնը խիղճ չունի, ինձ համար մեռածի հաշվում է, և ես դիմեցի այդ միջոցին:

Կանչում է թագավորը դահիճներին, թե՛ այս տղային տարեք կախեցեք:

Դահիճները տանում են կախելու:

Թագավորը հարցնում է վաճառականին, թե՛ էլ ուրիշ ասելու ոչինչ չունե՞ք:
- Ոչինչ չունեմ, թող տանեն կախելու, դա ուզում էր ինձ կենդանի թաղել, -
ասում է վաճառականը:

Երկրորդ անգամ հարցնում է թագավորը վաճառականին, թե էլ ուրիշ ասե-
լու, կամ զանգատ չունե՞ս:

- Ոչ, ոչինչ չունեմ ասելու, թող տանեն կախելու:

Երրորդ անգամ հարցնում է թագավորը և միևնույն պատասխանն է ստա-
նում, թե՛ թող կախեն:

Թագավորը մարդ է ուղարկում դահիճների մոտ, թե՛ ետ քերեք տղային,
միք կախիլ:

Թագավորը հրամայում է դահիճներին, թե՛ վաճառականին տարեք կախե-
լու:

Դահիճները տանում են վաճառականին կախելու:

Թագավորը հարցնում է տղային, թե՛ էլ ուրիշ ասելու, կամ զանգատ չունե՞ս
խոզեխնիդ վրա:

Տղան ձայն չէ հանում:

Երկրորդ անգամ ասում է տղային, բայց դարձյալ պատասխան չկա:

Երրորդ անգամ հարցնում է տղային, թե՛ պատասխան տուր, խո էլ ոչինչ
չունես ասելու:

Տղան լացակուճած ասում է. - Տե՛ր արքա, ես խղճում եմ նրա զավակներին,
ես մտնում եմ նրանց դրության մեջ: Նրա որդիքը պետք է լացեն, որ իրանց հո-
րը կենդանի թաղում են: Ես ոչ մի պահանջ չունեմ նրանից և հրաժարվում եմ
մի որևէ վարձատրությունից:

Թագավորը կանչում է դահիճներին, թե՛ թողեք վաճառականին, էլ մի կա-
խեք:

Թագավորը կանչել է տալիս քաղաքի հայտնի վաճառականներին և
հայտնում, թե այս վաճառականը որքան որ կարողություն ունի, կիսեցեք և կե-
սը տվեք իր գործակատարին:

Այդպիսով վաճառականի կարողության կեսը տալիս են իր գործակատա-
րին և վերջ տալիս վաճառականի զանգատին:

ՀՐԵՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՍԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Տասը փասնիկն՞ց նախադասության պատմի՞ր գրույցը:

3. Ո՞րն է հեղինակի ասելիքը:

4. Փորձիր ապացուցել, որ թագավորը

ա) խելացի ու հնարամիտ էր,

բ) արդարադատ էր,

գ) բարի էր:

5. Պատմի՞ր թագավորի մասին (բնութագրի՞ր թագավորին):

6. ա) Մեղադրի՞ր վաճառականին:

բ) Արդարացրու:

գ) Բնութագրի՞ր նրան:

7. ա) Մեղադրի՞ր գործակատարին:

բ) Արդարացրու:

գ) Բնութագրի՞ր նրան:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

Ա՛խ, ի՞նչ լավ են սարի վրա
Անցնում օրերն, անո՛ւշ, անո՛ւշ,
Անրջային, քեթևասա՛հ
Ամպ ու հովերն անո՛ւշ, անո՛ւշ:

Ահա քայգվեց քարն առավոտ,
Վարդ է քափում սարին-քարին,
Շաղ են շողում ծաղիկ ու խոտ,
Շնչում բուրմունք եղեմային:

Ա՛խ, ի՞նչ հեշտ են սարի վրա
Մահում ժամերն անո՛ւշ, անո՛ւշ,
Եվին փչեց հովիվն ահա -
Աղջիկն ու սերն անո՛ւշ, անո՛ւշ:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քառերը դուրս գրիր և քառարանի օգնությամբ քացադրիր:
2. Տարվա n-ր եղանակն է արտահայտված բանաստեղծության մեջ:
3. Այս բանաստեղծության քացականչություններն ի՞նչ տրամադրության նշան են:
4. Անուշ քառի կրկնությունն ի՞նչ է փայլա բանաստեղծությանը:
5. Ըո կարծիրով բանաստեղծության մեջ ժամերը ինչո՞ւ են ոչ քե անցնում, քոչում կամ սողում, այլ սահում:
6. Այս արեղծագործության մեջ ի՞նչն է ավիլի շար՝ զգացնո՞ւնքը, քի՞ մտածմունքը:

ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ

ՄԱՆՈՒԿ-ԽԱՆԸ

(Ավանդություն)

Ինչպես մեծերի մեջ կան տխմար և իմաստուն մարդիկ, մանուկների մեջ էլ կան տխմարներ ու իմաստուններ: Իմաստությունը հասակից կախում չունի. այդ մի շնորհք է, որ աստված նրան է տալիս, ում ընտրում է ինքը: Այսպիսի ընտրվածներ շատ քիչ են լինում քվով: Ամեն մարդ կարող է իմաստությունը սիրել, իմաստասեր լինել, բայց ոչ իմաստուն: Սողոմոն իմաստունը տասներկու տարեկան ժամանակ արդեն իմաստուն էր: Դանիել մարգարեն նույնպես իմաստուն էր շատ փոքր հասակից: Այսպիսի իմաստուն մանուկներ հայոց մեջ ևս շատ են եղել: Եվ թեպետ դրանց պատմությունը հեքիաթների կարգն է ընկել, բայց ճշմարիտ եղած բաներ կան: Ահա այդպիսի մի մանուկի պատմություն պիտի անեն:

Թիֆլիս քաղաքի փողոցով մի մարդ էր գնում դեպի քաղաքի շուկան՝ ձվով քարձած մի էշ առաջը գցած: Նրա հետևից էլ մի ուրիշ մարդ մի գիժ եզն էր առաջն արած տանում դեպի սպանդանոց: Եզնատերը բղավում է իշատիրոջը:

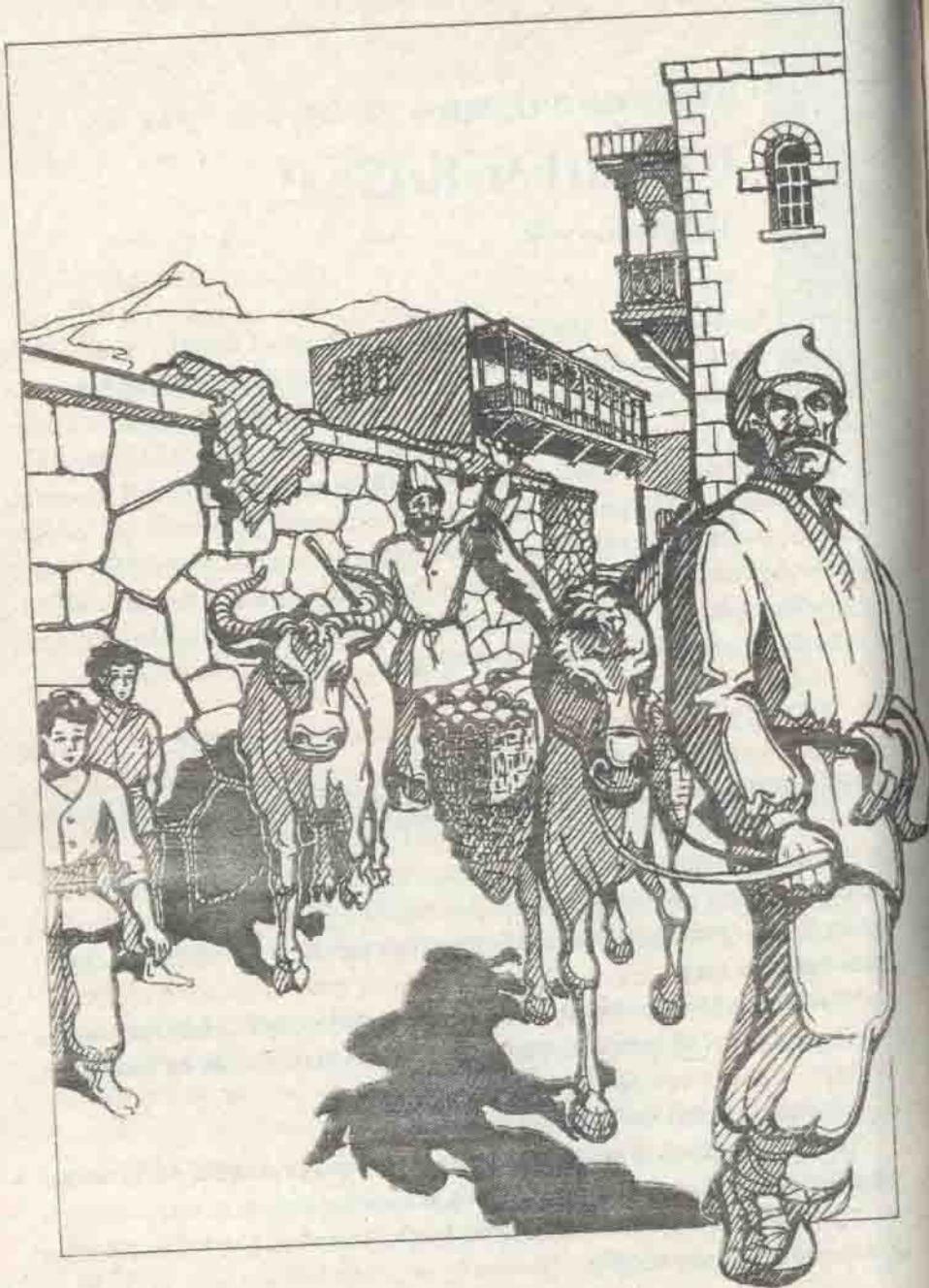
- Իշիդ կապը բռնիր, մի կողմ քաշվիր, եզս գիժ է, հարու կտա:

Մի քանի անգամ կանչում էր այսպես, բայց իշատերը չլսելն է դնում, մինչև եզը հասնում է և իր եղջյուրներով զարկում է կրոցներին ու վայր գլորելով կոտորում ձվանը: Այս ժամանակ իշատերը բռնում է եզնատիրոջ օձիքը և տանում դատարան:

Այս դեպքին ներկա էին շատ մանուկներ և նայում էին նրանց կովին: Մանուկներից մեկը՝ մի աշխույժ և կայտառ երեխա՝ երբ տեսավ, որ դրանք դատաստանի են դիմում, նրանց հետևից կանչեց.

- Եզնատերը համբանա, եզնատերը համբանա:

Այս խոսքն իմացավ եզնատերը և երբ դատավորի մոտ գնացին, իշատերն իր գանգառն արավ, վնասը պահանջեց, դատավորը դարձավ եզնատիրոջը և հարցրեց, թե ինչ ունի ասելու, նա իրան համր ձևացրեց և ձևոքով հասկացրեց դատավորին, որ լեզու չունի:

- Այս մարդը համր է,- ասաց դատավորը,- դու վկաներ բեր, որ քո զանգառդ ուղիղ է:

- Տե՛ր իմ,- պատասխանեց էշատերը,- սա սուտ է համր ձևանում, ընդհակառակն՝ քանի անգամ րդավեց հետևիցս, թե մի կողմ քաշիր էշդ, եզս զիժ է, հարու կտա...

- Շատ լավ, ինչո՞ւ ուրեմն չկատարեցիր այդ մարդու ասածը, ուրեմն ի՞նչ ես ուզում սրանից:

Հետո դատավորը եզնատիրոջը հարցրեց, թե ինչու է համրանում, քանի որ խոսել զիտե:

- Տե՛ր իմ, այս իմ խելքի քանը չէր,- պատասխանեց եզնատերը,- այլ Աստուծո՞ւ ողորմությունն էր, որ ինձ վրա հասավ մի երեխայի բերանով: Երբ որ այս մարդը ինձ քաշքշելով ձեզ մոտ էր բերում, մի շնորհալի մանուկ կանչեց հետևիցս. «Եզան տերը համրանա»: Ես էլ նրան լսելով համրացա և ահա, ինչպես տեսաք, այդ մարդն իր բերանով խոստովանեց, որ ես քանի անգամ կանչեցի իրան, թե էշդ մի կողմ քաշիր, եզս զիժ է:

- Շատ լավ, գնա՛,- ասաց դատավորը,- դու արդար ես. միայն այն երեխային ուղարկիր ինձ մոտ, ես կուզեմ տեսնել նրան:

Այս դեպքից հետո հայտնի եղավ շատերին, որ իրանց մեջ մի իմաստուն մանուկ կա, և ով ձր տեսնում էր նրան՝ գլուխ էր վայր բերում, ինչպես մեծ մարդու և հարգում ու պատվում նրան, ինչպես Աստուծո՞ւ ընտրածի:

Բուն քարեկենդանի կիրակի երեկոն էր: Ամեն տան մեծ խնդություն և ուրախություն կար: Տխուր էր միայն քաղաքի մեջ մի նշանավոր կին իր աղախանու և երեխանց հետ: Գրանց ոչինչ չունեին ուտելու:

Տիկնոջ մարդը երեկի հարուստ վաճառական էր: Երկար ժամանակ էր, ինչ որ հեռացել էր քաղաքից և կնոջ համար ապրուստ չէր ուղարկել: Կինն սկսել էր տան կայքը քիչ-քիչ ծախել և նրանով կտավարվել էր մի կերպ, վերջն սկսել էր ձեռագործություն անել, բայց դրանով այնքան վարձատրություն չէր ստանում, որ բավական լինի իր ապրուստին: Այդ օրվա ձեռագործին ընդամենը երկու շահի էին տվել. մի շահու յուր ու հաց էր առնել տվել, իսաշու շինել, մի շահու էլ խունկ ու մոմ:

Այս տխրալի բուպեին մեկ էլ հանկարծ դուռը թխկթխկացրին: Կնոջ ամուսինն էր նա, որ նոր էր եկել օտարությունից:

- Ո՞վ ես,- հարցնում են ներսից, բայց մարդը խորամանկությամբ իր անունը չի տալիս, իր կնոջ հավատարմությունը փորձելու համար:

- Ես եմ,- ասում է,- ինչ եք հարցնում, մի՞թե չեք ճանաչում: Եվ այս ասում է ձայնը փոխած: Հարցնողը աղախինք էր, իսկ կինը բաց էր արել պատուհանը, որ եթե օտար մարդ լինի ներս եկողը, իսկույն ինքն իրան վայր գլորե տան երրորդ հարկից: Այնքան տարի խեղճություն էր քաշել, բայց ոչ ոքի հայտնած չէր իր չքավորությունը, արատավորած չէր իր մաքուր անունը. լավ էր համարել մեռնել, քան թե որևէ անպատվություն բերել իր անվանը: Մարդը երբ համոզվեց, որ օտարի առջև իր դուռը փակ է եղել, նոր հայտնեց իր անունը իր սեփական ձայնով, թե ես Ավագն եմ, և դուռն իսկույն բացվեց իր առջև:

Ներս գնաց տուն, բարևեց կնոջը և չորս կողմին նայելով և տունն անշուք ու ամեն զարդ ու զարդարանքից զուրկ գտնելով՝ մնաց ապշած, թե այս ի՞նչ է նշանակում:

- Այս ի՞նչ բան է, ինչո՞ւ եք այսպես,- հարցրեց:

- Դո՛ւ ողջ լինիս,- ասաց կինը,- ի՞նչ է եղել:

- Չարմանում եմ,- ասաց մարդը,- մի՞թե մեր այսինչ ծառան քեզ չի հասցրել իմ ուղարկած գոհարը:

- Ոչինչ չեմ ստացել նրանից,- ասաց կինը,- բայց նա այժմ այլևս ծառա չէ, այլ քաղաքիս առաջին հարուստն է, տներ է շինել հոյակապ պալատների մեծ, շինել է և մի մեծ եկեղեցի իր անունով, քաղաքի առաջին սիրելին է այժմ:

- Հասկացա. ուրեմն իմ ուղարկած հարստությունը իրան է սեփականել և ձեզ մատնել այս թշվառությանը: Ըստ լավ, ես կիմանամ, թե վաղն ի՞նչ օշին կրեքե՞մ նրա գլխին: Հիմա դատարկեցեք խորջիմն, այճուտդ ուտելու բան շատ կա, այս երեկոյիս քավական է մեզ, վաղն Աստված ողորմած է:

Մյուս օրը մեծ պասի երկուշաբթի օրն էր: Քաղաքի բոլոր թաղերում մի-մի խանութում էին հաստատել, և մեծ-մեծ աղա մարդիկն անգամ բուրդը դուրս մուշտակներ էին հագել, փափախները նույնպես, երեսներին այլուր քսել, շրջապատվել փառաշներով, որոնք նույնպես ծաղրական շորեր էին հագել: Ամեն անցնողի կանչում էր խանը և մի բանում մեղադրելով, նրանից մի տուգանք էր առնում: Այս խաներից ամենից նշանավորը Մանուկ-խանն էր:

Մեր իմաստուն մանուկին խան էին շինել և նա դատաւստան էր անում ոչ ծաղրածությամբ, այլ բոլորովին լուրջ կերպով: Բոլոր մեծ ու փոքր մնացել էին հիացած, տեսնելով որ մի տասներկու տարեկան պատանի՝ մարդկանց սրտերի խորքերն է թափանցում, նրանց վատ արարքները երեսներին զարկում և հրամայում իր փառաշներին, որ ձեռնն անխնայ և որոշած տուգանքն առնեն: Բայց և շատերին, որոնք զրկված էին, խեղճ էին և թշվառ, նրանց էլ կանչում

էր, մխիթարում, խրատում և հավաքած տուգանքներից մի բան տալիս, որ տանեն իրանց պակասությունը հոգան:

Հենց այս միջոցին Մանուկ-խանը նկատեց, որ մի մարդ երասր գույնը նետած՝ անց է կենում շտապ-շտապ, բռունցքը սղմելով և պոռչները կծոտելով - իսկույն հրամայեց իր փառաշներին, որ բռնեն այն մարդուն: Մարդուն բռնեցին և բերին Մանուկ-խանի առջև կանգնեցրին: Այս մարդը Ավագ վաճառականն էր:

- Ի՞նչ մարդ ես դու և ո՞ր ես գնում այդպես կատաղած,- հարցրեց Մանուկ-խանը:

Վաճառականը տեսնելով, որ սա հանաք չի անում և պատրաստ է մինչև անգամ ձեռնել տալու, ասաց.

- Խա՛ն, գլխիդ, արևիդ մատաղ, ես մի գանգառ ունիմ, արդար դատաստան արա: Այսինչ ժամանակ այսինչ մարդու ձեռքով ես Բաղդադից մի հրաշալի գոհար ուղարկեցի իմ կնոջ համար: Երեկ երեկոյան եկա և իմացա, որ մարդը իմ ամանաթս տեղ չի հասցրել: Այսօր գնացի իրան առացի. նա թե՛ ես տվել եմ կնոջդ, նա որ շտալ լինի և փառնե, ես ի՞նչ մեղավոր եմ: Եվ սկսեց կնոջս վրա վատ-վատ քաներ խոսել: Գնացի քաղաքիս գանգառվեցի, քաղաքը կանչեց նրան, նա էլ իր հետ երեք վկա բերավ, որոնք միաբերան հաստատեցին, որ մարդն իմ գոհարը տվել է կնոջս: Ի՞նչ է մնում ինձ անել այժմ, թե ոչ մահու չափ պատժել կնոջս: Ահա և այն մարդիկ, որոնք անցնում են:

- Ըստ լավ,- ասաց Մանուկը,- Գրագիրներ, գրեցե՛ք այս մարդու գանգառը, իսկ դուք, փառաշներ, բռնեցե՛ք այն չորսին էլ և բերե՛ք այստեղ:

Փառաշները բռնեցին երբեմն ծառս, իսկ այժմ քաղաքի աղաներից մեկին և նրա երեք վկաներին: Մանուկ-խանը հրամայեց, որ վկաներին հեռացնեն իրարից և ջոկ-ջոկ սենյակում փակեն: Հետո դառնալով քաղա-հարուստին՝ ասաց.

- Այս մարդը քեզ ի՞նչ գոհար է տվել, ի՞նչ գույն ուներ, ի՞նչ ձև ուներ, ի՞նչ մեծություն, ի՞նչ ծանրություն և ի՞նչ զորություն:

Մարդն ասաց, որ գոհարը մի քար էր կատվի աչքի չափ և նման: Յերեկը խավար էր երևում, իսկ զիշերը փայլում էր: Թե ինչ ծանրություն ուներ, չգիտեմ, չեմ կշռել, և թե ինչ զորություն ուներ, նույնպես չգիտեմ, չեմ փորձել:

- Դո՛ւ ասա. ի՞նչ զորություն ուներ գոհարը,- հարցրեց վաճառականին:

- Ի՛մ գոհարն այն զորությունն ուներ, որ ինչ դատարկ քսակում էլ դնեիր, իսկույն ոսկով կլցվեր,- պատասխանեց Ավագը:

- Ըստ քարի: Իսկ դու ի՞նչ արիր այն գոհարը, հանձնեցի՞ր տիրոջը,-

հարցրեց մեղադրվողից:

- Այո՛, հանձնել եմ,- պատասխանեց քազա-հարուտը:
- Շատ լավ, տարեք սրան մի առանձին սենյակ և բերեք վկաներից մեկին:
- Դու տեսա՞ր,- հարցրեց վկային,- որ այն մարդը այս մարդու կնոջը հանձնեց սրա ուղարկած ամանաքը:
- Այո՛,- պատասխանեց վկան:
- Ի՞նչ բան էր:
- Քար էր:
- Ի՞նչ ձև ուներ:
- Կլոր էր:
- Ի՞նչ գույնի քար էր:
- Սպիտակ:
- Ի՞նչ մեծություն ուներ:
- Ահա այսչափ կլիներ,- ասաց նա,- ցույց տալով իր ձեռքի բռունցքը:
- Թանաք քսեցեք սրա ամբողջ բռունցքին և նրանով թող դրոշմի բոթի վրա քարի մեծությունը:

Հրամանը կատարվեց: Թազա-հարուտը սուտ վկաներ վարձելով՝ նրանց ասել էր, որ քար է եղել իր ստացածն ու տվածը, բայց մոռացել էր ասել, թե ինչ-պիսի քար էր:

- Հիմա տարեք սրան իր սենյակը և մյուս վկային բերեք: Մյուս վկան էլ ցույց տվավ, որ քարի մեծությունը մի քաթաչափ էր, ձևը տափակ էր, գույնը՝ սև: Երրորդ վկան ցույց տվավ, որ քարի մեծությունը եղումն չափ էր, գույնը՝ կարմիր, ձևը՝ քառակյուսի:

Մանուկ-խանն այս ամենը գրել տվավ և հետո բոլորին երես առ երես բերելով՝ կարդաց ամենքի ցուցմունքները: Սուտ վկաները սարսափի մեջ ընկան, ամանաք ուրացողը ամոթահար եղավ:

Բոլոր հանդիսականները միաձայն գոռացին.

- Կախեցե՛ք դրանց, կախեցե՛ք, խեղդեցե՛ք, սպանեցե՛ք:

- Սպասեցե՛ք,- ասաց Մանուկ-խանը և դառնալով ուրացողին՝ ասաց.

- Այս ըռպեխ ետ դարձրու այս մարդու ապրանքը, և քեզ կազատեմ, եթե ոչ կիրամայեմ, և իսկույն կզլխատեմ քեզ:

Թագավորի մոտ գնալիս ուրացողը գոհարը տարել էր հեռը, որ եթե բանը բացվի, ետ դարձնե: Ծոցիցը հպնեց գոհարը և տվավ Մանուկ-խանին:

Մանուկ-խանն էլ գոհարը հանձնեց տիրոջը և ստորագրություն առավ նրանից, որ իր ապրանքն ստացավ:

Ժողովուրդը շատ զոհ մնաց այդ արդար դատաստանից և Մանուկ-խանին գովասանելով մինչև երկինք բարձրացրեց: Այս դատաստանի լուրը հասավ մինչև Թագավորի ականջը: Թագավորը կանչեց Մանուկ-խանին և ամեն բան մանրամասն իմանալով՝ մեծ պարգևներ տվավ նրան և իր մեծ իշխանների կարգը դասեց:

Մինչև այսօր էլ Մեծ պատի երկուշաբթի օրը շատերն են խան դառնում Թիֆլիսում, բայց Մանուկ-խանի պես խան միայն մեկ անգամ է եղել և այլևս չի կրկնվել:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌՎՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դիրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրիր արված արտահայտությունների ժամանակակից գրական ձևերը. չլսելն է դնում, գլուխ էր վայր բերում, հարստությունն իրան է սեփականել:
3. Գրիր այն հարվածները (ընդգծիր կամ արտագրիր), որոնք ցույց են տալիս, թե ինչպիսի մարդ էր Մանուկ-խանը:
4. Համատար պատմիր, թե Մանուկ խանն ինչպե՞ս բռնեց նախկին ծառայի սուրը:
5. Ուրիշ ի՞նչ մեղադրանք կարելի է ներկայացնել նախկին ծառային, քացի նրանից, որ տիրոջ գոհարը յուրացրել էր:
6. Ժողովրդական ի՞նչ սովորության մասին է պատմվում:
7. Համեմատիր «Վանառականի խիղճը» սրեղծագործության գործակալարին և վանառական Ավագին:
8. Համեմատիր «Վանառականի խիղճը» և «Մանուկ-խան» սրեղծագործությունների ասելիքները:

ՀԱՄ ՍԱՀՅԱՆ

Ժայռից մասուր է կաթում,
Կարմիր սարսուռ է կաթում,
Չորում մշուշ է:

Առուն մասուր է տանում,
Կարմիր սարսուռ է տանում,
Ի՞նչ էլ աշխույժ է:

Առուն քարի է այնպես,
Հասկանալի է այնպես,
Այնպես անուշ է:

Նա երկնչում է քարից,
Բայց երբ բոչում է քարից,
Ահռելի ուժ է:

Առուն ինչպե՞ս կրթի,
Սերս եկել է ջրի,
Չեղբիմը կուժ է:

Առուն մասուր է տանում,
Կարմիր սարսուռ է տանում,
Աշուն է, ուշ է:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ քացադրիր:
2. Դուրս գրիր այն պարկերաները, որոնք հուշում են, որ աշուն է ներկայացված:
3. Բնության ո՞ր երևույթն է իբրև անչ ներկայացված (անչնախորված):
4. Տրված փոխաբերությունը քացադրիր.
Ժայռից մասուր է կաթում...
5. Փոխաբերական իմաստով գործածված մի սլոյ արտահայտություն գրիր:
6. Նկարիչը կամ պարկերացրու մի նկար՝ բանաստեղծությունը չկավորելու համար: Պարունիչր այդ նկարը:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՄ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԵՂՋԵՐՈՒՆ

Արշալույսից առաջ մենք դարան էինք մտած եղնուախ կիրճում: Ես իմ դիրքից սրահում էի առաջիս ընկած քացառը: Դիմացս կանգնած էր խոր ու անթափանցելի մութն անտառը:

Հետզհետե գիշերվա խավարն սկսեց նոսրանալ: Ժայռերը խոժոռ, քնաքաթախ դուրս նայեցին աղջամուղջի միջից: Երկինքն սկսեց գունատվել ու պարզվել: Ապա երևաց Եղջերուն - Լուսաստղը: Վեր կացավ վաղորդյան զեփյուռը: Ծաղիկները շարժեցին իրենց գլխիկները, խոտերը դողդողացին, տերևները շրշացին: Անտառն սկսեց զարթնել: Մոտակա քիչից մի ծիա ճկաց, մի ուրիշը՝ մյուս քիչից, մեկն էլ հեռվից...

Ես աննկատելի դուրս էի եկել իմ քաքստոցից ու զմայլած դիտում էի շուրջս - քնուքնույնը, էն սրբազան ժամին, երբ ծագում է առաջին լույսը:

Հանկարծ մի ձայն... չորացած մի ճյուղ կոտրվեց մոտիկ անտառում: Աչքս չի որոշում, թե ինչ կա. ենտեղ, միայն պարզ լսում եմ զգույշ ոտնաձայնը, որ խաշամը կոխելով առաջ է գալի - խըշտ, խըշտ, խըշտ... Բան չի երևում, քայց դարձյալ խըշտ, խըշտ, խըշտ, մոտենում է ավելի ու ավելի... Եվ, ահա, դուրս եկավ...

Ես առաջին անգամն էի տեսնում եղջերուն ազատ քնության մեջ: Նա դուրս եկավ մի խաղաղ հպարտությամբ, վեհ ու չքնաղ, ինչպես քնության ամեն մի գեղեցկությունների տերն ու քազավորը: Կիսովին, դեռ անտառի մթության մեջ կանգնած, վայրենի շնորհքով ոլորեց երկայն վիզը ու նայեց իմ կողմը:

Ամենագեղեցիկ հայացքը, որ ես տեսել եմ իմ կյանքում:

Ես շփոթվեցի, ամաչեցի, ուզեցի քաքցնել հրացանս... Ծարժվեցի թե չէ, նա շտապով ետ թեքեց իր կարասի վիզը. վիզը ետ թեքելուն պես հարևան դիրքից որոտաց որսկան Օսեփի երացանը: Հրացանի ձայնից անտառը որոտաց ու սկսեց ճռճոռալ: Էն եղջերուն էր փախչում:

- Հա՛յ քո տունը չքանդվի, - ինձ հանդիմանելով դուրս թռավ որսկանն ու վազեց դեպի մոտիկ քյուրը, տեսնի ո՞ր կողմից կերևա փախած որսը: Առավոտը քացվում էր, և էնքան լուս էր, որ կարողացանք կանաչ խոտերի վրա գտնել

թարմ արյան հետքը:

Վիրավորված էր եղջերուն: Արյան հետքը բռնեցինք ու գնացինք որոնելու:

- Ետքան որ արյուն է տվել, ինչքան ուզում է գնա՝ մերն է,- հայտնեց որսկան

Օսեփը:

Իրիկնապահին նրան գտանք մի խոր անտառում: Նա ընկած տեղից իր երկայն վիզը մեկնեց մեզ: Ես տեսա՝ ինչպես չէր կարողանում գլուխը պահի, շարժում էր անդադար ու նայում էր մեզ իր պղտոր, շշկլած, անորոշ հայացքով: Հանկարծ կարծես գլխի ընկավ, աշխատեց վեր կենա, ծնկները վեր բարձրացրեց ու կրկին ճղփալով ընկավ իր արյան մեջ մի ծանր, անգոր բառանշով: Որսկանը վրա վագեց... Ես ուզեցի մի բան ասեմ, ամաչեցի... Նա բռնեց եղջերուի գլուխը, ոլորեց գեղեցիկ վիզը... Ես դարձյալ սիրտ չարի... Ավ ահա դաշույնը փայլատակեց:

Ես երես շրջեցի, իբրև թե սարերին եմ նայում: Ետևից մի խուլ տնքոց լսեցի... ու, չգիտեմ ինչու, սկսեցի մտածել կյանքի ու մահվան մասին, ես էնպե՛ս տգեղ էր թվում ինձ կյանքը...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դնիր գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ընդգծիր բնությունը նկարագրող հայրվածները:
3. Նկարագրիր եղջերուին ազատ բնության մեջ:
4. Համեմատիր «խաղաղ հպարտությանը» կանգնած եղջերուին նկարագրող հայրվածն այն հայրվածի հետ, որի հերկայացված է մեռնող եղջերուն:
5. Ընդգծիր այն հայրվածը, որը հակադրվում է բնության պարկերի խաղաղությանը:
6. Հերոսի հերկյալ խոսքերից հերկությունն արա. Ես շփոթվեցի, ամաչեցի, ուզեցի բաքցնել հրացանս... Ես կրկին ուզեցի մեջ մտնեմ, դարձյալ սիրտ չարի... Ես երես շրջեցի, իբրև թե սարերին եմ նայում:
7. Զննարկիր հերոսի այս խոսքերը. Մկսեցի մտածել կյանքի ու մահվան մասին, և էնպե՛ս տգեղ էր թվում ինձ կյանքը:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ

ԱՐՁԸ

Մ

ի տարի, երբ դեռ ես ջահել էի,- պատմում էր քեռի Սերոբը,- ձմեռը մոտեցել էր, մի կտոր փետ-վառելիք չունեինք:

Սերս շարունակ ասում էր.

- Ա՛յ Սերոբ, ձմեռն եկավ, փետի ճար արա, ցրտից կկոտորվենք:

Հեշտ էր ասել «փետի ճար արա»: Ո՞նց անեի... Անտառը հորս չէր, որ գնալի ուզածս բերեի. էնքան էլ փող չունեի, որ փետի իրավունք առնեմ կամ, գեղականի նման, անտառապահին մի բան տամ՝ մի սալ փետ բերեմ:

Իսկ մերս ամեն օր.

- Սերոբ՝ ջան, փետի ճար արա...

Շատ որ ասավ, աշունքվա մի ցուրտ օր, լույսը դեռ չբացված վեր կացա, կացինը գոտիկս խրեցի - գնացի անտառ:

Էդպես մթանը գնացի, որ անտառապահը չտեսնի. ու ձորով մտա ծմակը, էնպես մի խոր տեղ, որ կացնիս ձեռը չլավի... թե չէ անտառապահը՝ Վանոն, սատանի ականջ ուներ, մեկ էլ տեսար գլխավերևդ տնկվեց: Մի քանի վերստ հեռո՛ւ լինեք, ուրիշ գեղում թե գործի վրա, միևնույն է - անտառից կացնի թխկոց լսեք թե չէ - մի երկու բալեից փետ կարողի կտրին էր:

Որսի շունն էլ Վանոյի պես հոտառությամբ չունեք:

Տասը փետ գողացողից մինը նրա ձեռից չէր ազատվում:

Եսպես անը սրտիս գնացի մտա ծմակը ու հասա մի ցցաչոր ծառի, որ վաղուց աչքադրել էի: Առաջ մի քանի չոր փետ, ցախ հավաքեցի, հանգիստ քաշան շինեցի, հետո էլ կացինն առա ու սկսեցի էդ ցցաչորը կտրել. թըխկ-հաթը իսկ, թըխկ-հաթը իսկ...

Կտրում եմ, բայց վա՛յ էն կտրելուն. սիրտս էլ հետը - թըխկ-հաթը իսկ... Մտածում եմ՝ ո՛ր որ է հրես Վանոն կերևա ու վա՛յ ինձ: Շատ կարելի է էդ բուպեին նա իր համար քնած էր հանգիստ, բայց անը սրտիցս չէր գնում: Որ բռնի՛ ի՞նչ պիտի տամ, որ ազատվեմ. կացինը ձեռիցս կառնի, տուգանքն էլ վրեն կգա... մորս կարպետն էլ ծախեմ՝ չեմ ազատվի...

Կտրում եմ ու հետո էլ մտքումս կրկնում.

- Տե՛ր Աստված, Վանոյի ականջը խուլ, Վանոն չլսի...

Ու ինձ էնպես է քվում, թե իմ բխկոցից սար ու ձոր դմբդմբում են: Ու հա՛յ եմ անում - շուտ վերջանա, բխկոցի ձենը կտրվի...

Եթե փետ եք գողացել կամ արգելված բաբուն ծառ եք կտրել՝ իմ դրույքու-նը կհասկանաք:

Կարում եմ էսպես քափ ու քրտիկք մտած, հանկարծ էդ բունը ժամանակ մեկը սուսափուս փաթաթվում է մեջքիս ու ետ քաշում ինձ:

Ո՞նց որ տաք ջուր լցնեն գլխիս, տաքացա ու ավելի քրտնեցի:

«Այ գրողը տանի քեզ, Վանո՛, մտածեցի, ձեռքդ ընկա էլի»...

Բայց էս ո՞նց եկավ՝ ոտի ձայնը չլսեցի:

Մեկ էլ, մտածում եմ, ինչու է էսպես մեջքս բռնել ու ձեն չի հանում:

Էդ ինձ շատ զարմացրեց... բայց հանկարծ աչքս ցած գցեմ՝ ի՞նչ տեսնեմ... մեջքովս պատ տվածը մարդու ձեռներ չեն... արջի թաթեր:

Թուքս սառավ:

«Ո՞նց թե, իմ մահն էլ արջով պտի ըլեր», - մտածում եմ ու ահից չեմ իմա-նում ի՞նչ անեմ: Ժած գամ - ավելի վատ, ծած չգամ - մինչև ե՞րբ: Անտերի շունչն էլ արդեն գլուխ տաքացնում է: Լսել էի, որ արջը կենդանի մարդ չի ու-տում, բաղում-հոտեցնում է՝ նոր:

Ուրեմն, ասում եմ, դեռ հույս կա:

Մեկ էլ մտածում եմ.

«Ճիշտ է, իսկույն չի ուտի, բայց եթե հակառակեմ, կարող է կծուտել, կարող է ջարդել և, ով է իմանում, էլ ինչ...»

Ու փետացել-կանգնել եմ կացիկը ձեռիս:

Մեկ էլ կողքանց որ ետ չնայեցի - տեսնեմ դա բերանը բաց ինձ է նայում:

Ահագին բերանը որ տեսա - ավելի վախեցա: Ետ կարելի էր էդ բուսեին բան էլ չաներ, բայց զարգանդ եկավ վրաս: Ահագին բերան, սուր առամներ...

«Ի՞նչ անեմ, մտածում եմ, սուտ մեռած ձևանա՛մ»... մին էլ ո՞նց որ մեկը ա-սի.

«Էլ ի՞նչ էս սպասում, հունար ունես՝ տես»...

Միտքս հանկարծ մի բան ընկավ. - կացիկ կորը կամաց տարա դեպի ուս ու մեկանց - դրա բերանը... Առաջ դեռ կամաց, վախովիսեղով, ինքս էլ չիմացա ոնց, հետո միանգամից որ հույս տվի - անտերը դղղացրեց ու մեջքս թողեց:

Ես ինձ գցեցի ցած. մեկ էլ որ ետ նայեցի՝ տեսնեմ դա ետևի թաթերի վրա կանգնել է, դունչը վեր տնկած, կացիկը բերանում... զազազած նայում է ինձ. ուզում է վրա պրծնի, բայց չի կարում կռանա: Կացիկ արշինաչափ կորը խրվել էր բողազը. փիզը չէր կարում կռացնի: Մեմակ էն էր անում, որ գլուխը

տարուբերում էր, որ կացիկը բերանից հանի: Բայց որտեղի՞ց, ո՞նց...

Մի քանի րոպե նա ինձ էր նայում, ես՝ նրան: Հետո անտերը փորձեց գալ վրաս. ես վախից ծառի ետևն անցա:

Բայց էդ էլ զուր էր. արջը մի երկու ոտ փոխեց ետի ոտներով ու էլի կանգ-նեց, գլուխը թափահարեց:

Ինչպես երևում է՝ կացիկը շատ էր նեղում:

Էդ որ տեսա, սրտապնդվեցի: Մի փետ վեր կալա ու - առ հա՛ - վրա բերի գլխին...

Անտերն էլի, կացիկը բերանում, դունչը վեր տնկած, եկավ դեպի ինձ: Բայց նորից դղղացրեց, կանգնեց ու գլուխը թափահարեց:

Մին էլ որ փետ վերցրի խփեմ - դա իրեն գցեց ցած ու գլորվեց կացիկը բե-րանին: Գլորվեց մի քիչ տեղ ու նորից կանգնեց, առաջի թաթերով կացիկը բռնեց: Եարժում է դես, դեն:

Չէր լինում, կացիկը դուրս չէր գալիս:

Ետ շարչարվեց, գլորվեց էլի. թաթերով կացիկը բռնեց նորից - չեղավ: Վերջն էլ կանգնեց ետևի ոտների վրա՝ կացիկը բերանին, կարծես չիբուխ էր քաշում:

Ես հեռու, ծառի ետև կանգնած նայում եմ ու ինքս ինձ ծիծաղում:

Ու մինչև իրիկում մնացի եղպես թաքնված, նրան նայելով:

Բայց երբ մթնեց, երբ էլ կարգին բան չէր երևում՝ թողի գնացի տուն:

Երբ եղածը պատմեցի մորս, նա տխրեց:

- Մեղք է, ա՛յ տղա: Չէ՞ որ նա էլ շունչ-կենդանի է: Կտանջվի...

- Բա որ ինձ ոտեր՝ լավ կլինե՞ր, ա՛յ մեր, - ասում եմ:

- Է՛հ... լավ կլինե՞ր՝ սկի չպատահեիր: Հիմա տանջվում է խեղճը:

Մյուս օրը ստափոտ ծեղին գնացի մերին:

Արջն իր տեղում չէր:

Դես նայեցի, դեն նայեցի. չկա ու չկա:

«Ինքը գլուխը քարը, - մտածեցի, - կացիկն չկորչի»:

Ու էն է ուզում էի բարձրանամ՝ մինը կարծես կանգնեցրեց ինձ, թե ուր ես գնում, ա՛յ մարդ: Արջը կացիկը բերանին ո՞նց կարող է սարը բարձրանալ: Ա-վելի լավ է գնա դեպի ձորը...

Եղպես էլ արի: Գնացի ցած, գնացի, գնացի - մին էլ հրես մասրի, մամլաի թփերը տափակած-ընկած... մի քիչ էլ իջա՝ տեսնեմ հրես արջը մի ծառի քնին կպած-մեկնված, բայց կացիկն էլի բերանում...

«Էս լավ է՝ կացիկն չի կորել», - մտածեցի: Բայց հիմա ո՞նց իմանամ՝ սատ-

կե՞լ է, թե կենդանի է... Մոտենամ՝ հանկարծ վրա կարծնի... Չէ, ասի, ավելի լավ է հեռվից փորձեն...

Չոր փետի կտորներ հավաքեցի, փեշս լցրի. հետո թաքնվեցի մի մեծ կաղնու ետև ու եղ կտորները իրար ետևից պրանեցի դեպի արջը: Տեսնեմ անժամ է:

Մեկ, երկու, տասներկու - տեղից չշարժվեց:

Ուրեմն կա-չկա՝ սատկած է: Քնած լինե՞ր՝ էսքան փետերից կգարթներ:

Հիմի ի՞նչ անեմ, մտածում եմ: Չետս մի քոռ դանակ էլ չկա...

Միտք արի, միտք արի - մորից եկա գյուղ. եկա, մեր հարևան որսկան Շամիրին վերցրի - տարա մերին: Ողորմի իրեն, լավ մարդ էր, խելոք: Հետը մի կացին առավ ու մի մեծ դանակ:

Տեղ հասանք թե չէ - դա արջին քերթեց ու մորթին դրեց մի կողմ. հետո արջի մարմնից կտրեց նրա բոլոր ճրագուն ու դարսեց իրար վրա...

Էլ ինչ երկարացնեմ. դա մորթին տվեց ինձ, յուզն ու ճրագուն վերցրեց իրեն:

Քիչ հետո մորթին ու կացինը ձեռիս եկանք տուն...

Հիմի կասեք ի՞նչ արի եղ մորթին: Հեչ: Տարա ծախեցի ու ծնեովա համս՝ լավ վառելիք առա...

ՀՐԲԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳԻՐՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրիր այն փողերը, որտեղ երևում է, թե ինչպիսի՞ն է անկրատապահ Վանն:
3. Ո՞րն է պարմվածքի ամենալարված մասը:
4. Միայն արջի հետ հանդիպման տեսարանը պարմիր (սկիզբն ու վերջը տրված են):

Մի օր անտառում ծառ եմ կտրում, մեկ էլ...

Երբ մթնեց, թողեցի գնացի տուն:

5. Ընդգծված արտահայտություններն արտահայտիր մեկ բառով, բառապակցությամբ կամ նախադասությամբ.

Անտառապահը՝ Վանն, սատոնի ականց ուներ:

Տասը փետ գողացողից մինը նրա ձեռից շեր ազատվում:

Եսպես անը սրտիս գնացի մտա ծմակը:

Կտրում եմ, բայց վա՛յ էն կտրելուն:

Ու հայ եմ անում - շուտ վերջանա, թխկոցի ձեռը կտրվի...

Բայց հանկարծ այքս ցած գցեմ ի՞նչ տեսնեմ...

Ու փետացել-կանգնել եմ կացինը ձեռիս:

Ծառ կարելի էր եղ թուլեին բան էլ չամեր, բայց գարգանդ եկավ վրաս:

Գլուխը տարութերում էր, որ կացինը թերանից հանի, բայց որտեղի՞ց, ո՞նց...

6. Տասը-տասնհինգ նախադասությամբ գրավոր շարադրիր պարմվածքը:

7. Եթե պարմվածքը մի նկարով չեավորեիր, ո՞ր պահը կնկարեիր: Պարմիր այդ նկարը:

ՈՍԿԵԳԵՏԱԿԸ

Ակունքը հեռու,
 Ակունքը կապույտ,
 Ակունքը կանաչ
 Լեռների տակ էր,
 Ձուրը՝ արտասուք,
 Հատակը ոսկի,
 Եվ անունն, այո՛,
 Ոսկեգետակ էր:
 Թեքվել եմ ահա
 Վազող ջրերին,
 Որ աստղով, լույսով,
 Ետքով են լիքը,
 Ուզում եմ բռնել,
 Բայց ձեռքերիս մեջ
 Թռչում է դառնում
 Վճիտ այիքը...

Թռչում է դառնում,
 Չարկում ափերիս
 Իր քրթոացող
 Թևերի դողը,
 Թևին է տալիս,
 Թռչում է հեռու,
 Տանում է անդարձ
 Իր լույսն ու շողը:

Ակունքը հեռու,
 Ակունքը կապույտ
 Ակունքը կանաչ
 Լեռների տակ էր,
 Ոսկի էր տանում,
 Հեռու էր տանում,
 Անդա՛րձ էր տանում
 Ոսկեգետակը:

ՀՈՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՈՒՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Պատրվիր Ոսկեգետակի մասին՝ գործածելով բանասիրելիության պարկերաները:
3. Ինչո՞ւ է գեղակը Ոսկեգետակ կոչվում: Պատասխանը հասարակի բանասիրելիությունից դուրս գրած պարկերաներով:
4. Դուրս գրիր այն տողերը, որոնցից կարելի է ենթադրել, որ այդ ամենն արդեն հուշ է:
5. Ո՞ր պարկերաններն են կրկնվում, և ի՞նչ են տալիս այդ կրկնությունները բանասիրելիությանը:
6. Բացատրիր այս փոխաբերությունները
 - ա) Ձրերը աստղով, լույսով, շողքով են լիքը...
 - բ) Այիքը թռչում է դառնում, իր քրթոացող թևերի դողը զարկում ափերիս...

ՀՆԱՐԱԳԵՏ ԶՈՒԼՀԱԿԸ

(Ավանդություն)

1

Շահ-Արաաի ժամանակ հեռու աշխարհից դերվիշի հագուստով մի մարդ է գալիս Սպահան քաղաքը: Քաղաքի ընդարձակ երապարակի մեջ այդ դերվիշը մի մեծ շրջան է քաշում փայտով, ինքն էլ կշտին նստում լուռ ու մունջ: Անցողւարձ անողները նայում են և զարմանալով հարցնում, թե դու ո՞վ ես, այս ի՞նչ բան է, որ դու քաշել ես. արդյոք մի թալիսման չէ՞ սա, և մեզ համար բարի՞, թե՞ չար թալիսման է... Դերվիշը բնավ չի խոսում: Ամբողջ քաղաքը վարանման մեջ է ընկնում, թե սա ինչ կնշանակե արդյոք: Վերջը իմաց են տալիս Շահ-Արաաին, թե այսպիսի մի դերվիշ է եկել...

Շահ-Արասը իր գիտնականներից մեկին ուղարկում է, որ տեսնե ի՞նչ բան է, ի՞նչ է դերվիշի ուզածը, ինչո՞ւ է ժողովրդին արասափի մեջ գցել:

Գիտնականը գնում է և ասում դերվիշին.
 - Ով մարդ, ես հասկանում եմ քո միտքը: Զո շրջանը նշանակում է երկինք: Դատարկ է մեջը: Այդ նշանակում է, որ դու ուզում ես երկինքը կապել, որ ոչ մի ամպ չլինի այնտեղ, որ էլ անձրև չգա, սով ընկնի մեր աշխարհքը: Գիտեմ, գիտեմ, որ դու կարող ես այդ բոլորն անել, բայց խղճա մեզ, այդպես բան մի՛ անիլ, ինչ-որ ուզես, քեզ կտա քազավորը ...

Դերվիշը բնավ չխոսեց և գիտնականի երեսին անգամ չնայեց: Բայց ժողովուրդը, լսելով գիտնականի բացատրությունը, ավելի մեծ երկյուղի մեջ ընկավ: Էլ չէին ասում, թե գուցե սխալ էր գիտնականի բացատրությունը, այլ դրա հակառակ՝ լուր ուղտ շինելով, պատմում էին իրար, թե՛ «Բա չե՞ք ասիլ, դերվիշը մի ամենագոր մարդ է, այսինչ երկրում հեղեղ և կարկուտ է թափել, բոլոր բնակիչներին կոտորել. այնինչ տեղ յոթը տարի շարունակ կապվել է երկինքը, ոչ մի կաթիլ անձրև չի եկել, սով է ընկել երկիրը, բոլորեքյանք կերել են միմյանց»... Մյուս օրը Շահ-Արասն ուղարկեց մի ուրիշ գիտնական:

- Գիտեմ, գիտեմ, ով ես դու, մարդ Աստուծո՛ւ, - ասում է գիտնականը: - Զո շրջանը նշանակում է երկիրս: Դատարկ է մեջը: Դրանով ուզում ես ասել, որ

ժամտախտով պիտի դատարկես մեր երկիրը: Խնայիր մեզ, խնայիր, ի սեր ամենակալին, այդպես բան մի՛ անիլ, ինչ որ ուզենաս, քեզ կտանք:

Գերվիշը դարձյալ մնաց լուռ: Ավելի ևս սաստկացավ ժողովրդի երկյուղը և նորանոր առասպելներ տարածվեցին քաղաքի մեջ:

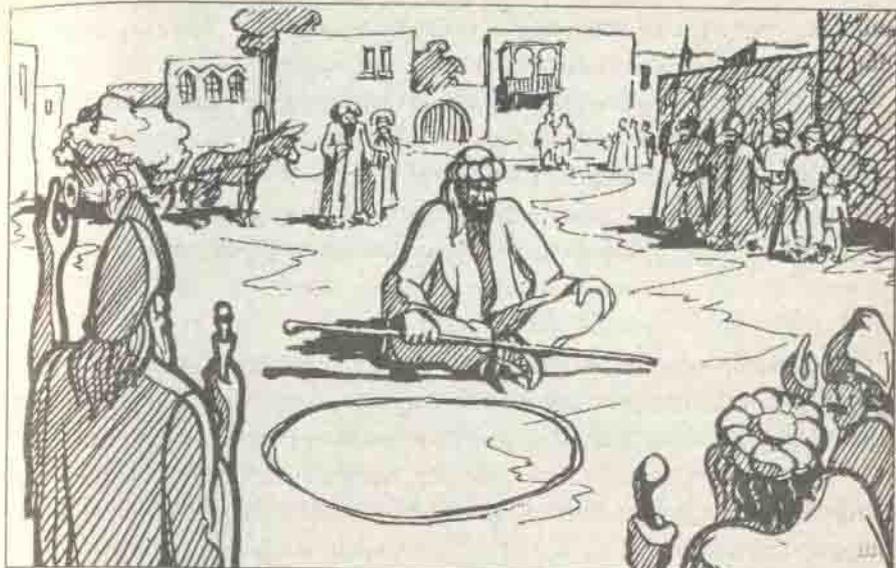
Բոլոր գիտնականները հաջորդաբար գնացին դերվիշի մոտ և բոլորն էլ ունքը շինելու տեղ այքն էլ հանեցին - փոխանակ ժողովրդի կասկածը փաթատելու, նրան ավելի երկյուղի ու սնահավատության մեջ գցեցին:

2

Թագավորը կարծում էր, որ դերվիշի արածը մի հասարակ հանելուկ պիտի լինի, և իրան համար շատ ամոթ էր համարում, որ այդ հասարակ հանելուկը լուծող մի գիտնական չունի: Այդպիսի մտատանջությունով նա մեկ օր ծպտած ման էր գալիս Սպահանի Հայոց քաղումը, ուր հանդիպեցավ մի տարօրինակ բանի: Մի տանիքի վրա ցորեն կար փռած աղունի համար. ոչ ոք չկար մոտը, բայց մի երկայն եղեգ կար ցցված, որ ինքն իրան անդադար տարուրերվելով քշում էր ճնճողուկներին: - Այս հրաշքի գաղտնիքը պետք է տան մեջ փնտրել, - ասաց թագավորն ու ներս գնաց տուն, և այնտեղ տեսավ մի ջուլիակ, որ կտավ էր գործում:

Երբ որ թագավորը ներս մտավ, ողջունեց ջուլիակին. ջուլիակը նայեց նրա վրա, իսկույն ոտքի կանգնեց, խոր գլուխ տալով պատասխանեց նրա ողջույնին, հետո սկսեց շարունակել իր գործը: Ջուլիակի աջ ու ձախ կողմին մի-մի օրորոց կար դրված: Երբ որ նա սկսեց գործել, օրորոցներն էլ սկսեցին օրորվել տանիքի ինքնաշարժ եղեգի պես: Օրորոցում եղած երեխաները ծերունու թռռներն էին, որոնց մայրերը տան մի անկյունում նստած՝ ճախարակով քամբակ էին մանում կտավի համար: Իր հարսներին գործից չգցելու համար հնարագետ ջուլիակը տանիքի եղեգից մի թել էր կապել, թելի մեկ ծայրը փաթաթել կտավի սանդղին, որ իր տարուրերվելովը շարժում էր եղեգը: Օրորոցներից նմանապես թելեր ուներ կապած, որոնց հակառակ ծայրերը իր աջ ու ձախ մատներին էր փաթաթել: Աջ ձեռքով մաքրքը նետելիս, աջ կողմի օրորոցն էր օրորվում, ձախով նետելիս՝ ձախ կողմինը: Այսպիսով նա մեկ անգամից երեք գործ էր կատարում:

Թագավորն այդ ամենը նկատեց և գովեց իր մտքումը նրա հնարագիտությունը, միայն նրա ոտքի կանգնելով խոր գլուխ տալը թագավորի մեջ կասկած ձգեց, թե չլինի իրան ճանաչեց: Այս բանն ստուգելու համար թագավորը մի

մոթ հարցնունք արավ նրան.

- Չլինի՞մ, չլինի՞մ ...

- Մի՞թե, մի՞թե ... - պատասխանեց ջուլիակը:

Թագավորը «չլինիմ, չլինիմ» ասելով, ուզեց ասել ծերունուն. «Եթե ինձ ճանաչեցիր, չլինի թե երևցնես այդ բանը, բող մեր մեջը մնա»: Իսկ ծերունին պատասխանեց «մի՞թե, մի՞թե», այսինքն՝ «մի՞թե ես հիմար եմ և այդքանը չգիտեմ»:

- Քանիսի՞ մեջն ես, վարպետ, - հետո հարցրեց թագավորը:

- Երկուսս լրացրել, երեքի մեջն եմ մտել, - պատասխանեց ջուլիակը:

Թագավորի այս հարցնունքը ջուլիակի հասակին էր վերսբերում: Ջուլիակը պատասխանեց, որ երկու ոտքով ման գալն արդեն վերջացրել է, հիմա գավազան է գործ ածում, իբրև երրորդ ոտք, մեկ խոսքով՝ ծերացել է:

Թագավորն այսպիսի շատ մոթ հարցնունքներ արավ և բոլորի պատասխանն էլ ստացավ դարձյալ մոթ կերպով: Տեսավ որ ծերունի հայը մի հնարագետ և հանճարի տեր մարդ է թե՛ գործով և թե՛ խոսքով, մտածեց, որ միայն սա կարող է դերվիշի պատասխանը տալ:

- Դու որ այդչափ հնարագետ ես, - ասաց թագավորը, - եթե մի քանի սազ ու դարկեմ քեզ մոտ, կարո՞ղ ես փնտրել նրանց:

- Դրա քաջ վարպետն եմ ես, - ասաց ջուլիակը:

Այս պատասխանն՝ ստանալուց հետո թագավորը գնաց: Շատ չանցավ, ջուլիակի մոտ եկան թագավորի գիտնական նազիր-վեզիրները:

«Ահա եկան թագավորի սագերը, իրավ որ լավ փետրելու թռչուններ են», - ասաց ջուլիակը ինքն իրան:

Թագավորը տուն գնալով սաստիկ քարկացել էր գիտնականների վրա և սպառնացել էր, որ եթե զոնե մի մարդ չգտնեն, որ դերվիշին պատասխան տա, նրանց բոլորին էլ կաքորբ: Այսպես նեղի գալով՝ որոշեցին դիմել հնարագետ ջուլիակին, որի համբավը նրանցից մեկը լսել էր:

- Վարպետ եղբայր, կարող չե՞ս արդյոք մի պատասխան տալ մեր տարօրինակ հյուրին, որ ժողովրդի վրա սարսափ է տարածել,- ասացին գիտնականները և պատմեցին դերվիշի դեպքը, որ արդեն հայտնի էր ջուլիակին:

- Ինչո՞ւ չէ ... կարող եմ ... բայց մեծ ծախս կպահանջվի դրա համար: Պետք է ձեռք բերել մի կախարդական գավազան, մի անմահական սխտոր և մի ոսկի ձու ածող հավ:

Գիտնականները մնացին ապշած:

- Դրա ծախսը մենք կվճարենք,- ասացին նրանք ուշքի գալով,- միայն մենք չենք կարող գտնել այդ բաները, ինչ որ դու ես ասում:

- Երեք բան է իմ ուզածը, և ես ինքս կգտնեմ, միայն ամեն բանի համար մի գլխարկ լիքը ոսկի է պետք: Դուք երեք հոգի եք, ամենքդ ձեր գլխարկովը մեկ ոսկի կրեիք, ես էլ կգամ դերվիշին պատասխան կտամ:

Գիտնականները ճարահատած համաձայնեցին: Գնացին երեք գլխարկ ոսկի բերին տվին ջուլիակին: Այսպես փետրելով նրանց, ինչպես պատվիրել էր թագավորը, վեր կացավ առավ իր հոնի գավազանը, մի գլուխ հոտած սղխտոր, ոտի մեկը կտորած մի հավ և գնաց սարսափ տարածող դերվիշի մոտ:

Հավաքվեցին բոլոր քաղաքացիք, ներկա էր և թագավորը իր բոլոր իշխաններով:

Ջուլիակը չխոսեց դերվիշի հետ. նա լուռ ու մունջ իր գավազանի ծայրով մի խոր ակոս քաշեց շրջանի մեջտեղով ծայրե ի ծայր և այսպիսով դերվիշի շրջանը երկու հավասար մասի բաժանեց և նստեց նրա դեմ հանդիման:

Դերվիշը երկար մտածեց, գլուխը թափ տվավ. վերջը մի գլուխ սոխ հանեց դրավ առջևը:

Ջուլիակը, առանց երկար մտածելու, իսկույն իր սխտորը հանեց դրավ իր առջևը:

Քարկացավ դերվիշը և իր ջեթից հանեց մի բոռ կորեկ և շաղ տվավ ամբողջ շրջանի մեջ:

Ջուլիակը փեշի տակից հանեց իր հավը, որ իսկույն կտկտալով կերավ բոլոր կորեկը:

Դերվիշն էլ մինչև վերջը չսպասեց, իսկույն վեր կացավ և մոմտալով հեռացավ գնաց...

Թագավորը մոտեցավ ջուլիակին և խնդրեց, որ բացատրե տալ հանելուկի նշանակությունը:

- Ողջ լինի թագավորը,- ասաց ջուլիակը,- Այս մարդը մի խելագար դերվիշ է: Երևակայել է, որ ինքը մի շատ գորեղ իմաստուն մարդ է և կարող է մեր ամբողջ աշխարհքին տիրել: Իր քաշած շրջանով ուզում էր մեզ հասկացնել, թե իրանն է բոլոր մեր երկիրը: Ես չուզեցա հասկացնել նրան, որ այդ խելագարություն է, այլ կես արի մեջտեղից, որով ուզեցա ասել, թե կեսն էլ իմն է: Նա քարկացավ և իր սոխով ինձ սպառերագն հայտնեց, կամ ուզեց ասել, մեր մեջ դառնություն կծագի, կեղի կլինի: Ես էլ իմ սխտորով հասկացրի նրան, որ ես փախչող չեմ, թեկուզ կովից էլ վատթար բան պատահի: Նա կորեկով ինձ սպառնաց, որ իր գորքերն անհամար են: Ես էլ իմ հավով ցույց տվի, որ ահա այսպես կջարդեմ ես քո անհամար գորքը: Դրա վրա նա տեսավ, որ էլ չի կարող մեզ վախեցնել, փախավ գնաց...

Քաղաքացիք շատ ուրախացան, որ վերջապես ազատվեցին դերվիշի տալիք երևակայական սովից ու մահից, և ամենքը միաբերան գոչեցին՝ «Կեցցե՛ ջուլիակը»:

Շահ-Աբասը, որ շատ արհեստասեր թագավոր էր, զովեց ջուլիակին և հետո հարցրեց.

- Ի՞նչ արիք իմ սագերին, լավ փետրեցի՞ր, թե ոչ...

- Ողջ լինի թագավորը, այո՛, լավ փետրեցի, ահա նրանց փետուրները,- ասաց ջուլիակը և թագավորի առջևը դրավ մի պարկ ոսկի:

- Քեզ եմ արժանի այդ ոսկիքը,- ասաց թագավորը,- դու ավելի օգտակար գործադրություն կգտնես դրանց համար: Մի այդքան էլ իմ զանձարանից ստացիր և մի մեծ գործարան բաց արա. թող ծաղկի քո արհեստը իմ երկրիս մեջ: Այսուհետև իմ պալատի դռները միշտ բաց են քեզ համար. թող իմ հովանավորությունը լիովի տարածվի քո իմաստուն ժառանգների և քո ազգի վրա:

ՀՅՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Դուրս գրիր այն հատվածները, որտեղ երևում է ժողովրդի վերաբերմունքը դերվիչի արարքների նկատմամբ:
 - ա) խեղացի է,
 - բ) արհեստասեր է:
4. Այս հեքիաթի բազմալորին համեմատիր «Զեֆ անողին քեֆ չի պակսիլ» հեքիաթի բազմալորի հետ:
 - ա) գործում,
 - բ) խոսքում:
6. Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունեն դերվիչի նկատմամբ՝
 - ա) ժողովուրդը,
 - բ) գիրնակականները,
 - գ) ջուլիակը:Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունես դու:
7. Գրի՞ր արդե՞ր, որտեղ երևում է ջուլիակի վերաբերմունքը գիրնակականների նկատմամբ:
8. Հորինի՞ր նոր երկխոսություններ ջուլիակի և բազմալորի միջև, որոնք ունենան փոխաբերական իմաստ:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՎ ԱՄՊ

«Աղուց թողած բարձր ու կանաչ
Գահը իրենց հանգստության
Երկու սև ամպ, հողմի առաջ,
Գնում էին հալածական:

Հողմը սակայն չար հոսանքով
Բաժնեկ, ջոկեկ չէր կարենում,
Ինչքան նրանց լայն երկնքով
Դես ու դեն էր քշում, տանում:

Ու անդադար գնում էին
Քշված հողմի կատաղությամբ,
Իրար կպած ու միասին,
Երկու սև ամպ, երկու սև ամպ...

ՀՅՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Արչակի շարադրի բանաստեղծությունը (գրավոր):
2. Բնութագրի՞ր բանաստեղծության հերոսներին՝
 - ա) ամպերին,
 - բ) հողմին:
3. Ի՞նչ հակադրություն էս տեսնում
ա) հերոսների միջև,
բ) ամպերի նախկին և ներկա վիճակների միջև:
4. Ո՞րն է բանաստեղծության հիմնական իմաստն արտահայտող տողը:
Պատճառաբանի՞ր:
5. Ի՞նչ բառով է բնորոշված գործողության տեղը բանաստեղծության մեջ:
6. Ի՞նչն է գերակշռում բանաստեղծության մեջ՝ գո՞յնը, թե՞ շարժումը:
Պատճառաբանի՞ր:
7. Ինչպե՞ս էս բացատրում երկու սև ամպ, երկու սև ամպ կրկնությունը բանաստեղծության վերջին տողում:
8. Ինչո՞ւ վերնագրի՞ր բանաստեղծությունը:
9. Ի՞նչ գույներ ու նրանգներ կունենա այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:

ԱՐՁԱՌՐՍ

Ա

Աի կերի տարի ես ու մեր Ավագը Մասրեքում խոզ էինք պահում: Հիմի մի աշունքվա գիշեր բերել ենք խոզը իր միտը արել ու դափի դռանը մի կրակ վառել, որ բոցն Աստծու ոտներն էրում է: Մի լուսնյակ գիշեր է: Ես պկու եմ ամում, ես Ավագն էլ մի բայաթի է վեր քաշել, որ սար ու ձոր զվզվում են:

Մին էլ Ավագը թե՛ «Ա՛յ տղա, էն ո՞վ է, հրե մի մարդ է գալի վերի կոնիցը»:

Մտիկ տամ տեսնեմ, դրուստ որ՝ մի մարդ է գալի վերևիցը: Ամա ես էլ լսել եմ, որ արջը գողության գալիս՝ խաբելու համար առաջի երկու ոտը դռին է դնում, երկու ոտանի մարդի նման է գալի, ոնց որ մարդ ըլի:

Ասի՝ Ավագ, ես օքմին չի, արջ է:

Թե՛ բո՛հ, չէ չէ պոզեր:

Ա՛յ տղա, ասի՛ արջ է:

Ես՝ հա, սա՛ չէ. ես՝ հա, սա՛ չէ: Իսկ նա էլ կամաց-կամաց կողքըհան մոտեցնում է, ու ձեռներին էլ հրացան չկա: Մին էլ էն տեսանք՝ առաջի երկու ոտը վեր դրավ, դառավ չորսոտանի ու, ա՛ն հա կտաս՝ խոզի կես տեղը: Խոզը ճղճղալով իրար խառնվեց, հավաքվեց արջի վրա:

- Ալարա՛շ, բռնի հա՛ բռնի, հրես հա՛, հրես:

Ամեն միմա մի ամխակոթ վեր կալանք, վագեցինք: Մի հաստիկ մերում ունեինք. ականջ դնենք, որ սրա ճղոցը ներքի փոսերիցն է գալի: Վագ տվինք փոսերի վրա: Ամխակոթը քաշել ենք, հիմի էս անիրավին վեր ենք հատում, տալիս ենք, ինչ անում ենք, չենք անում, մերունը բաց չի բողնում. առաջներս խտուած ձորն է ընկնում: Վերջը՝ շատ տեղը նեղացրինք, չէ՛, բող արավ, փախավ:

Առավոտը ասի՛ Ավագ, դու խոզի կշտին կաց, ես գնամ տանիցը մի հրացան բերեմ:

Թե՛ դե՛ լավ:

Բ

Ավագը խոզի կշտին կացավ, ես գնացի. տանը մի հին հրացան ունեինք, վեր կալա եկա: Եկա, շիտակ գնացի ներքի մոշուտնին, որտեղ գիտեմ արջի տեղն է: Ման էկա. որ գտա ոչ, մի տեղ մի լավ մոշուտ պատահեց, կանգնեցի, ասի՛ մի քիչ մոշ ուտեմ: Միամիտ մոշ ուտելիս՝ հենց մոշնուտ տակիցը միմը ֆրբացրեց ու հրացանս բռնեց:

Գու մի ասիլ, գնացել եմ հենց անտեր արջի վրա եմ կանգնել:

Որ հրացանիս լուլիցը բռնեց, ես էլ կոթը պիմը բռնեցի: Հիմի նա օլորում է, ուզում է կոտրի, ես էլ օլորում եմ, որ հենց անեմ ծերը վրեն ընկնի, հուպ տամ, ծուխը փորն անեմ: Բայց անտերը գլխի է ընկել, բողնում չի:

Ես ձգեցի, նա ձգեց. տեսա, որ բան չի դառնում, ձեռս զցեցի, ասի համկարծ խլեմ: Չեռս զցեցի թե չէ, քանթիկը բերավ ուտվս պատ տվավ: Որ քանթիկն ուտվս պատ տվավ, հրացանը բաց բողեց: Էնքան արի՛ հրացանի ծերը փորին դեմ առավ, չախմախը ձեռս զցեցի, ասի՛ էս է, բանը պրծավ: Վերի ոտը քաշեցի՝ չրթկացրի, տրաքեց ոչ: Մտիկ տամ, տեսնեմ՝ քարը վեր է ընկել, կորն: Էնտեղ մեջքս կոտրեց: Հրացանը բաց բողի, ասի՛ խտտիցն ազատվեմ. եղավ ոչ: Բռնեցինք իրար:

Գ

Դես քաշեցինք, դեմ քաշեցինք: Տեսնեմ՝ անտերն էս է, ինձ ուտում է: Չեմ տվի՝ «Ալարա՛շ հե՛ յ... Ալարա՛շ հե՛ յ...»

Մին էլ տեսա շունը կլանելով գալիս է: Եկավ, հասավ: «Ալարա՛շ, օզնի, ասի, ինձ կերավ...»: Հա՛յ քեզ մատաղ, շո՛ւն. որ հասավ մեջքին տվավ էլի, ոնց որ մի գնդակ ըլի: Ամա ի՛նչ՝ էն շունը թե նրա մեջքին տված, թե էն լեռ քարափին:

Ոնց որ երկու փահլեան պիմը իրար բռնեն, բռնել ենք ու աչք աչքի ենք

գցել: Մին էլ տեսա՝ կու՛մ արավ ու մարդի պես երեսիս մի մեծ թքեց - թո՛ւ: Որ թուքն աչքերս բռնեց, գլուխս դոշիս վրա կոացրի, ետնուց էլ թանթրիկով մի բունդ ապտակ հասցրեց, ու ինձ կորցրի:

Տեսա՛ էլ ազատվեցու դուռը չկա, ասի՛ ես առաջուց երեսիս վրա վեր ընկնեմ, որ երեսս փչացնի ոչ: Բերանսիվեր տակին վեր ընկա: Որ տակին վեր ընկա, շունն ավելի կատաղեց: Արջն ընկել է ինձ վրա, շունը ետևից իրեն ուտում է, որտեղից բռնում է՝ օգուտ չի անում: Դու մի ասիլ վարպետ շուն է, գիտի արջը որտեղից կխեղճանա: Մեջքին վեր էլավ, ականջներիցը բռնեց: Որ ականջներիցը բռնեց, արջը ինձ թողեց: Անտերը գազազեց, շանը թափ տվեց մեջքից, վեր գցեց ու բռնեց, հուպ տվավ թե չանչեց, էլ գիտեմ ոչ՝ ինչ արավ, որ բաց թողեց, շունը կլանչելով ձորն ընկավ, փախավ, կորավ:

Դ

Շունն էլ գնաց, մնացինք ես ու ինքը: Հիմի տակին երեսս բռնած միտք եմ անում: Իմացել եմ, որ արջը ականջ է դնում, տեսնի շունչ կա, թե չէ: Թե իմանում է, որ շունչ է քաշում տակի օքմինը, ջարդում է, մինչև շունչը կտրի, թե հո չէ՝ քոթքաթաղ է անում, թողնում գնում, որ հուտի, հետո գա հանի ուտի: Էս միտքն անելիս մին էլ էն տեսա՝ գլուխը բերավ գլխիս վրա դրավ, շունը իրեն քաշեց, ականջ է դրել: Ես էլ շունչս փորս գցեցի, ոնց որ թե մեռած եմ: Գլուխը վեր քաշեց, մի քիչ կոացավ՝ մին էլ ականջ դրավ: Էլ ետ շունչս պահեցի: Սա որ տեսավ՝ ես էս է մեռած եմ, ինձ թող արավ մրթմրթալով գնաց: Աչքս ծեռայ արի, ասի՛ մտիկ անեմ, տեսնեմ ուր է գնում: Ասում եմ՝ հենց լինի մի քիչ տեղ հեռանա, վեր կենամ փախչեմ:

Գնաց՝ մտիկ ցախ ու մախ կար, փետ կար, հավաքեց բերավ վրես ածավ: Մեջքիս վրա դրավ, շինքիս վրա դրավ, էլ ետ գնաց: Գնաց, մի թեթև ցցչորի կար, են էլ բերավ ռոններիս վրա դրավ, մին էլ ետ գնաց:

Տեսնեմ՝ մի ահագին քոթուկ կա, չարչարվում է պոկի, որ բերի են էլ վրես գցի: Միտք արի որ՝ թե էս քոթուկը բերի վրես գցի, տակին շունչս կկտրի: Ասի, քանի ուշքը քոթուկումն է, վեր կենամ կորչեմ: Փորսող տալով փետերի տակիցը դուրս եկա, փախա մտա մտիկ մամխուտը, տապ արի:

Հիմի տապ արած տեղիցս մտիկ եմ անում: Չարչարվեց, քոթուկը պոկեց ու, ոնց որ մարյը խտտի, խտտեց, բերավ թե վրես գցի: Եկավ տեսավ փետերի տակին մարդ չկա: Քոթուկը խտտին զարմացած կանգնեց, փետերի տակին մտիկ արավ, չորս կուռը մտիկ արավ, հանկարծ քոթուկը վեր գցեց ու՝ թո՛ւ հա

թո՛ւ, թո՛ւ հա թո՛ւ, մարդու նման թքոտում է, ասի երևի ափսոսում է, էլի՛:

Թո՛ւ հա թո՛ւ անելով, ճռճուացնելով ընկավ ներքի ձորը: Ես էլ վեր կացա, դուրս պրծա դեպի Ավագը: Գալիս եմ, ոնց եմ գալիս, ոնց որ հետ ածած լինեմ: Ետ եմ մտիկ անում, ասում եմ տեսնեմ, հո արջը գալիս չի: Հասա մեր խոզի նիստը: Էս Ավագը թե՛ ա՛յ տղա, էղ ի՞նչ խաբար է, էղ ի՞նչ ես եղել: Ասի՛ էլ խաբարը ո՞րն է, քո տունը քանդվի, էսենց բան եկավ գլուխս: Թե՛ քա հրացանդ ո՞ր է:

Նոր տեսնեմ, որ հրացանս մտիցս ընկել է. թողել եմ տեղը:

Ե

Եկանք մի քանի հոգի հավաքվեցինք, գնացինք հրացանս բերինք: Հրացանիս քարը շինեցի, պնդացրի, ասի՛ Ավա՛գ, էլի պետք է գնամ: Թե՛ ա՛յ տղա, ձեռը վեր կալ, կբռնի կզգի: Ասի՛ հիմի սովորեցի, էնպես չեմ անի, որ բռնի: Թե՛ դու գիտես:

Հրացանս վեր կարա, քարը պնդացրի ու գնացի: Տանձի էլ կաթոցի ժամանակն է: Գնացի մինչև ճաշ ման եկա, ուռնահան եղա. գտա ոչ: Միտք արի՛ ախպեր, սա ուր կլինի քաշված, ախր սա պետք է որ էս խոզի կողմերից հեռանա ոչ: Վեր կացա, ասի ներքևեմ մոշուտների վրա:

Մի քիչ գնացի, մին էլ տեսնեմ, ընը՛, արջի հետքը առաջիս: Հետքն ընկա գնացի. գնամ՝ տեսնեմ հրես մի բարդի կրծել է, կրծել ու թողել: Գլխի ընկա, որ սրանում մեղր կա: Վերև մտիկ տամ, ճանճը արկամոցից բանում է: Ասի՛ հիմի թե իրեն գտնեմ էլ՝ ոչ, էս հո որս է ու որս: Մի քիչ էլ գնացի, տեսնեմ առաջիս մի մորմոնջաբուն է քանդել, քայց հողը դեռ քաց է: Տեսա որ մոտեցել եմ: Էտեղ մի անտեր ահ ընկավ սիրտս: Հրացանի քարին մտիկ տվի ու առաջ գնացի: Հենց ոտս փոխեցի, մի թմփթմփոց եկավ: Կանգնեցի... Բացատի գլխին մի լավ մեղրատանձի կա. տեսնեմ՝ հրես տակին տանձ է ուտում: Էս կռանը մի տանձ է կաթում, դեմն է վազում, մրթմրթալով ծամում ու ականջ դնում, էն կռանը մի տանձ է կաթում, դեմն է վազում: Մին էլ որ կանգնեց տանձի կաթոցից՝ ականջ դնելու, ծառի տակը մտա, հրացանն երեսս կարա: Տեսնեմ հրացանի ծեռը մրթմրթում է: Չէ՛, սիրտս պնդացրի, մին էլ նշան դրի, հուպ տվի... Հրացանը ո՛ր տրաքեց, սա մի գոռաց, պտիտ եկավ, ու առ հա՛ կտաս, ընկավ ներքի ձորը: Հրացանս մին էլ լցրի, մտիկ թմփ գլուխը բարձրացա, տեսնեմ սա ջրին է վազում. ասի՛ քաս սրա բանը խաբար է. վիրավորը որ ջրին գնաց, ջուր խմեց - վրձավ, էլ ապրիլ չի:

Մին ասի՝ ետևիցը գնամ, մին էլ ասի՝ անեծք չար սատանին. վիրավոր արջը գեշ է, կրոնի, կփչացնի: Էն է, ինչ նա դենը գնաց, ես էլ ետ եկա, էլ գիտեմ ոչ ինչ եղավ:

Միայն էն օրերում ձորի վրա շատ ուրուր պտիտ եկավ...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՍՈՒՄՆԵՐՆԵՐ

1. Անձանոր բառերը դիրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրի՛ր մասեր, որոնք որսորդի փչոց ես համարում:
3. Գրի՛ր այն նախադասությունը, որպեղ ասվում է, որ արջը սափկեց:
4. Ընդգծված արտահայտությունները փորձիր մեկ բառով, բառակապակցությամբ կամ նախադասությամբ արտահայտել:

Դռանը մի կրակ ենք վառել, որ բոցն Աստծու ոտներն էրում է:

Թե՛ բո՛հ, չէ չէ պոզեր:

Բայց անտերը գլխի է ընկել, բողմում չի:

Արջն ընկել է ինձ վրա, շունը ետևից իրեն ուտում է...

Ասի, քանի ուշքը քոթուկումն է, վեր կենամ կորչեմ:

Նոր տեսնեմ, որ հրացանս մտիցս ընկել է, բողել եմ տեղը:

Ա՛յ տղա, ձեռք վեր կա, կրոնի, կզգի:

Գնացի մինչև ճաշ ման եկա, ոտնահան եղա:

Հեռքն ընկա զնացի:

Էտեղ մի ահ ընկավ սիրտս:

Չէ՛, սիրտս պնդացրի, մին էլ նշան դրի:

5. Համեմատիր «Արջը» և «Արջատրս» պատմվածքների՝
 - ա) պատմող հերոսներին (գրի՛ր նմանությունները, տարբերությունները),
 - բ) մյուս հերոսներին (ո՞ր պատմվածքում են նրանք ավելի ակտիվ մասնակցում գործողություններին. ցոյց տուր փաստերով),
 - գ) արջերին (ո՞ր արջն է ավելի մանրամասնորեն ներկայացված. ցոյց տուր փաստերով),
 - դ) պատմողների խոսքը (ո՞ր հերոսի խոսքում ավելի շար բարբառային բառեր կան: Ցոյց տուր օրինակներով):

6. Ի՞նչ իմացար արջի և նրա սովորույթների մասին:

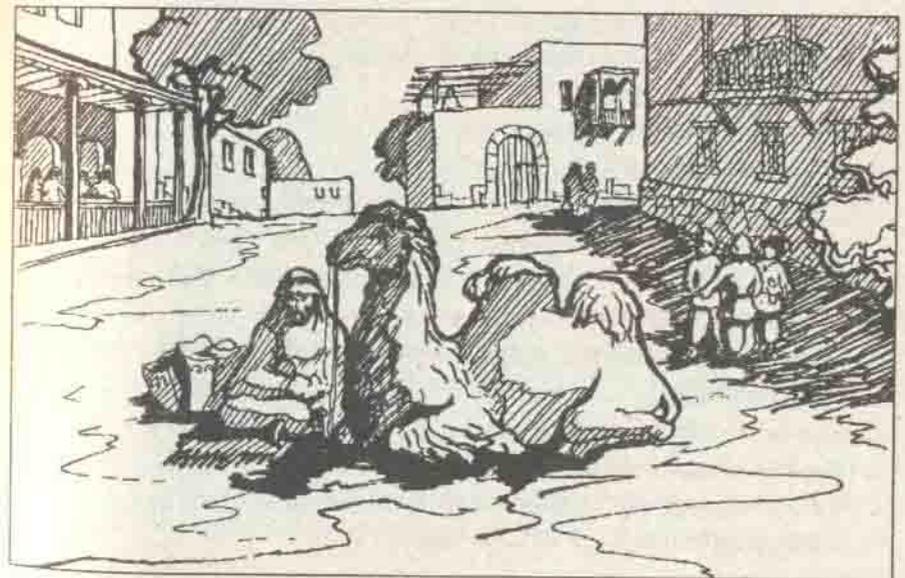
7. Ի՞նչ իմացար խոզերի մի սովորության մասին:

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՈՒՂՏԵ

Մեր փողոցում բացվող հրապարակներից մեկում երեք օր է, ինչ մի քարտվան է կանգ առել: Ուղտերի բուրդի, խմորի, ուղտապանների քաղիքների յուրահատուկ հոտ, ուղտերի հոգնած ձայներ և խաղաղ նայվածքներ: Ուղտապանների քաղիքն ցածր-ցածր վրաններ: Երեկոյան օջախները վառվում են: Պարզ, պարզ մի կենցաղ: Ուղտապանները կերակրում են իրենց ուղտերին և անվերջ շոյում ու փայփայում նրանց: Նրանք բարձր չեն ծիծաղում, ժպտում են միայն: Նրանց ժպիտը դժգույն, մարդու գույներով հագիվ գծագրվում է դենքերի վրա և անհետանում: Բայց անապատի մարդու նայվածքը հրային է, արևաշող, կիզիչ, խոնավ, փայլվաղցող, միշտ արթուն, խոտուն աչքեր, որոնք քերում էին մեզ իրենց ավազների ջերմությունն ու անդորրը:

Քարավանն արդեն ճանապարհ ընկավ: Ուղտերի կերկերուն, աղերսական և կարոտագին ձայնը բռնել է ողջ քաղաքը:

Քայց ուղտերից մեկը չի շարժվում, նստած է, վեր չի կենում, միայն նայում է:

Հավաքվում են ուղտապանները, քափանցում նրա աչքերի խորքը և հասկանում ուղտի բովանդակ հոգին - բունել է նրա համառությունը - դժգոմում է նրան կերակրող և խնամող ուղտապանը՝ քարավանի տիրոջ գայրույթի վախից:

Ուղտը վշտացել է մարդկային մի կուպտությունից: Ետ է դառնում քարավանի տերը:

- Մնա՛ ուղտի հետ՝ մինչև համառությունն անցնի, կհասնես մեր ետևից, հրամայում է ուղտապանին քարավանի տերը:

Ուղտապանը հենազանդվում է: Քարավանը զրնգացնում է բոժոժները: Համառող ուղտը դարձնում է իր վիզը, երկար նայում և երկար մի աղերսանք է ձայնում: Քարավանի տերը կանգնեցնում է ամբողջ քարավանը. միգուցե ուղտը ցանկանա քարավանից չբաժանվել, քայց զո՛ւր, ուղտը նստած է և չի ուզում վեր կենալ:

Քարավանը շարունակում է ճանապարհը դեպի Միջագետք, դեպի բարելունական և արաբական անապատները:

Համառող ուղտի պահապանը փռում է իր թաղիքը ուղտի կողքին, վրան քաշում է իր արան ու քնում է այն հույսով, որ մինչև գարթները՝ ուղտի սիրտը կքնքշանա, կլիճի անհիշչալար և երեկոյան կհասնի քարավանին:

Անցան օրեր, և ուղտը շարունակեց իր անասնական համառությունը: Ուղտապանը հոգնեց նրան շոյելով: Ուղտի սիրտը կարծրացել էր, ինչպես մեր երկրի ժայռը:

Աշնան ցուրտը սկսեց սարսափեցնել հարավի քնակչին: Ուտելիքը պրծավ: Ոչ որի չի ճանաչում, որ դիմում կատարի, ուտում է ուղտի համար պատրաստած բոյլ խմորից, հասկացնում է ուղտի քամակից բուրդ գողացող երեխաներին, որ եքե հաց տան, ինքը կքաշի և կտա:

Մի քանի օրից ուղտը մերկացավ, ուղտապանը վաճառեց բոլոր բուրդը: Ուղտն ինքն էլ է մրսում՝ անապատի այդ հերոսը: Այլևս բուրդ չկա, որ հացի հետ փոխանակի, հասնում են մուրացկանության օրերը:

Թաղի երեխաները հաց են տանում, կերակրի մնացորդներ: Ուղտապանը գրկում է մանուկներին, շնորհակալության համար համբուրում:

Մի քանի հուժկու երիտասարդներ որոշում են օգնել անապատի մարդուն:

- Անգամ մը որ կայնի, կերթա, մինչև անապատը մեկ սղոյխ կերթա, - մտածում են նրանք:

Բերում են երկու սյուն, մեծ դժվարություններով կոխում նստած ուղտի ոտների արանքը և 20 հոգով վեր են բարձրացնում նրան: Աղերսական, ձգձգում, երկար ողորկ բարձրանում է ուղտը, կանգնում: Հրճվում են բոլորը, անապատի մարդը չի կարողանում իր հրճվանքն արտահայտել, ժպտում է մեղմ, սրան-նրան գրկում: Քայց մեկ-երկու թույն հետո՝ ուղտը օրորվում է ետ ու առաջ, չորում և նստում: Մեայրը պատում է անապատի մարդուն:

- Համա ինայ է հա՛, - ասում են բոլորը:

Թափվում է առաջին ծյունը երկրում, հազիվ գետնին է հասնում, քայց երբ նստում է մեր սև հագուստների վրա, տեսնում ենք մարդկային ամենամուրք ասեղնագործից ավելի նրբագույն բանվածքը բնության ձյան առաջին այդ ապիտակ հատիկների մեջ:

Մենք դիտում ենք ծյունը և հրճվում, քայց անապատի մարդու համար ախտը են ձյան առաջին փաթիլները:

Ուղտն էլ նայում է տարօրինակ սպիտակ փաթիլներին, և երբ մի խոշոր փաթիլ ընկնում է թարթիչների վրա՝ փակում է աչքերը գլխի ջղային շարժումով:

Ուղտապանը ծնկի եկավ ուղտի առաջ, փաթաթված արայի մեջ, և խորը հուսահատությունով սկսեց լաց լինել առաջին անգամ: Մենք կանգնած ենք մտաք, հաց ենք տարել նրան: Անապատի քաղցած մարդը այլևս հացին էլ ուշք չի դարձնում:

Արցունքները, հակառակ ծյունի փաթիլներին, այրում են նրա կուպերը, գլորվում են քթի երկու կողմի առուններից վար և կորսվում բեղերի և միրուքի ցանցառության մեջ: Ուղտը ազահությանը հառել է ուղտապանին, հառել է նրա աչքերի խորքը, հառել է նրա արցունքներին, ուղտապանի նայվածքն էլ արցունքների միջից ընկել է ուղտի խորունկ աչքերի մեջ, արցունքները գլորվում են, այրվում են նրա կուպերը:

Ծյունի փաթիլներից ստեղծված մեր հրճվանքին խառնվում է անապատի մարդու ողբը:

Հանկարծ ուղտը երկարեց միտը՝ մինչև երկուսի շնչերը խառնվեցին իրար: Ուղտն աղերսագին ձայնեց մի քանի անգամ, հեաց և սկսեց բարձրանալ:

Մենք ճչացինք:

- Դենն ելա՛վ, դենն ելա՛վ...

Ուղտապանը սրբեց իր արցունքները, հավաքեց մեր բերած հացը, ճանկեց ուղտի բամբը, մագլցեց վեր ու ճանապարհ ընկավ դեպի անապատը՝ ժպտո՛ւմ և ուրա՛խ:

Փողոցի երկու կողմերում մարդիկ կանգ էին առնում և դիտում համատ ուղ-
տին, որ օրորվելով քայլում էր, աղերսում, աչքերը հեռու-հեռուն հառած:

Ուղտապանը ողջունում էր փողոցում կանգնած մարդկանց, հավաքում
նրանց նետած դրամները, հացի կտորները լցնում տուպրակի մեջ և հեռանում
քաղաքից դեպի ավազները, դեպի հարավի արեգակը:

Նա հեռացավ մեր երկրից, որտեղ սկսվել էր դաժան ծմեռը կարմրած և
դեղնած տերևներով աշունքից հետո:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՅԽՅԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դիւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ընդգծիր այն հարվածները, որտեղ բնութագրված են անապատի մար-
դիկ:
3. Ինքդ բնութագրիր անապատի մարդկանց ըստ պատմվածքի:
4. Ինչո՞ւ էր համառում ուղրը: Պարասխանող պարճառաբանի դուրս
գրած հարվածներով:
5. Ընդգծիր այն հարվածները, որտեղ երևում է, որ ուղրին էլ հաճելի չէ
այդ վիճակը:
6. Ընդգծիր այն հարվածները, որոնք բնութագրում են այդ քաղաքի
բնակչությանը:
7. Ինքդ բնութագրիր այդ քաղաքի բնակչությանը:
8. Ներկայացրու (պատմիր) պատմության մեջ հղած հակադրություննե-
րը՝
 - ա) ուղտապանի և քաղաքի բնակչության վիճակների միջև,
 - բ) անապատի մարդու և երեխաների՝ չքան նկատմամբ ունեցած վերա-
բերմունքի միջև:
9. Գրիր ուրիշ հակադրություններ:
10. Վերնագրիր պատմությունը՝
 - ա) մեկ բառով,
 - բ) բառակապակցությամբ,
 - գ) նախադասությամբ:

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ

Կարծես թե դարձել եմ ես տուն,
Բոլորն առաջվանն է կրկին.
Նորից դու հին տեղը նստում,
Շարժում ես իլիկը մեր հին.
Մանում ու հեքիաթ ես ասում:
Մանում ես անվերջ ու արագ
Միրում եմ պարզկա քո լեզուն,
Չեռներդ մաշված ու քարակ:

Նայում եմ, մինչև որ անգոր
Գլուխս ծնկիդ է թեքվում.
Նորից ես մանուկ եմ այսօր:
Դրախտ է նորից իմ հոգում:
Արևը հանգչում է հեռվում,
Գետից բարձրանում է մշուշ,
Հեքիաթդ անվերջ օրորում,
Իլիկդ խոսում է անուշ...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՅԽՅԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Պարմիր բանաստեղծությունը:
2. Ըստ բանաստեղծության պարմիր մոր մասին:
3. Գրիր բնությունը պարկերող րոդերը:
4. Ընդգծված մակդիրները (փոխաբերաբար գործածված բնորոշումները)
բացատրիր.
 - ա) պարզկա լեզու,
 - բ) մաշված ձեռքեր:
5. Բացատրիր հեյրեյալ փոխաբերությունները.
 - ա) արևը հանգչում է հեռվում,
 - բ) իլիկդ խոսում է անուշ,
 - գ) դրախտ է նորից իմ հոգում:
6. Ի՞նչ րարամադրություն է արտահայտում բանաստեղծությունը:
7. Փորձիր պարմել այս բանաստեղծությունը պարկերող նկարը:

ՄԱՐԱՆԸ

Մեծ եղբայրս՝ Հակոբը, պահում էր մի արաբական ձի, որ ծնվել էր մեր տանը և երբեք չէր տեսել արմավենի, և ոչ էլ նրա սմբակները մխրըմվել էին հարավի տաք ավազներում, քայքայ նրա աչքերի խորության մեջ կար հարավային պեյզաժների ամբողջ սարսուռը, և նրա վրնջյունի մեջ մենք զգում էինք անհուն անապատների կարտուր:

Չին, որին Հակոբը Մարան էր կոչում, սև էր, ինչպես սև սաթը, փայլուն և ուղորկ, երեք ոտները սպիտակ և հավկթած և սպիտակը ճակատի վրա:

Մարանը սանձ չէր տեսել իր կյանքում, նա ազատորեն ման էր գալիս մեր տանը, մինչև անգամ ճաշի ժամանակ, երբ մեծ ընտանիքը բոլորվում էր մեծ սեղանի շուրջը, նա գալիս էր, դունչը հանգչեցնում էր Հակոբի ուսին և սպասում մինչև նա շաքար տար, հետո դնում էր հորս ուսին, հուսկ ապա՝ մորս:

Մայրս, անհուն քարությամբ և նոր հարսի ջիհջ ժպիտով, տալիս էր վերջին շաքարը և հրամայում նրան գնալ պարտեզ:

Մարանը, շաքարը խրոխրտացնելով, գնում էր դեպի պարտեզ, որտեղից նա մի անգամ վրնջում էր իբրև տեղեկություն, որ արդեն պարտեզում է:

Այս վրնջյունի ժամանակ եղբայրս կանգ էր առնում, մինչև անգամ պատառը դեռ բերանին չհասցրած՝ ձեռքը մնում էր օդում, հրճվանքից կարմրում էր և շշջում:

- Միտն քզի:

Ամեն գիշեր Հակոբը պետք է վեր կենար. գնար Մարանի մոտ, մի անգամ նայեր, շոյեր, համբուրեր և վերադառնար անկաղին: Մարանի սենյակը (ախտո չէր կարելի կոչել նրա գիշերած վայրը) գտնվում էր հորս և մորս սենյակի տակը: Կեսգիշերին, համկարծ, երբ լավում էր Մարանի խրխինջը, մեղմ ու ջիհջ, հայրս ասում էր.

- Ակորը գնաց սիրականին քով:

Ամեն կիրակի օր Հակոբը Մարանին տանում էր հերկված դաշտը և բաց քողնում. Մարանը քամու նման թռչում էր, սահում էր նա հերկված դաշտի վրայից, ինչպես սուրացող ալիք: Քաղաքի երիտասարդների համար մեծագույն հաճույք էր հավաքվել դաշտը, տեսնելու Մարանի վագրը: Մարանը

հասնում էր դաշտի պնկին, կանգ էր առնում, պայծառ աչքերով նայում էր հեռուն, հեռուն: Ի՞նչ էր երագում այդ թովիչ անասունը, ո՞վ իմանար, ապա վերադառնում էր սուրացող ալիքի նման, գալիս, կանգնում էր Հակոբի մոտ: Հակոբի թևերը բացվում էին, փաթաթվում նրա վզին, շրթունքները մոտենում էին նրա քրտնած սև ստեներին և համբուրում:

- Գիտես քի ամալի վրայեն կքոհ,- ասում էին շատերը:

Հակոբը բերում էր տուն Մարանին, Գոգոն անխախտ պատրաստած կիներ մի թարմ ձու: Հակոբն ամեն անգամ Մարանին դուրս տանելուց և բերելուց հետո՝ մի թարմ ձու էր խփում նրա ճակատին, ջարդում, որպեսզի չար աչքերը խափանվեին:

Հակոբի ամբողջ զրուսանքը Մարանն էր: Երբ միջնակարգն ավարտեց, և հայրը նրան առաջարկեց գնալ բարձրագույն դպրոց՝ նա մերժեց միայն այն մտահոգությամբ, որ Մարանին չէր կարող տանել հետը Պոլիս, Պրուսա և կամ Եվրոպա:

Հակոբի ընկերները, նրա հասակակիցներն էլ տանը չէին մնում, նրանց մեջ վարքնել էր տղամարդը, որոնում էին աղջիկներ զանազան անկյուններում, դռների ճեղքերից, պատուհանների բացվածքներից, եկեղեցում, փողոցում, բաղնիսի դռան առաջ: Նրանց խոսակցությունը կինն էր, շարժաֆի մեջ փաթաթված այդ անիմանալի, դյուրակամ, միստիկ արարածը, որի ձայնը տակնուվրա էր անում նրանց հոգին:

Հակոբի համար ամենաերջանիկ օրն այն օրն էր, երբ պետք է գնար արտոները Մարանի հետ: Տաճարն էր հետը մի վրան, անկողին և եփել-քափելու անհրաժեշտ պիտույքներ ու գնում արու:

Ուրեմն, Հակոբը ամբողջ երեք ամիս պիտի ապրեր Մարանի հետ շունչ շնչի, գիշերը պիտի քներ վրանի տակ, Մարանն էլ գլուխը կախ արած նրա գլխի վրա: Ամբողջ օրը Մարանն ուտում էր քարն խտրել և կշտանալուց հետո կանգնում էր արևի տակ և անվերջ երերում էր գլուխը դեպի վեր և դեպի վար, իսկ Հակոբը, նստած վրանի շվաքում՝ դիտում էր ու հրճվում:

Հակոբը ժամերով խոտում էր Մարանի հետ, հարց էր տալիս, պատասխաններ ստանում, ծիծաղում, երբեմն մտերմորեն կշտամբում նրան և անցկացնում ժամանակը:

- Մարան, էսօր աղեկ կերե՞ր ես,- հարցնում էր Հակոբը:

Մարանը վրճում էր:

- Շուտով տուն տ'երթանք,- ասում էր Հակոբը:

Մարանը պոչը քսի էր տալիս, գլուխը երերում:

- Հը՞, չե՞ս ուզեր, կուզե՞ս շատ կենանք:

Մարանը մտածում էր Հակոբին, կծում ֆեղը և քափ տալիս օդում:

Այսպես անվերջ խոսում էին նրանք, երկու մտերիմ ընկերների պես, ոչ մի տարածաշնորհում, ոչ մի անհամություն երկու ընկերների միջև:

Երեկոները Հակոբը պատկում էր վրանի առաջ, երկնքին հառած՝ երգում էր: Մարանը կանգնած լուսն էր նրան առանց շարժվելու, այդ մշտապես անհանգիստ անասունը ոչ մի շարժում չէր փորձում, և երբ Հակոբը դադարեցնում էր երգը, Մարանը գլուխը կախում էր տխուր:

- Նորեն խա՞ղ ըսիմ քզի համար, հա՞, Մարան,- հարցնում էր Հակոբը:

Մարանը, իբրև պատասխան, վրճում էր ոսկեհնչյուն:

Կյանքը սավառնում էր, ինչպես անվերջ մեծաքև մի առավոտ:

Աշնան մեջերին Հակոբը և Մարանը վերադառնում էին տուն: Հայրս և մայրս դիմավորում էին երկու ընկերներին: Հակոբը՝ ատոզ, մեծղի, հզոր, արևից եփած, ինչպես խաղողի ողկույզը, ամբողջ վրայից բուրում էր դաշտերի և կանաչների քարն հոտը, իսկ Մարանը՝ գիրացած, աշխույժ, ավելի ու ավելի պայծառացած, վճիռացած աչքերով և ավելի ոսկեհնչյուն վրճյունով:

Նրանք իրենց հետ տուն էին բերում հեռավոր դաշտերի քարմուխումը, բերում էին իրենց հետ աստղերի ծայրը: Երբ Մարանն արձակում էր իր առաջին խրխիմջը, մեզ թվում էր, որ լուսավորվում էր մտայլ տունը, կարծես ոսկյա սալի վրա աստղեր էին ընկնում և պայթում:

Մայրս ասում էր հորս.

- Հաջի էֆենդի, կենե տունը եղավ տուն:

Տունը տուն դարձնողը Հակոբն էր և իր անասուն ընկերը, մի անբաժանելի և ամենացանկալի մասը տան, որի ծայրը կախվում էր մեր տան բոլոր պատերից, անկյուններից, առաստաղից և պարտեզի բոլոր ծառերի ճյուղերից:

Հակոբը քաշում բերում էր երեխայի օրորոցը, երեխան մեջը, դնում բակի մեջտեղը և ասում Մարանին.

- Վրայեն անցիր:

Մարանը ծառս էր ելնում, խրխնջում և թեթևաքար ցատկում երեխայի օրորոցի վրայից ու վերադառնում, լիզում Հակոբի ձեռքը, իսկ Հակոբը փոխադարձ՝ համբուրում էր նրա ճակատի հավկթած և սպիտակը:

Մեծ զվարճալիք էր մեզ համար, երբ Մարանը գնում էր ավազանի ափին, նայում ջինջ ջրի մեջ և, տեսնելով իր արտացոլումը՝ ցատկում էր, նորից նայում, էլի տեսնում, էլի վեր-վեր ցատկառում և վերջ ի վերջո դուռը մտնեցնում ջրին, փոշտում, որից ջուրն ալիքավորվում էր, պատկերը բեկբեկվում, և ուրախանալով, որ հաղթեց ջրի խորքում եղող ինչ-որ անասունի, խրխնջում և վագում էր դեպի պարտեզի կեռասենիների ծառուղին, այդ ծառուղուց մի ուրիշ ծառուղի, մինչև պարտեզի մութ թավուտները:

Հակոբը, պատահեք, որ հյուր գնար մի տեղ և ստիպված լիներ երկար մնալու, կգտներ մի պահ, կծկվեր հյուրընկալողներից. կգար տուն, Մարանին կտեսներ և նորից կգնար: Եթե չգար, դա նշանակում էր, որ մայրս նրան խոսք տված կլիներ՝ շատ մոտիկից հսկել Մարանին, ամեն լուսն չհեռացնել նրան իր աչքերից:

Իսկ եթե պատահեք, որ Մարանին հետը տաներ (շատ անգամ էր տանում, որովհետև հաճախ Հակոբը հրավիրվում էր Մարանի հետ, մի տեսակ՝ հանդերձ ընտանյոք), Հակոբը մի ձու էր դնում նրա գավակի վրա և այդպես տանում: Մարանը, որպեսզի ձուն չընկնի իր գավակից, քայլում էր դանդաղ, փոխում էր քայլվածքի ձևը, քայլում էր ալիքանման օրորվելով: Փողոցում չէր լինի մի մարդ, որ կանգ չառներ և շփտեր Մարանի այդ դժվարին խաղը:

Այսպես էին ապրում երկու ընկերները՝ Հակոբը և Մարանը:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դիւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Հերոսների խոսքը գրական արևելյահայերեն դարչրու:
3. Տնւյց Կոտր Մարանին և կարագրող ամենագեղեցիկ հարվածը:
4. Ծի՛շօր է, որ (պարասխաանների պարճառարանիք)

ա) Մարանը սովորական ծի է, և Հակոբի աչքին ամենալավն է հրևում, որովհետև Հակոբը սիրում է նրան:

բ) Մարանը սովորական կենդանի չէ:

5. Այս պարմությունից հետևո՞ւմ է, որ (պարասխաանների պարճառարանիք)

ա) Հակոբը Մարանին պահում է իրեն ցուցադրելու և պարճենալու համար:

բ) Հակոբը ընդհանրապես սիրում է կենդանիներ:

գ) Հակոբը Մարանի հետ ուղղակի ընկերություն է անում:

6. Հակոբի և Մարանի մասին պարմողն ո՞վ է: Կարելի՞ է ասել, որ պարմողը շրջապարող աշխարհը բարի ու գեղեցիկ է րեսնում (պարասխաանի պարճառարանիք):

7. Կենդանիների նկարմամբ քո վերաբնմունքի կամ քո սիրելի կենդանու մասին պարմիր:

ԵՂԻՇԵ ՉԱՐԵՆՑ

ՄՈՐՍ ՀԱՄԱՐ ԳԱՁԵԼ

Հիշում եմ դեմքը քո ծեր, մայր իմ անուշ ու անգին,
 Լույս խորշումներ ու գծեր, մայր իմ անուշ ու անգին:
 Անա մտած ես տան դեմ ու կանաչած քթնիմ
 Գեճքիդ սուվեր է գցել, մայր իմ անուշ ու անգին:
 Եստեղ ես լուռ ու տխուր, հին օրերն ես հիշում այն,
 Որ եկել եմ ու անցել, մայր իմ անուշ ու անգին:
 Եվ հիշում ես քո որդուն, որ հեռացել է վաղուց, -
 Ո՞ր է արդյոք հեռացել, մայր իմ անուշ ու անգին:
 Ո՞ր է արդյոք հիմա նա, ո՞րք է արդյոք, քե մեռած,
 Եվ ի՞նչ դոներ է ծեծել, մայր իմ անուշ ու անգին:
 Եվ երբ հոգնած է եղել, և երբ խաբվել է սիրուց -
 Ո՞ւմ գրկում է հեծեծել, մայր իմ անուշ ու անգին:
 Մտորում ես դու տխուր, և օրում է քթնիմ
 Տխրությունը քո անձիք, մայր իմ անուշ ու անգին:
 Եվ արցունքներ դառնաղի անա ընկնում եմ մեկ-մեկ
 Զո ձեռքերի վրա ծեր, մայր իմ անուշ ու անգին...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դիւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրիր մոր արտաքինը ներկայացնող տողերը: Մայրը մանրամասն է և անբնականաբար, քե՞ ոչ: Ի՞նչն է կարևորված:
3. Տրված փոխաբերությունը բացատրիր և թրեմիմ օրում է քո անձիք տխրությունը...
4. Բանաստեղծության մեջ անբնական ի՞նչ արտահայտություն է կրկնվում: Ի՞նչ է տալիս այդ կրկնությունը:
5. Ընդգծված մակդիրները բացատրիր

ա) լույս խորշումներ ու գծեր,

բ) անձիք տխրություն,

գ) դառնաղի արցունքներ,

դ) հին օրեր:

6. Այս բանաստեղծությունը համեմատիր «Կարծես քե դարչել եմ ես Կոտն» բանաստեղծության հետ: ինչո՞վ են նման որդիների հոգևիճակները, ինչո՞վ են տարբերվում փրանադրությունները:

ՅՈՒԼԻՍԻՍ

Յուլիսի Մաքրլի անունով փոքրիկ տղան մի օր կանգնեց խլուրդի նոր բացած անցքի առաջ, իրենց տան բակում, որը գտնվում էր Կալիֆոռնիայի Իքսթա քաղաքի Մանթա Կլարա փողոցի վրա: Խլուրդը խոնավ, բարձր հողը դուրս հրեց և աչքի տակով նայեց տղային, որը, իհարկե, անծանոթ էր, բայց գուցե թշնամի չէր: Մինչև տղան այս հրաշքը ամբողջությամբ կվայելեր, Իքսթայի թշունհներից մեկը թռավ դեպի բակի մեծ ընկուզենին և, տեղավորվելով մի ճյուղի վրա, սկսեց երգել՝ տղայի հափշտակությունը հողից դեպի ծառը գրավելով: Հետո, այդ բոլորից ավելի հրաշալի, հեռվում մի հին գնացք Ֆշշաց և շարժվեց: Տղան լսեց Ֆշշոցը և զգաց, որ գնացքի շարժվելուց երեքսց ոտքի տակի հողը: Դրանից նա սկսեց վազել ավելի արագ (նրան այդպես թվաց), քան որևէ կենդանի էակ ամբողջ աշխարհում:

Նա ճիշտ ժամանակին հասավ երկաթգծին, տեսավ անցնող գնացքը՝ շոգեքարշից մինչև բեռնատար վագոնը: Նա ձեռքով ողջունեց մեքենավարին, բայց մեքենավարը չպատասխանեց: Նա ողջունեց նաև գնացքի մեջ եղող ուրիշ հինգ հոգու, բայց նրանցից ոչ մեկը չպատասխանեց տղայի ողջույնին: Նրանք կարող էին այդ ամեն, բայց չարեցին: Վերջապես երևաց մի նեղ՝ հենված բեռնատար վագոնի եզրին: Կտառաչարի աղմուկի մեջ Յուլիսիսը լսեց այդ մարդու երգը.

*Այլևս մի լար, մի լար, լեղի, այսօր մի լար,
Եկ մի երգ երգենք մեր Քենթրիի փան պատվին,
Եկ այդ հեռավոր փան երգը երգենք:*

Յուլիսիսը ողջունեց նրան, իսկ հետո մի հրաշալի և անսպասելի քան պատահեց: Այդ մարդը, որ սև էր և մյուսներից տարբեր, ձեռքով ողջունեց Յուլիսիսին՝ քղավելով.

- Տուն եմ գնում, փոքրիկ, գնում եմ իմ ծննդավայրը:

Փոքրիկ տղան և նեղը ձեռքով էին անում իրար, մինչև որ գնացքը կորավ տեսադաշտից:

Ապա Յուլիսիսը նայեց շուրջը: Ահա իր աշխարհը, տարօրինակ, զարմանալի, անհմանալի, բայց և այնքան գեղեցիկ: Ծանապարհով բեռը շարժվեց

մի ծերուկ անցավ: Յուլիսիսը նրան էլ ձեռքով արեց, բայց ծերուկն այնքան զառանյալ էր և հոգնած, որ չէր կարող հրճվել փոքրիկ տղայի բարեկամական ցույցից: Ծերունին նայեց Յուլիսիսին այնպես, կարծես ինքն էլ, տղան էլ վաղուց մեռած լինեին:

Փոքրիկ տղան շրջվեց և դանդաղ քայլեց դեպի տուն: Նրա ականջում դեռ գնացքի ձայնն էր, նեղի երգն ու զվարթ խոսքերը՝ տուն եմ գնում, փոքրիկ, գնում եմ իմ ծննդավայրը:

Նա այլևս այդ ամենի մասին չէր մտածում, երբ հասավ չինա ծառի տակ և ոտքով խփեց ծառից ընկած դեղին, հոտած պտուղին: Իսկ մի րոպե հետո նա ժպտաց Մաքրլիների ժպտով, այն մեղմ, իմաստուն, քաջուն ժպտով, որը այդ է ասում ամեն ինչին:

Երբ շրջվեց փողոցի անկյունը և տեսավ Մաքրլիների տունը, սկսեց ցատկոտել՝ ոտքով քշելով փողոցում ընկած կոշիկի մի կրունկ: Այս զվարճանքից նա սայթաքեց ու ընկավ, բայց վեր կացավ ու շարունակեց քայլել:

Մայրը բակում հավերին կուտ էր տալիս: Նա տեսավ որդու սայթաքելը, ընկնելն ու վեր կենալը: Տղան արագ հասավ մորը և լուռ կանգնեց կողքին, իսկ հետո հավաքուն մտավ ձու փնտրելու: Մի հատ գտավ, վերցրեց նայեց ու զգուշությամբ հանձնեց մորը: Դրանով նա ուզեց ասել մի բան, որ մեծերից ոչ մեկը չի կռահի, երեխան էլ չի հիշի, որ պատմի:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. *Ինչպիսի՞ն էր Յուլիսիսը: Բնութագրի՛ր նրան:*
2. *Փաստերով ցույց տու՛ր, որ Յուլիսիսի աշխարհը փարօրինակ էր, զարմանալի էր, անհմանալի էր և գեղեցիկ:*
3. *Ինչո՞ւ նեղը պատասխանեց Յուլիսիսի ողջույնին:*
4. *«Ծերունին նայեց Յուլիսիսին այնպես, կարծես ինքն էլ, տղան էլ վաղուց մեռած լինեին»:*
Մեկ քառով ինչպե՞ս կանվանես այդ հայացքը:
5. *Մաքրլիներին բնութագրի՛ր ըստ հերևյալ հարվածի (ինչպիսի՞ն են այսպիսի ժպիտ ունեցող Մաքրլիները):*
Իսկ մի րոպե հետո նա ժպտաց Մաքրլիների ժպտով, այն մեղմ, իմաստուն, քաջուն ժպտով, որը այդ է ասում ամեն ինչին:

ՀՈՍԵՐ

Յուլիսիսի Հոմեր եղբայրը, մի հին հեծանիվ նստած, արիաքար պայքարում էր գյուղական ճանապարհի ցեխի ու փոշու դեմ: Հոմեր Մաքուլիի հագին հեռագրատան ցրիչի բաճկոն էր, որ շատ էր մեծ և մի գլխարկ, որ բավական փոքր էր: Արևը մայր էր մտնում երեկոյան քնկոտ խաղաղությամբ, որ շատ սիրելի էր Իքաքայի բնակիչներին: Հեռագրացրիչի շուրջը պտղատու և խաղողի այգիներ էին՝ ծուլորեն փոված Կալիֆոռնիայի հինավուրց հողի վրա: Թեև Հոմերը շտապում էր, բայց նրա աչքից չէր վրիպում շերտապատի հրապույրից և ոչ մեկը: «Նայիր, ասում էր նա իրեն՝ հողը, ծառը, արևը, խտող և ամպը ցույց տալով, նայիր դրանց, խնդրեմ»: Նա սկսեց հեծանիվով զարդագծեր քաշել՝ մարմնի շարժումները հարմարեցնելով այդ նախշերին, երգել ինչ-որ պարզ, սրտաևույզ եղանակ: Նրա մտքում այս եղանակը հնչեց նվագախմբով, հետո նվագախմբին միացան մոր տավիղն ու քրոջ՝ Բեպի դաշնամուրը: Եվ վերջապես, որպեսզի ընտանիքը ամբողջական դառնա, խմբին միացավ ակորդեոնը՝ երաժշտությունը դաշնավորելով զուսպ և զվարթ քաղցրությամբ. Հոմերը հիշեց իր Մարկուս եղբորը:

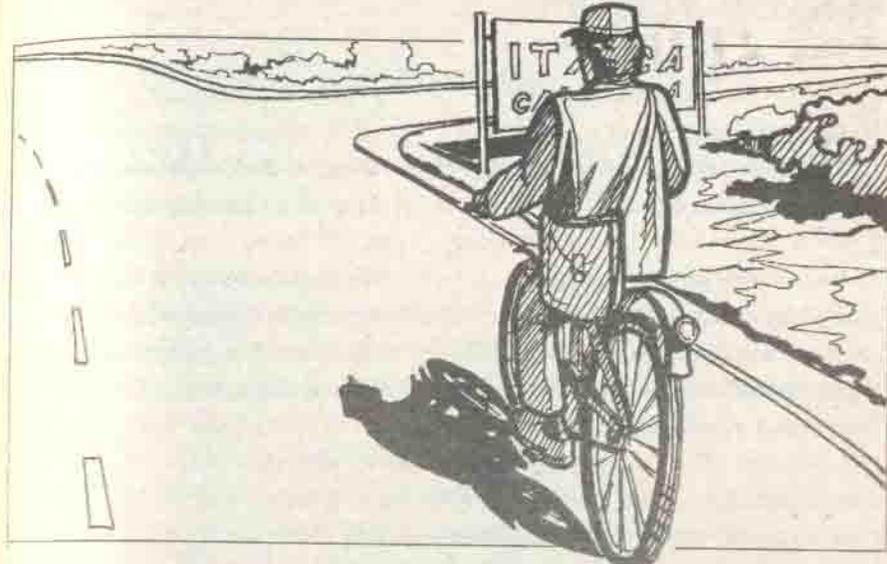
Հոմերի երաժշտությունը խլացավ երկնքով սլացող երեք անհավատալի ասարկաների աղմուկից: Յրիչը զարմանքով վերև նայեց և ընկավ մի փոքր, անջուր առվի մեջ:

- Ինքնաթիռներ, - ասաց Հոմերն ինքն իրեն: Ազարակի մի շուն արագ ու մեծ հանդիսավորությամբ հարձակվեց նրա վրա և կարևոր պատգամ ունեցողի տեսքով սկսեց հաչել: Հոմերը ուշադրություն չդարձրեց շանը: Մի անգամ միայն շոջեց գլուխը և կենդանուն գրգռեց. «հաֆ, հաֆ», նորից նստեց հեծանիվը և ճանապարհը շարունակեց:

Երբ հասավ քաղաքի ծայրամասը, առանց կարդալու անցավ մի ցուցանակի կողքով, որի վրա գրված էր.

*Իքաքա, Կալիֆոռնիա:
Ուր ուզում ես գնա, րևից լավ րեդ չկա.
Բարի գալուստ, օրարական:*

Հաջորդ փողոցի անկյունում նա կանգնեց, սպասելով զորակոչիչներով

լքված ավտոշարասյան անցներուն: Նա ողջունեց այդ մարդկանց ճիշտ այնպես, ինչպես իր Յուլիսիս եղբայրն էր ողջունել մերենավորին և բափառաշրջիկներին: Բազմաթիվ զինվորներ պատասխանեցին ցրիչի ողջույնին: Եվ ինչո՞ւ չպատասխանեին: Ի՞նչ ունեին կորցնելու...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՄՆԵՐԵՐ

1. *Դե՛րս գրիր քեզ անձանոք բառերն ու բառարանի օգնությամբ բացատրիր:*
2. *Պատմի՛ր Հոմեր Մաքուլիի մասին: Ինչպիսի՞ն էր նա.*
3. *Ի՞նչ նմանություն ես տեսնում երկու եղբայրների միջև:*
4. *Քննարկի՛ր այս ցուցանակը՝
Իքաքա, Կալիֆոռնիա:
Ուր ուզում ես գնա, ամից լավ տեղ չկա.
Բարի գալուստ, օտարական:*
5. *Ինչո՞ւ մի դեպքում ողջունեցին, մյուս դեպքում՝ ոչ.
ա) Բազմաթիվ զինվորներ պատասխանեցին Հոմերի ողջույնին: Եվ ինչո՞ւ պատասխանեին: Ի՞նչ ունեին կորցնելու:
բ) Յուլիսիսը ողջունեց նաև գնացքի մեջ եղող ուրիշ հինգ հոգու, բայց նրանցից ոչ մեկը չպատասխանեց տղայի ողջույնին: Նրանք կարող էին այդ անել, բայց չարեցին:*

ՎԱՀԱԳՆ ԿԱՎԹՅԱՆ

Մի փոշոտ, փափուկ ճամփա,
Փշատի փոշոտ ծառեր,
Մի կապո՛ւյտ, կապո՛ւյտ երկինք
Ու արև, արև, արև...

Կատարին՝ լույսից շիկնած
Մի թեթև ամպի ծվեն,
Արարատ լեռն է ցոլում՝
Նյութեղեն-աննյութեղեն...

Ուխտավոր, հոգնած մի հով,
Անցնելով բարդուց բարդի,
Գնում է, ծունկի իջնում
Խորանում Արարատի:

Մի փոշոտ, փափուկ ճամփա,
Փշատի փոշոտ ծառեր,
Մի կապո՛ւյտ, կապո՛ւյտ երկինք
Ու արև, արև, արև...

Հովի հետ այդ ուխտավոր,
Անցնելով բարդուց բարդի,
Ուզում ես գնա՛լ, գնա՛լ
Ու փարվել Արարատին...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՅՍԶԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բանասարկեղծության պարկերները գործածելով՝ նկարագրիր Արարատը:
3. Տրված մակդիրները բացատրիր:
 - ա) ուխտավոր հով,
 - բ) փափուկ ճամփա,
 - գ) լույսից շիկնած թեթև ամպ:
4. Տրված փոխաբերությունը բացատրիր: Արարատ լեռն է ցոլում՝ Նյութեղեն-աննյութեղեն:
5. Ինչի՞ հետ է համեմատվում Արարատը (ուշադրություն դարձրու ուխտավոր, խորան, ծունկի իջնել բառերին):
6. Գրիր կրկնվող պարկերները և փորձիր կրկնությունը բացատրել:
7. Ընարական հերոսի մասին պարմիր ըստ բանասարկեղծության:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԳԵԼԸ

(Հարված)

Մեզանում, դաշտ տեղերում, գելը շատ ավելի վտանգավոր է, քան սար տեղերում: Մեզանում գելերը ձմեռվան զիշերը գալիս են գեղի մեջը ման գալիս: Ըներին պահում ենք, որ չտանեն - չուտեն: Չմեռները մեզանում շատ վտանգավոր է մենակ ճանապարհորդելը. մանավանդ, եթե մութն էլ վրա հասավ: Այ ձեզ պատմեմ իմ գլխին եկած մի դեպք:

Ծիրան անունով մի եզն ունեինք: Մի ձմեռ էս եզը կորավ: Ախպերս ինձ որկեց ման գալու: Ես էլ էսպես 16-17 տարեկան ջահել տղա եմ: Գնացի գեղի չորս կողմը ման եկա ման - չգտա: Գոմահանդ ունենք, էնքան էլ գեղիցը հեռու չի: Ասի՝ եզը սովոր է, կարելի է էդ կողմն ըլի գնացած: Գնացի էդ գոմահանդը: Գնացի, էս գոմը նայեցի, էն գոմը նայեցի, վերջը տեսնեմ՝ դրուստ որ եզը մի գոմումն է: Եզը դուրս արի. դուրս գամ տեսնեմ արդեն մութն ընկնելու վրա է: Միրտս մի ահ ընկավ: Տեսնում եմ, որ լուսով չեմ կարող գեղը հասնեմ: Մտածում եմ՝ գնա՞մ-չգնա՞մ:

Ի՞նչ անեմ...

Չորս կողմս ամայի ձյունապատ դաշտ, շեն չկա, ձեն չկա. ձեռիս էլ մի ճիպոտ ու մի դանակ:

Ի՞նչ պետք է անեմ: Աստծու անունը տվի, եզն առաջս արի քշեցի: Մի քիչ տեղ անց էի կացել. հանկարծ իրիկվան էն դառը քամու հետ մի տխուր ձեն ընկավ ակամջո՞վս: Կանգնեցի, ակամջ դրի...

Տեսնեմ գիլի ոռնոց է. - ո՞ւտ՛ւ...

Ո՛ւ... Էս ոռնոցին միացավ ամբողջ խումբը ու սարսափով լցվեց դաշտը: Մտիկ տամ՝ որ աջ կողմս, հեռվում, մթան մեջ, ջուխտ-ջուխտ վառված ճրագների մի բազմություն է շարժվում... Էլ ի՞նչ. ձեռաց հասկացա, որ գելերի աչքերն են - սոված բոլուկ է... Եզը ետ տվի դեպի գոմերն ու քշում եմ, ո՞նց եմ քշում, վազում եմ, ո՞նց եմ վազում... Էտ նայեմ, որ արդեն գալիս են: Եզը թող արի փախա, ընկա գոմը: Ընկա գոմը, բարձրացա սների գլխներին գերաններով վրա դատարկ տեղեր են լինում է՛...

- Հա՛, իմանում ենք, կոնդերի վրա:
 - Հա՛, էլ կոնդերից մեկին վեր էլա:
 Գեռ չի տեղավորվել - մին էլ տեսնեմ
 եզանս գոռոցը բարձրացավ: Չար-
 մանք բան է, թե էնքան տարածու-
 թյունը ինչպես մի երկու լուպետնը
 կտրեցին ու հասան:

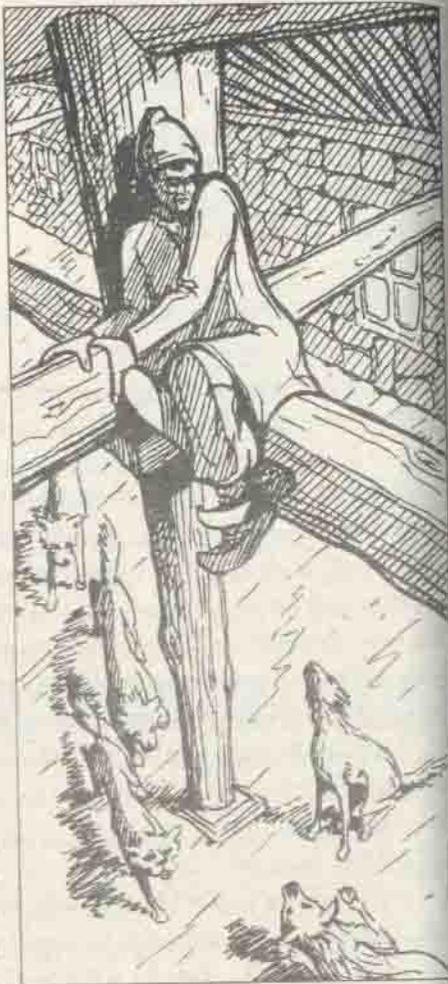
- Վահ, գիլի ոտին ինչը կհասնի,
 խոսեց քեռի Անդրիասը: - Է՛մ սարի
 գլխիցը որ մի քան մկատեց՝ մին էլ
 կտեսնես կողքիդ դուրս եկավ:
 Դրա համար են ասում էլի, թե՛ գելն
 ազոնի է:

- Հա՛, է՛ն էլի ասում,- շարունակեց
 չորագլայցի Ավոն: - Եզանս գոռոցը
 բարձրացավ ու իսկույն էլ կտրեց,
 խոխոտցն ընկավ: Խոխոտցն էլ կտա-
 րեց, միայն գելերի ծնօժժագոցն են
 լսում, ու լսում են՝ ո՞նց են լափում...

«Հա՛յ միրան օրան... դուրս քանկ
 սրտիցս: Բայց ի՛նչ միրանի ժամա-
 մակն է: Ես իմ գլուխն եմ լաց ըլում:
 Մտածում եմ թե՛ ես լավ եր, եզնովը
 կլրեն, մինչև կլուսանա, կամ կկշա-
 ման ու կզնան, կամ, ասում եմ, ինձ
 չեն գամի... Դու մի ասիլ՝ սոված գիլի
 քոյր չկ, ես հիսում ասեմ, դու հարյուր
 իմացի, ձեռաց հախտել են, ու մին էլ տեսեմ, մութը գոմը լցվեցին էն ջուխա-
 ջուխտ վառած ճրագները՝ ուխտերը բաց արած...»

Գուան...

Եկել են լցվել, ներքևից ազահ-ազահ ինձ են մտիկ անում: Ես էլ չորացել եմ
 մնացել վերևը գերանին կալած: Մտիկ արին, մտիկ ու բող արին դուրս գնացին:
 Շունչս ետ եկավ: Ասի. «Փառքը շատ ըլի Աստոծ, ես էր՝ ազատվեցի...»:
 Գեռ Աստծու փառքը քերանումս, մին էլ ինչ եմ լսում: Իմ ուղղությամբ վե-
 րևից կտուրը քանդում են, չանգերովը հողը ետ են տալի: Արդեն լսում եմ չան-

գերը կոճերին է դիպչում...

Սառը քրտինքը վրա տվեց... Շուսպեցի տեղս փոխեցի, անց կացա մյուս
 կոնդի վրա կուչ եկա:

Բաց արին, կոճը վեր կալան, տեսան տակին չկամ:

Էլի եկան ներքև: Մտիկ արին, որ մյուս կոնդի վրա եմ. ետ դուրս գնացին:
 Հիմի էս կոնդի վերևից սկսեցին քանդել կտուրը:

Գարծյալ տեղս փոխեցի: Էսպեսով՝ նրանք քանդելով, ես տեղս փոխելով՝
 հասանք վերջին կոնդին:

Էլ ո՞ր գնամ:

Եկան մտիկ արին կատաղած ու ետ գնացին: Քանդում են, ո՞նց են քան-
 դում...

Մի սուր դանակ ունեի գրպանումս, հանեցի, բաց արի ու ձեռիս բռնած՝
 մտքումս աղոթք եմ անում. - Տե՛ր Աստոծ, դու ինձ ազատ անես ես նեղ տեղի-
 ցը...:

Իսկ հենց անգաճիս վերևը քանդում են: Քանդելով հասան կոճերին: Հա-
 սան կոճերին. մինը կոճերի արանքովը բաթը մեկնեց, որ կոճը ետ քաշի: Թա-
 քը բռնեցի ու է՛մ սուր դանակովը՝ ղը՛ոք, կտրեցի... Թաթը փախցրեց, ոռնալով,
 կոնձկոնձալով ետ գնաց, ու կտերն իրարով անցան: Իմացել էի, որ գելերի մի-
 նը եթե վիրավորվեց՝ մյուսները վրա են քափում նրան ուտում: Ասի՝ ուրեմն
 սրան ուտում եմ: Հիմի սպասում եմ, որ սրան կուտեն կպրծնեն, ետ կզան: Էլի
 դանակս ձեռիս պատրաստ սպասում եմ:

Ականջս ձենի է: Գիշերվա մի ժամին, ո՞նց որ երագում՝ մի քարակ ձեն եմ
 լսում.

- Ավո հե՛յ...

Ինձ են կանչում...

- Տե՛ր Աստոծ, մի՞թե ինձ են կանչում... մի՞թե ախպերս է... Մի՞թե մերոնք
 են... Գո՞նից ձեն եմ տալիս, գոռում եմ.

- Աղանիկ հե՛յ... Էստեղ ե՛մ... Գո՞մբումսն ե՛մ... Գելերն ինձ ուտում ե՛մ...
 Օգնեցեք հե՛յ...

Էլի նրանք ձեն են տալի, իմ ձենը չեն լսում, թեև ես շարունակ կանչում եմ:

Մին էլ տեսնեմ հրացանները տրաքեցին, ետևից լավեցին հեռացող գելերի
 կաղկանձն ու մարդկանց հարահրոցը: Պարզ ճանաչեցի ախպարս ու մեր գե-
 դացի տղերանց ամեն մեկի ձենը:

- Ավո հե՛յ...

- Էստեղ ե՛մ... Էստեղ ե՛մ... կենդանի ե՛մ...

Ներս քափեցին գոմը:

- Փառք քեզ, Աստո՞՞՞՞... Փառք քեզ, Աստո՞՞՞՞,- ուրխասացած ու զարմացած կանչում են ամենքը: Ցած եկա վերջին կոնդի վրից: Ախպորս գիրկն ընկա ու սկսեցի հեկեկալ:

- Էլ լաց մի ըլի, գնա Աստծուն փառք տուր, որ էսօր նոր մորից ծնվեցիր, կանչեցին էս ու էն կողմից ու ինձ դուրս բերին դուռը, ուր քափված էին մեր Ծի-րան եզան ոսկորմները:

Դեռ լուսը չէր բացվել:

Հեռվից լավում էր գելերի ոռնոցը:

չին - գյուղ

ազրեհլ - հսկա, ածրահա

կոնդ - կոճ՝ շինարարական գերան

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բարբառային բառերը գրական դարչրու գել, դրկեց, բող արի, սննրի, ջուխը-ջուխը, բոլուկ, հախոնել են, փղերանց, կրեիր, անգամ: Պատմվածքում այդպիսի բառերն ինչո՞ւ են այդքան շատ:
2. Աննից մեծ լարվածությունն արտահայտող հատվածը գրի՛ր:
3. Տրված մակդիրը բացատրի՛ր դատը քամի:
4. Պատմության հերոսին քննազրի՛ր:
5. Պատմությունը վերնագրի՛ր:

ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՉԱԼՈՆ

Չալոն ի՞նչ շունն էր, չալ-չալ աչքո՞ւն էր, Չալոն ջքնաղ էր, պայծա՛ն Չալո. Ընկնում էր ոտիս, աչքը փակում էր, Ծածկվում էր տատիս հին շալով:

Էս հանում էի մեր հին գզրոցից Գույնգզույն լաթեր ու սրմա, Ջարդարում էի պոչից մինչև վիզ Ու տանում դաշտերը նրան:

Չալոն քայլում էր պշուռու նման, Մլվում պոչը բռնած ցից, Քավում էր ոտիս, մոտում էր մոայլ, Մոռում էր հայարտ հաճույքից:

Տու՛ր էի բերում մութ փողոցներով, Ըների աչքերից անտես, Դւնդաղ իջնում էր կապույտ երեկոն Ու ծածկում սար ու դաշտեր:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
2. Պատմի՛ր Չալոյի մասին ըստ բանաստեղծության:
3. Ուշադրություն դարչրու փրված հատվածում չ. 2 հնչյունների շարու-թյանը. դա ի՞նչ փոփոխություն է ստեղծում:
Չալոն ի՞նչ շունն էր, չալ-չալ աչքո՞ւն էր, Չալոն ջքնաղ էր, պայծա՛ն Չալո. Ընկնում էր ոտիս, աչքը փակում էր, Ծածկվում էր տատիս հին շալով:
4. Գրի՛ր ս՛յլ պարկեր, որտեղ կան հնչյունների կուրակումներ: Ի՞նչ փոփոխություն են ստեղծում դրանք:
5. Ընդգծի՛ր քննության պարկերը: Ինչպե՞ս է կապվում այն ընդհանուր պարունի հետ:
6. Ի՞նչ վերաբերմունք ունի քնարական հերոսը Չալոյի նկատմամբ: Ցույց փուր փաստերով:

ԳԵԼԸ

(Հապված)

Մի հացապակաս տարի վեր կացանք ես, դամբաշ (գուռնի ձեն պահող) Ակոփն ու դիոչի (քմբկահար) Դավիթը մեր գուռնադիողը վեր կալանք, ասինք գնանք Շորագյալ գեղերը հարսանիքներ անենք, հացահատիկ հավաքենք բերենք ձմեռը կառավարվենք:

Դե գիտեք էի, որ Շորագյալա հացը համ լավն է լինում, համ առատ, իսկ մեզանում, սարերում, սակավ է լինում, եղածն էլ շատ անգամ կարկուտը տանում է:

Գնացինք գուռնա ածելով, հարսանիք անելով գեղեգեղ ման եկանք: Բա՛նական ցորեն-գարի հավաքեցինք, մի ծանոթի պահ տվինք, մենք ետ ճամփա ընկանք դեպի մեր տները:

Գիտեմ ոչ Շորագյալ տեղ էք թե չէ, Հոռոմ անունով մի գեղ կա. էդ գեղիցը դուրս ենք եկել, գալիս ենք դեպի Արթիկ: Եկանք, ճամփին մութն ընկավ: Շընկահար ծյուն. ցուրտն էլ ետ քրի նման մարդի երես է կտրատում: Դանփեմ էլ լավ չգիտենք: Գնա թե պետք է հասնես Արթիկ:

Էս մեր Դավիթն առաջին էր գնում: Մին էլ թե՛ տղեք, եկեք, որ գեղը գտել եմ:

- Այ տղա, ո՞ր է:
- Թե՛ երես ճրագները երևում են:

Մտիկ տանք տեսնենք, ճշմարիտ որ հեռվում շատ ճրագներ են երևում: Միայն ես նկատում եմ, որ ես ճրագները ժաժ եմ գալի, դես-դեն են գնում:

Ասի՛ տղեք:
Թե՛ ինչ է:

Ասի՛ էս գեղ չի: Մին, որ ձմեռը սրանց գեղերի տների դռան ու կտուրը փակ, ճրագները չեն երևալ, մին էլ որ՝ էս ճրագները որ տեսնում եք՝ ման եմ գալի:

Թե՛ քա էս ի՞նչ են:

Ասի՛ գեղեր են: Գլխի բոլորիկ բերան ենք ընկել, պատրաստվեցեք: Ես լսել եմ, որ գուռնի ձենին գելը - էլ վախենում է, թե ինչ, - մոտ չի գալի: Չուռնա-դիողը սարքեցեք: Էս խոսքումն ենք, տեսանք ճրագները մուռենում են, մթնումը,

ձնոտ դաշտումը, դեսուդեն վագում են, ցրվում են, ուզում են մեզ շրջապատեն: Լնքա՛ն են, էնքան են, որ էլ հաշիվ չկա:

Ես ու Ակոփը գուռնեն զեցինք, էս Դավիթն էլ դիողը - դը՛նք հա դը՛նք, կես-գիշերին, էս վերանա դաշտումը ածում ե՛նք: Չուռնա դիողի ձենը վեր էլավ թե չէ - էս գեղերս, ոնց որ տեղնուտեղը մեխես, մնացին իրենց տեղերը մեխված:

Մին էլ ոռնոց վեր քաշեցին, տե՛ր Աստված, ի՛նչ ոռնոց: Չուռնի հետ ձեն ձենի են տվել, ոռնում են:

- Վայ ծիծա՛ղ, - էս ու էն կողմից քացականչեցին գյուղացիք: - Ուստա՛ Մարգիս, լավ է ծիծաղներդ գալիս չէր:

- Այ տղա, ի՞նչ ծիծաղ կգար, սիրտներս սևացել էր, դանակ տայիր՝ արյուն չէր կաթիլ:

- Ետո՞, ետո՞...

- Ետո մենք ճամփա ընկանք, սրանք էլ մեզ հետ: Մենք ածելով գալիս ենք, սրանք էլ չորս կողմերս կտրած հեռու մթնումը ցինգիր-ցինգիր անելով գալիս են: Կարծես պար են գալիս: Գլուխներդ ինչ ցավեցնեն, էսպես գնալով գիշերվա մի ժամանակը առաջներս մի շան հաչոցի ձեն լսեցինք հեռու: Էս հաչոցի վրա մի քանի շներ սկսեցին հաչել ու ոռնալ, ու մին էլ տեսնենք մոտիկ գեղի ճրագները դուռը դուրս եկան: Մարդկանց ձեները հասնում է մեզ:

Ուրախությունից գուռնա-դիողի ձենն ավելի զեցինք:

Քանի գեղին մուռենում ենք, գեղերը ետ են ընկնում: Վերջապես հասանք գեղին, սրանք ետ դառան, կորան:

Գեղացիք ճրագներով, աղմուկով առաջ եկան - մնացին զարմացած: Տեսնում են՝ երկու գուռնաչի ու մի դիողի ածելով գալիս են ու հետները հարսանքավոր չկա:

- Այ ուստեք, քա հարսանքավորնե՞րը որտեղ են:

Ասում ենք՝ հարսանքավորները ետ դառան գնացին: Չուռնոցին ձեր գեղը մտնեն:

- Էդ ո՞վ էին որ...
- Գեղերը...
- Ո՞նց թե գեղերը...

- Ախպե՛ր, - ասինք, - պատմելու ժամանակը չի, ցրտատար էլանք, մեռնում ենք, մեզ մի տաք տուն տարեք, էստեղ կպատմենք:

Տարան մի տաք օղա, բուխարին թեժ արին, հացը դրին առաջներս, գլխներս հավաքվեցին էսպես, ինչպես որ մենք հավաքվել ենք, ու սկսեցինք պատմել: Պատմում ենք ու ծիծաղում, պատմում ենք ու ծիծաղում:

Վերջն էլ իմանանք, որ են գեղը չենք եկել, որտեղ գալիս էինք, ճամփեն
կորցրել ենք՝ ընկել ենք Պարնի գեղ:

վերանա - վայրի, վայրենի

ՎԵՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳԻՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված դարչվածքները բացատրի՛ր.

գնա քե սիւրի հասնես,

ցուրտն էլ հո քրի նման մարդու երես է կորսարում,

գլուխներդ ինչ ցավեցնեն,

սիրտներս սևացել էր, դանակ տալիս՝ արյուն չէր կաթիլ,

ցրտարար էլանք,

հաց դրին առաջներս:

2. Տրված հալվածում ընդգծված դարչվածքները հունանիչներով փոխա-
րինի՛ր.

Չուռնա դիտի ձենը վեր էլավ քե չէ - էս գելերս, ոնց որ տեղնուտեղը մեխես,
մնացին իրենց տեղերը մեխված: Մին էլ ոռնոց վեր քաշեցին, տեր Աստված,
ի՛նչ ոռնոց: Չուռնի հետ ձեն ձենի են տվել, ոռնուս են:

Տրվա՞ծ, քե՞ տրացված հալվածն է

ա) ավելի գեղեցիկ,

բ) ընդհանուր տեքստին ավելի հարազատ (նման):

3. Այս պարմության մեջ ո՞ւմ է ցույց տալիս «ես» քառը:

4. Գրի՛ր այս պարմության այն հալվածը, որը՝

ա) ամենալարվածն է,

բ) ծիծաղելի է:

5. Պարմությունը վերնագրի՛ր:

6. «Գելը» պարմվածքի երկու հալվածներից ի՞նչ իմացար գալի մասին:

7. Այս պարմությունների մեջ գայլն անչնավորվո՞ւմ է, քե՞ ներկայացվում
է միայն որպես կենդանի: Պարասխասնդ պարճառարանի՛ր:

8. Պարմություններից մեկի դեպքերի հաջորդականությունը ներկայաց-
նող իրար հաջորդող նկարների շարք սրեղծի՛ր և պարմի՛ր:

9. Հանրագիտարանում կարդի՛մ «Գայլ» հոդվածը: Ի՞նչո՞վ են փարբերվում
«Գելը» պարմվածքը և «Գայլ» հանրագիտարանային հոդվածը:

ԱՐՈՐՆ ՈՒ ՏԱՏՐԱԿԸ

(ժողովրդական)

Արորն ասաց տատրակ հավքուն.

- Ինչի՞ կուլաս կուց-կուց արյուն՝
Երբա լցվի քարակ առուն:

Տատրակն ասաց արոր հավքուն.

- Գնաց գարուն, եկավ աշուն,
Կտրավ ջրիկ աղբյուրներուն,
Կարավ հոտիկ ծաղիկներուն,
Կտրավ ձենիկ կարավներուն,
Էնքան պիտի լամ երերուն՝
Արյուն կաթե իմ աչքերուն,
Ես ի՞նչ անեմ իմ ձագերուն:

Աաց. «Դու մի՛ լա էս աշուն,
Չէ՞ վաղ կուգա քարի գարուն,
Լո՛յս կբացվի վեր աշխարհուն-
Դո՛ւ կբացվի խեղճիկներուն,
Ես քեզ կառնեմ իմ թւերուն,
Թո՛նեմ քարծրիկ վեր ծառերուն,

Տանեմ հանեմ վեր սարերուն,
Բո՛ւն կղնեմ մեջ քարերուն,
Տո՛ւն կշինեմ մեջ գազերուն-
Երդիկ բանամ դեմ հով քամուն,
Թո՛նի՛ր քաղեմ մեջ այրերուն,
Ծո՛լս կհանեմ հետ ամպերուն,
Մեր ցավ կտանք հարավ քամուն»:

Գնաց աշուն, եկավ գարուն,
Կաթեր ջրիկ աղբյուրներուն,
Երբար լցվեր քարակ առուն-
Եղբրանց-արյուն՝ մեջ քարերուն,
Դեղին սուսան՝ վեր սարերուն,
Փունջ մանուշակ՝ մեջ ձորերուն-
Կանաչ-կարմիր գույն-գույն
ծաղկունք,
Դաշտերն ամեն էրունք-թռչունք,
Չենիկ կուգա գառնիկ-մաքուն,
Մեր ապրելիք՝ վեր Աստուն:

արոր - ջրային թռչուն

տատրակ - աղավնու տեսակ

կուց-կուց - բուռ-բուռ, առատորեն

երերուն - երերալով, դողդողալով

գազ - այսպեղ՝ փշուր թույս

աղբրանց-արյուն - անհոտ, կարմիր ծաղիկ

սուսան - խնկածաղիկ, սուսամբար

էրունք - երեներ (որսի կենդանիներ)

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու բառակապակցությունները գրական դարչրու օրինակ՝ վեր աշխարհուն - աշխարհի վրա

կուգա - գալիս է

կաթեր - կաթում էր

ա) բանչրիկ, թոնն, չենիկ

բ) երբար, լցվեր

գ) ջրիկ աղբյուրներուն, վեր ծառերուն, մեջ գագերուն, դեմ հով քամուն:

2. Տրված փոխաբերությունները բացատրիր:

Կուց-կուց արյուն լալ, աչքերից արյուն կաթել, աշխարհին լույս բացվել, ծովսը հանել ամպերի հետ, ցավը քամուն տալ:

3. Տարրակի և արորի մասին առանձին-առանձին պատմիր՝ ըստ իրենց խոսքերի:

4. Ո՞րն է բանասարեղծության ասելիքը:

5. Ուշադրություն դարչրու՝

ա) իկ ածանցով բառերի գործածությանը,

բ) բոլոր արորի վերջին վանկերի չայնաւոր հնչյունին,

գ) կրկնություններին:

Դրանք բանասարեղծությանն ի՞նչ են րալիս:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ

ՊԱՊՆ ՈՒ ԹՈՌԸ

Ե փրեն պապը շատ մեծ էր:

Վաղուց նրա աչքերը չէին տեսնում, ականջները ծանր էին լսում, իսկ գլուխը շարունակ դողում էր հասած արևածաղկի պես: Գողում էին և նրա սատը, չոր ձեռները, այնպես որ, երբ նա թանով ապուր էր ուտում կամ շորվա, կերակուրը միշտ կաթկթում էր նրա սպիտակ, մի քիչ էլ կանաչաձ միրուքի վրա:

Բացի դրանից, Եփրեն պապը չէր կարողանում երկար ման գալ, հեռու տեղ չէր գնում և միայն արև օրերին, երբ սիրտն ուզում էր գրոսնել տան առաջի պարտեզում, կանչում էր թոռանը՝ Աստղիկին, և նրա առաջնորդությամբ, ձեռնափայտը ձեռքին, կամաց-կամաց ման էր գալիս ծառերի տակ: Հետո Եփրեն պապի ատամներից շատերը թափվել էին, դրա համար էլ ո՛չ միս էր կարողանում ուտել, ո՛չ չոր հաց:

Շա՛տ ծեր էր Եփրեն պապը: Տանը նրան այնքան էլ չէին սիրում և ամեն բան չէին տալիս ուտելու: Բայց նա սիրում էր ամենքին և ամենից շատ՝ փոքրիկ Աստղիկին. պատմում էր նրան հեքիաթներ, առակներ, պատմում էր ուրիշ տղաների, աղջիկների մասին և այն մասին, թե ինչու են ընկնում աստղերը երկնից: Երբեմն կոպեկներ էր նվիրում նրան, որ կոնֆետ առնի... Եվ դրա համար Աստղիկը պապին շատ էր սիրում, ամեն անգամ բռնում էր պապի ձեռից և առաջն ընկած ման էր ամուսնի ծառերի արանքում ու բացատրում, թե որ ծառը որքան է բունել, և թե ինչպես է ծաղկել մարի թուփը... Բայց Աստղիկը շատ էր ափսոսում, որ պապը չի տեսնում այդ բոլորը, և որովհետև պապը չէր տեսնում, Աստղիկը խղճում էր նրան և ավելի սիրում:

Մի բան, սակայն, դուր չէր գալիս Աստղիկին, այն, որ պապը հիվանդանում էր շուտ-շուտ:

Այժմ էլ՝ երեք շաբաթ էր ահա պապը հիվանդ էր: Երբ նա հագում էր, Աստղիկին քվում էր, թե չոր տերևներ են խշխշում նրա կրծքի տակ, իսկ քնած տեղը այնպես էր խոխուսանում, մեկը կարծես խեղդում էր նրան... Քանի օր էր պապն ուզում էր դուրս գալ արևի տակ գրոսնելու, բայց տատը չէր թողնում. ասում էր՝ կմրսի... Եվ Աստղիկը զարժանում էր տատի վրա, թե ինչու է նա այդ-

պես անխիղճ մերժում պատկին: Ինչ կա որ,- մտածում էր նա,- թող պատը դուրս գա, էլի տուն կգա... Բայց տատը և մայրիկը չէին թողնում: Եվ քանի նրանք չէին թողնում, պատն ավելի էր ցանկանում դուրս գալ...

Եվ ահա մի օր պապ Զանգակատեի վեր կացավ անկողնուց: Աստղիկն այդ օրը շատ լավ է հիշում: Կիրակի էր. տատն ու մայրիկը գնացել էին ժամ, իսկ հայրիկը քաղաքումն էր: Երբ ինքը՝ Աստղիկը, փողոցից եկավ տուն, տեսավ պապը նստել է անկողնում և ձեռքերով բան է փնտրում կողքին:

- Ի՞նչ ես ուզում, պապի՛,- հարցրեց Աստղիկը:

- Շորերս,- ասաց պապը դողալով:

Աստղիկը տվեց նրան կապան, չուխան, ոտնամանները և գդակը: Պապը դողողալով հագնվեց և փայտը ձեռքին դուրս եկավ պատշգամբ ու նստեց այնտեղ՝ քախտի վրա, արևի դիմաց:

Այդ օրը պապի դեմքը շատ տարօրինակ էր: Աստղիկը նայում էր նրան և զարմանում, թե ինչու այդպես մտամոլոր է պապը և ինչի՛ է ականջ դնում նա:

Պապն իսկապես ինչ-որ բանի ականջ էր դնում. գլուխը բարձր բռնած, աչքերը խուփ, նա կարծես կաննում էր լսել, թե ինչ է կատարվում գյուղում և գյուղից դուրս... Զանի ժամանակ էր դուրս չէր եկել տնից և դրա համար խոր շունչ քաշելով ուզում էր լսել կարծես դրսի կյանքը... Մի քանի տարվա կտրուքումը սրել էր նրա լսողությունը, ուստի և նա պարզ լսում էր մեղուների երգը օդի մեջ, բարդիների տերևների ուրախ ճրճբոցը և երնխանների զվարթ աղմուկը մի հեռավոր տան բակից: Նրա ականջին էր հասնում և եկեղեցու տոնական զանգահարությունը, որ կարծես թրթում, խաղում էր օդի մեջ և, շունչը կտրած, ընկնում գետին:

Չանգերի դողանջը Եփրեմ պապի հոգում զարթնեցնում էր անցած-գնացած հուշերը, և նա իրեն տեսնում էր երեխա, որ զատկին հոր հետ գնում էր եկեղեցի, ու զանգերը դողանջում էին այդպես հանգիստ ու միալար... Հետո նա իրեն տեսնում էր ջահել ու առողջ, որ մույնպես ջահել մի աղջկա հետ, քե քեի տված պսակի է գնում, ու զանգերն էլ դողանջում էին այդպես թրթալով... Վերջապես, նա տեսնում էր իրեն հասակն առած տղամարդ, որ գերանդին ձեռքին խոտ էր հնձում դաշտի մեջ... Չնգում էր գերանդին, լորերը թռչում էին խոտի միջից, խոտը լսա-լսա դարձվում էր շարքով, և այսօրվա պես դարձյալ դողանջում էին ժամի զանգերը...

Այս բոլորը հիշելով՝ Եփրեմ պապը հանկարծ զգաց հնձած խոտի հոտ և, քերանը բանալով, խոր շունչ քաշեց:

Աստղիկը, որ անբողջ ժամանակ նայում էր հիվանդ պապին, հանկարծ

զարմացավ՝ տեսնելով պապի դեմքը պայծառացած:

Պապը նորից խոր, երկար շունչ քաշեց:

- Աստղիկ:

- Ի՞նչ է, պապի՛:

- Ինձ տար բաղը:

- Բա որ մրսե՞ս, պապի՛,- ասաց Աստղիկը՝ տարակուսանքով նայելով պապի կույր աչքերին:

- Չեմ մրսի, աղջիկս, գնա՛նք...

Եվ պապ ու թոռ ձեռք ձեռքի տված մտան պարտեզ: Ծերունին, ձեռք թռանք տված, քայլում էր նրա հետևից և հարցնում, թե ինչպես են ծառերը, բոլորն էլ ծաղկե՞լ են, արդյոք ծաղիկները քափվե՞լ են, թե՞ ոչ:

- Թափվել են, պապի՛, քափվել են,- պատասխանեց Աստղիկը:

- Պտուղները երևե՞լն են ծառերի վրա:

- Այո՛, պապի՛, շա՛տ...

- Էդ լավ է,- ասաց պապը,- էդ լավ է:

Խոսելով հասան փոքրիկ պարտեզի ծայրը, որտեղից մի փոքրիկ դռնակ էր քացվում փողոցի վրա: Պապն այդտեղ կանգ առավ և նորից շունչ քաշեց:

- Գնանք տուն, պապի՛,- ասաց Աստղիկը,- կմրսես, տատը կբարկանա...

- Չէ՛, բալիկս, չեմ մրսի,- համզատացրեց պապը և շարունակեց շունչ քաշել:

Մի փոքր այսպես կանգնելուց հետո պապը հարցրեց.

- Հանդն էտեղից մոտիկ է, չէ՞, Աստղիկ:

- Հա՛, պապի՛, իհարկե, մոտիկ է:

- Դե որ մոտիկ է, աղջիկս,- ասաց պապը,- ինձ տար հանդը, դու էլ քեզ համար ծաղիկ կքաղես:

Աստղիկն ուրախացավ:

- Հա՛, պապի՛, էնքա՛ն ծաղիկ կա հանդում...

Մի քանի րոպե անց արդեն գյուղացիները զարմանալով տեսան իրենց բակերից, թե ինչպես հիվանդ Եփրեմ պապը թոռան ձեռքից բռնած գնում էր դեպի դաշտը: Նրանք գնում էին դաշտ և մոռացել էին, որ տանը մարդ չկա, և դռները քաց են հավերի ու շմերի առջև:

Փոքր հետո նրանք դուրս եկան դաշտը և երկար ժամանակ գնում էին խոտերի միջով: Պապը քայլում էր կռացած և հետո ամեն մի քայլ անելիս, քայց կարծես չէր հոգնում, իսկ Աստղիկը պապի ձեռք բռնած առաջնորդում էր նրան և շարունակ խոսում. «Պապի՛, դե՛սն արի», «Պապի՛, առաջիդ քար կա»,

«Պապի՛, լոք տուր...»: Եվ ծեր պապը, բոռան ձայնին հնազանդ, կատարում էր նրա բոլոր պահանջները, լոք էր տալիս ջրի վրայից, թեքվում էր այն կողմը, ուր քաշում էր իրեն փոքրիկ աղջիկը:

Քավական տեղ գնալով՝ պապը կանգնեց, շունչ քաշեց բարձրահև ու հարցրեց Աստղիկին, թե ինչ տեղ են գտնվում իրենք:

- Լավ տեղ ենք, պապի՛,- պատասխանեց Աստղիկը:- Էնքան ծաղիկ կա՛...

Պապը շունչ քաշեց դարձյալ և հարցրեց.

- Անտառը մոտիկ է, հա՞...

- Հա՛, պապի՛, հրես մոտիկ: Գու տեսնո՞ւմ ես, որ...

Պապը առանց պատասխանելու, կույր աչքերը բարձրացրեց և ականջ դրեց: Այս անգամ նա ուզում էր լսել անտառի ձայնը: Եվ ահա պարզ նրա ականջին էր հասնում հինավուրց անտառի խշշոցը, որ սման էր գետի տևական շառայի: Անտառը խշշում էր այնպես, կարծես բոլոր ծառերը միասին երգ էին ասում: «Ի՛նչ լավ է խշշում անտառը», - մտածեց պապը: Այդ խշշոցը նույնն էր, ինչ որ շատ-շատ տարիներ առաջ: Այդպես էր խշշում նա, երբ ինքը երիտասարդ էր, այդպես էր խշշում մերին, երբ նա հասակն առած տղամարդ էր... Այդ խշշոցը նույնն է, առաջվանը, նույնը կլինի և միշտ...

Ու Եփրեմ պապը տխուր հառաչանքով նստեց կանաչների վրա հանգրստանալու, իսկ Աստղիկն սկսեց ծաղիկներ քաղել և վազել ֆիթեռների հետևից:

Նստած տեղը, բոլոր ժամանակ, Եփրեմ պապը շարունակում էր ականջ դնել:

Այժմ անտառի խշշոցի հետ նրա ականջին էր հասնում ամփի քչքչոցը... նա ճանաչում էր այդ առում. հնձի ժամանակ քանի՞ անգամ էր հաս կերել նրա մոտ... Ամփի քչքչոցի հետ Եփրեմ պապի ականջին էին հասնում և՛ թռչունների երգը - այդ արտայտություններն էին երգում - և՛ խոտերի շրշումը, և՛ հեռվից օրորվող քիների շշուճը, իսկ հեռվից գալիս էր դարձյալ եկեղեցու զանգերի ձայնը ու խառնվում անտառի խշշոցին:

Ի՛նչ լավ է խշշում անտառը...

Այդպես էր մտածում պապն իր սրտի խորքում, և նրա շրթունքները դողում էին հուզմունքից. ուզում էր աղոթել, բայց միտքն աղոթքի խոսքեր չէին գալիս... Մի փոքր էլ ականջ դնելով այդ ծանոթ, հարազատ ձայներից՝ պապը համկարձ կռացավ և գլուխը խոնարհեց գետնին...

Երկար համբուրում էր նա կանաչով ծածկված հողը, և անգուսպ արցունքներն առատորեն թափվում էին նրա աչքերից... Մի փոքր էլ, մի փոքր էլ, և նա ուժասպառ ընկավ կանաչների վրա...

Քիչ հետո, երբ Աստղիկը ծաղիկներ գրկած վերադարձավ պապի մոտ, զարմացավ, որ պապը պառկել է...

«Պապն ինչո՞ւ է քնել էսպես», - մտածեց նա և ձայն տվեց:

Բայց պապը նրան չպատասխանեց:

Այդ ժամանակ Աստղիկն ավելի մոտեցավ նրան և շարժեց ձեռը.

- Պապի՛, այ՛ պապի,- կրկնում էր՝ ձեռքը քսելով պապի երեսին, գլխին:-

Վեր կաց գնանք... Դե՛, պապի՛, վեր կաց, տատը կբարկանա...

Պապը դարձյալ չէր զարթնում, իսկ Աստղիկը շարունակում էր շարժել նրա ձեռքերը, գլուխը. աղերսում էր, որ զարթնի: Բայց պապը ժած չէր գալիս...

Այդ տեսնելով, վերջապես, Աստղիկը որոշեց և վազեց տուն՝ հայտնելու, որ պապը քնել է դաշտում ու չի զարթնում...

Բայց պապը չէր քնել...

Գնացին տեսան պապը մեռել էր դաշտում:

Երբ Աստղիկը այդ իմացավ, նա չէր կարողանում հավատալ, որ պապը մեռած լինի. նա չէր հավատում և նրան, թե պապին կտանեն իրենց տնից, և նա էլ ետ չի գա...

«Հապա էլ ո՞վ կպառկի նրա անկողնում,- մտածում էր նա,- ո՞վ կհագնի նրա շուխան...»:

Եվ երբ մյուս օրը տերտերները պապին տարան ժամ, Աստղիկն սպասում էր, թե պապը կվերադառնա, բայց մութն ընկավ, և նա չեկավ... Իսկ երբ տան դռները փակեցին, որ քնեն, Աստղիկը սաստիկ տխրեց ու լաց եղավ վերմակի տակ:

Նա լաց էր լինում ու մտածում, թե ինչու տան դռները փակեցին. չէ՞ որ պապը կարող է գալ. գուցե հենց հիմա էլ եկել ու կանգնել է դռան առաջ...

Լաց լինելով մտածում էր, թե ով պետք է այնտեղ ման ածի պապին. չէ՞ որ նա չի տեսնում, կարող է քարի դեմ առնել կամ ոտը ջուրը գցել...

«Ա՛խ, տեսնես կլինի՞՞ մեկը,- մտածում էր Աստղիկը,- մի քարի տղա կամ մի քարի աղջիկ, որ խեղճ պապին ման ածի այնտեղ...»:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Ինչպիսի՞նք էր Եփրեմ պապը. նկարագրիր նրա

ա) արտաքինը,

բ) բնավորությունը:

3. Բնութագրիր Ասրղիկին. նկարագրիր նրա

ա) արտաքինը,

բ) բնավորությունը:

4. Տրված հատվածներից հետևություն արա.

ա) Եփրեմ պապի ականջին էր հասնում եկեղեցու տոնական զանգահարությունը... Չանգերի դողանքը Եփրեմ պապի հոգում զարթնեցնում էր անցած-զնացած հուշերը, և նա իրեն տեսնում էր երեխա, որ զատկին հոր հետ գնում էր եկեղեցի... Հետո նա իրեն տեսնում էր ջահել ու առողջ, որ նույնպես ջահել մի աղջկա հետ, թև թևի տված պապի է գնում, ու զանգերն էլ դողանջում էին այդպես թրթռալով... Վերջապես, նա տեսնում էր իրեն հասակն առած տղամարդ, որ գերանդին ձեռքին խոտ էր հնձում դաշտի մեջ... Եվ այսօրվա պես դարձյալ դողանջում էին զանգերը...

բ) «Ի՞նչ լավ է խշշում անտառը,- մտածեց պապը: Այդ խշշոցը նույնն էր, ինչ որ շատ-շատ տարիներ առաջ: Այդպես էր խշշում նա, երբ ինքը երիտասարդ էր, այդպես էր խշշում մերին, երբ նա հասակն առած տղամարդ էր... Այդ խշշոցը նույն է, առաջվանը, նույնը կլինի և միշտ...»

Ու Եփրեմ պապը տխուր հառաչանքով նստեց կանաչների վրա հանգրստանալով: «ու...»:

5. Դուրս գրիր պատմվածքից այն մասը, որը

ա) փնտհուզիչն է,

բ) փնտհուզիչն է:

6. Ի՞նչ նմանության հիման վրա ես կարարվում փրված համեմատությունները

ա) Գլուխը շարունակ դողում էր հասած արևածաղկի պես:

բ) Նրա ականջին էր հասնում հինավուրց անտառի խշշոցը, որ նման էր գետի ևական շառաչի:

գ) Երբ տառը երգում էր այնպես, կարծես բոլոր ծառերը միասին երգ էին արում:

7. Գարրիի այս փոխաբերությունը՝

Տեսնում եմ զանգահարությունը կարծես թրթռում, խաղում էր օդի մեջ և շուտով լուրջ, լնկնում գետին:

8. Համեմատիր այս պատմվածքը Հ. Մսիյանի «Պապը» բանաստեղծության հետ:

ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԼՈՒՄՆԻՆ

Ծերմակ լուսին, ո՞ր կ'երթաս...

- Հյուղակներուն խավարին

Կը տանին շողը լուսին:

Գնա՛, լուսին, դյուր կ'երթաս:

Գոհա՛յր լուսին, ո՞ր կ'երթաս...

- Դույլերուն մեջ արծաթի

Կը տանին կաթ հիվանդի:

Գնա՛, լուսին, դյուր կ'երթաս:

Լոկիկ լուսին, ո՞ր կ'երթաս...

- Կ'երթամ քերել ես քեզի

Յարիդ խոտտույնը կույսի:

Լուսին, լուսին, զո՞ւր կ'երթաս:

հյուղակ - փոքր խրճիթ

դյուր - հեշտ, հաճելի, դուրեկան

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու բառակապակցություններն արևելահայերեն դարձրու

օրինակ՝ կ'երթամ - գնում եմ

շողը լուսին - լուսի շողը

քեզի, կը տանին, կ'երթաս, հյուղակներուն խավարին, դույլերուն մեջ արծաթի:

2. Դուրս գրիր լուսնին բնորոշող բառերը: Այդ բառերի փոխարին կարելի՞ է փոխել, թե՞ յուրաքանչյուրն իր փոխարին պարհապարհված է:

3. Բոլոր փոխերի առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ փոփոխությունը համեմատիր ի՞նչ նկարագրի:

4. Բանաստեղծության ո՞ր փոփոխությունն, ո՞ր բառի մեջ է խորացած հերոսի փրկանքի փրկությունը:

5. Պատմիր բանաստեղծության հերոսի մասին:

ԿՅԱՆՔԻՑ ԹԱՆԿ ԲԱՆԸ

«Այրի աղավնին՝ կուրծքը վիրավոր՝
Ընկել էր մենակ աղբյուրի եզրին,
Ծորում էր շիք-շիք արյունը բոսոր.
Մեռնում էր, աչքը՝ ջրի երագին:

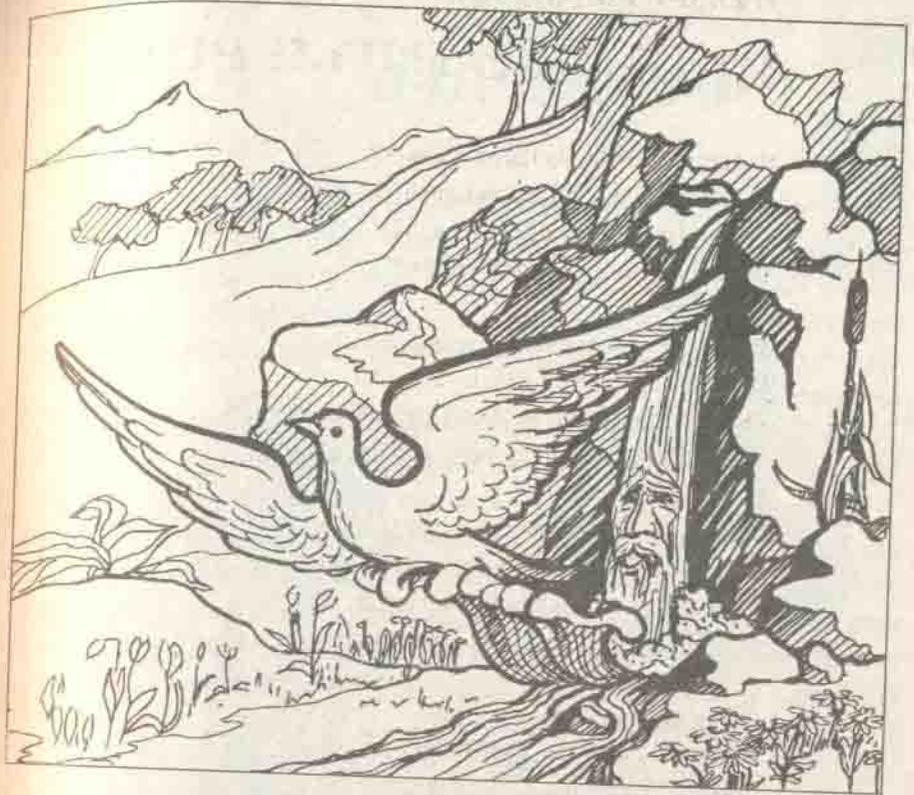
Զնքուշ պարիկը տեսավ դակահար
Մեռնող աղավնուն և խոսեց այսպես.
- Տո՛ւր ինձ այն, ինչ որ քանկ է քեզ համար,
Է՛ն քանկագինը, կյանք տամ իսկույն քեզ:

Մեռնող աղավնին խորիում է ինքնին.
- Է՛ն քանկագինը՝ կյանքն է, անպատճառ.
Ա՛խ, ծաղրում է ինձ աղբյուրի ոգին:
- Է՛, լավ, քո՛ղ լինի, տո՛ւր և նորից առ:

Պարիկը ցողեր սրսկեց վերքին,
Աղավնին բացեց աչքերը ոսկի,
Ու քեին տալով ծափեց խնորագին.
- Ե՛րբ կուգես կյանքս, նագելի՛ ոգի:

- Թևերդ կուգեմ, կյանքդ քեզ լինի:
- Թևե՛րս... ինչպե՛ս, ոհ, երբե՛ք, երբե՛ք.
Առանց քեների կյանքը զին չունի.
Կյանքս առ,- ասաց թռչունը սրտաբեկ:

- Թո՛խր, սիրելի՛ս, ազատ ու վայրի,
Թո՛խր ու ասա ստրուկ աշխարհքին,
Թե ի՛նչն է քանկը կյանքից ավելի...
Ասաց ջրերի լուսեղեն ոգին:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քանոթը դուրս գրիր և քառաբանի օգնությամբ բացարթի՛ր:
2. Արչակ շարադրի՛ր ստակը:
3. Դուրս գրիր հիմնական իմաստն արտահայտող տողերը:
4. Բացարթի՛ր ջրի երագ, սիրունկ աշխարհ արտահայտությունները:
5. Համամի՞ր ես աղավնու հեպ: Պարճատարանի՛ր պարասխանը:
6. Ինչպե՛ս կշեալորես այս ստակը:

ՈՎ Է ԱՊՐՈՒՄ

Շ ա՛տ դարեր առաջ արևելքում մի փառատեճչ իշխան է լինում: Անու-
նը մոռացվել է, բայց գործը հիշվում է: Անհանգիստ ու կռվազան է լի-
նում: Շարունակ դավեր է նյութել դրացի իշխանների դեմ՝ գրավելու
նրանց սեփական երկրներից մասը ու խոշոր հողամասեր, և դավերի ու կռիվ-
ների մեջ հաջողելով՝ դարձել է բոլորից մեծ ու բոլորից ուժեղ պետությունը
մյուսների հանդեպ:

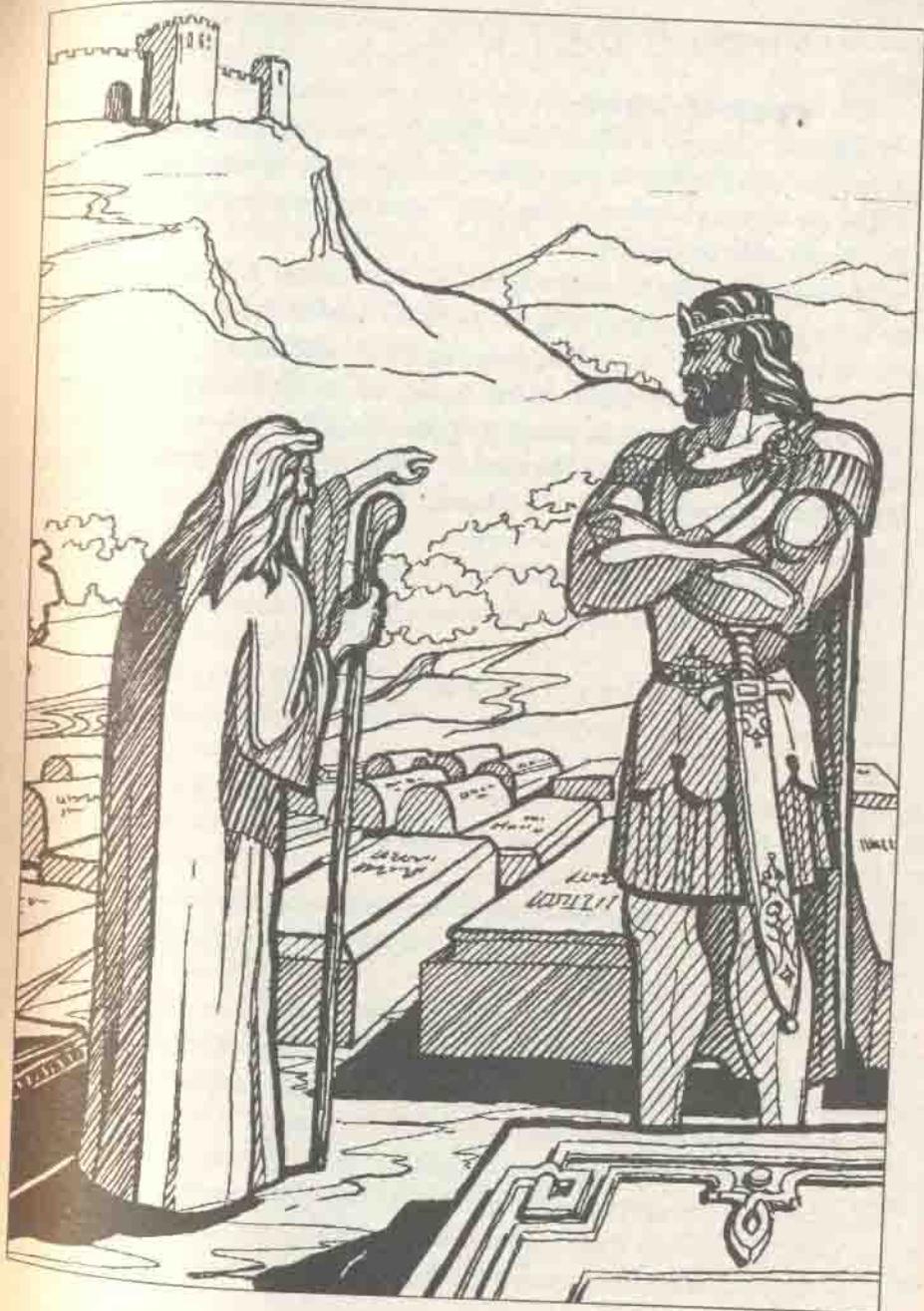
Այդ կռվասեր իշխանը շրջապատի իշխանությունները փոքրացնելուց և
հարկատու դարձնելուց հետո ելնում է աշխարհակալության:

Մտվար և հզոր բանակի գլուխն անցած՝ հարձակվում է մի քաղաքորու-
թյունից մյուսի վրա: Մի անգամ, հանկարծակի խուժելով մի հեռավոր իշխա-
նության սահմաններից ներս, ամբողջից ամբողջ գրավելով, հաղթանակից հաղ-
թանակ անցնելով, հասնում է երկրի մայրաքաղաքի փակ դռների առաջ: Պա-
շարում է քաղաքը, բանակը գետեղում է ամրակուռ պարիսպների շուրջը, ինքն
էլ նստում է արքայական վրանի մեջ՝ օր ու գիշեր հնարներ ու դավեր որոնելով
քաղաքին տիրանալու համար:

Մի օր իշխանը գորքի մեջ քննական պտույտ անելուց հետո վերադառնում
էր իր վրանը: Ծանապարհը անցնում էր քաղաքի ընդարձակ գերեզմանատան
միջով: Հնադարյան այդ մեռելատանը ծավալվում էր լայնամիտ դաշտի
վրա և ծածկում էր բլուրները:

Իշխանը քաշեց նժույգի սանձը, կանգ առավ և դիտեց անմայրածիր գե-
րեզմանները: Դիտում էր և խորհում իր սրտի մեջ - ինչքա՞ն հուշարձաններ
կան, ինչքա՞ն մամոտում շիրիմաքարեր, ինչքա՞ն, ինչքա՞ն. ավելի բազմա-
թիվ, քան իրեն զինվորներն են: Հարկավ ամեն մի քարի տակ մի հանգած
կյանք կա, մի մեռած անհատ - անշուշտ, նրանց մեջ քաջ ռազմիկներ, գորա-
վարներ, իշխաններ, մեծատուններ, գիտուններ... ապրող ներկա անհատների
պես - մտքերով և կրքերով, զգացումներով և կամքերով նույն և նման: Ներկա
ապրող աշխարհից առաջ մի անցած ապրող աշխարհ...

Մանձր հանձնեց թիկնապահներից մեկին, ինքը իջավ նժույգից: Մտտեցավ
առաջին շիրիմաքարին և կարդաց արձանագիրը. անուն, տոհմանուն, մեծա-

հարուստ վաճառական, ծնվեց այս թվին, մեռավ այս թվին. չապրեց և ո՛չ մի օր:

Ի՞նչ տարօրինակ խորագիր:

Կարդաց մի ուրիշը. անուն, տոհմանուն, հոշակավոր գորապետ, միշտ հաղթական, ծնվեց-մեռավ, ապրեց միայն մի օր: Իշխանը զարմացած շարունակեց ընթերցումը հաջորդ մահաբժանի. մեծափառքամ կալվածատեր, ծընվեց-մեռավ, ապրեց յոթը տարի:

Մտնեցավ մի ուրիշ հուշարձանի. անուն, տոհմանուն, մարդասպան-ավագակ, ծնվեց-մեռավ, ապրեց երեք տարի: Ավելի զարմացավ իշխանը, և շիրիմաքարից շիրիմաքար անցնելով՝ կարդաց մի այլ արձանագիր. անուն, տոհմանուն, խորհմաստ հեղինակ, ծնվեց-մեռավ. ապրեց իր կյանքի բոլոր օրերը:

Իշխանը մտահույզ կանգ առավ. ի՞նչ կնշանակե այս, ի՞նչ խորհուրդ ունեն այս գրությունները: Մտածեց, մտածեց ու անկարող եղավ լուծելու այս գաղտնիքը: Հրամայեց գտնել-բերել մի տեղացի մարդ՝ գիտակ այս առեղծվածին: Յրվեցին քիկնապահները ամեն կողմ, և մի պահ անցած բերին մի ծերունի մարդ, որ բնակվում էր գերեզմանի ծայրին, մի հյուղակի մեջ:

- Կարո՞ղ ես բացատրել ինձ այս տապանագրերի իմաստը,- հարցրեց իշխանը:

- Ես այս գերեզմանատան հինավուրց պահապանն եմ, ո՛վ մեծ իշխան, և ճանաչում եմ յուրաքանչյուր մահացածին, որ փոշի է դառնում այս քարերի ներքո:

- Հապա՛ մեկնիր ինձ, ի՞նչ է ուզում ասել, օրինակի համար, այս գիրը:

Ծերուկը հենվելով ցուպին, առանց նայելու մատնանշված շիրիմին, խորշոնած աչքերը հառելով իշխանի աչքերին.

- Կես դար է,- ասաց,- դեգերում եմ այս մեռելաքաղաքի քնակիչների մեջ: Այստեղ հանգչում են հայրերը և նրանց կողքին իրենց որդիները, իսկ թոռները հիմա մարտնչում են քո դեմ:

Ես գիտեմ այս մեռելաքաղաքի գործերը - մահի և կյանքի առևտուրը: Կյանքը իր ծնած ժամից գրավ է դրված մահի մոտ: Մահը խիստ և հզոր պարտատեր է: Ո՛չ հաղթապանձ իշխանը կազատվի այդ պարտքից, ո՛չ պարտված ստրուկը... Կյանքը սուտ է, միայն...

Իշխանը մեղմով կտրեց ծերունու խոսքը:

- Այո՛, այո՛, բայց խնդրում եմ ինձ մեկնես այս գրերի խորհուրդը:

Ծերունին մի պահ տրոհեց ճակատը և խամբած ձայնով ասաց.

- Հնուց, դարերի մեջ սրբագործված մի սովորություն կա մեր քաղաքում:

Երբ մեռնում է մի քաղաքացի, դատի են նստում քաղաքի իմաստուն ծերունիները: Քաջություն, խեղք, հարստություն անարժեք են, երբ չի գործվում ուրիշի համար: Իրեն անձի համար ապրած օրերը նժարի մեջ կշիռը չունին, քարիք գործած օրերն են ապրած համարվում: Ուրիշի համար ապրողն է ապրում: Որովհետև կյանքի իմաստը ուրիշի համար ապրելու մեջ է: Եվ այսպես հաշվում են ննջեցյալի քարիք գործած օրերը և թիվը գրում տապանի վրա:

Եվ առանց նայելու մատնանշված շիրիմաքարին, շարունակեց ծերունին.

- Այս քարի տակ հանգչում է մեր ժողովրդի հոշակավոր իմաստունը: Իր մանուկ օրերից երաժարվեց նա աշխարհի հաճույքներից: Խոր զգաց թշվառի և գրկվածի տանջանքները, տառապեց քաղցածի և կեղեքվածի տառապանքներով: Ամփոփվեց իր աղքատիկ խցի մեջ, օր ու գիշեր, ամեն ժամ խորհեց՝ ուղի գտնելու թշվառների փրկության համար: Գրեց ու երգեց, և նրա սրտից բխած խոսքն ու երգը մխիթարեցին տառապողին, ըմբոստացրին լքվածին և սատոնեցին կեղեքողին և հարստահարողին: Նա մեր մարգարեն է, իմաստուն առաջնորդը դեպի արդար և բարի կյանքը:

Եվ մեր ծերունիները հաշվեցին նրա կյանքի բոլոր օրերը - ապրած օրեր, գուր չգնացած:

- Իսկ այս մյուս մահաբժանը,- հարցրեց իշխանը:

- Սա մեծ ճանապարհների վրա կողոպտող և սպանող ավագակ էր: Բայց մի օր զոջաց իր ոճիրները, կտրեց սուրը: Հեռավոր վայրերից աղբյուր տարավ երկրի ամենից ջրազուրկ ճանապարհի վրա և ինքն էլ աղբյուրի: Մոտ իր իշտին դրեց: Առավոտից մինչև երեկո գավաթը ձեռքը՝ սատը ջուր էր մատուցում ծարավի ճամփորդներին: Այսպես նա ապրեց ուրիշների համար թվով երեք տարի:

- Այդ մատնանշվածը մեր քաջ գորապետն էր, հաղթողը մեր երկրի թշնամիներին, բայց նրա սխրագործությունները հաշվի չառան, այլ այն միակ արարքը, որ սիրո և բարության ծնունդ էր: Նա պատերազմում մի անգամ թշնամի մի վիրավոր զինվորի պատասպարեց իր վրանում, վերքերը կապեց և խնամեց մի օր: Այդ միակ օրը մեր իմաստունները հաշվեցին ապրած օր:

- Իսկ այս մահաբժանի տակ պառկած է քաղաքի մեծահարուստ մեկը: Իր կյանքում նա միայն մի բան գիտեր՝ գանձ դիզել: Եվ ո՛չ մի մարդու և ո՛չ մի վայրկյան չկարեկցեց. ամնշան քարիք իսկ չարեց և ո՛չ մեկի համար: Նրա օրերը գուր անցան. ծուխի պես ունայն: Եվ գրեցին նրա տապանի վրա՝ չապրեց և ո՛չ մի օր:

Իշխանը գոհացավ ծերունու խոսքերից, առատ վարձատրեց նրան, և հե-

տիրուհի, գլուխը բարշ, դամուսի քայլերով գնաց վրանը:

Բոլոր գիշերը մինչև լույս, նա առանձնացած, գլուխն առավ արհեստի մեջ, ո՛չ քնեց և ո՛չ հանգստացավ, մտածեց ու մտածեց:

Երբ լույսը ծագեց, փոխանակ ռազմակոչ շեփոր զարկելու՝ կոխվր նորոգելու համար, նահանջի հրաման արձակեց: Պաշարումը վերացրեց, վերադարձավ իր երկիրը, բանակը ցրեց և ձեռնարկեց բարի և խաղաղարար գործերի՝ մնացած կյանքը ապրելով ուրիշների բարօրության համար:

Ավանդությունը հիշատակում է, որ նա, ամեն առավոտ զարթնելիս և ամեն երեկո քուն մտնելիս, կրկնում էր. - Ես բախտավոր եմ, ես ապրում եմ հիմա:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՍԳԻՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դուրս գրի և բառարանի օգնությամբ բացատրի:
2. Չրոյցի մեջ գրի՛ր մեկ նախադասություն, որն արտահայտում է արեղծագործության հիմնական ասելիքը:
3. Ինքդ չևակերպիր զրոյցի գլխավոր միտքը:
4. Համանի՞ր ես զրոյցում արտահայտված գաղափարի հետ: Պատասխանը պատճառաբանի:
5. Զեզ համոզո՞ւմ է զրոյցի ավարտը: Պատճառաբանի՛ր պատասխանը:
6. Ինչպե՞ս ես բացատրում անունների բացակայությունը զրոյցում:
7. Այլ կերպ վերնագրի՛ր զրոյցը:

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹ

(Հարված)

Մ

արա Մելիք պատավեր տվավ,
Որ գ՛րավիթ մեջ օդային փակված պահեն:
Առավոտուն էլավ Դավիթ, տեսավ՝ դուռ փակ,
Գնաց դռան էտև.

Չարկեց, դուռն իր տեղեն հանեց,
Էլավ դուռս, տեսավ այգի՝ մի:
Տղեկներ հավաքվե՛ր՝ դոնգոզա կխաղային:

Դավիթ բարձր բարդի ծա՛ն մի բռնեց,
Կորե՛ց, բերեց տակ,
Ինք բռնեց ծառի կատարեն, ասաց.

- Էկե՛ք, հեծե՛ք, ձի՛ խաղացեք:

Էկան, շարվան վերան:

Դավիթ ծառ պահե՛ց, պահե՛ց,

Իր ձեռ շատ որ դաղրավ՝ գոռաց.

Ցած իջեք, ցած, իմ ձեռ դաղրավ:

Տղեկներ ականջ չարին, չիջան:

Էդ վախտ Դավիթ ծառի կատար էթող:

Տղեկներ թափվան գետին.

Որ մեռավ, որի գլուխ կոտրավ:

Մեծ մարդերու տղեկներ էին:

Էդոնց հերեր էկան, լցվան Մելիքի դուռ,

Բողոք բարձրացուցին, ասին.

- Թագավո՛ր, էդ ծուռ Դավիթ հեռացուր,

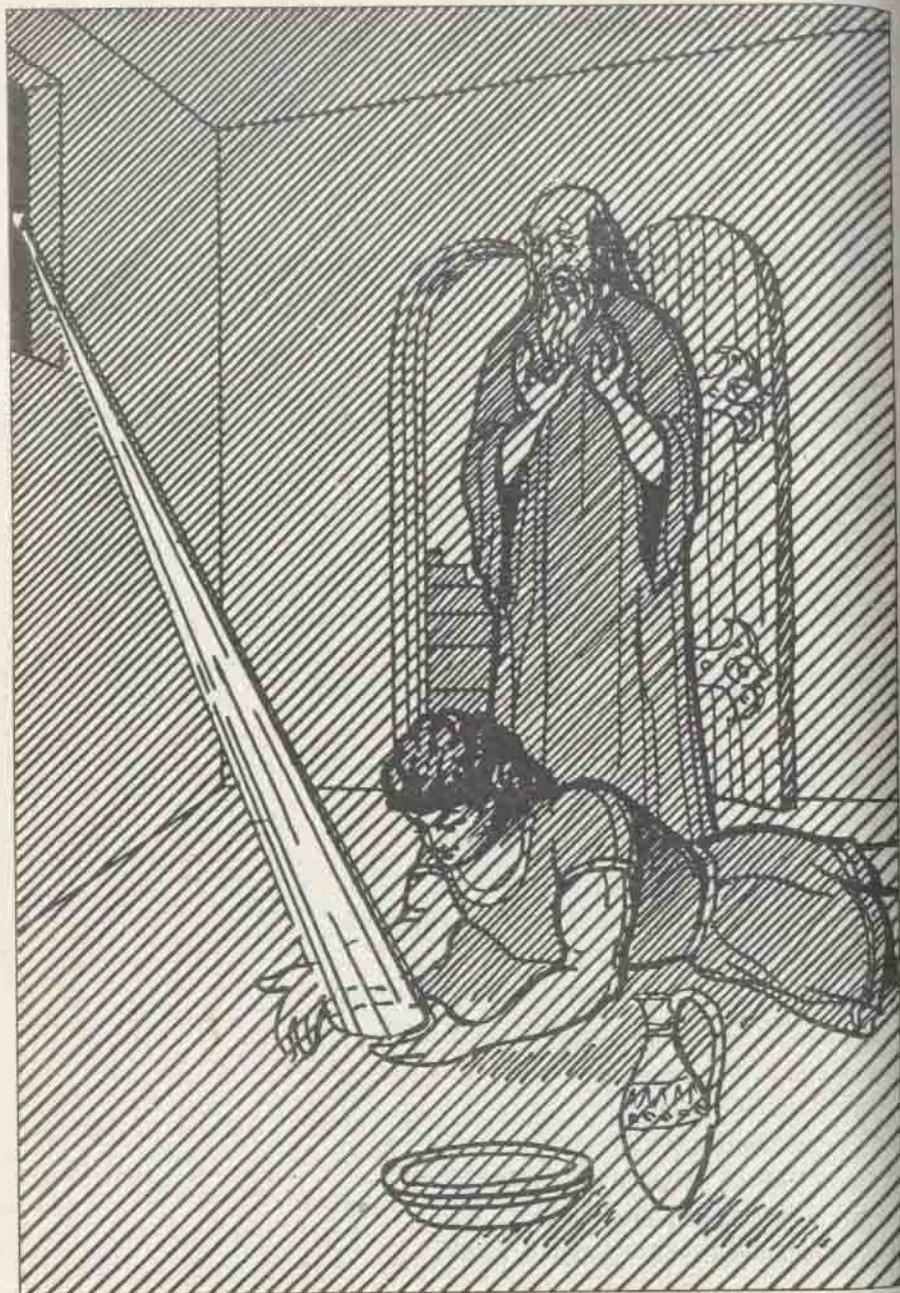
Թե չէ՛ կքոչենք, կէքանք ես երկրեն:

Մելիք ավելի կատղավ,

Դրավ Դավիթ մութ սենեկ, փակեց,

Որ են արևի լուս չտեսնի,

Դավթի վերան վարպետ դրավ,

Որ հնազանդութիւն սովորեցու:
Ու էնոր հաց տանողներին ասաց.
- Դավթին որ հա՛ց տանեք,
Միս կըլնի՝ ոսկոր կհանեք,
Չի՛ր կըլնի՝ կորիզ կհանեք:
Մեկ որ Դավթի հաց տանողին շա՛տ մեղութիւն տվին,
Էդ հաց տանող ասաց. - Կայնե՛ք,
Էսօր Դավթին հաց տանելու՛
Միս կտանեմ, ոսկոր չե՛մ հանի,
Թող ուտի, ոսկոր դե՛մ առնի,
Գորս էլնի՝ ձեզի սպանի:
Հացը վերցուց, տարավ էտի՛ Դավթին:
Դավթի հաց կերավ, միս քալեց իր ատամներ,
Տեսավ՝ որ միս փլվեց, ոսկոր ատամներ չկտրավ:
Վերցուց, զարկեց ոսկոր լուսամուտին,
Լուսամուտ փլվեց, շող ընկավ գետին:
Ասաց. - Էս ի՞նչ ընկավ մեջ սենեկին:
Դավթի էլավ, ընկավ հետ էդ շողին, ընկավ գետին:
Էնպե՛ս էլավ, որ քրտինք էս կողմեն,
Էն կողմեն քափալ:
Վարպետ, որ էդոր դաս կտար,
Գննով մտավ,
Տեսավ՝ Դավթի կէլնի ու կտփալի գետին,
Ասաց. - Դավթի, մեռնե՛մ քեզի,
Ինչի՞ եղպես կտփես դու էդա գետին:
Ասաց. - Էսիկ մտել է իմ սենեկ, չի՛ էլնի դորս:
Ասաց. - Մեկ աչքերդ խփիր: Աչքեր խփեց:
Վարպետ քաշկիմակով բռնեց էն շողի ծակ կալավ,
Շող կտրավ: Դավթի ասաց.
- Յա՛, ես էսքան կչարչարվեմ,
Չե՛մ կարնա դորս հանի:
Ասաց. - Ինձնեն գոռա՞ էիր:
Ինչպե՞ս դու զէն հանեցիր դորս:
Վարպետն ասաց. - Դու՛րբան, հե՛յրան,

Ենիկ մարդ չէր, Էնիկ արևու շոհքն էր:
 Դավիթ ասաց. - Յա՛, էդ արև որ կա՛
 Քա ինչի՞ եք ինձի նստեցուցե ես բանտ:
 Ասաց. - Դո՛ւրբան, հե՛ յրան,
 Արև՛ էլ կա, ցերեկ էլ կա, գիշեր էլ կա:
 Ասաց. - Քա ինչի՞ ինձ չեք հանի դուրս:
 Ասաց. - Կեցի էրբամ՝ թագավորին ասեմ:
 Գնաց, ասաց. - Թագավոր ապրած կենա.
 Դավիթ կուզի, որ սենեկեն հանենք,
 Կուզի արևի լուս տեսնի:
 Թագավոր ասաց. - Գնա, հան դո՛ւս, պտտեցուր:

Վարպետն էկավ, Դավիթի թևեն բռնեց
 Ու հանեց դուրս. տարավ, քաղքի մեջով, գնաց:
 Ինչ պատահեց, Դավիթ հարցուց՝
 Տավա՛ր, գոմե՛շ ու ձի՛-
 Ամեն ինչի հարցում կաներ. -
 Էսիկ ի՞նչ է, Էնիկ ի՞նչ է:
 Վարպետ կասեր. - Էսիկ՛ էս է, Էնիկ՛ է՛ն է:
 Քաղքից էլան: Դավիթ աշկեց.
 Տեսավ՝ քաղքի ամեն մարդեր ժողված են դաշտ:
 Ասաց. - Արի էրբանք է՛ն տեղ:
 Վարպետն ասաց. - Մեռնեմ քեզի,
 Է՛ն տեղ բան մի չկա:
 Արի էրբանք է՛ս կողմ:
 Ասաց. - Չէ՛, ինձի տար է՛նտեղ:
 Ասաց. - Ախր է՛նտեղ ի՞նչ կա, որ մենք էրբանք:
 Ասաց. - Չէ՛, կտանի՞ս, տար, չե՞ս տանի...
 Որ ասաց. - Չէ՛,
 Դավիթ իր ձեռք թալեց վեր վարպետի ականջ՝ պոկի:
 Վարպետն ասաց. - Քելե էրբանք:
 Տարավ էդոր, գնաց, մի մեյդանի գլուխ: Կայնան:
 Կայնելուն պես տեսավ՝ էրզնուց բան մի կգա:
 Տեսավ՝ ջրինդ կգա իր մոտ:

Ջրինդ կթալեին: Ջրինդ Մարա Մելքին էր:
 Դավիթ հասավ, ջրինդ բռնեց,
 Թալեց՝ գնաց տաս գազ անցուց Մելքի գլխով:
 Մարա Մելիք ասաց. - Հայ-հա՛յ,
 Էս ո՞ր փահլա՛նն էր՝ որ ի՛ն ջրինդ անցուց:
 Գնացին տեսան, էկան, ասին,
 - Թագավոր ապրած կենա, Դավիթն էր:
 Ասաց. - Գնացեք, է՛նոր բերեք, գլուխ կտրեն:
 Վաքի, վազիր ընկան Մարա Մելքի ոտ-ձեռ պագին,
 Թե. - Թագավոր ապրած կենա, է՛նի էրեխա՛ է,
 Է՛ն ի՞նչ է, որ է՛նոր գլուխ կտրես:
 Վազիր մարդ ուղարկեց վարպետի կուշտ.
 Էկան ասին. - Զո տուն չավրի, էլ մի՛ բեր էսատեղ:
 Վարպետն ասաց. - Չեր տուն չավրի.
 Մազյար ի՛ն կամբո՞վ կբերեմ.
 Բռնի, ականջես կքաշի,
 Չոռովե՛ն ինձ բերել կտա:
 Ասին. - Առ գնա՛, առ գնա՛, առ գնա՛:
 Բերեց իր սենեկ:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԿՈՍՁԱԳՐՈՒՄՆԵՐ

1. Բացարդի իրական արտահայտությունները ականջ չարին, բողոք բարձրացուցին, Դավիթի վերան վարպետ դրավ, Դավիթ ընկավ հեռ էդ շողին, Մարա Մելքի ուր-ձեռ պագին:
2. Ըստ այս պատմության ցիւց փուր Դավիթ՝
 ա) ուժեղությունը,
 բ) միանությունը,
 գ) համատությունը:
3. Ինչո՞ւ էին ուզում պարծել Դավիթին՝ գրիի այդ հատվածները: Արդարացի՞ էս համարում դա, թե՞ ոչ: Պարճատարանի:
4. Ինչպիսի՞ն էր Մարա Մելիքը: Հասարակի փաստերով:
5. Այս պատմության ո՞ր հատվածը քեզ շար դուր եկավ: Պարճատարանի ընկրությունը:
6. Վերնագրի պատմությունը:

ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹ

(Հարված)

Ա

նավորուն՝
 Մարա քաղքի ծիանք, ծիավորներ, որ դուրս ելան.
 Մարա Մելիք էլավ, իր ձին հեծավ,
 Առավ գ՛րավիք, տարավ իր հետ:
 Մեկտեղ գնացին իր իշխաններ,
 Կտրին մարդեր, փահլաններ:
 Գնացին էն դաշտ, քարե կալի մեջ գո՛րգ քալեն:
 Դավիք նստեցուցին էլ կալի մոտ,
 Մեկ արտաչափ հեռու դրին:
 Մարա Մելիք ասաց. - Դավիք,
 Էդտեղ կայնի, մտի՛կ արա.
 Դավի՛ք, - ասաց, - դու կտեսնե՞ս, այ, էդա գուրգ՝
 Ծառ գե՛շ բան է, շատ գե՛շ բան է.
 Էդա գուրգ որ մարդու առնի՛ մարդ կապանի.
 Զգա՛ս, մտնես մե՛ջ մեր խաղին:
 - Աղբե՛ր, աղեկ, քո խոսք կանեմ, - ասաց Դավիք:
 Մելիք կայնեց էլ քարե կալ,
 Հետ իր ընկերներաց՝ գուրգ կքալեր.
 Դավիք նստե էնտեղ՝ հետ հողին խաղ կաներ:
 Հող կաններ ու կյցներ վեր ուտքերուն,
 Հողերու մեջ կքավալվեր:
 Փահլաններ սովորո՛ւկ էին.
 Հա՛ խաղացած էին.
 Կխաղային, մեկ մեկեղի վնաս չէին խոս.
 Էդպես գուրգեր կքալեին,
 Չոր կեսավոր ժամանակին:
 Դավիք իր տեղ նստե՛ կաչքեր,
 Չոր հերթը Մելիքին հասներ - իր գուրգ զարկեր:
 Որ Մելիքի հերթը հասավ,
 Մարա Մելիք հեծավ իր ձին,

Քշեց, էկավ գորքերու մեջ:
 Բոլոր ժողվան, էկան՝ մտիկ անեն:
 Մեծ գուրգ մի կար Մելիքի ձեռ,
 Իրեք հարիր վաքսուն ու վեց լիար էր էլ գուրգ:
 Կխաղցներ՝ կտաներ աջ,
 Կրեղեր գուրգ իր ձեռի մեջ.
 Պտտցնելով էլ գուրգ՝
 Գուրգից կրակ կքափեր դուրս:
 Մելիք գուրգ կզարներ՝
 Գետին սելի աղուրի պես կճղճղվեր:
 Դավիք տեսավ՝ որ հերթ Մելիքին է,
 Գնաց, մտավ մեջ աղուրին:
 Մեկ ծակ քուղով մ՛ էլ կար Դավիքի գլուխ:
 Դավիք նստած էնտեղ, հող կչափեր իր քուղով.
 Կասեր. - Ըսա՛ մե՛կ...
 Զանի չափեր, կասեր. - «Ըսա՛ մե՛կ...»,
 Էլ չէր կարնա ասի «Էրկո՛ւ»:
 Մարա Մելիք կանչեց.
 - Դավիք, էլ տեղեմ վեր էլի,
 Ես իմ գուրգ տի քալեմ:
 Իրեք անգամ կանչեց.
 Դավիք շարքյո՛ւն դրեց վեր իր:
 Մելիք ասաց. - Փահլաններ՛ք, Կակա՛ն, Ասլա՛ն,

Գնացեք, ճիվ բռնեք, դուրս բալեք:
 Կական, Ասլան ու հինգ փահլաններ
 Էկան, ճիվ բռնեցին:
 Ինչպես կանեն՝ չի՛ էլնի վեր:
 Կասի. - Էսա մե՛կ, էսա մե՛կ...
 Փահլաններ շա՛տ ջանք արին,
 Չկարցան իր տեղեն հանեն,
 Ինչպես որ մա՛րդ մի չի կարնա
 Դուրս քաշի ծառն իր արմատով:
 Փահլաններ շիվար կայնան.
 Էնոնց խաղ խանգարվեց:
 Մսրա Մելիք շատ քարկացավ, ասաց.
 - Գուրգ զարկեցեք, թող գա, սպանի:
 Փահլաններ գուրգ զարկեցին:
 Դավիթ գուրգ աջ ձեռով բռնեց, թալեց էրկինք,
 Չախտվ գուրգ մ՛ էլ բռնեց թալեց էրկինք:
 Մսրա Մելիքն էս որ տեսավ, շա՛տ զարմացավ,
 Ասաց. - Դե՛ն գնացեք.
 Ես իմ գուրգ տի զարկեմ:
 Իմ մոր ասի՛ ես Դավիթ չե՛մ տանի:
 Ես գիտեմ Դավթի բնություն.
 Երբ էղեր է, էն իմ գլուխ տի ցավցուցի:
 Աղեկ է՛ն է՛ մկա զարկեմ ու մեռցուցեմ:
 Գիտեմ, էն իմ գլխակե՛րն է, ձեզ տվեք դե՛ն:
 Դավիթ Էնոր խոսքեր լսեց
 Ու ձեն տվեց, ասաց.
 - Մելի՛ք, զա՛րկ, զա՛րկ, թող գա՛ քո գուրգ:
 Չլնեմ, չիմանամ, որ էրկու մտանի՛ ըլնես:
 (Աստծուց դրած չէր,
 Որ մեր ազգ մարեցոց դեմ փախնի:
 Դավիթ էլ Մսրա Մելիքի դեմ չէր փախնի):
 Մսրա Մելիք լսավ Դավթի խոսքեր,
 - Հող է, հող դարձուցեմ, - ասաց ու գուրգ զարկեց:
 Դավիթ գուրգից էնպե՛ս ակահավ,
 Ասես՝ ջաղցի քար մի կգա մեջ իր գլխուն:
 Իսկուն Դավիթ իր ձեռ տվեց առջև
 Ու գուրգ բռնեց.

Որ գուրգ բռնեց՝ ծանր-թեթև արավ,
 Ասաց. - Ափսո՛ս, հազա՛ր ափսոս,
 Մի քիչ թեթև՝ է էսա գուրգ: -
 (Քառասուն փութ էլ արճիճ ըլներ,
 Հալեին, լցնեին վերան,
 Նոր Դավթի համար լավ տ՛ըլներ):
 Մելիք էղ որ տեսավ, փոշմանավ, հոնքեր կիտեց:
 Էնոր ընկերներ տնազ տվին, ասին.
 - Մելի՛ք, Մելի՛ք, դու կասեիր՝ ուժո՛վ եմ ես:
 Տեսա՞ր, Դավիթ դեռ տղա է,
 Ամա ինչպես բռնեց քո գուրգ:
 Մելիք ասաց. - Հեյ վա՛խ,
 Ռի՛ ես իմ գուրգ զարկեմ ու չղվնի՞ Դավթին,
 Իմ քազավորութե՛ն էն իմ ձեռնե՛ն տ՛աննի՞:
 Ինչ Դավիթ էր՝ Մելիքի գուրգ ձեռք պտտցուց,
 Գրավ իր ծնկան տակ, պահեց:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՍԵՎՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացարկի արտահայտությունները.
 Էղա գուրգ որ մարդու առնի՛ մարդ կապանի, շուր կեսավոր ժամանակին
 գուրգից կրակ կրափեր դուրս. Դավիթ շտաբյուն դրեց վեր իր, շիվար կա-
 նան շլնեմ, չիմանամ, որ էրկու մրանի ըլնես, րնազ րվին:
2. Գրի՛ր այն հարվածները, որտեղ երևում է որ Դավիթը՝
 ա) երեխա է,
 բ) ուժեղ է,
 գ) համար է:
3. Գրի՛ր այն հարվածը, որտեղ երևում է, որ Դավթի պարճառով Մելիքը
 հեղինակագրկվում է:
4. Մսրա Մելիքին՝
 ա) մեղադրի՛ր,
 բ) արդարացրու,
 գ) բնութագրի՛ր՝ ասածդ հաստատելով մեջքերումներով:
5. Գրի՛ր այն հարվածը, որտեղ պարմողը ընդհանրացում է արեկ:
6. Պարմի՛ր հարվածը րասը նախադասությամբ:
7. Վերնագրի՛ր հարվածը:

ԱՌՅՈՒԾԻ ՄԱՀԸ

Անապատի մեջ արշավող, անտառը թունդ հանող և ազատության մեջ մեծացած խրոխտ առյուծը բակարդի մեջ ընկավ:

Անտառից ելած՝ որս էր որոնում, շուրջն ահ սփռելու համար մտուփին հրճվում, երբ հանկարծ գլորվեց-ընկավ ու մի ցանցի մեջ իրեն բռնված գտավ: Մի ցանց ահռելի, համրաբար շարժվող, կծկվող-գալարուն, որ մի բուսակի մեջ կաշկանդեց նրան, քաշեց, հավաքեց ու կծիկ դարձրեց: Ոչ մի շարժում իսկ գործել չէր կարող. մի խուսք կոշտ կապեր, սարդի ճանկերով պարզվեցին դեպ նա, և առյուծն ընկավ խճճված ու կապված...

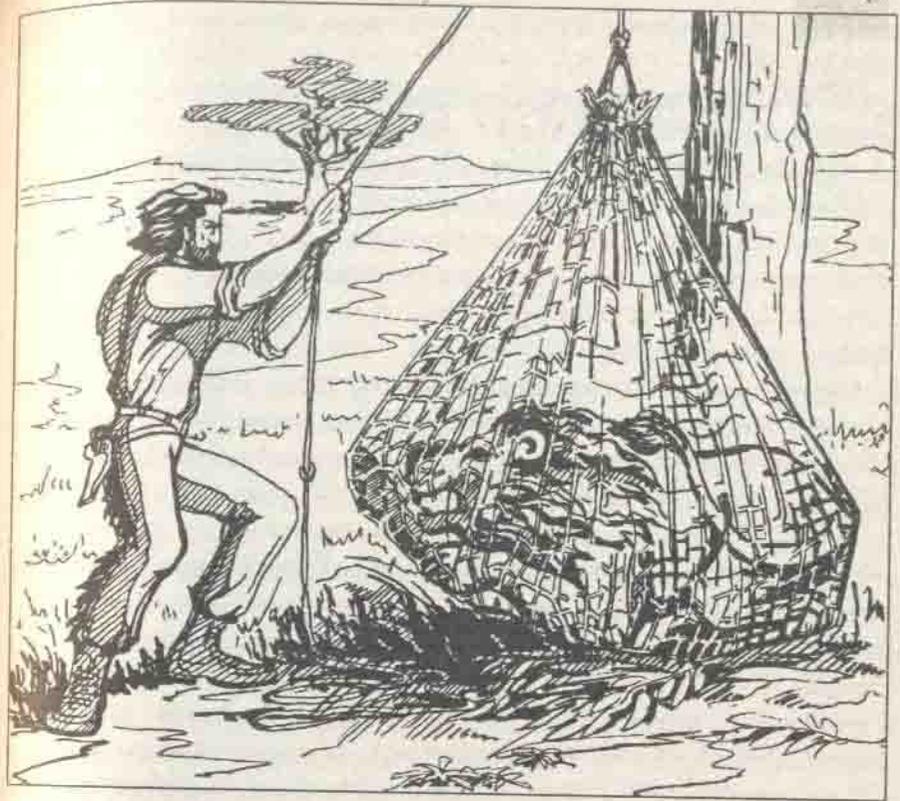
Մոնչաց, կատաղեց, բուռն ճիգեր գործեց, ուտոստեց, կապերը կծուտեց, որչափ ուժ ուներ՝ գալարվեց, տանջվեց, բայց ո՛չ շղթան փշրեց, ո՛չ էլ ցանցը պատռեց...

Անտառի քաջը, կենդանիների արքան գերի էր այլև: Իր կյանքում երբեք կապեր չէր տեսել, արգելքի առաջ գլուխ չէր ծռել, կտրել էր նա դաշտ, ձոր, անապատ անհուն, անցել էր անտառ, գետեր սրբնթաց, մազլցել լեռներ, աշխարհն ամբողջ ոտնատակ տվել, ազատ օդի մեջ ապրել անկաշկանդ, ազատ էր ծնվել, ազատ էր սնվել և ահա այժմ կծկված, գալարած, ցանցով խճճած, գետնին պինդ գամած, անհասկանալի կապերով սեղմված, չէր էլ ըմբռնում, թե ի՞նչ էր եղել, ինչո՞ւ քանտարկվել և կամ ո՛վ էր նրան այդպես խղճուկ, դառն դրության մեջ ձգել:

Մոնչաց, ուտոնեց, ժամերով ճգնեց, ապա հուսահատ, աչքերը փակված, գլուխը կրծքին, բաշն իջեցրած՝ սկսեց խորհել:

Ի՞նչ էր այդ ուժը - իր ուժից շատ բարձր, այդքան խորամանկ ու այդքա՛ն ճարպիկ. ո՞ւմն էր ահռելի այդ շանթող ձեռքը, որ աներևույթ՝ պարզված դեպի նա, անտառի հերոսից կծիկ էր շինել ու անշարժ, գերի՝ դաշտի մեջ գամել:

Եվ նա վեր նայեց: Մի թեթև ու թույլ խշրտուք լսեց, ապա իր ցանցից մի քայլ հեռվում մի մարդ նշմարեց: Մարդն էր այն. չնչին արարածը, որից տասնյակներ նա պատառուտել, բզկտել էր հաճախ և որն այժմ այնտեղ, ցանցի կապը ձեռքին, նայում էր խրոխտ որսին, նայում հրճվանքով, ծաղրում արքային, ծաղրում հսկային:

Ելավ, ուզեց ուտոնել, հանդուգն ծաղրողին մի պատառ շինել, փշրել, տրորել... բայց մարդը կապը ձգեց, և ցանցը կուշ եկավ, ավելի սեղմեց ու առյուծի քանքերն ի դերև հանեց:

Օհ, ի՞նչ անկում, ինչպիսի՜ փիճակ: Խաղալի՜ք լինել մարդու ձեռքի մեջ, ենթարկվել ծաղրի, հեռու անտառից, խլված անապատից, ազատ վայրերից, առողջացուցիչ կապերի մատնված, անհո՛ւյս ու գերի՜...

Եվ առյուծը դառնացած լացավ աղիողորմ: Ու նրա լացից անտառը դողաց, ժայռերը հնչեցին, դաշտը թունդ ելավ...

Օրերով մնաց առյուծը ցանցի մեջ. նրան կեր տվին, բայց ոչինչ բերանը չառավ. նրան շրջապատեցին, բայց նա լուռ մնաց. լուռ, հուսահատ ու մահվան ցանկացող...

Մի օր էլ մի մեծ վանդակ բերին դավաճան ցանցի կողքին, առյուծին ստի-

պեցին էլնել, շիկացած երկաթներով առաջ մղեցին և նկուն դարձրած՝ վանդակի մեջ առին:

Այժմ կապ չկար, քայց երկաթն ամուր ձողերով կազմած չորս բարձր պատեր կային:

Առյուծը փորձեց բացվածքների միջով նեղնալ՝ դուրս սահել. գլուխը դեմ տվավ, հսկա ուտյուններով ձողն ի վեր թռավ, կատաղի քայլերով վանդակի մեջ վազվզեց, հնարք որոնեց, դրսում երևացող ազատ երկնքին կանչեց, ազատ տարածությունը տեսչաց, ապա ամբողջ վանդակը ցնցեց, դրդացրեց... քայց տեսավ, որ զուր է, ամեն ջանք ունայն, և որ գերի էր, բռնված, կաշկանդված...

Տխուր ու տրտում՝ մատեց վանդակի ձողերի առաջ, ոտները ծալեց, պոչը հավաքեց, գլուխը քաթերի վրա առավ և աչքերն անհագ տեսչանքով լիքը, սևեռեց հեռու՝ իր անապատին, իր գոռ անտառին, ուր երեկ դեռևս հպարտ ու խորխոտ՝ անցնում էր ազատ, ուր երեկ դեռևս իր լայն թռքերով շնչում էր, փունչում:

Ահա այն ժայռը, այն մեծ լեռն քարը, որի կատարին կանգնել էր ժամերով, արևի տակ հանգչել, հեռուները դիտել, իր սուր աչքերով որսեր որոնել և արհամարհոտ՝ ոտքերի մոտ սահող մողեսները գննել, գեռուների փոքրությունը ծաղրել...

Ահ, որքա՛ն կուզենար այժմ այդ մողեսների պես փոքր լինել, սահել վանդակի ձողերի միջով, գնալ-ապրել միշտ խուլ խոռոչներում, ավազների մեջ, չնչին քան դառնալ, առյուծ չլինել, միայն թե ազատ, ազա՛տ կապերից, վանդակից, քնության ծոցում ուզած տեղն ապրել, ուզած տեղը մեռնել...

Վերջապես վանդակը շարժեցին, շատ օրեր գլորեցին առաջ, ապա ինչ-որ երերուն տախտակի վրա ամրացրին և մեծ ջրի վրա լողացնելով՝ տարան քազմամարդ մի երկիր հանեցին:

Առյուծն այդ բոլորը տեսավ զարմացած: Ծովի ալիքների, կապույտ տարածության առաջ գնալուց մնաց, իր անապատը կարծեց: Հետո, վանդակի շուրջը ժողովվող ժխորին նայեց քամահրանքով, իմացավ, որ մտքերը էին իրեն մի անձանոթ տեղ, ուր ոչ անտառ կար և ոչ անապատ, ուր հորիզոնն իսկ վանդակի էր սմանում. փակված, կարճ սեղմված, և օղը ճնշող, քանձր, հեղձուցիչ:

Շշմամ, մեքենայաբար կերավ՝ ինչ տվին, արեց՝ ինչ ուզեցին: Է՛լ չմոռնաց, էլ չկատարեց, միայն կծկված վանդակի մի անկյունում՝ ժամերով անշարժ,

միտքն իր անապատին, երազը՝ անտառին ու լայնարձակ օդին, դառն հեկեկանքով լացավ ու մեռնել ուզեց:

Այդպես էր, որ նրան տարան, շրջեցրին քաղաքներ, նորից ջրեր անցկացրին, նորից մուսյլ, խեղդիչ երկիրներ և վերջիվերջո մի անտառանման այգու մեջ մտցրին, վանդակը բարձրացրին, ստիպեցին նրան անցնել մի ուրիշ, ավելի մեծ ու կլոր շրջանի մեջ, դուռը փակեցին, մի կտոր միս էլ ներս ձգեցին, թռչին ու հեռացան:

Առյուծն այժմ զազանանցում էր:

Ի ցույց էր դրված մի մեծ ու կլոր բարձր վանդակում, ուր մինչև իսկ, կարծես նրան ծաղրելու համար, փոքրիկ քարերից չնչին, խաղալիքի նմանող ժայռ էին կազմել մտոր սյունի պես կերտված, ցանցառ տերևներով, ճյուղերով ճղճիմ ծառ տնկել, ծառի տակը՝ ջրի ավազան, վանդակի հատակի վրա՝ ծովի չոր ավազ...

Առյուծը շուրջը նայեց, զզվանքով տեսավ իր ազատ հայրենիքը ծաղրող այդ ծառն ու ժայռը, պոչով փշրեց առաջինը, ոտքով կոտրեց երկրորդը և դուրս նայեց: Գիմացը՝ պատեր, հեռուն՝ ուրիշ վանդակներ էին. ապա մուսյլ ծառեր և նրանց տակը պտտող նայողներ, որոնք երբեմն մոտ էին գալիս քերանները քաց, դիտում և կամ ահաբեկ՝ ետ-ետ էին քաշվում...

Եվ հանկարծ այդ բոլորի մեջ լավեց մի ծամոթ և խուպոտ մոնչյուն, որ լուտանքով գոչում էր.

- Ողջո՛ւյն անկյալ վեհափառության...

Գարծավ: Տասը քայլ հեռու, նո՛ւյնպես վանդակում, ձողերի ետևից գլուխն երերցնելով, չարամիտ վագրն աչքերը հեզնությանը լի՝ իրեն էր նայում: Երբ նրանց ակնարկները միմյանց հանդիպեցին, արյունարբու գազանը ոռնաց ու ասաց.

- Ողջո՛ւյն, անապատի հզոր դու արքա, գոռ անտառների, ազատ ժայռերի մեծ հսկա. եկել ես մեզ ընկե՞ր. մեզ՝ չնչիններիս, մեզ՝ ստորներիս բախտակից եղել... Ողջո՛ւյն, անկյալը վեհափառություն...

Ապա մի մեծ չարախնդաց, դիվային ծիծաղ լավեց նրա վանդակից, հետո քրքիջն անցավ մի երրորդ վանդակի, որտեղից ինձը ատամները քացած, փայլուն աչքերով նայում էր հեզնությանը... Եվ այդպես, քրքիջը քայլեց, վանդակից վանդակ մտավ, և մի բուպեի մեջ առյուծն իրեն գտավ շրջապատված չնչին անասունների, գերի գազանների, գայլերի, նույնիսկ կապիկների ծաղրով ու հեզնություններով:

- Ա՛հ, արքա՛, խոնարհ մեր ողջույնը,- կանչում էր ինձը:

- Ողորմա՛ծ եղիք, հզո՛ր թագավոր, որ համարձակվում ենք թեզ ընկեր լինել,- ոռնում էր գայլը:

- Մենք՝ կապիկներս թեզնից հզոր ենք,- ճչում էին ամճոռնիները,- որովհետև ուրախ ենք և կատակում ենք...

Ու ծաղր, հեզնություն, քրքիջ, աղաղակ ամեն կողմից տեղացին բռնված հզորի անսպաշտական զլխին:

Առյուծը մոռնաց, ոստնեց դեպի ձողերը, ուզեց դուրս ելնել, տրորել-ջարդել այդ հեզնողներին... քայց քախվեց ձողերի, գազանապահի հրաշեկ երկաթն այրեց նրա թաթը, և նա մկուն, կատաղի, գլուխը թաթերի մեջն առավ և ուզեց մեռնել:

Գառն էր այդ բոլորը. դառն, անտանելի: Մեռնելը խի՛ստ լավ էր: Կուզենար տեսնել իր արյան կաթիլ առ կաթիլ քամվելը, իր անդամների կտոր առ կտոր բզկտվելը, կուզենար թաթերը փշրել ձողերի վրա, սիրտը հոշոտել, կորզել, դուրս ձգել:

Գիշերն էլ եկավ մռայլ ու խոնավ: Ծաղրն ու քրքիջը սաստկացավ, մեծացավ:

- Ա՛հ, մեռնելուց վախենո՞ւմ ես,- գոչում էր վագրը,- վանդակի մե՞ջ ես, փառավո՛ր արքա...

- Ա՛հ, դու թշվա՞ռ ես, առյու՛ծ ահալից,- մլավում էր ինձը...

- Թ՛քե՛լ, քթե՛լ առյուծի վրա,- ճչում էին կապիկները...

Առյուծը գլուխը կռացրեց, քաշվեց քարերի ետևը, աշխատեց մթության մեջ ընկղմվել և այդ ծաղրող ձայները չլսել:

Ո՛չ, պետք էր դուրս գնալ. ինչ որ էլ լիներ, մեռներ կամ ապրեր - պետք էր դուրս ելնել, ոտքի տակ տալ, տրորել ամեն քան, ամեն արարած, միայն մի բուսյե, մի վայրկյան ազատության մեջ լինել, այնտեղ էլ մեռնել...

Եվ նա մոտեցավ վանդակի դռան, խուլ մոնչյուններով քաշեց ձողերը, ցրնցեց ամեն քան ու գերբնական մի ուժով, հուսահատ ճիգով փշրեց դռան շղթան և դուրս թռավ իր դիմացը բռնված հրաշեկ երկաթի վրա...

Գազանապահն էր այն, մի սպառնալից, կրակած ձողակով, որ մոտենում էր նրան և հնչեղ ձայնով ներս հրավիրում...

Առյուծը ժողովեց իրեն, հետո ոստնեց:

- Մեռնե՛լ ազատ...- գոչեց նա:

Եվ երկաթը վժժալով՝ նրա կուրծքը մղվեց:

Առյուծը գալարվեց, երկնքին նայեց, անսպառն երագեց, անտառին հառաչեց և հրաշեկ երկաթը կրծքին, աչքերն ազատության, մեռավ քաջի պես, քայց ազա՛տ օդում, ազա՛տ երկնքի տակ...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՄԵՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դժուր գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Ներկայացրու առյուծին տարբեր վիճակներում՝

ա) միևնչև գերվելը,

բ) ցանցի մեջ,

գ) վանդակում,

դ) գազանանոցում:

3. Գրի՛ր այն հատվածները, որտեղ առավել ցայտուն է երևում առյուծի ազատարեկն ոգին:

4. Նկարագրի՛ր գազանանոցն ըստ առյուծի ընկալման:

5. Առյուծին շրջապատող կենդանիներին

ա) մեղադրիր,

բ) արդարացրու,

գ) բնութագրիր:

6. Մարդուն

ա) մեղադրիր,

բ) արդարացրու,

գ) բնութագրիր:

7. Ցույց տուր պատմողի վերաբերմունքն արտահայտող տողեր՝

ա) առյուծի նկարմամբ,

բ) կենդանիների նկարմամբ,

գ) մարդու նկարմամբ:

8. Բարչրաշայն կարդա՛յ այն հատվածը, որտեղ քո կարծիքով, առավել հաջողված է հանգավորումը:

9. Զե՛զ համոզո՞ւմ է տրեղծագործության այսպիսի ավարտը:

10. Փորձի՛ր գրանել նոր ավարտ, որը ղեկավարի տրամաբանական շարունակություն լինի:

ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏ

Մանուշակներ ոտքերիս ու շուշաններ ձեռքերիս,
 Ու վարդերը այտերիս, ու գարունը կրծքիս տակ,
 Ու երկինքը հոգուս մեջ, ու արևը աչքերիս,
 Ու աղբյուրները լեզվիս՝ սարից իջա ես քաղաք,-
 Ու քայլեցի խայտալով ու շաղ տալով մայրերիմ
 Մանուշակներ ու վարդեր ու շուշաններ ձյունաթույր,
 Ու մարդիկ ինձ տեսնելով՝ իրենց հոգնաձ աչքերիմ
 Տեսան ուրիշ մի աշխարհ, գարուն տեսան նորաբույր,
 - Ի՞նչ թարմություն,- ասացին,- ի՞նչ թարմություն,- ու բացին
 Լուսամուտներն իմ առջև, ու ես իմ սիրտը բացել՝
 Անցնում էի երգելով ու շաղ տալով մայրերիմ
 Մանուշակներ ու վարդեր ու հասմիկներ հոգեթով,
 Կարծես մի ողջ բնություն մի պատանի էր դարձել,
 Քաղաք իջել լեռներից՝ կանցներ զմրուխտ հեքիաթով
 Երկրե երկիր շաղ տալով կակաչներն իր ձեռքերի,
 Մեր երգերի լուսարացն ու գարունը լեռների:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԿՈՍՊՈԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բանասարկեղծության ո՞ր բառերն են իրենց ուղղակի իմաստներով կապվում վերնագրի հետ:
3. Բանասարկեղծության մեջ ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտված:
4. Բանասարկեղծության վերնագրի և արտահայտած տրամադրության մեջ ի՞նչ կապ կա:
5. Բացատրիր՝
 Ու մարդիկ ինձ տեսնելով՝ իրենց հոգնաձ աչքերիմ
 Տեսան ուրիշ մի աշխարհ, գարուն տեսան նորաբույր:
6. Քնարական հերոսին բնութագրիր:
7. Պատմիր այս բանասարկեղծությունը պարկերող նկարը:

ՆԵՐՄԱՆ ԱՂՈԹՔԸ

Ա

Երբ դեռ մանուկ էի՝ շատ եկեղեցասեր ու ջերմեռանդ էի: Իմ քրիստոնյա և աստվածավախ մայրս այնպես դաստիարակած էր: Գիշեր ու ցորեկ գրուցած էր ինձ՝ կապույտը ցուցնելով:

- Վերը, ամպերու ետին, ճիշտ աստղերուն քովիկը, Աստված կա, որ մեզ կը դիտե, ինչ որ ընենք և գրուցենք՝ կը տեսնե և կը լսե. ա՛յ, վերն է, վերը... Դուրպան ըլլիմ գորոքյանը,- և կը խաչակնքեր, որուն կը հետևեի:

Կազդեին ինձ մորս ըսածները, որովհետև անկեղծ մայրիկ էր: Թեև չէի տեսներ այդ Աստվածը, բայց չէի ալ հարցներ. «Ապա ո՞ր է, մայրիկ, չեմ տեսներ», որովհետև կապույտին մեջ վեհություն մը կար, աստղերը այնպիսի հանդիսավորություն մ'ունեին, որ կը զգայի թե բան մը կար, քաղցր սարսուռ մը կը բռներ կը կենար, հոգիս կը թռչեր, կը թռչեր...

Բ

Անգամ մը գյուղեն մեկ քանի հատ խնձոր քերած էին, խոշոր և կասկարմիր: Երբ մեր թներուն վրա կը փայտեցնեինք, պատկերնիս մեջը կերևնար: Մայրս հյուրերու համար պահած էր այդ մեկ քանի խնձորները:

Ես գողցա երկու հատը և տարի մեր դրացի փոքրիկ Չարուին տալու: Չարուն երկար, խարտյաչ մազերով, կապույտ աչքերով, կարմիր շրթունքներով և այտերով աղջիկ մըն էր:

Ես տղոց հետ չէի ուզեր խաղալ, միշտ Չարուն էր իմ խաղակիցը: Չարուի ծնողները մեկ-երկու օրեն Պոլիս պիտի երթային, տանելով իրենց հետ Չարուն ալ:

Տրտում, շատ տրտում էի...

Ուզեցի Չարուին վերջին շնորհք մը ընել և գողացա այդ խնձորները:

Բռնեցի Չարուին, քաշեցի, բերի մեր պարտեզը, տարի վարդի թուփերուն ետին, գլտորելով եկավ ետևս, երնջի այդ աղվորիկ, լեզու չունեցող ձագը: Նստեցուցի խոտերուն վրա, զրպանես հանեցի երկու խնձորները և ցուցուցի

իրեն:

Ցատկեց և ուզեց խել ձեռքես:

Անմիջապես մեկը գրպանս դրի և մյուսը մոտեցուցի շրթունքներուն:

Չարուն խաճճելու եղավ թե չէ՝ ես համբուրեցի զինքը: Չեղքես չհանեցի խնձորը, ամեն մեկ խաճիճ համբուրեցի Չարուն: Երբ հատնելու եղավ՝ իր քնքուշ թևը երկարեց վզիս, մյուս ձեռքով ալ կամացուկ մեկեւ խնձորը հանեց գրպանես: Ես չգիտնալու տվի: Թողուց, որ համբուրեմ այտերը, աչքերը, մազերը... խարտյաշ մագերը:

Խնձորը առնելեն ետք... փախավ...

Գ.

Ներս գացի: Մայրս խոժոռ դեմքով մոտեցավ ինձ.

- Աչքդ նայի՛մ, - ըսավ:

Մայրս կրճար աչքերնես մեր հանցանքը գիտնալ: Այն տարիքին կը գար-

մանայի, թե ինչպես մայրս կրճար մեր մեղքերը գուշակել՝ միայն աչքերնուս մեջ նայելով: Հիմա կը հասկնամ թե՛ երբ հանցանք ունենայինք, աչքերնիս չէինք բանար. այ՞դ էր մորս մոզական արվեստին գաղտնիքը:

Չբացի աչքերս ոչ թե խնձորի գողության համար, այլ Չարուն համբուրելու վախեն:

- Եկո՛ւր ինձ հետ աղոթե՛, որ Աստված ներե մեղքդ, - հարեց մայրս:

Գացինք պատշգամբը աղոթելու: Խաչ հանեցի և մոքիս մեջ աղոթեցի.

«Աստվա՛ժ պապա, ոտքդ պագնի՛մ, մի՛ թողուր, որ Չարուն Պոլիս երբա, ճամբան գայլերը կը փախցնեն զինքը, կամ ծովը կիյնա, Աստվա՛ժ, ի՛նչ կըլլա, Չարուն հոս պահես»:

Մկաա լալ, հեկեկալով լալ... Մայրս կիսատ ձգեց, առավ զիս իր տաքուկ գրկին մեջ.

- Մի՛ լար, գառնուկս, մի՛ լար, - ըսավ, - Աստված կը ներե գողությունդ:

մոզական - կախարդական

կիսար չգիլ - կիսար թողնել

աղվոր - սիրուն

հոս - այսօր

զիս - ինչ

ՀԵՐՅԵՐ ԵՎ ԱՍՍՁԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված քառերն ու արտահայտություններն արևելախայերին դարձրու:

Օրհնակ՝ դաստիարակած էր - դաստիարակել էր

կը դիրս - դիրսու է

տղոց - տղաների

տարի - տարա

ա) Չրուցած էր, քերած էին, կազդեին, կը կենար, չէի րեսներ, չէի հարցնե՛ր, ներս գացի, մոտեցուցի, մի թողուր:

բ) Աղջիկ մը, քաղցր սարսուռ մը, հանդիսավորություն մ'ունեին, մեկ-երկու օրեն, վարդի թուփերու կրին, համբուրեցի զինքը, ուզեցի Չարուն վերջին շնորհք մը ընել, Չարուն համբուրելուս վախեն:

2. Ինչպիսի՞ն է հերոսի վերաբերմունքն իր մոր նկատմամբ: Հասարակի՞ր համապարասխան մեջբերումներով:

3. Վերնագրի՞ր հատվածները:

4. Ո՞րն է կապը Ա մասի և Բ, Գ մասերի միջև:

5. Ընդգծի՞ր Չարուին նկարագրող փոոդերը:

6. Փորձի՞ր նույնքան սեղմ, հակիրճ և պարկերափոր նկարագրել որևէ մեկին:

ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՀԱՍՈՒՆ ԱՐՏ

Արտս ոսկո՞ւն է...
Նման բոցերու
Յորենն է բռնկեր
Առանց այրելու:

Արտս ոսկո՞ւն է...
Քառաշար հասկեր
Քառաշար սաթով
Արև՛ են հագեր:

Արտս ոսկո՞ւն է...
Մերք կ'ելլե, հովեն,
Դեղձանիկ մը քի՛ն,
Ոսկեծուփ ծովեն:

Արտս ոսկո՞ւն է...
Երկինքն է կրակ.
Հողը խորխորած
Ծղումներուն տակ:

Արտս ոսկո՞ւն է...
Բոռ, մեղու, պիծակ
Քիստերուն մեջեն
Կ'անցնին զերք փայլակ:

Օրո՞ր ոսկո՞ւն արտ,
Օ՞ր տուր, հասուն արտ,
Գամ ոսկիդ հնձեն
Մանգաղով արծաթ:

քառաշար - չորս շարքով դասավորված սաթ - դեղնագույն խեժ քիստ - հարիկի գլխին անող մազիկները կ'ելլե - հլնում է խորխորած - նաքնքած

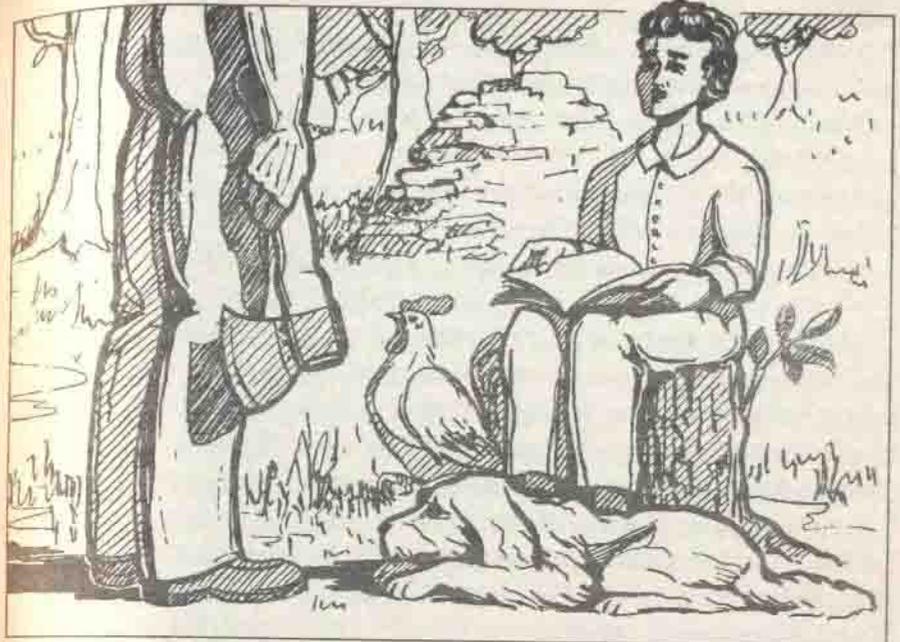
ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու արտահայտություններն արևելահայերեն դարձրու. հագեր են, բռնկեր է, ծղումներուն փակ, քիստերուն մեջեն:
2. Փոխաբերությունները քառապրի՞ր.
 - ա) Արտս ոսկուն է,
 - բ) Երկինքն է կրակ,
 - գ) Քառաշար հասկեր քառաշար սաթով արև են հագեր:
3. Ինչի՞ մասին է բանաստեղծությունը:
4. Դուքս գրի՞ր գույն արտահայտող բառերն ու բանասկապակցությունները: Ո՞րն է բանաստեղծության մեջ իշխող գույներ, ինչո՞ւ է դա պայմանավորված:
5. Ո՞ր քառապոոդի մեջ է տեսանելի շարժումը: Ո՞ր բառն է «օգնել» շարժում արեղծելուն:
6. Ի՞նչ է տալիս բանաստեղծությանը փողի կրկնությունը՝ Արտս ոսկո՞ւն է...
7. Բանաստեղծությունն ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտում:

ՀԱՅՔ

Ինչ հայրիկը կացինն առել, գնում էր գոմ սարքելու: Իմ մայրիկը զոգնոցը կապել, գնում էր հանդ կարտոֆիլ հավաքելու: Իմ հորեղբայրը եղանակ ուսել, գնում էր սարերում խոտ դիզելու: Բակում, արևի տակ, ես նստել էի կոճղին և հաց ուտելով կարգում էի քաջագործությունների մասին մի գիրք:

Օրը կիրակի էր: Դպրոցում հայերենից ես պայծառ «գերագանց»-ներ էի ստանում: Ռուսերենից, մաթեմատիկայից, աշխարհագրությունից, բոլոր ասարկաներից ես ստանում էի պայծառ «գերագանց»-ներ: Քաջագործությունների մասին գիրքը լավ գիրք էր: Իմ հայրիկը լավ հայրիկ էր: Իմ մայրիկը ինձ շատ էր սիրում: Իմ հորեղբայրը գեղեցիկ և ուժեղ տղամարդ էր: Մեր տան քիփի ծիծեռնակները երկնքի կոունկների հետ չվել գնացել էին: Այգու և անտառի վրա խշշալով աշուն էր իջնում: Եթե մեր խոզերը կորած չլինեին, այդ պահին աշխարհում ամեն ինչ անչափ գեղեցիկ կլիներ: Կացինը թևին, զոգնոցը կապած, եղանակ ուսին՝ աշխատանքի գնալուց առաջ նրանք նայում էին ինձ և թաքուն հրճվում, որ իրենց որդին մեծամուտ է, այտն առա ձեռքին է դրել և գիրք է կարդում: Գոզնոցը կապած իմ մայրիկը մտածեց՝ «ասե՛լ թե չասել, և որոշեց չասել, որդուն չխանգարել, որդին թող կարդա և դառնա գիտնական: Կացինը թևին, իմ հայրիկը մտածեց՝ խնդրե՛լ թե չխնդրե՛լ: Դարձյալ մտածեց՝ խնդրե՛լ թե չխնդրե՛լ, և որոշեց չխնդրել, որդին թող կարդա, հաց ուտելով թող կարդա: Ես կարդում էի և զգում, որ նրանք ուզում էին խոզերի մասին ինձ բան ասել, բայց ես ցույց էի տալիս, թե ոչինչ չեմ զգում, այլ միայն կարդում եմ քաջագործությունների մասին գիրքը, քանի որ լավ է, շատ լավ է, երբ գրքերի մեջ ուրիշները գնում են, թրջվում են, մրսում են, կոփում են, պարտվում են, հաղթում են և վատ է, անչափ վատ է, երբ ես ինքս եմ գնալու, չգնալու, գտնելու կամ չգտնելու մեր խոզերը: Գոմը պետք է անպայման սարքվեր, ձյուններից առաջ կարտոֆիլը պետք է անպայման հավաքվեր, խոտը պետք է անպայման դիզվեր, ուրեմն հայրիկը, մայրիկը, հորեղբայրը չէին կարող չգնալ ձմեռվանից առաջ գոմը սարքելու, կարտոֆիլը հավաքելու, խոտը դիզելու: Եվ իմ հայրիկը ինձ ասաց.

- Եթե քեզ մի բան խնդրե՞մ:
- Ես գիտեի, թե ինչ է խնդրելու հայրիկը, բայց հարցրի.
- Ի՞նչ խնդրես:
- Եվ շատ մեծ ամոթ էր, որ գիտեի, սակայն չիմանալու էի տալիս նրա խնդրանքը:
- Մեր խոզերը Պարզ բացատում տեսնող է եղել,- ասաց իմ հայրիկը:
- Ո՞վ է տեսել,- հարցրի ես:
- Անտառապահը:
- Ե՞րբ է տեսել,- հարցրի ես:
- Երեկ իրիկում:
- Ես չկարողացա հարցնել՝ «ինչո՞ւ է տեսել»: Ես հարցրի.
- Պարզ բացատը որտե՞ղ է:
- Դու կարծեմ լավ գիտես, թե ո՞րն է Պարզ բացատը:
- Էն՞ հեռո՞ւմ:
- Ես չպատասխանեց, և ես հասկացա, որ նա ինձանից մի քիչ նեղանում է: Ես հարցրի.
- Ուզում ես զնամ գտնեմ քերե՞մ մեր խոզերը:

- Ես ոչինչ էլ չեմ ուզում,- ասաց նա:

- Մեր խոզերը Պարզ բացատում տեսնող է եղել, հետո՞,- ասացի ես:
Առանց պատասխանի նա շուտ եկավ գնալու:

- Լավ,- ասացի ես,- կգնամ: Բայց եթե էնտեղ չլինեն՝ ի՞նչ անեն:

- Չգիտեմ:

Նա իրոք նեղանում էր, որովհետև ինքը չէր կարող փնտրելու գնալ, իսկ ես տալիս էի այլարկոտ անբանի հարցեր:

- Ներողություն,- ասաց նա,- զի՛րքդ կարդա, ներողություն:

- Լավ,- ասացի ես,- հետքերը կգտնեն, հետքով էլ իրենց կգտնեն:

Աշնան արևը մեղմորեն ջերմ էր: Աշնան մեղմ արևի մեջ գեղեցիկ էին ծիծեռնակների լուռ բները, այգու խնձորենիները, որոնք դեռ ունեին մի երկու խնձոր, իմ մայրիկի մեղմ ժպիտը, շիկավուն շունը, որ պառկել էր իմ ոտքերի մոտ ու ննջում էր, աքաղաղի կարմիր կատարը, և կեռասի ծառը, որ հանկարծ սկսեց ծվծվալ: Ես նայեցի այգուն, տեսա կեռասի ծառը և դեղնափորիկ թռչունին, որ այդքան ուշ աշունով ծառին կեռաս էր գտել և զարմանքից ծվծվում էր: Ես հասկացա, որ աշնան մեղմ արևի մեջ ամեն ինչ թախծոտ ու գեղեցիկ է, և միակ տգեղը ես եմ, որովհետև ձևացնում եմ, թե գրքի պատճառով չէի ուզում մեր խոզերը փնտրելու գնալ:

Ես, ուրեմն, ասացի.

- Գիրքը խոզերի մոտ կկարդամ:

- Շնորհակալ կլինեն,- ասաց իմ հայրիկը:- Ուզում ես՝ շունը թող մնա հավերհն պահակ, ուզում ես՝ հետո մար: Շնորհակալություն,- կրկին ասաց նա, և ես մի քիչ ամաչեցի:

- Լավ,- ասացի ես,- շունը հետս կտանեն:

Նրանք ինձ հագցրին բրդե տաք ու փափուկ սվիտեր, որ մայրիկն էր երկուսները գործել ինձ համար, հագնել տվին ռետինե տակերով թեթև կոշիկներ, որպեսզի կաշվե կոշիկներով խտերի վրա հանկարծ չսայթաքեմ, և ինձ նայեցին գուրգուրանքով, քանի որ սվիտերն ինձ շատ էր սազում, և ես իրենց որդին էի:

- Հիմա՞ գնամ,- ասացի ես:

- Զո և հորեղբորդ ճանապարհը մինչև Կույր աղբյուր նույնն է, հորեղբորդ հետ մինչև Կույր աղբյուր գնա, էնտեղից կթեքվես Թփուտ կաճանով դեպի Պարզ բացատ:

Շունը չէր ուզում գալ: Ես նորից կանչեցի, նա դանդաղ ելավ ու ծուլորեն հետևեց մեզ: Նա ճանաչում էր Դիմաց անտառի գող ուրուրին: Դիմաց անտառի

գող ուրուրը ճանաչում էր նրան: Նրանք վաղուցվա ծանոթներ էին: Դիմաց անտառի գող ուրուրը չէր ճախրում բազեի պես բաց ու բարձր, նա մեր հավերհն մոտենում էր թփից թուփ և ծառից ծառ անցնելով, գրեթե սողալով: Շունը դարձյալ կանգ առավ: Ես տեսա գորշ ուրուրի գողունի թռիչքը թփուտից թփուտ, բայց մտածեցի, որ շանը տանում եմ նույնքան կարևոր գործի, ինչքան կարևոր է հավերհի հսկողությունը, և սուլոցով կանչեցի շանը: Նա մեր ետևից գալիս էր ակամա, սալա, երբ գյուղից դուրս էինք եկել, և մոռացել էր ուրուրի մասին, ուրախ վնգստոցով առաջ սլացավ ու գնաց: Նա կարոտել էր անտառին, խոզերին, վագրին, հոգնածությամբ:

Տանը իմ գրասեղանն էր, լուսամփուփի ջերմ ու շոյող լույսը, իմ փոքրիկ գրադարանը, ռադիոյի մեղմ երգը և, իմ թախտին, ուղտի բրդից գործած հաստ շալը՝ ցերեկային միրիի համար: Ամտառում արջերն էին, փղերը, վագրերը, հովազները, սատանաները, դևերը և կրեշները, մեր խոզերից և իմ ազնվությունից բացի, թույրն էլ անտառում էին, և ես գնում էի դանդաղ, իմ հորեղբորից ետ մնալով: Ես բացել էի գիրքը և գնում էի գրքին նայելով, իբր թե չեմ կարողանում կարվել գրքից և ետ եմ մնում կարդալու պատճառով:

Կույր աղբյուրի մոտ, որտեղ ճամփաբաժանն էր, շունը կանգնել էր և սպասում էր մեզ: Աղբյուրը Կույր էր կոչվում, որովհետև իր խորքերից մանրահատիկ ավազ էր հանում, ավազը փակում էր նրա ակը: Աղբյուրը դարձյալ լցվել էր մանրահատիկ ավազով ու տիղմով, փակ ակունքի ետևում, գետնի տակ աղբյուրը գուցե խեղդվում էր:

Իմ հորեղբայրը նայում էր արդեն ճահիճ դարձող աղբյուրին: Հանդի իր պայուսակից հանեց հանդի իր ուտելիքը, խաշած հավը կիսեց, փաթաթեց լավաշ հացի մեջ, այդ փաթեթը փաթաթեց թերթով և դրեց իմ թևի տակ: Եվ զլխով ցույց տվեց Պարզ բացատի կաճանը:

- Ուզում եմ ջուր խմել,- ասացի ես:

- Պարզ բացատի աղբյուրից կխմես,- ասաց նա,- մեծ կաղնու տակ է, գնացեք:

Ուրախ կլանչոցով շունը մետվեց դեպի կաճան: Մի պահ ես էլ ուրախացա ու վազեցի: Խաշանը խշխշում էր, խլացնելու չափ ուժգին ու չոր: Այդ խշխշոցն էր, երբ վազում էի, իմ ակամաջներում միայն այդ խշխշոցն էր: Խաշանը հասնում էր ծնկներիս: Ես կանգ էի առնում՝ լուռ լռություն էր, այդ լռության ու լույսի մեջ հազիվ լսելի սվավալով օրորվում էին թափվող տերևները: Սև մոշահավը կչկչալով թռավ իմ ոտքերի տակից, և դարձյալ խոր լռություն էր: Ինձ թվում էր, թե ես լսում եմ անտառի խաղաղ շնչառությունը:

Ես ետ նայեցի: Իմ հորեղբայրը ծնկել էր աղբյուրի մոտ և ինչ-որ բան էր անում: Մի քիչ էլ խորանալով անտառի մեջ՝ ես դարձյալ ետ նայեցի: Ինձ թվաց, թե հորեղբայրն արդեն գնացել է, բայց չէր գնացել, դեռ կռացած էր աղբյուրի վրա և դժվար էր նկատվում, քանի որ հողագույն էին և՛ ճանապարհը, և՛ նրա հագուստը:

Ես նստեցի ծառի ետևը և, որպեսզի ինքս ինձ խաբեմ, թե որևէ բան եմ անում, քացեցի սխրագործությունների մասին գիրքը: Գիրքը, սակայն, ես չէի կարդում, գրքի վրա կռացած՝ ես սպասում էի, թե իմ հորեղբայրը երբ էր հեռանալու վերադարձի ճանապարհից: Նա հիմա նստել էր աղբյուրի մոտ, ծխում էր, և, ինչպես ինձ էր թվում, նայում էր անտառի մեջ ինձ: «Օրինակ՝ ինչո՞ւ ես էդպես պարսպ նստել,- մտածեցի ես, խոզ գտնելը ձեր գործն է, գիրք կարդալը՝ իմ. ես ահա կարդում եմ իմ գիրքը, իսկ դուք պարսպ նստել եք»: Եվ որպեսզի ինքս ինձ ավելի խաբեմ, ես ականջներս փակեցի մատներով ու նայեցի միայն գրքին: Իբր թե կարդում եմ, իբր թե միայն կարդում եմ:

Հեռավոր թույլ խշշոց էր լսվում: Ես հայացքս գրքից բարձրացրի և ականջներս քայցեցի. խշխշոցը շատ ուժեղ էր և շատ մոտիկ: Բայց ես չհասցրի վախենալ, որովհետև նույն պահին էլ տեսա մեր շանը: Նա բավով կպավ ինձ, ցատկեց, նորից ցատկեց, վնգատաց ու կանչեց դեպի Պարզ բացատ: Որպեսզի նա նորից չկլկանչի ու խշխշացնի, ես իմ հացի կեղը տվեցի նրան, և նա ծառի ետևը ինձ մոտ նստեց ու սպասեց, թե էլ ինչ եմ տալու:

Հավի սպիտակ թել-թել մսերը ես կերա, ոսկորը տվեցի նրան: Վզի կաշին ես կերա, ոսկորը տվեցի նրան: Մի քիչ դժվար էր ուտվում, որովհետև ես չէի գնացել խոզերը փնտրելու, բայց ես ուտում էի: Հավի չտեսնված համով ոտը ես կերա, ոսկորը տվեցի շանը: - Ես էլ թեզ,- ասացի:

Աղբյուրի մոտ հիմա մարդ չկար: Ես կածանով իջա դեպի ճանապարհ:

- Գնացի՞նք,- ասացի ես շանը: Նա նայում էր ինձ և տեղից չէր ելնում, նա չէր հավատում, որ արդեն ետ ենք դառնում:

- Ըն գործն է,- ասացի ես,- եթե ուզում ես մնալ՝ մնա:

Ես իջա ճանապարհ՝ աղբյուրի մոտ: Աղբյուրի ավազանում հիմա ցեխ ու տիղմ չկար, նրա ակը հիմա կույր չէր: Աղբյուրը հիմա քիտում էր առատ ու ազատ, վարարությունից ուղղակի պարում էր: Նրա քարե կապույտ ավազանը լիքն ու պարզ էր: Նրա մաքուր հայելու մեջ ես տեսա իմ կուշտ ու հիմար դեմքը: Ես ինձնից մի քիչ ամաչեցի, բայց շատ էի ծարավ, կռացա ջուր խմելու: Ես չհասցրի հասկանալ, որ այդ աղբյուրին ես արժանի չեմ՝ երբ արդեն ջուր էի

խմում... Եր այդ աղբյուրը, որ հավի այդ միտը, որ այդ շունը, որ անտառի այդ խշշոցը, որ այդ հայրիկը, որ այդ մայրիկը, որ այդ բոլորը շատ լավն են, իսկ ես շատ վատը՝ դրա մասին ես չէի մտածում, ես կում առ կում խմում էի այդ ցինջ ջուրը: Ես ամենակին չէի մտածում որ այդ աղբյուրը ինձ չէ, ինձ չի պատկանում: Ես մի կուշտ խմեցի և գոհ էի:

Անտառից ես խապոց լսեցի, դա կարծես խոզի ձայն էր, ես մի քիչ դարձյալ ամաչեցի, բայց շարունակեցի գնալ դեպի տուն՝ դեպի իմ թախտը, իմ գրասեղանը, իմ տաքուկ անկյունը:

Երբ գլուխն քավական մտնեցել էի, տեսա, որ շունը դանդաղ գալիս է իմ ետևից:

- Չէիր ուզում՝ չգայիր,- ասացի ես շանը,- թեզ ո՞վ ստիպեց, թեզ ոչ ոք էլ չստիպեց:

Ուրուրը հավ գողացել էր, թե չէր գողացել՝ ես չիմացա: «Հավերի հարցը մայրիկին էր վերաբերում, թող մայրիկն էլ տուգի՝ ուրուրը հավ բոցրել է, թե չի բոցրել,- մտածեցի ես: - Աշխարհագրության իմ դասը գիտեմ, պատմության իմ դասը գիտեմ, մաթեմատիկայի իմ խնդիրը...»:

Հայրիկը նստել էր թախտի եզրին և ժպտում ու տնքում էր: Նրա մեջքն, ուրեմն, նորից ցավում էր: Բայց թե ինչու էր ժպտում, ես չէի կարողանում հասկանալ:

- Էդ ուղի՞ն էդ ի՞նչ է երգում,- հարցրեց նա:

- Կոմիտաս:

- Ինքը գրե՞լ է, թե ինքը երգում է:

- Ինքը գրել է, ինքը կոմպոզիտոր է:

Նա ժպտում էր, սպա ասաց.

- Ապրես որ պատմությունն էդքան լավ ես սովորում:

- Ո՞վ ասաց:

- Ուսուցիչները եկել, ինձ օգնում էին: Վաղվա դասերդ գիտե՞ս:

- Գիտեմ:

- Ծնորհակալություն,- ասաց նա: - Էդ ոչինչ, որ խոզերը չես գտել, ես հիմա քցանք կրե՞րեմ:

- Հի՞նա մութ է,- ասացի ես:

- Գեղը երեկ գիշեր Մուշեղի խոզերին անտառում ցարդել է, վախենում եմ մեզոնց էլ վնասի:

Նա ամեն վայրկյան ուզում էր թախտից ելնել և չէր ելնում: Նա չէր ուզում թիկնել, բայց ի վերջո թիկնեց:

- Որ պատկույմ եմ՝ չի ցավում,- ասաց նա:- Միայն Պա՞րզ բացատը նայեցիր, թե ուրիշ տեղեր էլ փնտրեցիր:

- Պարզ բացատը նայել եմ,- ասացի ես:

- Ուրեմն էլ Պարզ բացատ չեմ գնա,- ասաց նա,- ափսոս, ես հույս ունեի, թե էնտեղ կլինեն:

- Չգիտեմ,- ասացի ես,- կածանը խաշառով ծածկված էր, իմ նայածը չգիտեմ: Պա՞րզ բացատն էր, թե մի ուրիշ բացատ:

- Բացատի եզրին մի մեծ կաղնի՞ կար:

- Մի մեծ կաղնի կար, կաղնու տակ մի աղբյուր կար,- ասացի ես:

Յավից ծամածովելով՝ նա ելավ միանգամից և փնտրեց գլխարկը: Նա այնքան էր հոգնած, որ չէր հասկանում, որ գլխարկը ձեռքին է:

- Ափսոս, որ Պարզ բացատում չեն եղել,- ասաց նա:- Ուրեմն հեռացել, հասել են հոր բացատ:

- Բո մեջքը ցավում է,- ասացի ես:

Նա ծաղրեց իր ցավը:

- Որ մթան մեջ աչքդ լարում ես՝ ցավը մոռացվում է:

- Ես քեզ հետ գալիս եմ,- ասացի ես:

Նա ինձ շոյեց:

- Դու էսօր շատ ես ման եկել, հաց կեր, մի քիչ հանգստացիր ու քնիր:

Երբ նա թաղվում էր մթան մեջ, ես բարձր ասացի.

- Ես էլ եմ գալիս:

- Ո՛չ,- կտրուկ ասաց նա,- դու գիրքդ կարդա:

Մթան մեջ՝ հեղուկ ու փափուկ թափով մի բան անցավ, շունն էր, գնում էր իմ հայրիկի հետ փնտրելու, հեռու ամհայտություններում գտնելու, բերելու մեր խազերը, որոնց միաց ամբողջ ձմեռ ես պետք է ուտեի, որոնց գնով ես պետք է եպզանեի տաք վերարկու, ունենայի դահուկներ, դահուկային կոշիկներ, փափուկ վզոց, ականջակալ գլխարկ:

Մայրիկը ընթրիքի սեզան էր փռում: Բաղի՞ն կամացուկ երգում էր: Գրասեղանին շոյիչ կաթնալույս էր մաղում լուսամփոփը: Մայիտակ սփռոցին մարմնում էր լավ թխած սպիտակ հացը: Հացի կողքին՝ կարմիր տապալած կարտոֆիլը: Կարճ բոցերով վառվում էր օջախի փայտը: Թեյամանը մեղմ շիկշիկում էր: Եվ թեյի արծաթե գդալն էր շատ գեղեցիկ և ընկույզի դարչնագույն մուրաբան, որ փայլվում էր կաթնալույսի մեջ, և գիշերն էր թավ ու տաք. և տխուր էր միայնակ ծղրիղի ընդհատ երգը, որ լսվում էր երբեմն սեղանի մոտից, երբեմն՝ օջախի, երբեմն՝ իմ թախտի: Այդ բոլորը տխուր ու գեղեցիկ էին

և ստեղծված էին ինձ համար, բայց ես արժանի չէի դրանք ուտելու, դրանք զգալու, դրանք նայելու, դրանք լսելու:

- Ես հաց չեմ ուտում,- ասացի ես, մտա անկողին և շուտ եկա դեպի պատը: Եվ բրդի ու փետուրի փափկությունն էր ափսոս, և՛ անկողնի ճերմակ մաքրությունը: Մայրս մոտենում էր, ես աչքերս փակեցի: Նա ծածկեց իմ մեջքը և մրմնջաց:

- Երեխաս էսօր շատ է չարչարվել:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոր բառերը դիրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ըննարկիր հոր և որդու առաջին երկխոսությունը:
3. Գրիր բառերի, բառակապակցությունների, նախադասությունների կրկնություններ: Ի՞նչ են պալիս դրանք պատմվածքին:
4. Գրիր հակադրություններ պատմվածքում՝
 - ա) շան ազնվության և տղայի անազնվության միջև,
 - բ) փան հարմարավետության և անբարոտ հղած դժվարությունների միջև,
 - գ) բնության գեղեցկության և մարդու արարքի տգեղության միջև,
 - դ) ավազների աշխատասիրության և տղայի ծուլության միջև:
5. Ընդգծիր այն հարվածները, որտեղ տղան գիրակցում է իր արարքի տգեղությունը:
6. Ինչո՞ւ է կարևոր շան կերպարը պատմվածքում:
7. Տղային՝
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու,
 - գ) բնութագրիր:
8. Նկարագրիր պատմվածքում ներկայացված՝
 - ա) գյուղը,
 - բ) գյուղացուն:
9. Դիրս գրիր այն հարվածը, որտեղ խորանում է պատմվածքի գլխավոր սանիթը:
10. Ինչո՞ւ է պատմվածքը վերնագրված «Հացը»:
11. Գրիր՝ ո՞րն է պատմվածքի հիմնական սանիթը:

ԱՆԱՆՈՒՆ

Վայրի՝ ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է.
Ըսե՛, մասուր ու կանանչե
Յանկապատին շուրին մասած
Վայրի՝ ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է:

Սպիտակ, կաթ ու մազաաքե
Բուրբոլ ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է.
Ըսե՛, քիչ՝ մը գեթ չե՞ս դողար,
Հովիկն անույշ երբոր փչե...

*մազաաքե - բուրբոլմազա փեծ
պարիկ - փերի
ցայրք - ցայր, շիթ
վերվեր - ծփացող
քովեղ - մոտիցդ
քամակեն - քիկունքից, հրկից*

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու արտահայտություններն արևելահայերեն դարձրու ցայրք մը, քիչ մը գեթ, ըսմ, չես դողար, գոր քեզ տվավ հովիկ, գիս կը կանչի:
2. Բացարթի՛ր հեղեղայ մակդիրները՝ վայրի ծաղիկ, հալարտ ծաղիկ, կաթ ու մազաաքե բուրբոլ ծաղիկ:
3. Բացարթի՛ր պարկերը՝ (Պարիկը) անցավ քովեղ՝ հեղուկ ու սև սաթի վետվետ ցայրք մը ձգած իր քամակեն:
4. Պարմի՛ր քնարական հերոսի մասին (ինչպե՞ս է տեսնում շրջապատող աշխարհը, ինչպե՞ս է պարմում այդ մասին):

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ՔԱՉ ՆԱԶԱՐԸ

1

Լինում է, չի լինում մի խեղճ մարդ՝ անունը՝ Նազար: Էս Նազարը մի անշնորհք ու ալարկուտ մարդ է լինում. է՛նքան էլ վախկուտ, է՛նքան էլ վախկուտ, որ մենակ ոտը ոտի առաջ չէր դնի, քեկուզ սպանեիր: Օրը մինչև իրիկուն կնկա կողքը կտրած՝ նրա հետ դուրս գնալիս դուրս էր գնում, տուն գալիս՝ տուն գալի: Գրա համար էլ անունը դնում են Վախկուտ Նազար:

Էս Վախկուտ Նազարը մի գիշեր կնկա հետ շննքն է դուրս գալի: Որ շննքն է դուրս գալի՝ տեսնում է ճրքճրքան լո՛ւ-լուսնյակ գիշեր՝ ասում է.

- Ա՛յ, կնիկ, ի՞նչ քարվան կտրելու գիշեր է՝ ... Միտու ասում է՝ վեր կաց գնա՝ Հնրատանից եկող Շահի քարվանը կտրի քեր տունը լցրու...

Կնիկը քե.

- Չենդ կտրի՛, տե՛ղդ նստի, քարվան կտրողիս մտիկ արա... Նազարը քե.

- Անգամ կնիկ, ինչո՞ւ չես թող անում ես գնամ քարվան կտրեմ քերեմ տունը լցնեմ, էլ ի՞նչ տղամարդ եմ ես, էլ ինչո՞ւ եմ գրակ ծածկում, որ դու համար-ձակվում ես իմ առաջը խոսես:

Որ շատ կոպում է՝ կնիկը տուն է մտնում՝ դուռը փակում:

- Հողե՛մ եղ վախկուտ գլուխդ, դե հիմի գնա, քարվան կտրի:

Էս Նազարս մնում է դռանը: Վախից լեղապատառ է լինում: Ինչքան աղաչում-պաղատում է, որ կնիկը դուռը բաց անի, չի լինում, բաց չի անում: Գարը կտրած գնում է մի պատի տակ կույ է գալիս, դողալով գիշերն անց է կացնում մինչև լուսը քացվում է: Նազարը խոռված պատի տակին արևկող արած սպասում է, որ գա տուն տանի, ու միտք է անում: Ամառվա շոգ օր՝ գնագազմ ճանճը, ինքն էլ էնքան ալարկուտ, որ ալարում է քիթը սրբի - ճանճերը գալիս են սրա քիթ ու պրունգին վեր գալի, լցվում: Որ շատ նեղացնում են՝ ձեռը տանում է կրեսին գարկում: Որ երեսին գարկում է՝ ճանճերը ջարդվում են առաջին քվում:

- Վա՛հ, ես ինչ էր...- մնում է զարմացած:

Ուզում է համրի, քե մի զարկով քանիան սպանեց՝ չի կարողանում: Մտա-
ծում է, որ հազարից պակաս չի լինի:

- Վա՛հ,- ասում է,- ես էսպես տղամարդ եմ եղել ու մինչև էսօր չեմ իմացել...
Ես, որ մի զարկով կարող եմ հազար շունչ կենդանի ջարդել, էլ ի՞նչ եմ էս ան-
պիտան կնկա կողքին վեր ընկել...

Էստեղից վեր է կենում ուղիղ գնում իրենց գյուղի տերտերի մոտ:

- Տե՛րտեր, օրհնյա ի տեր:

- Ասոված օրհնի, որդի՛ս:

- Տե՛րտեր, քա չես ասիլ էսպես-էսպես քան:

Պատմում է իր քաջագործությունը ու հետև էլ հայտնում է, որ պետք է իր
կնկանից կորչի, միայն խնդրում է՝ իր արածը տերտերը գրի, որ ամհայտ
չմնա, ամենքն էլ կարդան իմանան: Տերտերն էլ, կատակի համար, մի փալա-
սի կտորի վրա գրում է.

*Անհաղթ հերոս՝ Քաջն Նազար,
Որ մին գարկի՝ ջարդի հազար:*

Ու տալիս է իրեն:

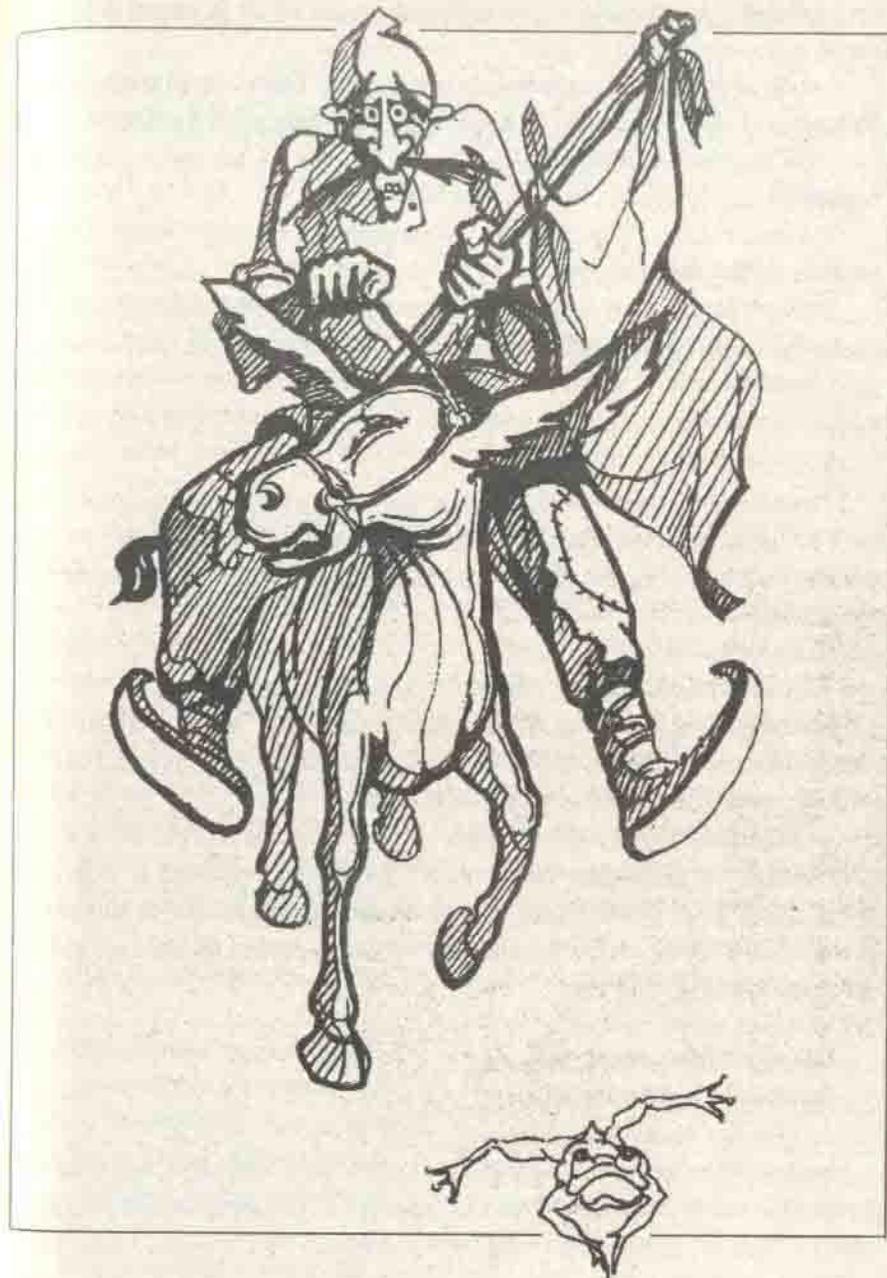
Նազարս էս փալասի կտորը մի փետի ծերի ամրացնում է, մի ժանգոտ քրի
կտոր կապում մեջքը, իրենց հարևանի իշին նստում ու գյուղից հեռանում:

2

Իրենց գյուղից դուրս է գալի, մի ճամփա է ընկնում ու գնում: Ինքն էլ չի ի-
մանում, էլ ճամփեն ուր է տանում:

Գնում է, գնում, մին էլ հետ է մայում, անանում է գյուղից հեռացել է: Էտեղ
սիրտն ան է ընկնում: Իրեն սիրտ տալու համար սկսում է քրի տակին մոմոս,
երգել, իրեն-իրեն խոսել, իշի վրա քարկանալ: Քանի հեռանում է՝ էնքան վա-
խը սաստկանում է, քանի վախը սաստկանում է՝ էնքան ձենը քարձրացնում է,
սկսում է գոգոռալ, հարայ-իրոց անել, հետև էլ մյուս կողմից էջն է սկսում
գռալ... Էս աղմուկից ու աղաղակից բոլունները մոտիկ ծառերից են թռչում,
նապաստակները քիտրից են փախչում, գորտերը կանաչիցն են ջուրը բա-
փում...

Նազարը ձենն ավելի է գլուխը գցում. իսկ որ մտնում է անտառը՝ թվում է,
քե ամեն մի ծառի տակից, ամեն մի թփի միջից, ամեն մի քարի հետևից՝ որտեղ

որ է զազան է հարձակվելու կամ ավազակ, սարսափած սկսում է գոռոռալ, ոնց գոռոռալ-ականջող որ չլսի:

Գու մի ասիլ հենց էս ժամանակ մի գյուղացի ծին քաշելով անտառում միա-միտ զալիս է: Էս զարհուրելի ձենը ականջն է ընկնում թե չէ՝ կանգնում է.

- Վա՛յ,- ասում է,- ո՞նց թե իմն էլ էստեղ էր հատե՛լ. կա-չկա էս ավազակ-ներ են...

Չին թողնում է, ընկնում ճամփի տակի անտառը ու՝ երկու ոտն ուներ, երկուսն էլ փոխ է առնում՝ փախչում:

Բախտող սիրեն, Քաջ Նազար, գոռոռալով զալիս է տեսնում՝ մի թամբած ձի ճամփի մեջտեղը կանգնած իրեն է սպասում: Իշխը վեր է գալիս, էս թամբած ձիուն նստում ու շարունակում իր ճամփեն:

3

Շատ է գնում, քիչ է գնում, շատն ու քիչն էլ ինքը կիմանար, գնում է ընկնում մի գյուղ. ինքը գյուղին անձանթ, գյուղն՝ իրեն: Ո՞ր գնա, ուր չգնա: Մի տանից զուսնի ձեն է լսում, ձին քշում է էս ձենի վրա, գնում է ընկնում մի հարսանքատուն:

- Բարի օր ձեզ:

- Ա՛յ Աստուծո՛ւ բարինք քեզ, բարով, հազար բարի եկար:

Համեցե՛ք, հա՛՛ համեցե՛ք, դե, դոճաղն Աստուծուն է. սրան տանում են իր դրոշակով սուփրի վերին ձերին բազմեցնում: Աչքը են բարին տեսնի, ինչ որ ցնում են առաջը, թե ուտելիք, թե խմելիք:

Հարսանքավորները հետաքրքրվում են՝ իմանան, թե ով է էս տարօրինակ անձանթը: Ներքեի ձերից մինը բոթում է իր կողքին նստածին ու հարցնում, սա էլ կողքի նստածին է բոթում, էսպես հերթով իրար բոթելով ու հարցնելով՝ բանը մնում է վերին ձերին նստած տերտերին: Տերտերը մի կերպով դոճաղի դրոշակի վրա կարդում է.

Անհաղթ հերոս՝ Քաջն Նազար,

Որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

Կարդում է ու զարհուրած հայտնում է իր կողքին նստածին, սա էլ կողքին նստածին, սա էլ երրորդին, երրորդը չորրորդին. էսպեսով հասնում է մինչև դռան տակը, ու ամբողջ հարսանքատունը դռնբում է թե՛ բա՛ չես ասիլ, նորեն

դոճաղն է ինքը.

Անհաղթ հերոս՝ Քաջն Նազար,

Որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

- Քաջ Նազարն է հա՛...- բացականչում է պարծենկոտի մինը:- Ինչքա՛ն է փոխվել. միանգամից չճանաչեցի...

Եվ մարդիկ են գտնվում, որ պատմում են նրա արած քաջագործությունները, հին ծանոթությունն ու միասին անցկացրած օրերը:

- Հասպա ինչպե՞ս է, որ էսպես մարդը հետը ոչ մի ծառա չունի,- զարմանքով հարցնում են անձանթները:

- Եղպես է դրա սովորությունը, ծառաներով ման գալ չի սիրում: Մի անգամ հարցրի, ասավ՝ ծառան ի՞նչ են անում, ամբողջ աշխարհն իմ ծառան է ու իմ ծառան:

- Հասպա ինչպե՞ս է, որ մի կարգին թուր չունի, էս ժանգոտ երկաթի կտորն է մեջքին կապել:

- Ծնորհքն էլ հենց դրա մեջ է, որ էս ժանգոտ երկաթի կտորով մին զարկես, ջարդես հազար, թե չէ լավ թրով, ի՞նչ կա որ, սովորական քաջերն էլ են ջարդում:

Ու ապշած ժողովուրդը ոտի է կանգնում. խմում է Քաջ Նազարի կենացը: Իրենց մեջի խելոքն էլ դուրս է գալիս ճառ ասում Նազարի առաջ. ասում է՝ մենք վաղուց էինք լսել քո մեծ հոչակը, կարոտ էինք երեսդ տեսնելու և ահա է-սօր բախտավոր ենք, որ քեզ տեսնում ենք մեր մեջ: Նազարը հառաչում է և ձեռքը թափ է տալիս: Ժողովականները խորհրդավոր իրար աչքով են անում, հասկանում են, թե էդ հառաչանքն ու ձեռի թափ տալը ինչքան բան կնշանակել...

Աշուղն էլ, որ էնտեղ էր, ձեռաց երգ է հորինում ու երգում:

Բարով եկար, հազար բարի,

Հզոր արծիվ մեր սարերի,

Թագ ու պարծանք մեր աշխարհի

Անհաղթ հերոս՝ Քաջն Նազար,

Որ մին զարկես՝ ջարդես հազար:

Խեղճ փկարին դու սպավեն.

Ազար կանես ամեն ջալեն,
Մեզ կփրկես անիրավեն,
Անհաղթ հերոս՝ Քաջ Նազար,
Որ մին զարկես՝ ջարդես հազար:

Մարտը ենք մենք քո դրոշին,
Մեջքիդ բրին, փակիդ ուշին,
Նրա ուրին, պոչին, բաշին,
Անհաղթ հերոս՝ Քաջ Նազար,
Որ մին զարկես՝ ջարդես հազար:

Ու ցրվելով հարբած հարսանքավորները տարածում են ամեն տեղ, թե գալիս է

Անհաղթ հերոս՝ Քաջ Նազար,
Որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

Պատմում են նրա զարմանալի քաջագործությունները, նկարագրում են նրա ահեղի կերպարանքը: Ու ամեն տեղ իրենց նորածին երեխաների անունը դնում են Քաջ Նազար:

4

Հարսանքատնից հեռանում է Նազարն ու շարունակում է իր ճամփեն: Գնում է հասնում մի կանաչ դաշտ: Էս կանաչ դաշտում ձին թողնում է արածի, դրոշակը տնկում է, ինքն էլ դրոշակի շվաքումը պատկում քնում:

Դու մի ասիլ օխտը հսկա եղբայրներ կան, օխտը ավազակապետ, էս տեղերը նրանցն են, իրենց ամբոցն էլ մոտիկ սարի գլխին է: Էս հսկաները վերևից մտիկ են տալիս՝ որ մի մարդ եկել է իրենց հանդում վեր է եկել: Շատ են զարմանում, թե էս ինչ սրտի տեր մարդ պետք է լինի, քանի գլխանի, որ առանց քաշվելու եկել է իրենց հանդում հանգիստ վեր է եկել ու ձին էլ քաց թողել: Ամեն մինը մի գուրգ ուներ քառասուն լորանոց: Էս քառասուն լորանոց գուրգերը վերցնում են գալի: Գալիս են ի՞նչ են տեսնում. հրես մի ձի արածում է, մի մարդ կողքին քնած, գլխավերևը մի դրոշակ տնկած, դրոշակի վրեն գրած.

Անհաղթ հերոս՝ Քաջ Նազար,
Որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

«Է՛ս, Քաջ Նազարն է... Մատները կծում են հսկաներն ու մնում են տեղերը սառած: Դու մի՛ ասիլ հարբած հարսանքավորների տարածած լուրը սրանց էլ է լինում հասած: Էսպես թուքները ցամաքած, չորացած սպասում են, մինչև Նազարն իր քունն առնում է ու զարթնում, որ զարթնում է, աչքերը քաց է անում, տեսնում գլխավերևը քառասուն լորանոց գուրգերն ուսներին օխտն ահեղի հսկաներ կանգնած՝ էլ փորումը սիրտ չի մնում: Մտնում է իր դրոշակի հետևն ու սկսում է դողալ, ոնց որ աշունքվա տերևը կողողա: Էս հսկաները որ տեսնում են սա գունատվեց ու սկսեց դողալ, ասում են՝ բարկացավ, հիմա որտեղ որ է մի զարկով օխտիս էլ կսպանի. առաջին գետին են փռվում ու խրոչում են.

Անհաղթ հերոս Քաջ Նազար,
Որ մին զարկես՝ ջարդես հազար:

Մենք լսել էինք քո ահավոր անունը, տեսությանդ էինք փափագում, այժմ քախտավոր ենք, որ քո ոտով ես եկել մեր հողը: Մենք՝ քո խոնարհ ծառաներդ, օխտն ախպեր ենք, ահա մեր ամբոցն էլ մեր սարի գլխին է՝ մեջը մեր գեղեցիկ քույրը: Աղաչում ենք շնորհ անես զաս մեր հացը կտրես...

Էստեղ Նազարի շունչը տեղն է գալի, նստում է իր ձին, նրանք էլ դրոշակն առած առաջն են ընկում ու հանդիսավոր տանում են իրենց ամբոցը: Տանում են ամբոցում պահում, պատվում թագավորին վայել պատվով, ու էնքան են խոսում նրա քաջագործություններից, էնքան են գովում, որ իրենց գեղեցիկ քույրը սիրահարվում է վրեն: Ինչ ասիլ կուզի՝ հարզն ու պատիվն էլ հետը ավելանում է:

5

Էս ժամանակ մի վագր է լույս ընկնում էս երկրում ու սարսափ է գցում ժողովրդի վրա: Ո՞վ կսպանի վագրին, ո՞վ չի սպանի: Իհարկե, Քաջ Նազարը կսպանի: Էլ ո՞վ սիրտ կանի վագրի դեմը գնա: Ամենքն էլ Նազարի երեսին են մտիկ տալի. վերևը մի Աստված, ներքևը մի Քաջ Նազար:

Վագրի անունը լսելուն պես Նազարը վախից դուրս է վազում, ուզում է

փախչի հետ գնա իրեն տունը, իսկ կանգնածները կարծում են, թե վազում է, որ գնա վագրին սպանի: Նշանածը բռնում է կանգնեցնում, թե՛ ո՞ր ես վազում էդպես առանց զենքի, զենք առ հետդ, էնպես գնա: Չենք է բերում տալիս իրեն, որ գնա իր փառքի վրա մի քաջություն էլ ավելացնի: Նազարը զենքն առնում է դուրս գնում: Գնում է անտառում մի ծառի բարձրանում, վրեն տապ անում, որ ոչ ինքը վագրին պատահի, ոչ վագրը իրեն: Ծառի վրա կուչ է գալի ու Նազարն ո՞վ կտա՝ հոգին դառել է կորեկի հատ: Հակատակի նման անտեր վագրն էլ գալիս է հենց էս ծառի տակին պտկում: Նազարը որ վագրին չի տեսնո՞ւմ՝ լեղին ջուր է կտրում, աչքերը սևանում են, ձեռն ու ոտը թուլանում են ու, թրքմի, ծառիցը ընկնում է գազանի վրա: Վագրը սարսափած վեր է թռչում, Նազարն էլ վախից կաչում է սրա մեջքին: Էսպես զարհուրած Նազարը մեջքին կալած էս խրտնած վագրը փախչում է, էլ սար ու ձոր, քար ու քոլ չի հարցնում:

Մարդիկ մին էլ տեսնում են, վախ, Քաջ Նազարը վագրին նստած քշում է:
- Հա՛յ-հարա՛յ, եկե՛ք, հա, եկե՛ք, Քաջ Նազարը վագրին ձի է շինել հեծել...տվե՛ք հա տվե՛ք... Մրտավորվում են, ամենքը մի կողմից հարայ-հրոցով, հոհոցով հարձակվում են՝ խանչալով, թրով, թվանքով, քարով, փետով տալիս են սպանում:

Նազարը որ ուշքի է գալիս, լեզուն քացվում է: - Ափսո՛ս,- ասում է,- ընչի՛ սպանեցիք, գոռով մի ձի էի շինել նստել... էնքան պետք է քշեի ո՞ր...

Լուրը գնում է, հասնում ամբոցը: Մարդ, կին, մեծ, պատիկ՝ ժողովուրդը դուրս է թափվում Նազարին ընդունելու: Վրեն երգ են կապում ու երգում,

Էս աշխարհքում

Մարդկանց շարքում

Ո՞վ կյինի թե՛զ հավասար,

Ո՞վ Քաջ Նազար:

Ինչպես ուրուր,

Կայծակ ու հուր,

Բարչր թերդից թուր հասար,

Ո՞վ Քաջ Նազար:

Մենդ վագրին

Արիր քո չին,

Հեծար անցար դու սարեսար

Ո՞վ Քաջ Նազար:

Մեզ փրկեցիր,

Ազարեցիր,

Փառք ու պարծանք թե՛զ դարնդար,

Ո՞վ Քաջ Նազար:

Ու պսակեցին Քաջ Նազարին հսկաների գեղեցիկ քրոջ հետ. օխտն օր, օխտը գիշեր հարսանիք արին, երգելով գովեցին թագավորին ու թագուհուն.

Լուսնկան նոր սարն ելավ,

Էն ո՞ւմ նման էր:

-Լուսնկան նոր սարն ելավ,

Էն Քաջ Նազարն էր:

Արեգակ նոր շաղեշաղ,

Էն ո՞ւմ նման էր:

-Արեգակ նոր շաղեշաղ,

Էն իր նազ յարն էր:

Մեր թագավորն էր կարմիր,

Իրեն արևն էր կարմիր,

Թագն էր կարմիր, հա՛յ կարմիր,

Կապեն կարմիր, հա՛յ կարմիր:

Գորին կարմիր, հա՛յ կարմիր:

Մուր կարմիր, հա՛յ կարմիր,

Թագուհին կարմիր, հա՛յ կարմիր,

Կարմիր թագուհուն քարն,

Կարմիր թագավորին արև:

Շնորհավոր, շնորհավոր,

Քաջ Նազարին շնորհավոր,

Դու մի ասիլ էս աղջկանը ուզած է լինում հարևան երկրի թագավորը: Որ իմանում է իրեն չեն տվել՝ ուրիշի հետ են ամուսնացրել՝ գորք է կապում, պատերազմով գալիս է օխտն ախպոր վրա:

Էս օխտը հսկան գնում են Քաջ Նազարի մոտ, պատերազմի լուրը հայտնում են, գլուխ են տալի, առաջը կանգնում՝ հրաման են խնդրում:

Պատերազմի անունը որ լսում է՝ սարսափում է Նազարը, դուրս է պրծնում, որ փախչի, հետ գնա իրենց գյուղը: Մարդիկ կարծում են՝ ուզում է իսկույն դուրս վազել հարձակվել թշնամու բանակի վրա: Առաջն են ընկնում, բռնում են, խնդրում, թե առանց զենք ու զրահի մենակ ո՞ր էս գնում, ի՞նչ էս անում, գլխիցդ ձեռք էս վերցրել, ի՞նչ է:

Բերում են զենք ու զրահ են տալի, կնիկն էլ եղբայրներին խնդրում է, որ չթողնեն քաջությունից տարված մենակ հարձակվի թշնամու զորքի վրա: Եվ լուրը գնում տարածվում է զորքի ու ժողովրդի մեջ. լրտեսների միջոցով էլ հասնում է թշնամուն, թե Քաջ Նազարը մենակ՝ առանց զենքի թռչում էր դեպի պատերազմի դաշտը, հազիվ են կարողացել զսպել ու շրջապատված բերում են:

Պատերազմի դաշտում մի ամենի նժույգ ձի են բերում, Նազարին նստեցնում վրեն: Ոգևորված զորքն էլ հետը վեր է կենում ահագին աղմուկով, կեցցե՝ Քաջն Նազար...մաի թշնամուն...

Նազարի տակի նժույգը որ տեսնում է վրեն ինչ անպետքի մինն է նստած՝ խրխնջում է. գլուխն առնում ու թռչում առաջ, ուղիղ դեպի թշնամու բանակը: Չորքերը կարծում են՝ Քաջ Նազարը հարձակվեց, ուռա՝ են կանչում ու իրենք էլ հետևից հարձակվում ամենայն սաստկությամբ: Նազարը որ տեսնում է չի կարողանում իր ձիու գլուխը պահի, քիչ է մնում վեր ընկնի, ձեռը գցում է, ուզում է մի ծառի փաթաթվի, դու մի ասիլ՝ ծառը փտած է, մի գերանաչափ ճյուղը պոկ է գալիս, մնում ձեռին: Թշնամու զորքերը, որ առաջուց համբավը լսել էին, ու ահը սրտներումն էր, էս էլ որ իրենց աչքով տեսնում են՝ էլ փորներումը սիրտ չի մնում. երես են շուռ տալիս՝ փախի, որ փախի, թե մարդ էս, գլուխը պրծացրու, որ Քաջ Նազարը ծառերն արմատախիլ անելով գալիս է...

Էդ օրը թշնամուց ինչքան կոտորվում է, կոտորվում, մնացածները թուրները դնում են Քաջ Նազարի ոտի տակին, հայտնում են իրենց հպատակությունն ու հնազանդությունը:

Ու պատերազմի ահեղ դաշտից Քաջ Նազարը հսկաների ամբոցն է վերա-

դառնում: Ժողովուրդը հաղթական կամարներ է կապում, աննկարագրելի ոգևորությամբ, ուռաներով ու կեցցեներով, երգով ու երածշտությամբ, աղջիկներով ու ծաղիկներով, պատգամավորություններով ու ճառերով առաջն է դուրս գալի, էնպես մի փառք ու պատիվ, որ Նազարը մնացել էր ապշած, շշուկված:

Էսպես առքով-փառքով էլ բերում հրապարակում են իրենց թագավոր ու թագմեցնում են թագավորի թախտին: Քաջ Նազարը դառնում է թագավոր, էն հսկաներից ամեն մեկին էլ մի պաշտոն է տալիս: Մին էլ տեսնում է աշխարհքը իր բռան մեջ:

Ասում են մինչև էսօր էլ դեռ ապրում ու թագավորում է Քաջ Նազարը: Ու երբ քաջությունից, խելքից, հանճարից մոտը խոսք են գցում՝ ծիծաղում է, ասում է.

- Ի՞նչ քաջություն, ի՞նչ խելք, ի՞նչ հանճար. դատարկ բաներ են բուրբը: Բանը մարդու բախտն է: Բախտ ունե՞ս՝ քեֆ արա...

Եվ ասում են՝ մինչև էսօր էլ քեֆ է անում Քաջ Նազարը ու ծիծաղում է աշխարհքի վրա:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քառերը դժուր գրիր և քառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրիր այն հալվածները, որտեղ երևում են Քաջ Նազարի՝
 - ա) վախկոտությունը,
 - բ) պարծենկոտությունը,
 - գ) ալարկոտությունը:
3. Գրիր այն բոլոր դիպվածները, որոնք Նազարին համբավ բերեցին:
4. Գրիր այն հալվածները, որտեղ երևում են Քաջ Նազարին շրջապատող մարդկանց (նաև հսկաների)՝
 - ա) վախկոտությունը,
 - բ) պարծենկոտությունը:
5. Հեքիաթում գրիր ուրիշ քաջնազարներ:
6. Ինչո՞ւ Քաջ Նազարը թագավոր դարձավ. րոված պատասխաններից մեկն ընտրիր ու պատասխանող պատճառաբանիր:
 - ա) Նազարը բուրբից քաջ էր. ուժեղ և ճարպիկ:

բ) Նրան շրջապարտող մարդիկ բոլորն էլ քաջնազար էին, ու գուցի ավելի վախկոտ, ծույլ ու պարծենկոտ, քան ինքը: Այդպիսի ժողովուրդը ուրիշ քազավոր չէր ընկրի:

զ) Նազարի բախարը բերեց:

7. Աերնագրիբ հեքիաթի մասերն առանչին-առանչին:

8. Հեքիաթում գրիբ փրված փեքարին համապատասխանող հարվածը համեմարիբ դրա հեյր և փարբերությունը գրիբ:

Այս Նազարը դրսում է մնում: Չափազանց վախենում է: Ինչքան խնդրում-աղաչում է, որ կինը դուռը բացի, չի լինում, չի բացում: Ստիպված գնում, մի պատի տակ կծկվում, գիշերը դողալով անցկացնում է, մինչև որ լուսանում է:

9. Հեքիաթից ընդրված երկու հարվածները կարդա՛ւ և պատասխանի՛ր՝ դրանցից ո՞րն է ավելի հարազատ հեքիաթի ամբողջ խոսքին (ոճին):

ա) Գնում է անտառում մի ծառի վրա բարձրանում, վրեն տապ անում, որ ո՛չ ինքը վագրին պատահի, ո՛չ վագրը իրեն: Ծառի վրա կուչ է գալիս, ու Նազարն ո՞վ կտա, հոգին դառել է կորեկի հատ: Հակառակի նման անտեր վագրն էլ գալիս է, հենց էլ ծառի տակին պառկում: Նազարը որ վագրին չի տեսնո՞ւմ՝ լեղին ջուր է կտրում, աչքերը սևանում են, ձեռն ու ոտը թուլանում են ու, թրը մկ, ծառիցը ընկնում է գազանի վրա:

բ) Ու պատերազմի ահեղ դաշտիցը Քաջ Նազարը հսկաների ամբոցն է վերադառնում: Ժողովուրդը հաղթական կամարներ է կապում, աննկարագրելի ոգևորությամբ ուռաներով ու կեցցեներով, երգով ու երաժշտություներով, աղջիկներով ու ծաղիկներով, պատգամավորություններով ու ճառերով առաջն է դուրս գալիս, էնպես մի փառք ու պատիվ, որ Նազարը մնացել էր ապշած:

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ

Ոսկեհանդերձ եկար և միգասքող,
Տխորաչյա՛ աշուն, սիրած՝ աշուն,
Տերևներիդ դանդաղ թափվող ոսկով,
Մետաքսներով քնքշաշրշյուն:

Նայվածքներով խորին, եկար, ներո՛ղ,
Եկար կրկին գերող, խորհրդավո՛ր.
Եկար հուշիկ, անչար ավաղներով,
Օրորներով ամենօրոր:

Բո արևին հատնող և քո երգին, երգին,
Եվ շրշյունիդ փավուկ, և բեկումիդ - ողջո՛ւյն.
Օ՛, հարազա՛տ, սիրա՛ծ, եկա՛ր կրկին,
Ի՛մ քնքշագի՛ն աշուն...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊԻՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քառերը դժուր գրիբ և քառարանի օգնությամբ բացարթիբ:
2. Ինչպե՞ս կս հասկանում անչար ավաղներ, ամենօրոր օրորներ արտահարությունները:
3. Ի՞նչ չայնի փափորություն է սրեղծվում քանասրեղծությունը կարդալիս: Ինչպե՞ս է սրեղծվում այդ չայնը (ուշադրություն դարձրու որոշ քառերի հնչյուններին):
4. Ի՞նչն է քանասրեղծության մեջ իշխող՝ զո՞ւյնը, թե՞ չայնը: Պատասխանը պատճառաբանիբ:
5. Նկարագրիբ այս քանասրեղծական աշունը:
6. Բնութագրիբ քնարական հերոսին (ինչպիսի՞ մարդ է, ինչպե՞ս է փեանում աշխարհը):
7. Նկարագրիբ քո փեսած աշունը:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄՆՅԱՆ
ԱՆԳԻՆ ՔԱՐԸ

Մի ամառվա շոգ օր էր. բայց չնայած անտանելի շոգին ու թեժ արևին, Բաղդադի փողոցները լիքն էին ժողովրդով: Հարուն Ալ Ռաշիդ թագավորը փառավոր հաղթությունից հետո պետք է վերադառնար իր մայրաքաղաքը: Աղքատ ժողովուրդը հավաքվել էր թամաշա անելու: Մայրղիկ անհամբեր սպասում ու գովում էին թագավորին, փառաբանում էին նրա քաջությունը, խելքը, մեծահոգությունը, իմաստությունը, արդարադատությունը և շատ ուրիշ բարձր առաքինությունները:

Էս ժամանակ թագմության միջից դուրս եկավ Մայիդ անունով մի աղքատ ու սկսեց ամենախիստ խոսքերով հայիտել թագավորին:

Ամբոխը սաստիկ վրդովեց. չորս կողմից վրա դառան, որ ոտնատակ տան Մայիդին, երբ մեջ մտավ մի անծանոթ:

- Կանգնեցե՛ք,- ասավ,- ո՛վ ազնիվ մարդիկ, ու ձեր ուշադրության ականջները միառժամանակ կախ արեք իմ մտքի ճյուղերին:

Ամբոխը կանգ առավ:

- Ի՛նչ լավ է խոսում, է՛,- ձեն տվեց մինը. - խոսի՛ր, խոսի՛ր, լսում ենք:

- Դուք ուզում եք սրան ծեծե՞ք,- հարցրեց անծանոթը:

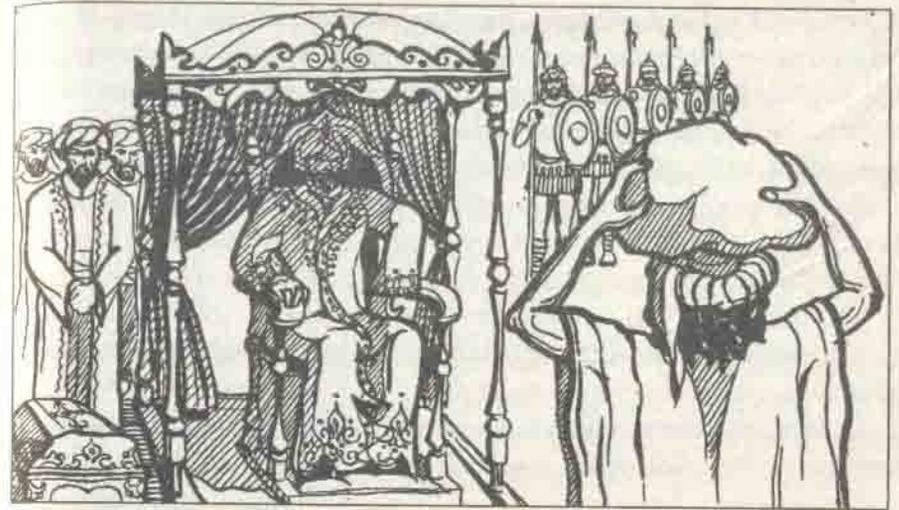
- Հա՛, անպատճառ պետք է ծեծենք:

- Բայց պետք է խելոք ծեծեք:

- Ի՞նչպես թե խելոք ծեծեք... էլ խելոք ծեծելը ո՞րն է... կողքերը կփշրենք - արձավ գնաց:

- Չէ՛, էդպես չի. սպասեցեք ու ինձ ականջ արեք: Դուք ուզում եք սրա կողքերը փշրեք: Շատ լավ: Ասենք թե տեղն է ու արդարացի: Բայց կարող է պատահել, որ հարկավոր է սրա երկու կողքը փշրել, իսկ դուք միայն մի կողքը կփշրեք: Էդպեսով էլ կվարվեք և՛ անարդար, և՛ անխելք:

- Լավ ես ասում, ես իմ Աստվածը,- ձեն տվին ամեն կողմից:- Հապա ի՞նչ անենք, ներե՞նք էն վիրավորանքը, որ սա հասցրել է մեր ամենախնաստուն, ամենագերագույն, ամենահեռատես, ամենաարատես թագավորին, աշխարհի կենտրոնին, Աստծու սուլերին, աստղերի աստղին, արեգակների արեգակին...

- Չէ, ես հո չեմ ասում՝ ներենք, ես ասում եմ՝ մի հարցնենք ու լսենք, թե ի՞նչ է ասում ես մարդը, ի՞նչպես է արդարանում:

- Ես արդարանալու բան չունեմ,- խոսեց Մայիդը:- Մերավորներն են արդարանում. իսկ ես ոչ մի մեղք չեմ արել: Ես միայն էն պետք է ասեմ, ինչ որ ինձ են արել: Եվ ասեմ թե չէ, դուք ձեռքերով կծածկեք ձեր երեսները, բայց էդ էլ չեք կարող անել, որովհետև ձեր երեսների ամոթից ու բարկության տաքությունից ձեր ձեռքերը կերվեն:

- Ըս՛ի, էս ի՞նչ է պատահել: Ինչպես երևում է, շատ հետաքրքրական բան պետք է լինի: Պատմի՛ր, պատմի՛ր,- գոռացին ամեն կողմից:

- Ոչ թե հետաքրքրական, այլ մի ցավալի ու անիրավ գործ,- պատասխանեց Մայիդը:- Ականջ արեք, պատմեմ՝ տեսեք:

Ես մի գեղեցիկ, խելոք ու աշխատասեր կին ունեի ու երկու կարմրաթշիկ, առողջ, աշխույժ երեխա: Ինձ համար երջանիկ ապրում էի, ու իսկի մարգարեի խոստացած դրախտն էլ չէր պետքս...»:

- Տեսե՛ք, տեսե՛ք՝ ինչեր է հաշում: Այ՛ լիրք հայիտյի... Հենց դրա համար էլ էդ քախտին ես արժանացել...- ընդհատեց մեկը:

- Բախտը որ կա՛ ծնվելիս է գրվում մարդու ճակատին. նրանից պրծում չկա,- մեջ մտավ մի ուրիշը:

- Դե լավ, խելքներիդ գո՛ր մի՛ տաք, թո՛ղ արեք պատմի:

Ու Մայիդը շարունակեց.

«Քանի տարի էսպես ապրեցինք. ամեն մի տարին, ամեն մի ամիսը, շաքա-

բը, օրը, ժամն ու վայրկյանը անցան լիքը երջանկություններով: Բայց չար նախանձը, որ աշխարհքում կործանում է ամեն բան - վերջը իմ երջանկությունն էլ կործանեց: Իմ կողքին ապրում էր մեր քաղաքի դատավոր Իրրահիմը: Նախանձեց իմ բախտին, կնոջս ու երեխաներիս խլեց ինձանից: Կնոջս իրեն հարձ առավ, երեխաներիս ստրուկ տվեց ուրիշներին: Ու էտպես նրանք ընկան կրկնակի գերության մեջ: Գերի մոր սիրտը իր երեխաների մոտ էր ու նրանց հետ էլ կրկնակի գերի. երեխաների ու շքն ու միտքն էլ իրենց մոր մոտ էր ու նրա հետ կրկնակի գերի...»:

- Ա՛յ էղ լավն էր: Ի՞նչ սիրուն ասիր - կրկնակի գերի...

«Եսպես մնացի մեռակ, ու կյանքը մահից էլ ավելի անտանելի դարձավ ինձ համար:

Եվ անա տեսնում եք, անտուն, անտեղ թափառում եմ, ու չեմ իմանում՝ աշխարհքում էլ ի՞նչ է մնում ինձ համար»:

Ամենքի սիրտը շարժվեց:

- Էլ երկար ու քարակ մտածելու ի՞նչ կա էստեղ. հրես թագավորը գալիս է, գնա գանգատ արա, էլի՛, - խորհուրդ տվեց աղքատներից մինը:

- Գանգա՛տ արա... լավ ես ասում. բայց թագավորը շրջապատված կլինի իրեն մոտիկների ու մեծամեծների էն տեսակ բազմությունով, որ արի ու մոտեցիր: Հա, կմտենան հարուստները, բայց ես ինչպե՞ս մոտենամ: Գուք ասում եք՝ նա մեզ համար արեգակ է, բայց արեգակի նման էլ հեռու է մեզանից:

- Վախի՛ մի՛, - սիրտ տվին մյուս աղքատները. - մենք կմտենանք: Ինքն էլ էնպես բնավորություն չունի, ամենքին մոտ է թողնում: Ոչ մի աղքատ դեռ նրա շեմքից ետ չի դատել առանց քարերարվելու:

Էս խոսքումն էին, որ ամբոխը տակնուվրա եղավ, արեկոծվեց, ամեն մարդ տեղ բռնեց, ու ամենքի այլերը դարձան դեպի քաղաքի դարբասները տանող գլխավոր փողոցը: Վերջապես երևաց արքայական թափորը: Ահա և Հարուն Ալ Ռաշիդն ինքը իր ճոխ ու փայլուն շքախմբով: Թափորը կանգ առավ գլխավոր հրապարակում, պալատի առջև: Թագավորը ձիուց իջավ, քազմեց մեծամեծներով շրջապատված անպիտանու տակ դրած զահին ու իրավունք տվեց, որ ցանկացողները ներկայանան իրեն: Առաջ եկան նշանավոր հարուստները. թանկագին նվերներ տվին: Առաջ եկան վաճառականները - ծանրագին շալեր, մետաքսի ու կերպասի կտորներ տվին: Առաջ եկան արհեստավորները - սրանչելի նուրբ բանվածքներ ու ձեռագործներ տվին: Թագավորն ուրախ ու գոհ ընդունեց ամենքին ու ամեն մեկին մի որևէ քաղցր խոսք ասավ: Մին էլ հանկարծ ամբոխի միջից մի պատահական, հյուծված աղքատ դուրս եկավ,

գլխին մի ահագին քար, ու մոտեցավ թագավորին:

- Թագավորն ապրած կենա, ահա էս էլ իմ նվերը:

Թագավորը զարմացավ, մթնեց ու խառությամբ հարցրեց.

- Էս ի՞նչ կնշանակի... Էս ի՞նչ էս տալիս դու ինձ...

- Թագավորն ապրած կենա, - պատասխանեց աղքատը, - թագավորին նվեր տվողը պետք է իր սրտիցը տա... իմ սրտումն էլ էս քարն է ծանրացած, ես էլ էս եմ քեզ նվիրում:

Թագավորը ժպտաց, ապա թե մտքի տունն ընկավ:

- Անունդ ի՞նչ է:

- Երբ դեռ երեխա էի՝ հերս ու մերս ինձ ասում էին Ջան Սայիդ: Երբ հասակ առա, հարևաններս ասում էին Աշխատասեր Սայիդ: Երբ ամուսնացա, կինս ասում էր Լավ Սայիդ. ծանոթներս ու բարեկամներս ասում էին Ազնիվ Սայիդ. իսկ այժմ ասում են - խեղճ, անբախտ, Աղքատ Սայիդ:

- Որտե՞ղ ես ապրում:

- Էնտեղ, որտեղ թռչուններն են թռչում, որտեղ քամին է սուլում:

- Դե լավ՛, - խոսեց Հարուն Ալ Ռաշիդ թագավորը. - իմ տերության մեջ ոչ մի չար գործ չի խուսափիլ իմ հայացքից՝ որ անդնդում կուզի քաքնվի: Գնա՛ աղոթիր Աստծուն. ո՛վ գիտի, գուցե մի օր էլ գա, որ քեզ ասեն Բախտավոր Սայիդ: Սայիդը գնաց:

Էս դեպքի վրա մի քանի օր անց կացավ: Հարուն Ալ Ռաշիդը մանրամասն իմացավ Սայիդի պատմությունը, համոզվեց ճշմարտությանը ու կամեցավ դատել արդարն ու մեղավորը:

Մի օր էլ խնջույքի հրավիրեց, հավաքեց իր բոլոր մեծամեծներին: Մեծամեծներն եկան հավաքվեցին մարմար ավազաններով ու շատրվաններով լիքն այգիներում, ծաղիկների մեջ, ծառերի տակին խալիչաների վրա քազմեցին, սկսեցին դալիան քաշել, ուտել, խմել, քեֆ ու գոյց անել:

Քեֆի թունդ ժամանակը թագավորը հրամայեց հրավիրեն իր հեքիաթախտպին, որ հայտնի էր իր շիտակ ու անկեղծ բնավորությամբ: Հեքիաթախտսն եկավ, բարև տվեց, բարև առավ, նստեց, սկսեց դալիան ծխել ու պատմություն անել:

- Աշխարհքում շատ գանձեր կան, - ասավ նա, - բայց ամենաթանկ գանձը լավ անունն է: Լավ անունով մարդը միաժամանակ ապրում է հազար ու մի տեղ, հազար ու մի մարդու սրտում: Լավ անունով մարդը էնպես տեղեր է հասնում, որ չի կարող հասնել ոչ ձիով, ոչ ուղտով և ոչ ուրիշ միջոցով: Լավ անունով մարդը չի մեռնում: Նա մահից հետո էլ անտեսանելի ապրում է մեր մի-

ջում, ինչպես ոգի: Միշտ մեր միտն է գալիս, մեր սիրտն է հոսում իր գեղեցիկ հատկությունները: Լավ բան է լավ անունը:

Մի գանձ էլ կա. հարստությունն է:

Հարստությունով մարդ հազար ձեռն է ունենում, հազար ոտը, հազար լեզու և հազար ձեռով կարող է հազար լավ գործ կատարել: Լավ բան է հարստությունը:

Մի գանձ էլ կա. էդ էլ խելքն է:

Խելքը մարդը գերմարդ է դառնում: Խելքով՝ տկարն ուժեղ է, աղքատը - հարուստ, վախկոտը՝ անահ: Նրանից է, որ անխելի շնչոյունով ասած խոսքը որոտում է ու անցնում աշխարհքի մի ծերից մյուս ծերը: Լավ բան է խելքը:

Բայց մի գանձ էլ կա, որ լավ անունից էլ, հարստությունից էլ, խելքից էլ վեր է: Առանց նրան էս բոլորը համարյա թե սարսափելի ու կործանարար կլինեին մարդու համար: Առանց նրան աշխարհքը կթառամեր ու կամայանար: Էս գանձը խղճմտանքն է:

Էս գանձը արդեն մեծ մարդիկն են ունենում, և սրա համար էլ նրանք, ինչ էլ որ ունենան, երջանիկ չեն լինում: Ինչքան հարստություն մտքովդ կանցնի, տուր նրանց, որ նրանք բաժանեն մարդկանց ու բարերարեն, դարձյալ քիչ է նրանց համար: Իսկ ես ճանաչում էի մի աղքատի, որ երեք գանձ ուներ և իրեն համարում էր երջանիկ ու շարունակ փառաբանում էր Աստծուն: Եվ հպարտությունը մտավ նրա սիրտը, թե ինքն էր ձեռք բերել էն երջանկությունը ու ոչ ոք էլ չէր կարող խլել իր ձեռքից: Էս բանն իմացավ չար ոգին ու իրենից ետ մղեց, որկեց էլ երջանիկ մարդու ապրած քաղաքի դատավորի սիրտը: Դատավորը հանկարծ զգաց, որ իր ներսը մի նոր, անծանոթ ու թունավոր բան է շարժվում: Մրտի մեջ սկսեց եռալ մի շարություն, ու միտքը մթնեց խավար մշուշից: Ինքն էլ լավ չիմացավ, թե ինչ էր պատահել իրեն, վեր կացավ դուրս եկավ, որ հովին տա իրեն, ու երջանիկ աղքատի տան մուտից անցնելիս՝ սկսեց նրան նախանձել: Բայց ի՞նչ էր աղքատի ունեցած-չունեցած գանձն ու երջանկությունը: Մի ջրհոր, երկու արմավենի ծառ: Ջրհորից սառը ջուր էր խմում, իսկ երկու արմավենին ամբողջ տարին նրան քաղցր պտուղ էին տալիս ու հով ստվեր: Մառը ջուրը խմում էր, քաղցր պտուղն ուտում ու շվաքում նստում, փառաբանում Աստծուն: Դատավորին շատ թվացին ես գանձերը աղքատի համար, վճռեց նրանից խլի, ու խլեց: Էն օրվանից աղքատը թափառում է դռնից դուրը. նրա հառաչանքից խավարում են աստղերը, նրա թափած արտասուքներից կարիճներ են ծնվում ու աշխարհքը լցվում:

Ամենքի սիրտն էլ շարժվեց ես պատմությունից, ամենքն էլ գայրացան ա-

նիրավ դատավորի վրա, ամենքն էլ գասն, որ նա արժանի է խիստ պատժի:

- Իսկ դո՞ւ ինչ ես ասում, Իբրահիմ,- հարցրեց Հարուն Ալ Ռաշիդ քազավորը իր մեծամեծներից մեկին, Բաղդատի դատավորին: Ի՞նչ պետք է անել հավիշտակող դատավորին:

- Թագավորն ապրած կենա, - պատասխանեց Իբրահիմը, - էդ մի էն տեսակ ոճիր է, որին արժանի պատիժ ես գտնել չեմ կարողանում:

- Իբրահիմ,- գուցե քազավորը, - էլ ոճրագործը դու ես: Դու ես աղքատ Սալիդից խլել նրա կինը, էլ երջանկության աղբյուրը մեր կյանքում: Դու ես խլել նրա զավակները, որ մարդկանց կյանքի քաղցր պտուղներ են ու իրենց ծնողներին շվաք են անում ծերության օրերում:

Իբրահիմը խոնարհվեց, գետնին ընկավ ու խնդրեց, որ իրեն ների քազավորը:

- Ես չեմ քո դատավորը, - խոսեց Հարուն Ալ Ռաշիդը, - քո դատավորն այժմ նա է, ում որ թշվառացրել ես դու:

Ու հրամայեց ներս կանչել Մալիդին:

- Մալիդ, - ասավ, - ահա քո ձեռքն եմ տալիս քո թշնամուն:

- Թագավորն ապրած կենա, իմ ձեռքն ես տալիս, ես ի՞նչ անեմ, - պատասխանեց Մալիդը:

- Հապա ի՞նչ ես ուզում:

- Ես դրանից բան չեմ ուզում: Թող իմ կնոջն ու երեխաներին վերադարձնի, ես ատազվա նման երջանիկ կլինեմ:

Էս մեծահոգությունը շարժեց քազավորին, նրա աչքերը լցվեցին արտասուքով: Բոլոր մեծամեծերն էլ սկսեցին արտասվել:

- Լավ, էդ քո դատաստանը, - դարձավ քազավորը Մալիդին, - այժմ իմ դատաստանը լսիր: Դու, Իբրահիմ, քո կալվածքների չորս քաժնից երեք քաժնից կտաս Մալիդին, դրա հետ էլ էն քարը, որ Մալիդն ինձ պարզ քերեց, էն քարի քաշովը մին ոսկի:

Թագավորի վճիռը վճիռ էր: Ինչ որ վճռեց՝ Իբրահիմը տվեց Մալիդին: Ու Մալիդը իր կնոջ ու երեխաների հետ միասին տաքցավ ահագին հարստություն: Բայց հարստությունից լցոտղացավ Մալիդը: Դարձյալ ատազվա նման կանեստ կյանք էր վարում ու աշխատում էր ատավանից մինչև իրիկուն: Երբ ընկերները հարցնում էին, թե՞ ինչո՞ւ չես օգտվում քո հարստությունից ու փարթամ ապրում, ասում էր՝ հարստությունը փչացնում է ճարտու սիրտը, խնջոյությունն ու ճոխ ճաշերը հոգնեցնում, մաշում են մարդու զգացմունքները, իսկ ես ուզում եմ մնում միշտ քարն ու քարի:

Ու իր ամբողջ կարողությունը Սայիդը սպասեց, դրեց բարի գործերի վրա: Ուսումնարաններ բաց արավ, հիվանդանոցներ շինեց, ջրհորներ փորել տվեց անջուր անապատներում ու ամեն մի ջրհորի բարի վրա արձանագրել տվեց. «Ո՛վ մարդ, խմիր ու հիշիր նրանց, որոնք ծարավից տանջվում են աշխարհքում»:

Հարուն Ալ Ռաշիդ բազավորը Սայիդի նվիրած քարը Անգին քար անվանեց ու ամեն անգամ, դատաստան տեսնելիս, դնում էր սեղանին, իր առջևը, էնպես էր դատաստան տեսնում: Ավանդությունն ասում է, քե նրա նման էին վարվում նրա հաջորդները՝ արաբական մյուս բազավորները, մինչև բուրքերի գալը: Թուրքերի գալուց հետո անհետացավ, կորավ էն անգին քարը, որ աշխարհքի հզորներին հիշեցնում էր արդարությունն ու խղճմտանքը:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դ՛ուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բնութագրիր հեքիաթի ժողովրդին ցույց տուր նրա՝
 - ա) բազավորասիրությունը,
 - բ) հեղափոխության սիրությունը,
 - գ) ասրվածավախությունը,
 - դ) բարյացակամությունը:
3. Հեքիաթախոսի ասած զանչերից ո՞րն ունենի՝
 - ա) Սայիդը,
 - բ) դաբավոր Իբրահիմը,
 - գ) բազավորը:
4. Հեքիաթախոսի ասած զանչերից ո՞րն ես ամենարարչոր գնահատում:
5. Դաբավոր Իբրահիմին
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու,
 - գ) բնութագրիր:
6. Գրիր այն հատվածը, որտեղ ասվում է, քե ռոն է երջանկությունը: Թունանյանի ո՞ր սրեղծագործություններից է դա քեզ ծանոթ:
7. Ո՞րն է հեքիաթի հիմնական սանկիրը:
8. Ինչո՞ւ է հեքիաթը վերնագրված «Անգին քարը»:
9. Համեմատիր «Լանառականի խիղճը», «Մանուկ խանը» և «Անգին քարը» սրեղծագործությունները:

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԱՐԱԳ-ԱԾԻՆ

Ղու, Արագած, պմաստ փահան
Կայծակեղեն թրերի,
Գագաթներդ՝ բյուրեղ վրան
Թափառական ամպերի:
Մեզ ժայռերդ՝ արծվի բույն,
Լճակներդ՝ լույս-փերուզ,
Առուններդ՝ մեջքիդ փայլուն
Պերճ գոտիներ ոսկեխյուս:

Աղբյուրներդ գիշեր ու գօր
Խոսքի բռնված իրար հետ,
Վտակներդ՝ գիլ ու գլոր
Աբրեշումն փեշերեդ:
Թիթեռներդ՝ հուր-հրեղեն
Թռչող-ճախրող ծաղիկներ,
Չառ ու զարմանք երազներեն
Պոկված ծվեն-ծվիկներ:

Ծիրանավառ դո՛ւն թագուհի,
Բուրումներին դո՛ւն աղբյուր,
Ծաղիկներդ հազար գույնի,
Հազար անուն, հազար բույր:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դ՛ուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրիր այն պատկերները, որտեղ երևում է, որ Արագածը՝
 - ա) շար բարձր է,
 - բ) ջրասար է,
 - գ) ծաղիկաշար է:
3. Ինչի՞ հն նմանեցվում (ինչի՞ հնպ հն համեմատվում),
 - ա) գագաթները,
 - բ) առունները,
 - գ) թիթեռները:
4. Բացատրիր փոխաբերությունը
Աղբյուրներդ գիշեր ու գօր
Խոսքի բռնված իրար հետ...
5. Նկարագրիր Արագածն ըստ բանասրեղծության:

ՓՈՐՉԱՆՔ

Գյուղաքաղաքի հիվանդանոցի նախասենյակը լիքն է ամեն հասակի և ամեն տեսակի այցելուներով՝ կին, մարդ, աղջիկ, երեխա... Շատերը, տեղ չլինելու պատճառով, կանգնած են. իսկ ոմանք անհամբեր ենը. քի են սպասում բժշկի ընդունարանի դռների առջև:

Զգացվում է քրտինքի, արեխի և յոդոֆորմի հոտ:

Անկյունում երկու մարդ խոսում են կարմիր նստարանին նստած: Նրանցից մեկի, որ ունի սև մազերով հաստ դեմք, խիտ հոնքեր և չինացու քիթ, աջ ձեռքը կապած է կրծքին: Իսկ մյուսը, որն ունի ալեխառն փոքրիկ միրուք, հարաշարժ աչքեր և մեջքին արծաթե քարակ գոտի, գլուխը կապել էր ապիտակ փաթաթանով:

- Ես զարմանում եմ, Պետրոս աղա, - ասում է չինացու քրով, ձեռքը կապած մարդը հասակավոր հարևանին, - երկու օր առաջ տեսա քեզ ողջ-առողջ, այսօր գլուխդ փաթաթած: Ի՞նչ է պատահել...

- Էլ մի հարցնի, Ավետիս, - ասում է Պետրոս աղան՝ գլխի փաթաթանը շոշափելով:

- Կոի՞վ է պատահել, ի՞նչ...
- Ի՞նչ կռիվ, ի՞նչ բան:
- Հապա ինչի՞ց եղավ եղ:
- Մի փուչ բանից:
- Ո՞նց թե: Վեր ես ընկե՞լ...
- Ի՞նչ վեր ընկել, ախպեր. իմ պարոն ծառան է խփել, պարզերես կենա...
- Ծառա՞ն. էն Մինա՞սը, թե՞ Գավիթը:
- Գավիթ է, ինչ անասուն է, - ասում է Պետրոս աղան նեղացած և նորից շոշափում է գլխի փաթաթանը:
- Էն որ այգին պահո՞ւմ է: Ինչո՞ւ խփեց ախր...
- Երեկ իրիկում գնացի այգի, փետը վերկալավ ու տուր թե կտաս գլխիս մեջտեղը:
- Վահ, - զարմանում է Ավետիսը, - առանց դես ու դենի՞... Չե՞ն հասկանում...
- Իհարկե, չես հասկանա: Եթե բանը գլխից չասես, քարս դուրս կգա, - ա-

սում է Պետրոս աղան աչքի պոչով նայելով մյուս նստողներին: - Դու գիտես, որ էդ Գավիթ է, ինչ փուչ կենդանի է, մեր այգին պահում է, ու դրա համար անասկան հինգ մանեք են տալի. հացն էլ ինձանից. իսկ անասկան, ամենաքիչը, մա կուտի տասնհինգ մանեք, դեռ հացն էլ առանց պանիր չի ուտում: Հինգ մանեքն էլ էդ տասնհինգ մանեքի վրա՝ քսան մանեք. իսկ քսան մանեքը քիչ փող չի. դրանով կարելի է մի կով առնել: Հրա արեխներ էլ էր ուզում՝ չտվի... Հա՛, ախպերս որ դու ես, իբր թե այգի է պահում: Աճե՛ն օր գնում եմ տեսնում՝ ծառերի խնձորները, տանձերը սրկախ: Ասում եմ.

- Ա՛յ աղա, Գավիթ, ես ծառերի խնձորներն ո՞րն են:
- Ես ինչ գիտեմ, աղա:
- Ո՞նց թե, - ասում եմ, - բա որ դու չգիտես, ո՞վ պխտի իմասնա:
- Չե՛ն չի հանում:

Պետ էդ ոչինչ, որ մեծ ծառերի խնձորներն էին սրկախում. ավելի վատ էր, երբ մի օր էլ տեսա՝ Ռոստերի մի թեթև ծառ կա, նրա խնձորներն էլ պակասեցին: Էդ ծառը առել եմ Կարդանի տղից: Մի օր դա եկավ, թե՛ «Պետրոս աղա, մի խորոմ խոտ ւտուր, խոտ չունեմ»: Ասի՝ «ախր, համա քու այգու պատրաստներից մեկը կտաս»: Մարդը խառնացավ ու տվեց: Էս տարի էդ ծառը քո՛ւլ բռնել էր: Ինքը կարճ, թեթև բան է, բայց լավ բռնել էր: Կարկուտը շատ մաղթովեց, բայց մի քիչ էլի մնաց, էդ քիչը համբերեցի. դուրս եկավ հիսուն-հիսուն տրկու հատ: Էս քանի օրը որ գնացի այգի, առնեք, առնե՛ն օր եմ գնում, համա կարգերիցն անգամը որ գնացի, տեսա էդ ծառի խնձորը սրկախ. համբարեցի՞ Պետրս եկավ քստաւտնուք հասա: Կանչեցի էդ անիծած Գավիթին:

- Արի՛ էտեղ, - ասում եմ:
- Վազելազ եկավ ու դիչ դազանակի պես առաջիս տնկվեց:

- Ի՞նչ է, աղա՛:

- Աղեն աչքդ հանի: Ա՛յ տղա,- ասում են,- էս ծառի խնձորներն ո՞ր են:

- Վրեն են, ո՞ր են,- ասում է,- աղա՛:

- Ո՞նց բե վրեն են,- ասում են,- էտեղ հիսուն, հիսուններկու խնձոր կար, հիսնի քառասունուր հատ է, ո՞ր ցիանդամն են գնացել:

- Ես ինչ գիտեմ, աղա՛:

Ասում է ու ծառին մտիկ անում, մքամ բե նոր է տեսնում:

- Բա որ դու չգիտես, էլ ո՞վ գիտի,- ասում են,- էլ ի՞նչ այգի պահող ես, որ չգիտես:

- Չգիտեմ,- ասում է,- աղա՛:

Ասում է ու էլի ծառին է մտիկ անում, որ աչքերս չտեսնի:

- Անոթ է,- ասում են,- ա՛յ տղա, հոգուդ մեղք մի՛ անի. բե ուտում ես, ասա՛ ուտում են. հո ես բան չեմ ասում դրա համար:

- Չէ,- ասում է,- աղա, ուտում չեմ:

- Որ ուտում չես,- ասում են,- բա ո՞ր են գնում: Կամ գողանում են, կամ ուտում ես. ուրիշ էլ ի՞նչ կա. հո երկինք չեն բռչում:

- Չէ,- ասում է,- աղա՛. ո՛չ ուտում են, ո՛չ գողանում են:

- Էդ ո՞նց կլինի,- ասում են:- Երկուսից մեկը՝ կամ ուտում ես, կամ գողանում են՝ դու չես տեսնում:

Չէ որ չէ՛:

- Ո՛չ ուտում են, ո՛չ էլ գողանում են:

- Թող էդպես լինի,- ասի մտքումս, ու մտածում եմ - գուցե չի ուտում, բայց ծախում է. կամ, շատ կարելի է, գողանում են, ինքը քնում է՝ չի տեսնում... Վերջապես, ասում եմ, պետք է իմանամ՝ այգիս գող է մտնո՞ւմ, թե չէ...

Եսպես մտածելով հասա տուն ու եղածը պատմեցի սանամորդ: Նա էլ ասավ, որ ծառան ուտիլ չի, բայց շատ կարելի է՝ գողանում են, ինքը քնած է լինում: Էդ էլ որ նա ասավ, մտածեցի՝ լավ մտքը մթնելուց հետո թաքուն մտնեմ այգի, խնձոր քաղեմ, տեսնեմ էդ անհիժածը ինձ նկատում է, թե չէ, եթե նկատի - էն է՝ լավ է մտիկ տալի այգուն, թե չէ հո՛ այգիս անտեր է, գողերը թալանում են:

Մտածեցի ու արի:

Հիմի, քավո՛ր Ավետիս, դու կասես, թե ես մի քանի խնձորի համար դարդ եմ անում: Սկի էլ չէ: Իմ դարդը խնձորները չէին. քթած խնձորների վրա: Ես ուզում էի իմանալ՝ այգիս գո՞ղ է մտնում, թե ոչ:

Հենց էդպես, երբ մտքը լավ մթնեց, մի փետ վերկալս, դուրս եկա տանից ու

ճամփա ընկա այգի:

Մտք, շա՛տ մտք գիշեր էր. էնպես մտք, որ աչք աչքի չի տեսնում:

Երբ այգուն մտնեցա՝ սիրտս թպրտաց. մի տեսակ վատ բան զգացի: Լավ կլիներ հենց էդ ժամանակ էլ ետ դառնալի, էլ ես քանը չէր պատահի: Բայց կարծես սատանան բռեց թե՛ գնա՛, գնա՛, գնա՛...

Ես էլ մտածեցի. «Քանի որ եկել եմ, մտնեմ մի փորձեմ էդ անհիժածին. տեսնեմ նկատո՞ւմ է, թե չէ: Եթե չնկատի, վա՛յն եկել է իրեն տարել, պոչը կկտրեմ, քող ուր ուզում է գնա՛»:

Եսպես մտածելով՝ մտնեցա այգու պատին: Մտնեցա ու լոք տվի վրովը, ու իննց լոք տվի թե՛ չէ, երկու քար, վատ էին դրվա՞ծ, ինչ էր - իրար հետ ընկան պատից... Ես մտա այգի ու կանգնած ականց դրի: Ասում եմ՝ տեսնեմ մարդու ձեռն-ձուռն, ոտի ձեռն լավո՞ւմ է, թե չէ:

Հենց մտել ու մտածում էի, մեկ էլ տեսնեմ ոտի ձեռն լավեց: Մինը դեպի ինձ է գալիս: Ասի ով գիտի հենց գող է: Բայց չէ: Եկավ մթի մեջ մի քիչ հեռու կանգնեց ու ձեռն տվեց.

- Ո՞վ է:

Ասողմ ինքն էր. ձեռնից էմ թուպեին ճանաչեցի, բայց ձեռն չհանեցի: Ասում եմ՝ ով գիտի հենց էնպես հավարի է գոռում, ատանց բան տեսնելու:

- Ո՞վ ես,- ձեռն տվեց նորից:

Ես էլ ձեռն չեմ հանում:

Նա փնթփնթաց, հայտոյեց, հեր ու մեր քաշեց ու նորից.

- Ո՞վ ես,- ասում է,- դո՛րս արի:

Ես թարսվել, կողի եմ ընկել ու ձեռն չեմ հանում: Ասում եմ՝ իրանից դուրս գոռում է. քարերի ձեռը լսել է՝ դրա համար:

- Դո՛րս ես գալի, թե չէ,- մին էլ գոռաց նա:

Ու հենց էդ գոռալը տեսա... Մեկ էլ խոռալով մի բան եկավ ու տրաքեց գլխիս:

- Վա՛յ, անհիժվես դու,- ասի ու գլուխս բռնեցի:

Գ-յաղեն ձեռնից ճանաչեց ու մնաց սառած. էլ ձեռն չհանեց: Քիչ հետո տեսնեմ՝ գլխիցս արուն է գալի:

- Վա՛յ,- ասի,- ես քո... էս ինչ փորձանք բերիր գլխիս:

Գ-յաղի լեզուն կապ է ընկել. բան չի խոսում: Վերջը կնկմաց.

- Աղա՛,- ասում է,- ես ի՞նչ գիտեի դու ես...

- Աղեն աչքդ հանի,- ասում են...- Ծատ էլ քեզ արել են այգուն մտիկ անես, պետք է, ուրեմն, փետը քաշես՝ մարդ սպանե՞ս...

- Ի՞նչ ես ասում,- զարմանում է Ալեկոյիսը՝ կապած ձեռով իր չինական քիթը տրորելով:

- Հապա՞,- հառաչում է Պետրոս աղան՝ գլխի փաթաթանը ուղղելով,- էտե՞նց փորձանք քերեց իմ գլխին...

- Պետրոս՝ Միլզոյան,- կարգում է հիվանդների ցուցակը սպիտակ շոր հագած երիտասարդ ֆելդշերը և նայում է Պետրոս աղայի կողմը:- Հերթը ձերն է: Պետրոս աղեն գլխարկը վերցնելով՝ դնում է կոնսուտակը և մտնում բժշկի մոտ...

Ռուսեր - Ռուսաստանից

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐՈՆՔՆԵՐ

1. Անձանք բռնեղը դերս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Տրված նախադասությունների բացատրիր (նույն միտքն արտահայտող ուրիշ նախադասություններ գրիր):
 - ա) Եթե բանը գլխից չասես, բարս դուրս կգա:
 - բ) Եթե չնկատի, վայն եկել է իրեն տարել:
3. Պեպրոս աղայի խոսքում գրիր այն հարվածները, որոնք դեպքը ներկայացնելու հետ կապ չունեն: Այդ հարվածներում ի՞նչ է կարևորում պատմողը (Պեպրոս աղան):
4. Պեպրոս աղայի խոսքում այն հարվածները գրիր, որոնք պատմողն ինքն իր ասածին հակասում է (հակասակ բաներ է ասում):
5. Կարարված դեպքն ո՞ւմ համար է փորձանք. պարասխաններից մեկն ընկրթիչ և ընկրտությունը պարճառաբանիչ.
 - ա) ծառայի,
 - բ) տիրոջ,
 - գ) և ծառայի, և տիրոջ,
 - դ) ոչ մեկի:
6. Գրիր այն հարվածները, որոնցում երգիծանք կա:
7. Պեպրոս աղան ինչպիսի՞ կերպար է. պարասխաններից մեկն ընկրթիչ և ընկրտությունը պարճառաբանիչ.
 - ա) հերոսական,
 - բ) ողբերգական,
 - գ) երգիծական:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԼՈՌԵՅԻ ՍԱՔՈՆ

Է
Էն Լոսոս ձորն է, ուր հանդիպակաց ժայտերը՝ խորունկ նոթերը կհաւած՝ դեմ ու դեմ կանգնած, համառ ու անբարբ Հայացքով իրար նայում են հանդարտ:

Երանց ոտքերում՝ գազազած գալի՝
Գալարվում է գիծ Դև-Բեղը մոլի,
Խեղազար բոչում քարերի գլխով,
Փրփուր է քրում անգուսպ երախով,
Թքում ու զարկում ժեռուտ ափերին,
Փնտրում է ծաղկած ափերը հին-հին,
Ու գոռում գիծ-գիծ.
- Վա՛ 2-վի՛ 22, վա՛ 2-վի՛ 22...

Մութ անձավներից, հազար ձևերով,
Քաջքերն անհանգիստ՝ հոտախո ձայներով,
Դևի հառաչքին արձագանք տալի,
Ծաղրում են նրա գոռոցն ահռելի
Ու կրկնում գիծ-գիծ,
- Վա՛ 2-վի՛ 22, վա՛ 2-վի՛ 22...

Գիշերը լուսնի երկչուտ շողերը
Հենց որ մտնում են էն խավար ձորը՝
Ալիքների հետ խաղում դողալով,
Անհայտ ու մռայլ մի կյանքի գալով՝
Ոգի է առնում ամեն բան էնտեղ,
Օնչում է, ապրում և՛ մութն, և՛ ահեղ:

Էս տախտի վրա աղոթում մի վանք,
 Էն ժայռի գլխին հսկում է մի բերդ,
 Մութ աշտարակից, ինչպես զարհուրանք,
 Բուի կրինչն է տարածվում մերթ-մերթ,
 Իսկ քարի գլխից, լուռ մարդու նման,
 Նայում է ձորին մի հին խաչարձան:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դիրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Ըստ սրեղծագործության նկարագրիր

ա) Լոռու չորք,

բ) Դև-Բեղը,

գ) քաջքերին:

3. Ո՞ր բառերն են ընդգծում խավար բառի իմաստը:

4. Գրիր պարկերներ, որոնք հաստատում են, որ՝

Ոգի է առնում ամեն բան էնտեղ,

Ենչում է, ապրում և՛ մութն, և՛ ահեղ:

5. Ո՞րն է այս սրեղծագործության ամենաշարժուն հարվածը:

Հարկապես ո՞ր պարկերներն են արտահայտում այդ շարժումը:

6. Ո՞ր մասում է պարունկն ավելի հանգիստ:

Հարկապես ո՞ր բառերն են արտահայտում այդ հանգստությունը:

7. Գրիր այն պարկերը, որք կարող է հուշել տարվա եղանակի մասին:

8. Ի՞նչ է տախտ սրեղծագործությանն այս կրկնությունը:

Ու գոռում գիծ-գիծ.

- Վա՛շ-վի՛շ 22, վա՛շ-վի՛շ 22...

Ու կրկնում գիծ-գիծ.

- Վա՛շ-վի՛շ 22, վա՛շ-վի՛շ 22...

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

ԵՐԳԻ ՀՐԱՊՈՒՅՐԸ

(Երագ)

Մեզանից հազարավոր տարիներ առաջ, մեզանից շատ ու շատ հե-
 առ՝ Ի, յոթ ծովերի մյուս ափում կար մի աշխարհ:

Այնտեղ ծաղիկներ կային, չքնաղ ու բյուրական ծաղիկներ, քիթո-
 ների պես՝ փոփած ու բրթուն՝ ժայռերի ու դաշտերի վրա, և նրանց անուշ հո-
 տով լցվել էին այդ աշխարհի սարերն ու ձորերը: Այնտեղ աղբյուրներ կային,
 պայծառ ու կարկաչուն աղբյուրներ՝ մանուկների պես, որ թռչկոտում էին քա-
 րից քար՝ ծաղիկները համբուրելով:

Բայց այնտեղ մարդիկ չար էին ու անգութ:

Մի որբ ու աղքատ մանուկ էր ապրում այդ մարդկանց մեջ. գիշերը տեղ չու-
 ներ գլուխը դնելու և հաց չունեի ուտելու: Նա մենակ էր, ինչպես մի թռչուն ա-
 մայի ժայռերի մեջ:

Եվ նա մեծացավ բոլորի: աչքի առջև՝ անտես ու անհայտ, կերակրվում էր
 դաշտի բույսերով և պատասպարվում էր անձավների մեջ:

Բայց բոլոր մարդկանցից ծածուկ՝ իր մատներով շոշափում էր ու զննում
 մարդկանց սրտերը և տեսնում էր, որ քարից էին այդ սրտերը, քար ու ապա-
 ռածից:

Ու երբ պատանի դարձավ, թողեց այդ քարասիրտ աշխարհը և ճամփա ըն-
 կավ մի ուրիշ, մի լավ աշխարհ գտնելու համար:

Հասավ մի ծովափ, և երբ ափի սովազների վրա շրջում էր՝ տեսավ ցամա-
 քին մի շա՛տ գեղեցիկ, մի շողշողուն ձուկ՝ հոգեվարքի մեջ թալիկ-թալիկ տա-
 լիս:

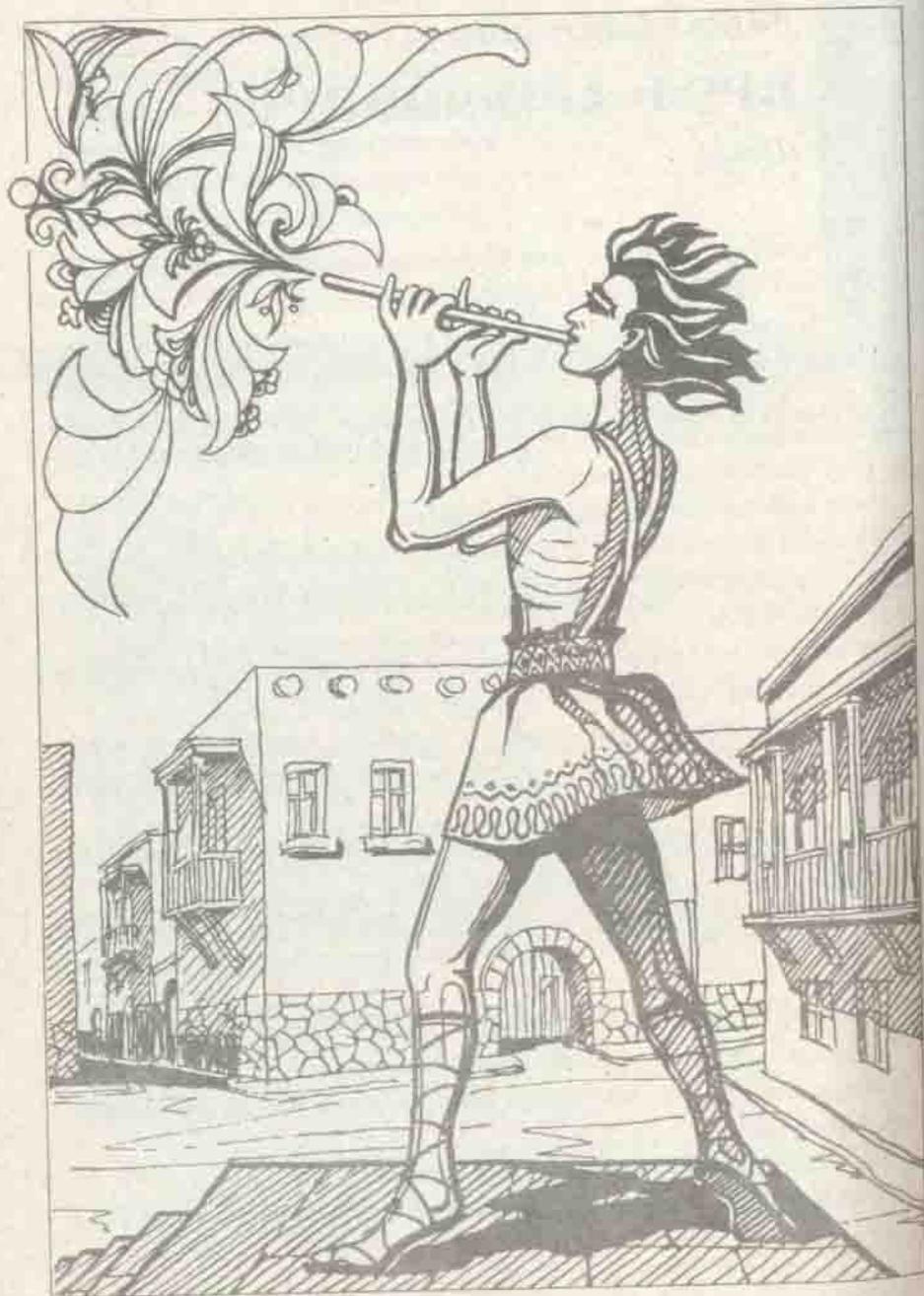
Պատանին գրկեց ձուկը և քնքշությամբ տարավ, բաց թողեց ձուկի մեջ:

Չուկը երբ ուշքի եկավ, դարձավ ասաց մարդու լեզվով.

- Բարի՛ տղա, ի՛նչ որ սիրտդ կուգե, ասա՛, ես կկատարեմ քո արած լավու-
 թյան փոխարեն:

Պատանին մի փոքր մտածելուց հետո ասաց.

- Ինձ այնպիսի մի հնար տուր, որ մարդու կրծքի տակ քարը իսկական

սիրտ դարձնեմ:

- Դու սեր ես ուզում, հրաշալի՛ տղա, շա՛տ լավ, կտրի՛ր ծովափի եղեգներից մեկը, սրինգ շինիր և գնա՛ մարդկանց մեջ երգիր: Եվ երբ տեսնես, որ նրանց աչքերը արցունքով լցվեցին, իմացի՛ր, որ քարը սիրտ դարձավ:

Այսպես խրատեց ձուկը և փաթաթվելով ալիքների հետ՝ սուզվեց ծովի խորքում:

Պատանին իսկույն կտրեց եղեգը, սրինգ շինեց և սուլեց: Այնպե՛ս քաղցր, այնպե՛ս հոգեգրավ դուրս հորդեցին հնչյունները սրնգի փողից, որ բոլոր բոչումները լուռ կեցան լսելու համար:

Ապա շտապեց մարդկանց մոտ, մտավ մարդաշատ քաղաքը, կանգնեց հրապարակում և սրինգը նվագեց:

Զնցուչ ու գեղեցիկ - ուղղակի սրտի խորքերից դուրս ցայտեցին դյուրական անուշ հնչյունները:

Նա երգում էր արցունքով թրջած հացը աղքատների ու չարքաշների, ցուրտ, անտուն գիշերները մերկ տնամկների. նա երգում էր փակ դռներն ու քար սրտերը մարդկանց, անտեր, անտերունչ մեծակույթյունը լքված որբերի:

Եվ փովեցին նրա երգերը հրապարակի վրա, մտան ամեն մի խրճիթ ու ապարանք, փշրեցին քարեղեն սրտերը: Ամեն մի սիրտ խայթվում էր իր անգթությանը և բռնկվում էր ծովի չափ սիրով, որ ծովի պես հուզվում էր և ափերից դուրս թռչում:

Եվ ամեն մի մարդ ուզում էր հրապարակ վազել, սիրով ու կարոտով գրկել մի ուրիշ անծանոթ մարդու, գրկել, համբուրել նրան և մեռնիլ նրա համար:

Եվ ահա՛ մարդիկ դուրս թռան տներից, վագեցին հրապարակ, շրջապատեցին պատանուն և առաջին անգամ նկատեցին, որ աղքատ է նա ու մեծակ. գրկեցին ու համբուրեցին նրան և, առաջին անգամ իրենց կյանքում, վշտաւար հեկեկացին...

Այդ օրվանից աշխարհ եկավ Երգը, ու Երգի միջոցով հավեցին քար սրտերը, և այդ օրվանից սերը վշտի հետ անբաժան՝ բույն դրեց մարդկանց սրտերի մեջ...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քաները դուրս գրիր և քառարանի օգնությամբ բացարթիր:
2. Նկարագրիր այն աշխարհը, որի մասին պատմվում է:
3. Ի՞նչ իմաստ է խորացնում **ամայի ժայռերի մեջ արքաահայրությունը**:
4. **Բացարթիր տրված համեմատությունները:**
 - ա) Այնտեղ ծաղիկներ կային թիթեռների պես՝ փոփած ու թրթռում՝ ժայռերի ու դաշտերի վրա:
 - բ) Այնտեղ աղբյուրներ կային մանուկների պես:
 - գ) Նա մեռակ էր, ինչպես մի թռչուն ամայի ժայռերի մեջ:
 - դ) Ամեն մի սիրտ ծովի պես հուզվում էր և ափերից դուրս թռչում:
5. **Բացարթիր տրված փոխաբերությունները:**
 - ա) Նա մեծացավ բուրբի աչքի առջև՝ անտես ու անհայտ:
 - բ) Բոլորից ծածուկ՝ իր մատներով շոշափում ու զննում էր մարդկանց սրտերը և տեսնում էր, որ քարից էին այդ սրտերը, քար ու ապամածից:
6. **Սրեղծագործության մեջ ի՞նչ հակադրություններ կան:**
7. **Բնութագրիր տղային:**
8. Ո՞րն է այս սրեղծագործության ասելիքը: Պատասխանը ապացուցիր սրեղծագործությունից դուրս գրած հարվածներով:

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

ԵՍ ԵՐԳԻՉ ԵՄ

Ես երգիչ եմ՝ երկնի թիթեռ,
Ես գանձ չունիմ լե՛ն ու րե՛ն.
Ես սիրում եմ ծաղիկ, աղջիկ,
Ծաղկի բուրմունք, կույսի սեր.
Ես սիրում եմ մրմունջ - տրտունջ,
Տանջված սրտի երգ ու վերք:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Փոխաբերությունները դուրս գրիր և բացարթիր:
2. Ընարական հերոսին բնութագրիր:
3. Ի՞նչ գույներ կլինեն այս բանասրեղծությունը պարկերոջ նկարում:

Աշունը դեղնաթուխ նստել է դռանը:
Մրսած ու կծկված՝ դողում է, վայում է:
Երկինքը թխաբակալ կարծես մի քերան է՝
Ուզում է կլանել կանաչը, գաբունը:

Մրսած ու կծկված դողում է ին՝ շունը,
Փարվել է ոտքերիս՝ մենակ է, տխուր է:
Աչքերը լացկումամ, քաղցած են ու խորը,
Աչքերը աչքերիս ասում են՝ աշո՛ւմ է...

Աշո՛ւմ է, օ՛, շո՛ւն իմ, աշո՛ւմ է, աշո՛ւմ է,
Գգվի՛ր, փաթաթվի՛ր իմ ոտքերիմ հիմա,
Քաղցած, ամեհի՛՛ է գայլի պես աշունը -
Աշունը մշո՛ւշ է, մորմո՛ք է ու մահ...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դիւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Աշնան ո՞ր շրջանի մասին է քաննարեղծությունը: Պատասխանող պատճառաբանիր:
3. Ընկերքի մի քանի փոխաբերություն և բացատրիր:
4. Ի՞նչ գույներ կունենա այս քաննարեղծությունը ներկայացնող նկարը:
5. Բնութագրիր քնարական հերոսին ըստ այն քանի, քե ինչպե՞ս է ընկալում (տեսնում, զգում) բնությունը:
6. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտում քաննարեղծությունը:
7. Ո՞ր տան մեջ են ավելի շար աբրահայերված
 - ա) աշնան գույները
 - բ) աշնան չաչները
 - գ) տրամադրությունը:

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր տոհմը Լոռու հին ազնվական տոհմերից մեկն է: Իր մեջ ունի պահած շատ ավանդություններ: Այդ ավանդություններից երևում է, որ նա եկվոր է, բայց պարզ չի՝, քե ո՞րտեղից: Թե եկվոր է՛լ է, անհերքելի հիշատակարանները ցույց են տալիս, որ նա վաղուց է հաստատված Լոռու Գլխեղ գյուղում:

Իմ հայրը, Տեր Թաղևադ, նույն գյուղի քահանան էր: Ամենալավ և ամենամեծ բանը, որը ես ունեցել եմ կյանքում, այդ եղել է իմ հայրը: Նա ազնիվ մարդ էր և ազնվական՝ բառի բովանդակ մտքով: Չափազանց մարդասեր ու առատածեռն, առակախոս ու զվարճաբան, սակայն միշտ ուներ մի խոր լրջություն: Թեև քահանա, բայց նշանավոր հրացանաձիգ էր և ձի նստող:

Իսկ մայրս բուրբուխն ուրիշ մարդ էր: Երկու ծայրահեղորեն տարբեր արարածներ հանդիպել էին իրար: Մայրս՝ Սոնան, որ նույն գյուղիցն էր, սարում աչքը քաց արած ու սարում մեծացած, մի կատարյալ սարի աղջիկ էր, ինչպես գյուղացիքն են ասում՝ մի «գիծ պախրի կով»: Նա չէր կարողանում համբերել հորս անփույթ ու շոտայող բնավորությունը, և գրեթե մշտական վեճի մեջ էին այդ երկու հոգին: Այդ էր պատճառը, որ հայրս երբեմն քաջուն էր տեսնում իր գործը: Շատ է պատահել, որ մայրս տանից դուրս է գնացել քե չէ, ինձ կանգնեցրել է դռանը, որ հսկեմ, ինքը՝ ցորենը լցրել, տվել մի որևէ պակասավոր գյուղացու կամ սարից իջած թուրքի շալակը:

Իրիկունները, երբ տուն էինք հավաքվում, մայրս անդադար խոսում էր օրվան անցածի կամ վաղվան հոգսերի մասին, իսկ հայրս, քինկը տված՝ ամուսն էր իր չունգուրն ու երգում Ջորջոլիմ, Ջյարամը կամ ո՞րևէ հոգևոր երգ:

Անա այս ծնողներից ես ծնվել եմ 1869 թվի փետրվարի 7-ին: Մանկությունս անց եմ կացրել մեր գյուղում ու սարերում:

Մի օր էլ դռանը մայրս ճախարակ էր մանում, ես խաղում էի, մին էլ տեսանք, քոշերը հագին, երկար մազերով ու միրքով, երկաթե գավազանը չրքկակացնելով, մի օտարական անցավ:

- Հասի՛ր, եղ կլեկչուն կանչի՛ր, ամանները տանք, կլեկի,- ասավ մայրս: Խաղս թողեցի, ընկա ուստի ետևից կանչեցի: Դուրս եկավ, որ կլեկչի չէ՛, այլ՝

մեր ազգականի փեսա տիրացու Սիակն է: Սկսեցի զուրյց անել: Տիրացուն խոսք բաց արավ իր գիտության մասին:

- Տիրացու ջան, բա ի՞նչ կըլի, մեր գեղունը մնաս, երեխանցը կարդացնես, խնդրեց մայրս:

- Որ դուք համաձայնվեք, ինձ պահեք, ես էլ կմնամ, ի՞նչ պետք է ասեմ, հայտնեց տիրացու Սիակը:

Գյուղումն էլ տրամադրություն կար, և, մի քանի օրից հետո, տիրացու Սիակը դարձավ Սիակ վարժապետ: Մի օրախում հավաքվեցին մի խումբ երեխաներ, տղա ու աղջիկ շարվեցին երկար ու բարձր նստարանների վրա, եղավ ուսումնարան, և այստեղից սկսեցի ես իմ ուսումը:

Մեր Սիակ վարժապետը մեզ կառավարում էր «գառազանա երկաթեա»։ Իր երկաթե գավազանը, որ հրացանի շամփուրի էր նման, երբեմն ծռում էր երեխաների մեջքին, ականջները «քոքիան» էր անում և մեծ կաղնենի քանոնով «շան լակոտների» ձեռների կաշին պոկում: Ես չեմ կարողանում մոռանալ մանկավարժական այդ տեսողը:

Վարժապետի առջև կանգնած երեխան սխալ էր անում թե չէ՝ սարսափից իրան կորցնում էր, այլևս անկարելի էր լինում նրանից բան հասկանալ, մեկը մյուսից հիմար բաներ էր դուրս տալի: Այն ժամանակ կարմրառուակում, սպառնալի՝ չուխի թևերը ետ ծալելով, տեղից կանգնում էր վարժապետը ու բռնում... Բիթ ու պոռնկն արյունոտ երեխան, գալարվելով, բառաչում էր վարժապետի ոտների տակ, զանազան սրտաճմլիկ աղաչանքներ անելով, իսկ մենք, սփռքբնած, թուքներս ցամաքած, նայում էինք՝ ցրտահար ծտերի նման շարված մեր բարձր ու երկար նստարանների վրա: Ջարդած երեխային վերցնում էին մեջտեղից: «Արի՛», - դուրս էր կանչում վարժապետը հետևյալին...

Մի երեխայի ուսումնարան դրկելիս հայրը խրատել էր, թե՛ «Վարժապետն ի՞նչ կասի, դու էլ եմ ասա»: Եկավ:

Վարժապետն ասում է՝ «Ասա՛ այր»:

Նա էլ կրկնում է՝ «Ասա՛ այր»:

- Տո շա՛ն գավակ, ես քեզ եմ ասում «Ասա՛ այր»:

- Տո շա՛ն գավակ, ես քեզ եմ ասում՝ «Ասա՛ այր»:

Այս երեխայի բանը հենց սկզբից վատ գնաց, և այնքան ծեծ կերավ, որ մի քանի ժամանակից «ղաչաղ» ընկավ, տանիցն ու գեղիցը փախավ, հանդերումն էր ման գալի: Բայց մեր Սիակ վարժապետի շարությունից չէր դա: Այս տեսակ անաստված ծեծ այն ժամանակ ընդունված էր և սովորական բան էր մեր գյուղական ուսումնարաններում: Գյուղացիներից էլ շատ քչերն էին բողո-

քում: Այդ ծեծերից ես չկերա, որովհետև վարժապետը քաշվում էր հորիցս, բայց մանավանդ սորիցս էր վախենում: Չմոռանամ, որ Սիակ վարժապետին պարտ էին մեր գյուղում և մինչև օրս հիշում են:

Տասը տարեկան, մեր գյուղից հեռացել եմ Ջալալօղլի, ուր մեծ և օրինակելի ուսումնարան կար, այդ ժամանակ՝ Լոռում շատ հայտնի «Տիգրան վարժապետի» հսկողության տակ: Այնտեղից էլ անցել եմ Թիֆլիս, Ներսիսյան դպրոց, որ չեմ ավարտել:

Շատ վաղ եմ սկսել ուսանավոր գրել: 10-11 տարեկան ժամանակս Լորիս-Մեխիքովի՝ վրա երգեր էին երգում ժողովրդի մեջ: Այդ երգերին տներ էի ավելացնում և գրում էի զանազան ուսանավորներ - երգիծաբանական, հայրենասիրական և սիրային: Միրային ուսանավորներից մեկը, մի դեպքի պատճառով, տարածվեց ընկերներիս մեջ ու մնաց մինչև օրս: Ահա՛ այդ ուսանավորը:

Հոգժու հարոր,

Մորթիս կտոր,

Դասիս համար

Դու մի՛ հոգար,

Թե կակն դասեր,

Կակ նակ սեր,

Եվ ի՛նչ զարմանք,

Իմ աղավնյակ,

Որ կենդանի

Մի պարանի

Սերը սրտում՝

Դաս է սերտում:

Այս ուսանավորը գրված է 1881 կամ 82 թվին: Չեմ կարող չհիշել, որ այն ժամանակ ուսանավոր էր գրում եւ իմ փոքր եղբայրը, որ կարդում էր ինձ հետ, և միշտ գտնում էին, որ նա ինձանից լավ է գրում:

Իմ տպված ուսանավորների մեջ ամենավատ գրածը «Շունն ու Կատուն» է, որ գրել եմ 1886 թվին: - 1888թ. ամուսնացել եմ: Ծառայության եմ մտել մի քանի տեղ, բայց ամեն տեղ էլ չեմ հավանել, այնպես որ «Պետն ու Մուգայի» մեջ ուղիղն եմ ասել: Սկզբնական շրջանում սիրել եմ ռուս քանաստեղծ Լերմոնտովին, ավելի ճիշտը - նրա այն գործերը, որ սովորել եմ ուսումնարանում: Բայց, հենց որ ծանոթացել եմ եվրոպական քանաստեղծների և ավելի լայն գրականության հետ, այն օրվանից ինձ համար ամենասիրելին մնում է Շեքսպիրը:

շոնգուր - արևելյան նվագարան
կլեկեկ - կլայեկեկ՝ պղնձի ամանների անագով պարել
կլեկչի - կլայեկող վարպետ
օրախ - սենյակ
դաշաղ ընկնել - իշխանության հերապանդումներից փախչել
Չալալօղլի - այժմ Մյուխանավան քաղաքը
Լորիս-Մելիքով - կոմս, գեներալ

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳԻՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Այս տերմարում ի՞նչ են նշանակում՝
ուսումնարան, պակասավոր, կաղնենի, ուղիղ, կարդալ, կարդացնել:
3. Առանչին-առանչին պարմիր՝ ի՞նչ վերաբերմունք է արտահայտված
տոհմի, ծնողների, Սհակ վարժապետի, դպրոցի, սրեղծագործելու, գրականության նկատմամբ:
4. «Մանկավարժական տեղորի» մասին տխուր պատմությունն ազդո՞ւմ է
հուշի ընդհանուր տրամադրության վրա, քե՞՛ջ է: Պարասխանդ հիմնավորի
տերմարից վերցված արտահայտություններով:
5. Ըստ սրեղծագործության պարմիր, քե թունանյանի մանուկ ժամանակ
ինչպե՞ս էին ապրում գյուղում:
6. Գրի՛ր այն հարվածները, որտեղ երևում է, որ հեղինակը
ա) հոսնորով մարդ է,
բ) խաղաղ ու անչար մարդ է:
7. Այսպիսի ինքնակենսագրություն գրի՛ր (պարմիր, քե ինչով ես նման
ծնողներից յուրաքանչյուրին, ինչպե՞ս ես անցկացրել կյանքիդ նախադպրոցական
շրջանը, ինչն է շատ ազդել քեզ վրա և այլն):

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՊԱՏՐԱՆՔ

Վեր է կացել են սարում
Մեր Չալալը իր թևից,
Գնում է մութ անտառում,
Բաց ախպետս ետևից:

Չընգում են նրանք խոր
Էն անտառում կուսական,
Ես կանչում եմ նորից նոր,
Ինձ թվում է, քե՛ կգամ...
Չո՞ւր... վաղո՞ւց են, ա՛խ, նրանք
Մեր սարերից գնացել,
Էն զի ձեներն են մե՛նակ
Իմ ականջում մնացել...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳԻՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բացատրիր այս պարկերը
Չընգում են նրանք խոր
Էն անտառում կուսական...
3. Ո՞րն է, ըստ քեզ, «խոր» բառի տեղը՝ զրնգում են խո՞ր, քե՞ խոր անտառում:
Պարմաստարանի պարասխանդ:
4. Ո՞ր բառի իմաստն է խորացնում «բաց» բառը:
5. Բացատրի՛ր վերնագիրը: Փորձի՛ր փոխել վերնագիրը:
6. Ո՞րն է վերնագրին ամենից մոտ բառը:

ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՊԻՏԱԿ ՉԻՈՒ ԱՄԱՌԸ

Հին, լավ օրերից մի օր, երբ ես ինը տարեկան էի, և աշխարհը լի էր ամեն տեսակի հրաշալիքներով, իսկ կյանքը դեռևս հաճելի ու խորհրդավոր երագ էր, իմ զարմիկ Մուրաղը, որին խելառ էին համարում բոլորը, բացի ինձանից, առավոտյան ժամը չորսին եկավ մեր քակը: Բախելով սենյակիս լուսամուտը՝ նա արթնացրեց ինձ: - Արա՛մ, - ասաց նա:

Անկողնուց վեր թռա և լուսամտից դուրս նայեցի:

Չէի կարող տեսածիս հավատալ:

Արևն ուր որ է պետք է դուրս նայեր երկրի ծայրից:

Դեռևս առավոտ չէր, քայց ամառ էր, և բավականին լույս կար, որպեսզի գզայի, որ երագի մեջ չեմ:

Իմ զարմիկ Մուրաղը նստել էր մի գեղեցիկ սպիտակ ձի:

Գլուխս լուսամտից դուրս հանեցի և տրորեցի աչքերս:

- Այո, - ասաց նա հայերեն, - ձի է: Դու երագի մեջ չես: Ըտապի՛ր, եթե ուզում ես ձի հեծնել:

Ես գիտեի, որ իմ զարմիկ Մուրաղը կարողանում է կյանքը վայելել ավելի լավ, քան ուրիշ որևէ մեկը, որ երբևէ սխալմամբ աշխարհ է եկել: Բայց այս մեկին չէի կարող հավատալ նույնիսկ ես:

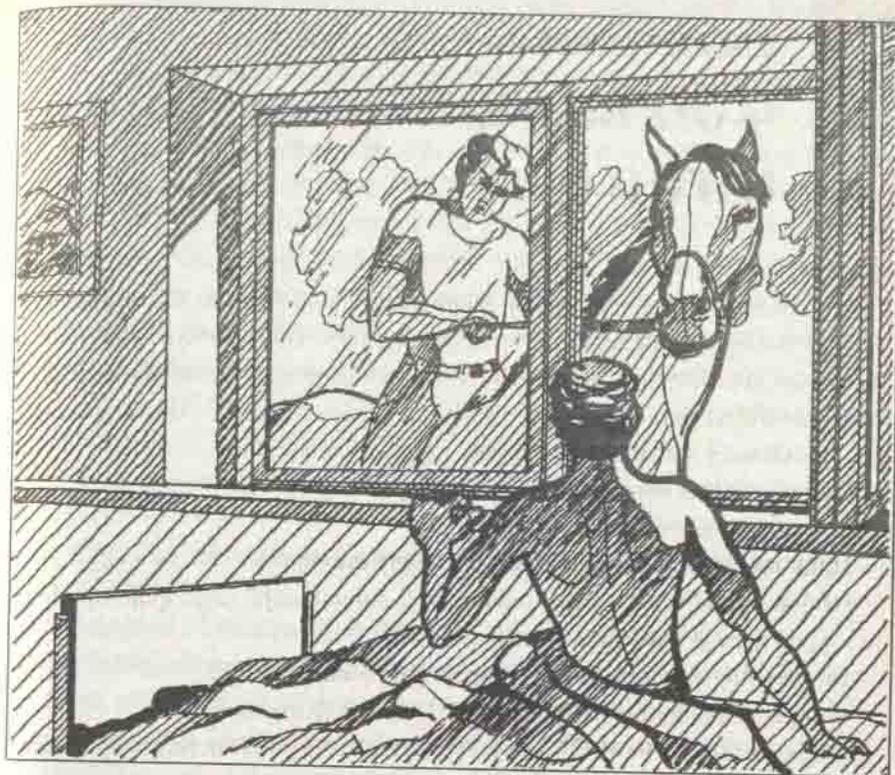
Նախ՝ իմ ամենավառ հիշողությունները կապված էին ձիերի հետ, և իմ տենչանքը ձի հեծնելն էր:

Մա հրաշալի մասն էր:

Երկրորդ՝ մենք աղքատ էինք:

Մա այն մասն էր, որ թույլ չէր տալիս ինձ հավատալ իմ տեսածին:

Մենք աղքատ էինք: Մենք փող չունեինք: Մեր ամբողջ տոհմը ծայրահեղ աղքատ էր: Դարողլանյանների գերդաստանի բոլոր ճյուղերն ապրում էին աշխարհում ամենազարմանալի և անհեթեթ չքավորության մեջ: Ոչ ոք, նույնիսկ մեր ընտանիքի ծերերը, չէին կարող հասկանալ, թե որտեղից էինք մենք բավարար փող ճարում՝ մեր փորը ուտելիքով լցնելու համար: Ամենակարևորը

սակայն այն էր, որ մենք հոշակված էինք մեր ազնվությամբ: Մենք մեր ազնվությամբ հոշակավոր էինք եղել շուրջ տասնմեկ դարեր ի վեր, նույնիսկ այն ժամանակ, երբ ամենահարուստ ընտանիքն էինք երկրում, որը մեզ համար և ողջ աշխարհն էր:

Մենք նախ հպարտ էինք, հետո ազնիվ, իսկ բացի դրանից տարբերում էինք ճշմարիտն ու սուտը: Մեզանից ոչ մեկը ոչ ոքի հաշվին օգուտ չէր արել, ուր մնաց՝ գողություն աներ:

Հետևաբար, թեև ես տեսնում էի ձին, այնքա՛ն հրաշալի, թեև առնում էի նրա հոտը, այնքա՛ն ախորժելի, թեև լսում էի նրա շնչառությունը, այնքա՛ն արթեցնող, քայց չէի կարող հավատալ, որ ձին որևէ կապ ուներ իմ զարմիկ Մուրաղի կամ ինձ կամ մեր ընտանիքի որևէ քնած թե արթուն անդամի հետ, քանի որ Մուրաղը չէր կարող ձին գնած լինել և եթե չէր կարող գնած լինել, պետք է այն գողացած լիներ, քայց ես չէի կարող հավատալ, որ նա գողացել էր:

Վարդապետան ընտանիքի ոչ մի անդամ գող լինել չէր կարող:
Ես նախ նայեցի Մուրադին, հետո՝ ծիռն: Նրանց երկուսի տեսքն էլ անմե-
ղորեն խաղաղ էր ու զվարճալի, որը և՛ ուրախացրեց, և՛ վախեցրեց ինձ:

- Մուրադ,- ասացի ես,- որտեղի՞ց գողացար այդ ծիռն:

- Եթե ուզում ես ծի նստել, լուսամուտից դուրս բռիր,- ասաց նա:

Ուրեմն ճիշտ էր: Նա գողացել էր ծիռն: Այդ մասին ոչ մի կասկած: Նա եկել
էր իմ հետևից, որ գնամ կամ չգնամ ծի նստելու, ինչպես որ կուզեի:

Գե, ինձ թվում էր, որ մի անգամ հեծնելու համար ծի գողանալը նույնը չէ,
ինչ ուրիշ բան գողանալը, ասենք փողը: Ինչ իմանաս, գուցե դա բոլորովին էլ
գողանալ չէր: Եթե դու գժվում ես ծիռն համար, ինչպես իմ զարմիկ Մուրադն ու
ես, ապա դա գողանալ չէ: Գա գողանալ կլինեք, եթե մենք ծիռն ծախեցինք, մի
բան, որ վստահ էի, երբեք չէինք անի:

- Սպասիր հազմվեմ,- ասացի ես:

- Լավ,- ասաց նա,- բայց շտապիր:

Ես շտապ հագա շորերս:

Հետո լուսամուտից ցատկեցի բակը և թռա ծիռն գավակին՝ իմ զարմիկ Մու-
րադի ետևը:

Այդ տարի մենք ապրում էինք քաղաքի ծայրամասում Վոլմըտ փողոցի
վրա: Անմիջապես մեր տանից հետո սկսվում էին խաղողի այգիներ, մրգաս-
տաններ, ոռոգման առուներ և գյուղերը տանող ճանապարհներ: Երեք թո-
պեից էլ շատ մենք հասանք Օլիվ փողոցը, իսկ այնուհետև ծիռն սկսեց արշա-
վել: Օղը թարմ էր և շնչելն այնպե՛ս հաճելի: Հրաշալի է, երբ զգում ես ծիռն
վազքը: Իմ զարմիկ Մուրադը, որ մեր ընտանիքի ամանախենք անդամներից
էր համարվում, սկսեց երգել: Ավելի ճիշտ՝ սկսեց գոռալ կոկորդով մեկ:

Յուրաքանչյուր ընտանիք ունենում է ինչ-որ խենք երակ: Իմ զարմիկ Մու-
րադը մեր գերդաստանի այդ խենք երակի բնական շառավիղն էր: Այդ հար-
ցում նա զիջում էր միայն իմ Խոսրով քեռուն, որը մի վիթխարի, սև մազերով
ծածկված հուժկու գլխով և Սան-Հոակիին հովտի ամենահաստ քեղերով մարդն
էր, բնավորությամբ այնքան վայրագ, այնքան դյուրաբորբոք, այնքան ան-
զուսպ, որ կտրում էր ամենքի խոսքը՝ քղավելով. «Վնաս չունի, ուշադրությամբ
մի՛ դարձրու»: Եվ միայն այդքանը, անկախ այն բանից, թե ով ինչ է խոսում:
Մի անգամ նրա որդին՝ Առաքը, վազել էր ութ թաղամաս մինչև վարսավիրա-
նոց, որտեղ հայրը բեղերն էր հարդարել տալիս, ասելու, որ իրենց տունն այր-
վում է: Խոսրովը բարձրանում է տեղից ու քղավում. «Վնաս չունի, ուշադրու-
թյուն մի՛ դարձրու»: Մափրիչը միջամտում է. «Բայց տղան ասում է, որ ձեր

տունն է այրվում»: Այդ ժամանակ Խոսրովը քղավում է. «Հերիք է, ասում եմ՝
վնաս չունի»:

Իմ զարմիկ Մուրադը այս մարդու բնական շառավիղն էր համարվում, թեև
Մուրադի հայրը Չոխրաբն էր, որը գործնական մարդ էր և ուրիշ ոչինչ: Այդպես
էր մեր տոհմում: Մեկը կարող է իր որդու հարազատ հայրը լինել, բայց այդ չի
նշանակում, թե նրա հոգու հայրն էլ է: Հոգեկան տարբեր խառնվածքների
բաշխումը մեր ցեղում, սկզբից և՛ թ, եղել է քմահաճ:

Եվ այդպես մենք ծիավարում էինք, և իմ զարմիկ Մուրադը երգում էր: Կար-
ծես թե մեր հին հայրենիքում լինեինք, որտեղից մեր հարեանների ասելով
ծնունդ էր առել մեր ընտանիքը:

Ի վերջո Մուրադն ասաց.

- Իջի՛ր, ուզում եմ մենակ քշեմ:

- Կբողմե՞ս, որ ես էլ մենակ հեծնեմ:

- Ոնց որ ծիռն կուզի,- ասաց Մուրադը:- Իջի՛ր:

- Չի՞ն կբողմի,- ասացի ես:

- Կտեսնենք,- պատասխանեց նա,- մի՛ մոռացիր, որ ես ծիռի հետ վարվե-
լու իմ ձևն ունեմ:

- Չի՞րի հետ քո իմացած վարվելու ձևը ես էլ գիտեմ:

- Քո ապահովության համար, հուսանք, որ այդպես է: Իջի՛ր,- ասաց նա:

- Շատ լավ, բայց մի՛ մոռացիր, որ թողնելու ես մենակ հեծնեմ:

Ես ցած իջա, և իմ զարմիկ Մուրադը կրունկներով խթանեց ծիռն ու հայե-
րեն քղավեց.

- Վազի՛ր:

Չի՞ն կանգնեց հետևի ոտքերի վրա, խրխնջաց և առաջ սլացավ կատաղի
արագությամբ. ես դրանից ավելի գեղեցիկ բան չէի տեսել:

Մուրադը ծիռն սրընթաց քշեց չոր խոտերի միջով դեպի ոռոգման առուն: Նա
անցավ առուն և հինգ թոպե հետո վերադարձավ քրտինքի մեջ կորած:

Արևը դուրս էր գալիս:

- Հիմա ի՞նչ երթն է,- ասացի ես:

Մուրադը ծիռն ցած իջավ:

- Հեծիր,- ասաց նա:

Ես թռա ծիռն գավակին և մի պահ անասելի սարսափ զգացի: Չի՞ն տեղից
չէր շարժվում:

- Խփիր կողերին,- ասաց Մուրադը,- ի՞նչ ես սպասում: Մենք պետք է ծիռն
ետ տանենք, քանի դեռ մարդիկ չեն արթնացել:

Ես կրունկներով խփեցի ձիու կողերին: Մի անգամ էլ նա կանգնեց հետին ոտքերի վրա, զի խրխնջաց և առաջ նետվեց: Ես չգիտեի ինչ անեմ: Փոխանակ դաշտի միջով դեպի ռոտզման առուն վազելու, ձին արշավեց ճանապարհով ցած, դեպի Տիգրան Հալաբյանի խաղողի այգին և սկսեց որթատունկերի վրայով բռչել: Նա արդեն թռել էր յոթ որթատունկերի վրայով, երբ ես ցած ընկա: Չին շարունակեց վազել:

Իմ գարնիկ Մուրադը վազելով եկավ:

- Ես քո մասին չեմ մտածում,- քղավեց նա,- մենք պետք է ձին բռնենք: Գու այս կողմով գնա, ես այն կողմով: Եթե հանդիպես, մեղմ վարվիր: Ես մոտակայքում կլինեմ:

Ես վազեցի ճանապարհով, իսկ Մուրադը գնաց դաշտի միջով՝ դեպի ռոտզման առուն:

Կես ժամով նա գտավ ձին և բերեց:

- Դե՛,- ասաց նա,- նստի՛ր: Ամբողջ աշխարհը արդեն արթուն է:

- Ի՞նչ պիտի անենք,- ասացի ես:

- Կա՛մ պիտի վերադարձնենք, կա՛մ պիտի պահենք մինչև վաղը առավոտ,- ասաց նա:

Մուրադը մտահոգված չէր երևում, և ես հասկացա, որ նա ձին պահելու է և ոչ թե վերադարձնելու: Ամեն դեպքում, հիմա չի վերադարձնելու:

- Որտե՞ղ պիտի պահենք,- ասացի ես:

- Մի տեղ գիտեմ,- ասաց նա:

- Ինչքա՞ն ժամանակ է, որ ձին գողացել ես,- հարցրի ես:

Հանկարծ մտքովս անցավ, որ նա, հավանաբար, բավական ժամանակ է, ինչ վայելում է առավոտյան այդ արշավները և միայն այսօր է եկել իմ հետևից, որովհետև գիտե, թե ես ինչքան եմ սիրում ձի նստել:

- Ո՞վ ասաց, թե գողացել եմ,- ասաց նա:

- Ինչևէ, ինչքա՞ն ժամանակ է, որ դու սկսել ես ամեն առավոտ ձի հեծնել:

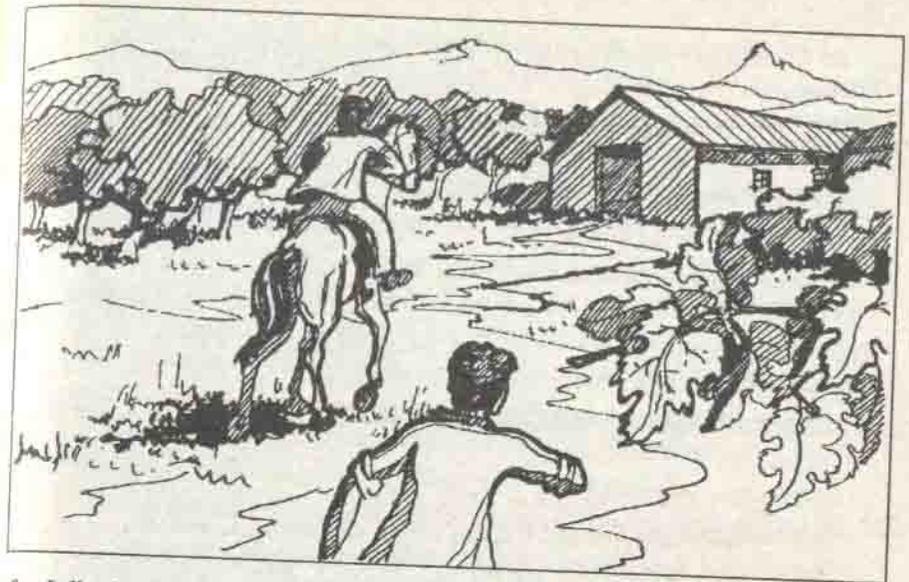
- Այս առավոտվանից,- ասաց նա:

- Ճի՞շտ ես ասում:

- Իհարկե ոչ,- ասաց նա,- բայց եթե բռնվենք, դու այդպես կասես: Ես չեմ ուզում, որ մենք ստախտս լինենք: Գու կասես, որ այս առավոտ սկսեցինք ձի հեծնել:

- Շատ լավ,- համաձայնեցի ես:

Զգուշությամբ նա ձին տարավ մի լքված այգու գոմը: Այդ այգին մի ժամանակ Ֆեթվաջյան ազգանունով մի ազարակատիրոջ պարծանքն էր եղել: Գու

մում մի քիչ վարսակ և չոր առվույտ կար:

Այնտեղից մենք ուռքով տուն վերադարձանք:

- Հեշտ չէր ձիուն միանգամից այդքան ընտելացնել,- պարծեցավ նա,- սկզբում ուզում էր գծություններ անել, բայց, ինչպես ասացի, ես ձիու հետ վարվելու հատուկ ձև գիտեմ: Ես կարող եմ նրան անել տալ ինչ որ կուզեմ: Չիերն ինձ հասկանում եմ:

- Ինչպե՞ս ես անում,- ասացի ես:

- Մենք իրար լեզու հասկանում ենք,- ասաց նա:

- Հա, բայց ի՞նչ լեզու է դա:

- Պարզ և ազնիվ:

- Ես էլ կուզեի իմանալ, թե ինչպես կարելի է ձիու հետ այդպիսի լեզու գտնել,- ասացի ես:

- Գու դեռ երեխա ես, երբ տասներեք տարեկան դառնաս, կիմանաս:

Ես տուն գնացի և ախորժակով նախաճաշեցի:

Նույն օրը կեսօրից հետո մեր տուն եկավ Նոսրոյով քեռին՝ սուրճ խմելու և սիգարետ ծխելու: Նա բազմեց հյուրասենյակում, սուրճ խմեց, ծխեց և վերհիշեց հին երկիրը՝ հայրենիքը: Հետո ուրիշ մի այցելու եկավ, Ջոն Բայրոն անունով մի ասորի ազարակատեր, որ մենությունից հայերեն խոսել էր սովորել: Մենավոր այցելուին մայրս սուրճ և ծխախոտ հյուրասիրեց: Նա, փաթաթելով

սիգարետը, ըմպեց սուրճը, ծխեց և հետո, վերջապես, մի տխուր հառաչ հանելով, ասաց.

- Մայրուսկ ձիւ, որ անցյալ ամսին գողացել էին, դեռ չի գտնուել: Չեմ հասկանում:

Խոսքով քեռիս խիստ գրգռվեց և քղավեց.

- Վնաս չունի, ի՞նչ մեծ բան է մի ձիու կորուստը, անբողջ հայրենի երկիրն ենք կորցրել. մի ձիու համար եկել էս լաց ես լինում:

- Բեզ համար ասելը հեշտ է, քաղաքի բնակիչ,- ասաց Ջոն Բայրոն,- բայց ի՞նչ կասես իմ սայլի մասին: Ի՞նչի՞ է պետք սայլն առանց ձիու:

- Կարևորություն մի՛ տուր,- գոռաց Խոսքով քեռիս:

- Այստեղ հասնելու համար տասը մղոն ուղքով եմ եկել:

- Ոչինչ, ուղքեր ունես:

- Չախ ոտքս ցավում է:

- Ուշադրություն մի՛ դարձրու:

- Այդ ձիւն ինձ վրա վաթսուն դոլար է նստել,- ասաց Ջոն Բայրոն:

- Ես քրել եմ փողի վրա,- ասաց Խոսքով քեռիս:

Նա վեր կացավ և հպարտ դուրս եկավ մեր տնից՝ դուռը շրխկացնելով:

Մայրս սկսեց բացատրել:

- Հսկա մարդ է, բայց սիրտը շատ է քնքուշ. դա նրանից է, որ հայրենիքին է կարոտել:

Ազարակատերը հեռացավ, իսկ ես շտապեցի զարմիկիս՝ Մուրադի տունը:

Նա նստել էր դեղձենու տակ և աշխատում էր դարմանել թռչելու անգոր մի կարմրալանջի վիրավոր թևը: Նա խոսում էր թռչունի հետ:

- Ի՞նչ կա,- հարցրեց նա:

- Ազարակատեր Ջոն Բայրոն,- ասացի ես,- մեր տուն էր եկել: Նրան պետք է իր ձիւն: Մի ամիս է, որ դու վերցրել էս: Խոստացիր, որ չես վերադարձնի, մինչև ես ձի քշել սովորեմ:

- Մի տարի է պետք, որ դու սովորես,- ասաց Մուրադը:

- Մենք կարող ենք ձիւն մի տարի պահել,- ասացի ես:

Իմ զարմիկ Մուրադը տեղից վեր թռավ:

- Ի՞նչ,- գոռաց նա,- դու ուզո՞ւմ ես Ղարոլլանյան ընտանիքի անդամը գործություն անի: Չի՞ն պետք է վերադարձվի իր իսկական տիրոջը:

- Ե՞րբ,- ասացի ես:

- Ամենաուշը վեց ամիս հետո,- ասաց նա:

Նա թռչունը օդ նետեց: Թռչունը մեծ ճիգ գործ դրեց, երկու անգամ քիչ

մնաց ընկնել, բայց ի վերջո թռավ բարձր ու ուղիղ:

Երկու շաբաթ, ամեն օր առավոտ շուտ, իմ զարմիկ Մուրադն ու ես ձիւն դուրս էինք բերում ավերված այգու գոմից, որտեղ բացքնում էինք այն ու քշում: Եվ ամեն առավոտ, երբ ձիավարելու իմ հերթն էր հասնում, ձիւն թռչում էր որքատունկերի և փոքր ծառերի վրայով և ինձ գետին գցելով վազում էր հեռու: Այստեղանդերձ, ես հույս ունեի, որ ժամանակի ընթացքում կսովորեմ Մուրադ զարմիկիս պես հեծնել:

Մի առավոտ, Ֆեթվաջյանի ավերված այգու ճանապարհին, մենք դեմ-դիմաց եկանք ազարակատեր Ջոն Բայրոնին, որը քաղաք էր գնում:

- Թող ես խոսեմ,- ասաց Մուրադը,- ես ազարակատերի հետ խոսելու ձևը գիտեմ:

- Բարի լույս, Ջոն Բայրոն,- ասաց իմ զարմիկ Մուրադը:

Ազարակատերն ուշադրությամբ ուսումնասիրեց ձիւն:

- Բարի լույս, իմ բարեկամների որդիներ,- ասաց նա,- ի՞նչ է ձեր ձիու անունը:

- «Սիրտ իմ»,- հայերեն ասաց իմ զարմիկ Մուրադը:

- Սիրուն անուն է սիրուն ձիու համար,- ասաց Ջոն Բայրոն,- Կերդվեի, որ դա շաբաթներ առաջ ինձանից գողացված ձիւն է: Կարո՞ղ եմ բերանը նայել:

- Անշուշտ,- ասաց Մուրադը:

Ազարակատերը նայեց ձիու բերանը:

- Ատամ առ ատամ նման է,- ասաց նա:- Կերդվեի, որ իմ ձիւն է, եթե ձեր ծնողներին չճանաչեի: Չեր ընտանիքի ազնվության համբավը լավ հայտնի է ինձ: Երևի այս ձիւն իմ ձիու երկվորյակն է: Կասկածոտ մի մարդ ավելի շուտ իր աչքերին պիտի հավատար, քան սրտին: Բարով մնաք, իմ պատանի՝ բարեկամներ:

- Հաջողություն, Ջոն Բայրոն,- ասաց իմ զարմիկ Մուրադը:

Հաջորդ օրը առավոտ շուտ մենք ձիւն տարանք Ջոն Բայրոնի այգին և թողեցինք գոմում: Ըները մեզ շրջապատած հետևեցին, առանց ձայն հանելու:

- Ըները,- փսփսացի Մուրադի ականջին,- կարծում էի, որ կհաչեն:

- Ուրիշի վրա կհաչեն,- ասաց նա:- Ես գիտեմ շների հետ վարվելու ձևը:

Մուրադը փաթաթվեց ձիու, քիթը սեղմեց նրա քթին, ավտով մեղմ շոյեց, և մենք հեռացանք:

Կեսօրից հետո Ջոն Բայրոն սայլով մեր տուն եկավ և մորս ցույց տվեց գողացած ու վերադարձված ձիւն:

- Չգիտեմ՝ ինչ մտածեմ,- ասաց նա,- ձիւն ավելի ուժեղ է, քան առաջ: Նույ-

նիսկ բնավորությանը մեղմացել է: Փառք Աստուծո:

Իմ Խոսքով քեռին, որ հյուրասենյակում էր, գայրացավ և բղավեց:

- Հանգի՛ սո, մարդ, հանգի՛ սո: Բո ձին վերադարձվել է, վե՛րջ, ուշադրու-
թյուն մի դարձրու:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՍԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Բացատրիր փրված արտահայտությունները.

ա) Ամենագարնամալի ու անհեթեթ չքավորություն:

բ) Նրանց երկուսի տեսքն էլ անմեղորեն խաղաղ էր ու զվարճալի:

3. Գողություն էր Մուրադի արածը.

ա) Արամի կարծիքով (ցույց տուր փաստերով),

բ) քո կարծիքով (պարմառաքանիք):

4. Բնութագրիր Արամին:

5. Մուրադին

ա) մեղադրիր,

բ) արդարացրու.

գ) բնութագրիր:

6. Բնութագրիր Խոսքով քեռուն: Պարմառաքանիք պարմվածքում այդ կերպարի անհրաժեշտությունը:

7. Համեմատիր Մուրադին և Խոսքով քեռուն: Ինչո՞ւ են նրանք Ղարոջ-լանյան:

8. Ծանաչե՞ց Չոն Բայրոն իր չիուն: Պարասխանող հասարակի փաստե-
րով:

9. Չոն Բայրոյին բնութագրիր ըստ տղաներին հանդիպելու տեսարանի:

10. Ինչո՞ւ էր չին դարչել ավելի ուժեղ և մեղմ, քան առաջ:

11. Որտե՞ղ են կարարվում գործողությունները:

12. Ո՞ր հարվածներից կարելի է իմանալ, որ Ղարոջլանյանները հայեր
են: Ի՞նչ գիտես սիյուռքահայության մասին:

13. Դուրս գրիր հարվածներ, որոնք ցույց են տալիս, որ հեղինակը հումոր-
ով մարդ է:

14. Պարմիք քո խնամած կամ քեզ սիրելի կենդանու մասին (կարող ես
հորինել):

ԷՂԻՇԵ ՉԱՐԵՆՑ

Ես իմ անուշ Հայաստանի արևահամ քառն եմ սիրում,
Մեր հին սագի ողբանվագ, լացակումած լարն եմ սիրում,
Արնամման ծաղիկների ու վարդերի բո՛ւյրը վառման,
Ու նաիրյան աղջիկների հեզանկուն պա՛րն եմ սիրում:

Միրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը ջինջ, լիճը լուսե,
Արևն ամռան ու ձմռվա վիշապաճայն բուքը վսեմ,
Մթում կորած խրճիթների անհյուրընկալ պատերը սև
Ու հնամյա քաղաքների հազարամյա քա՛րն եմ սիրում:

Ո՛ր էլ լինեմ՝ չե՛մ մոռանա ես ողբաճայն երգերը մեր,
Չե՛մ մոռանա աղոթք դարձած երկաթագիր գրքերը մեր,
Ինչքան էլ սո՛ւր սիրտս խոցեն արյունաքամ վերքերը մեր -
Էլի՛ ես որք ու արնավառ իմ Հայաստան-յա՛րն եմ սիրում:

Իմ կարոտած սրտի համար ո՛չ մի ուիշ հեթիաթ չկա.
Նարեկացու, Քուչակի պես լուսապսակ ճակատ չկա.
Աշխարհ անցի՛ր՝ Արարատի նման ճերմակ գազաթ չկա.
Ինչպես անհաս փառքի ճամփա՝ ես իմ Մասիս սա՛րն եմ սիրում:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՍԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Տրված մակդիրները բացատրիր.

Արևահամ քառ,

հին սագի ողբանվագ, լացակումած լար,

վիշապաճայն, վսեմ բուք,

լուսապսակ ճակատ:

Ո՞րն է քեզ համար ամենաանսպասելի մակդիրը բանասիրողության մեջ:
Պարասխանող բացատրիր:

3. Դուք գրիք այն արտահայտությունները, որոնք

ա) նկարագրում են Հայաստանի բնությունը,

բ) ներկայացնում են նրա մշակույթն ու պարմությունը:

4. Կարդալ բանաստեղծության առաջին տողը՝ անընդհար փոխելով փրամարանական շեշտի տեղը: Բացարժիք, քի փրամարանական շեշտի տեղափոխության հետ ինչպես է փոխվում տողի իմաստը:

5. Ի՞նչ է տալիս բանաստեղծության մեջ կրկնվող սիրում եմ բառը, արված պարասխաններից (մեկը կամ մի քանիսը) ընդրիք և պարասխանը պարանոտարանիք:

ա) Չգացում է արտահայտում:

բ) Տրամադրություն է հաղորդում:

գ) Ուրիշ է հաղորդում:

դ) Բանաստեղծության պարկերներն է իրար կապում:

ե) Դրա միջոցով է սրեղծվում քնարական հերոսի կերպարը:

6. Կարդալ բանաստեղծությունը՝ հսրակ ցույց տալով փրամարանական շեշտի տեղը յուրաքանչյուր տողում, ըստ քեզ:

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՔՈՒՅՐԵՐ

Ե

ս ունեի երեք քույր՝ Խասիկը, Սիրանուշը և Չայնիկը:

Խասիկը մեծ եղբորիցս փոքր էր, բայց Գևորգից և Լևոնից մեծ, ես եղբայրներիցս ամենափոքրն էի. իսկ Սիրանուշը և Չայնիկը ինձանից փոքր էին:

Խասիկին ես հիշում եմ հորս կապակցությամբ՝ հորս հողաբափերն էր տալիս, ջուր էր լցնում, որ լվացվի, չափազանց աշխատասեր մի աղջիկ, որ հորս մատուցած ծառայության մեջ գտնում էր խոր երջանկություն:

Անձնվեր աղջիկ էր, ուրիշին միշտ ծառայելու պատրաստ, անում էր այն, ինչ որ կարող էր:

Սիրանուշը սև, խոշոր աչքերով, սպիտակ մորթով, առաա մազերով մի աղջիկ էր, խոսում էր ու ծիծաղում և ուրիշին ճաքեցնելու մեծ հատկություններ ուներ: Ճաքեցնելու համար նա չէր ընդդիմախոսում. ճաքեցնում էր համաձայնելով, այդ համաձայնության մեջ կար այնպիսի նրբին հեզություն, ինչպես իր սքանչելի ձեռագործներում:

Մենք միասին էինք դպրոց գնում, ես առաջնորդում էի նրան: Երբ հեռանում էինք տնից, նա բռնում էր ձեռքս և կամաց-կամաց սեղմվում ինձ: Ես հպարտ էի, որ ահա պաշտպանում եմ մի քնքուշ աղջկա: Ես սիրում էի նրան, որովհետև նա ինձ չէր ճաքեցնում, իմ հանդեպ նա չէր գործածում ամենաբույլ հեզությունն անգամ:

Չայնիկը՝ դա ես էի, եթե աղջիկ ծնված լիներ - կապույտ աչքեր՝ սև հոնքերով ու սև բարբիչներով նիզակավորված, սև մազերով և Լպիտակ մորթով: Չայնիկը ահա զայրանում է մի րուպե և քնքշանում հաջորդ րուպեին: Այնպես լավ էի հասկանում ես նրան: Ծառերի համար նա մի մութ առեղծված էր, բայց նրա ինստիտուցիանը, մինչև անգամ նրա անհիմաստ գործերը ինձ համար կարդացված գրքի պես էին: Այն գործերը, որոնք անհիմաստ էին կոչվում, անգամ ես էի անհիմաստ կոչում, ես ինքս էլ կանեի այնպես, ինչպես Չայնիկն էր անում:

Ինչքա՞ն եմ հիշում քեզ, կապուտայա՝ իմ քույր: Քեզ հիշելիս՝ իմ հոգին լցվում է պատկերներով. հիշում եմ մեր պարտեզը, կտուրը, ծաղկող ալկա-

ցիան, հիշում են աշնան դեղին տերևները, որ քամին քշում քերում էր մեր դռան առաջ, հիշում են ձյունի սպիտակ փաթիլները, այդ ձյունի մեջ քո ուսուսումները, և հիշում են մորս վերջին մայրություները:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դժուար գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Դժուար գրիր քույրերին բնութագրող բառերն ու բառակապակցությունները:
3. Քույրերին բնութագրող բառերից ու բառակապակցություններից ո՞րն էս համարում ամենադժվարը:
- Նրանց բնավորության ո՞ր գիծն էս համարում ամենակարևորը:
4. Մեկ բառով կամ բառակապակցությամբ ինքդ բնութագրիր քույրերից յուրաքանչյուրին:
5. Հեղինակը ո՞ր քրոջ մասին է ավելի սիրով պատմում: Յժյց րուր փաստերով:
6. Վերնագրի՞ր հարվածը:
7. Պարմիր կմն աչքն մասին, քե ինչպիսին պիրի լինի ամենալավ քույրը, կմն քո քրոջ մասին:

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ ՔՐԻՍՏԻՆԵ

Բացի իմ քույրերից, կային և ուրիշ աղջիկներ, որոնք աճում էին իմ մանկության հետ, որոնք ծաղկում ու վառվում էին իմ մանկության ավերի վրա:

Դեռևս նրանց ամեն մեկի ճիշդ քրքրում է իմ ականջում, նրանց ամեն մեկի ժպիտը ծաղկում է իմ աչքերի առաջ: Նրանք գարուններ էին, որոնք վազում էին գարունների մեջ, նրանք ծաղիկներ էին, որոնք թավալվում էին ծաղիկների գրկում:

Նրանցից մեկը Քրիստինն էր, դժգո՛ւյն, ինչպես սառած մաքուր մեղրը, բայց նրան հանդիպելիս՝ շիկնում էր, այնքան շիկնում, որ ահա, կարծես, պետք է վառվի: Փոքրիկ էր, լիքը, կլոր, սպիտակ ձեռներով, բայց էլի լիքը և փոսիկներով:

Մոտենում են, որ բռնեմ մազերից, փախչում է մեղմ ծիծաղելով: Նրա ծիծաղը մեծ սիմֆոնիայի մի բեկորն էր կարծես:

Վազում է Քրիստինն պարտեզի կաճաններով, ինչպես եղևիկն անտառում, բարձրանում տան վերևի հարկը, բաց անում լուսամուտը, նայում ներքև ու ծիծաղում:

Քրիստինն մի աստղ էր՝ վար ընկած երկնքից և խոշորացած:

- Վա՛ր եկուր:

- Չեմ գար, մազս կքաշես:

- Եկո՛ւր, չեմ քաշեր:

Իջնում է նա պարտեզը: Ես հեռանում եմ դեպի պարտեզի թավուտները: Նա հետևում է ինձ: Կանգ են առնում այնտեղ, ուր ոչ ոք չի կարող նշմարել մեզ, մինչև անգամ երկնքից դիտողը:

Քրիստինն կանգ է առնում թավուտի մուգ կանաչում: Կարծես մի անձա-

նոր ձեռք թավուտների մեջ մի կանթեղ վառեց և անհետացավ:

Մտռեմուն եմ:

Գլուխը կախում է:

Միրտս պոկվում է, փախչում է վանդակից դուրս: Բռնում եմ նրա մազերից:

- Քաշի՞մ:

- Քաշե՛,- շնջում է Քրիստինեն:

- Ես քու մազերը չեմ քաշեր,- ասում եմ և մոտեցնում եմ շրթունքներին:

Այդ մազերի բուրուռը պարտեզի բուրբ ծաղիկների բաժակներից էր հավաքել:

Երբ բռնում եմ նրա ձեռքը, աչքերը բոցավառվում եմ:

Էլի փախչում է:

Ո՛չ մի կանթեղ թավուտների մուգ կանաչում:

Խոշորացած և երկնքից վար ընկած աստղ, Քրիստինե՛, ես քեզ հիշում եմ:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Ինչերի՞ հետ է համեմատվում Քրիստինեն դուրս գրիր համեմատություն արտահայտող բոլոր հարվածները:

3. Ո՞ր հարկանիշի հիման վրա է կարարվում անեն մի համեմատությունը:

4. Բացատրիր րրված փոխաբերությունները:

ա) Քրիստինեն կանգ է առնում թավուտի մուգ կանաչում:

Կարծես մի անծանոթ ձեռք թավուտների մեջ մի կանթեղ է վառում և անհետանում:

բ) Էլի փախչում է:

Ո՛չ մի կանթեղ թավուտների մուգ կանաչում:

5. Վերնագրի՞ր հարվածը:

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՅԱՆ

ՓԱՓԱԳ

Անուշ հոգի մը ըլլա՛ր,

Ես այն հոգվույն սիրահար,

Ան իմ երկինքս ըլլար...

Ան ցուամար սրտիս մեջ

Իր լույսերովը անշեջ,

Ես սուզվեի՞ անոր մեջ...

Ես այդ հոգին պաշտեի՞,

Ինչպես երկինքը ծավի,

Չայն հեռուե՞մ պաշտեի...

Անուշ հոգի՞ մը միայն,

Ու գրկեի՞ ես անծայն

Չայն հոգիիս մեջ միայն...:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու արտահայտությունն արևելահայերենն դարձրու զայն հոգվույն, հեռուեն, անուշ հոգի մը ըլլար:

2. Տրված փոխաբերությունները բացատրիր

ա) Ան սրտիս մեջ ցուամար իր լույսերովը անշեջ:

բ) Հոգիիս մեջ միայն զայն գրկեի:

3. Ընարական հերոսին ընտրագրի՞ր:

4. Բանաստեղծության մեջ ի՞նչ արամադրություն է արտահայտված:

«ԱՅԴ ՈՉԻՆՉԸ ԵՍ ԵՄ»

Արևելյան մի քաղաքում, ամառվա միջօրեի շոգին, փողոցում, պատի ստվերին պատկամ էր մի ծերունի դերվիշ:

Ցնցոտիների մեջ դերվիշը պատկել էր մայթի լայնքին, նվաղուն աչքերը կիսափակ:

Քաղաքապետ իշխանը՝ հայարտ ու վես, հագած ճոխ ու գարդադրուն, գալիս էր դանդաղ քայլերով, շրջապատված շքախմբով:

Փողոցում մարդիկ ոտի էին կանգնում, կայուն պատերին և խոնարհ գլուխ տալիս անցնող քաղաքապետ իշխանին:

Շքախմբի առաջնորդը, գավազանը թափահարելով, գոռաց դերվիշի վրա.

- Ի՞նչ ես մեկնվել մայթին, ճանապարհը բռնել: Չե՞ս տեսնում ով է գալիս վեր կաց, անպատկան:

- Ես միայն ինձնից մեծի առաջ ոտի կկանգնեմ,- անվրդով պատասխանում է դերվիշը:

Քաղաքապետը լսում է դերվիշի պատասխանը և հետաքրքրված մտռեցնում է նրան և հարցնում.

- Մի՞թե ես քեզանից մեծ մարդ չեմ:

- Իհարկե՞ ո՛չ: Բեզմից բարձր դեռ շատ աստիճաններ կան: Այո՞, թե՞ ոչ:

- Այո՞:

- Դու քաղաքապետ իշխան ես, գիտեմ. որ մեծանաս, ի՞նչ պիտի դառնաս,- հարցնում է դերվիշը:

- Նահանգապետ,- պատասխանում է քաղաքապետը:

- Հետո՞:

- Հետո վեզիր:

- Հետո՞:

- Փոխարքա:

- Հետո՞:

- Սահմանը սա է: Մեր քիլոի վրա շահը կա: Նա է ամենից մեծը:

- Ասենք թե՛ շահ դարձար, հետո՞,- հարցնում է դերվիշը:

- Հետո՞ ոչինչ,- պատասխանում է քաղաքապետը:

- Ահա՛ այդ ոչինչը՝ ես եմ: Ոտքերիս տակից անցիր գնա քո ճանապարհը,- նույն անվրդովությամբ պատասխանում է դերվիշը և նվաղուն աչքերը գոցում:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ քառերը դուրս գրիր և քառարանի օգնությանը բացատրիր:
2. Հեղինակն ինչպե՞ս է հակադրել դերվիշին և քաղաքապետին (ուշադրություն դարչրու արտաքինի, վիճակների նկարագրությանը):
3. Գրիր քաղաքացիներին ներկայացնող հարվածը: Տրված մտքերից ո՞րն ես միշտ համարում. պարճատարանի բ) քաղաքացիները հակադրվում են դերվիշին և ընդգծում են նրա կերպարը: բ) քաղաքացիների մասին պարսկում է քաղաքապետի հզորությունն ընդգծելու համար: գ) քաղաքացիների մասին պարսկում է, որպեսզի ներկայացվեն արևելյան քաղաքն ու այնտեղի բարքերը:
4. Ո՞րն է այս առակի ասելիքը:
5. Համեմատիր շքախմբի առաջնորդի և քաղաքապետ իշխանի կերպարները:

ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹ

(Հայրված)

Է

դավ մեկ օր՝ որ Սասնա մեջ
 Հացի մեծ քանկություն ընկավ.
 Մենք տասնհինգ տարեկան էր:
 Ժողովուրդն էլավ, էկավ լցվավ Մենքի դուռ,
 Ասաց. - Մենք, Աստճո՛ւ սիրուն,
 Մենք սովամահ տի կոտորվենք,
 Արի մեզ ճա՛ր մի գտի:
 Մենք ասաց. - Ես չե՛մ գիդի,
 Էրբամ քեռուն ասեմ.
 Էնի ք՛գիտենա՛ ես քանկություն ինչի՛ց կլու՛մի:

Էլավ, գնաց քեռուն,
 Ասաց. - Քեռի՛, քանկություն է,
 Կարնա՞ս մեզի ճար մի գտի:
 Քեռին ասաց. - Մենք, որդի՛,
 Ի՞նչ ճար գտնեմ. երկիր հաց չմնաց:
 Թե հաց ըլնի՛ քո հոր անբարձեր տի ըլնի:
 Մենք հարցուց. - Ինչի՞ց է՛ հաց չկա:
 Կարկո՞տ զարկե, քամի՞ն քաղե,
 Տո՞քն է տվե՛...
 Քեռին ասաց. - Չէ՛, էդուց չէ:
 Մեր երկիր վար ու ցանք քիչ է.
 Է՛ծ կպահենք, տավար ու էշ,
 Մեր հաց Ծամա, Հալեպա կգար.
 Մարդ չի կարնա ճամփա էրթա՛
 Ծամից էստեղ, էստեղից Ծամ.
 Էդո՛ր համար հացի պակաս
 Ու քանկություն ընկավ աշխարհք:
 Մենքն ասաց. - Քեռի՛,

Առյուծն ի՞նչ է. իմա՞լ առյուծ:
 Ասաց. - Գազամներու ջո՛ջն է առյուծ, մարդիկ կուտի:

Մենք հարցուց. - Հեռվա՞նց կուտի,
 Թե՛ մոտենաա, ու նոր կուտի:
 Քեռին քե՛ մոտենաս ու նոր:
 Մենքն ասաց. - Էդպե՛ս է՛ ես լուսուն կէրքամ:
 Քեռին ասաց. - Որդի՛, չէրքաա, քեզ կջարդի:
 Ականջ չարավ, գնաց:
 Առավոտուն վիր ոտ որ ուզանգուն հասավ,

Ամեն, ինչքան ձի հեծնող կար՝
 Հեծան՝ Միերի հետ գնացին:
 Գնացին էն առյուծին:
 Առյուծ տեսավ՝ մախ մի կգա՝
 Էլավ, էկավ իրեն տեղեն:
 Պոչը գետին կտփտփեր.
 Թող ու դուման կրարձրացներ,
 Էլավ, էկավ Միերի դեն:
 Միեր ասաց իրեն գորքին.
 - Էդ ի՞նչ է, որ մեր դեն կգա:
 Ասին. - Առյուծ է՞ղ է, որ կա:
 Ասաց. - Ո՛վ որ էղ առյուծին թրով զարկեց՝
 Ես կթողնեմ առյուծն իր տեղ,
 Ետ կղառնամ էնոր վերան ու կապանեմ զենի:
 Դարձավ, ասաց. - Առյուծի մեր
 Աստված կանչեց՝ ծնավ էնոր.
 Ին մերն էլ ինձ, Աստված կանչեց, էնպե՛ս ծնավ.
 Ես իմ ասպապը տի հանեմ,
 Կուշտի՛ կպնեմ առյուծի հետ:
 Միերի հետ գնացած մարդիկ հեռու կանգնան.
 Միեր մենակ գնաց:
 Գնաց, ինք ու առյուծ առան իրար:
 Միեր կանչեց. - Հացն ու գինին, Տեր կենդանին:
 Կանչեց, մի ձեռ թալեց էղ առյուծի վերի՛ ծնոտ,
 Մյուս ձեռ թալեց ներքի՛ ծնոտ,
 Ճղեց էղ առյուծ մեջտեղեն,
 Արե՛ց էնոր էրկու կտոր:
 Մեկ դրեց ճամփու էս դին, մեկել՝ էն դին:

Իր հետ գնացած մարդեր էկան,
 Կայնան Միերի մոտ:
 Մեկ մարդ էլ շուտ խաբար հասցուց Սասուն,
 Միերի մոր, թե. - Աչքդ լուս ըլնի,
 Միերն առյուծ սպանեց:
 Չոր հիմիկ Միեր էր,

Հիմիկվնե հետ էղավ Առյուծաձև Միեր:

Միեր դարձավ, էկավ Սասուն:
 Ու սասնեցիք էղ ժամանակ
 Էկան Միերի դուռ, ասին.
 - Էստուց հետև մեր տեր դո՛ւն ես,
 Մեզի կառավարի:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌՁԱՊՊՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրի՛ր արտահայտությունները.
 էղավ մեկ օր հացի մեծ քանկություն ընկավ, ժողովուրդն էլավ, էկավ
 լցվավ Միերի դուռ, մեզի ճակր մի գրի, առյուծ է լուս ընկե, գալող ու էրթացող
 հարսավ, առավություն վիր ուր որ ուզանգուն հասավ, ինք ու առյուծ առան ի-
 րար. էկան Միերի դուռ:

2. Գրի՛ր այն հարվածները, որտեղ երևում է, որ՝
 ա) ժողովուրդը հավաքում է Միերին,
 բ) Միերը երկրի փնփհասական կյանքից տեղեկություն չունի,
 գ) առյուծ չի տեսել,
 դ) ուժեղ է:

3. Ըստ այս հարվածի բնութագրի՛ր Միերին.
 Ասաց.

Ո՛վ որ էղ առյուծին թրով զարկեց՝
 Ես կթողնեմ առյուծն իր տեղ,
 Ետ կղառնամ էնոր վերան ու կապանեմ զենի:
 Դարձավ ասաց.

Առյուծի մեր Աստված կանչեց՝ ծնավ էնոր.

Ին մերն էլ ինձ, Աստված կանչեց, էնպե՛ս ծնավ,

Ես իմ ասպապը տի հանեմ,

Կուշտի՛ կպնեմ առյուծի հետ:

4. Ո՞րն է այս պատմության ամենախարամ հարվածը:

5. Համառոտ՝ փաստ-փաստերկու նախադասությամբ պատմի՛ր:

6. Վերնագրի՛ր պատմությունը:

ՄԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹ

(Հապված)

Ե

որ որ Միեր էկավ-էղավ յոք տարեկան,
Յոք շենք էղավ իր բոյ:
Էնոր վանք-վարժառուն դրին,
Քիչ մի սորվավ, շնորհքով լցվավ,
Օր մ'էլ իր մոր ասաց.
- Մարե', հերիք էսպես մնամ.
Հրաման տու ինձ՝ էրթամ սարեր, քարեր շրջեմ,
Գազան ու հալթ գարկեմ,
Մարդերու շարք մտնեմ:
Քաստուն-ճուղ-ճամ ասաց. - Միեր,
Պստիկ ես, չես կարնա գնա,
Քանի մի տարի համբերե:
Անա Միեր ասաց. - Մարե',
Քանի մեր տուն դեռ մարդ չկա՝
Գեներ մեր տան վրա տի գան, վնաս տի տան:
Աղեկ է, որ հիմիկվանե պատրաստ լլեմ՝
Թշնամու դեմ կայնեմ:
Գեղձուն ճուղ-ճամ տեսավ՝ չի կարնա վեր տղուն,
Հրաման էտոր:
Էղ ժամանակ Միեր գնաց որսի.
Կպտովեր սար ու դաշտեր,
Յերեկ կերթար՝ որս անելու,
Գիշեր կգար՝ իր տեղ կքնե:
Ոտքով կերթար կգար՝ ձի-քան չկար:
Օր մի Միեր շատ էր լարե,
Աղվեսներու հետև շատ էր վազե,
Էլ չկարցեր էր քան բռնի:
Իրիկուն էկավ ինքստու, դադրած,
Իր ձեռաց փետ քայեց գետին:

Միեր ասաց. - Քեռի Թորոս,
Անտե'ր մնա էղ տեսակ որս,
Էս մեկ օր ես շա'տ եմ վազե,
Էս մեկ օր ես շա'տ եմ լարե...
Գազաններ որ կան՝ կփախնեն,
Չեմ կարնա հասնի լարելով.
Հեովանց նետ-աղեղ կքալեմ՝
Չի՛ հասնի, դարդակ կգառնամ:
Ա՛խ, քեռի, իմա՛լ կդադրեմ...
Ինք որ մարմնով ծանրացեր էր՝ վատ կվազեր
Որ կը վազեր՝ չոքերն հետ հող կխրվեր:
Քեռի ասաց. - Դու, իմկնի՛, Մասունա ծուռ,
Մասունցիք բոլոր ծո՞ւտ տ՛ընեն,
Ախար մարդ էլ ոտքո՞վ վազի:
Ջանավարներ ձեռքո՞վ բռնի:
- Հապա՞, քեռի, - ասաց Միեր - ինչպե՞ս անեմ:
Միերի մեր վերցուց, ասաց. - Տղա՛ս, Միեր,
Գորգիկ իշխան մի կա Բիթլիս քաղաք,
Հրեղեն ձիեր շատ կա էնոր. ինքն էլ մեզ քարեկամ,
Էլիք, գնա իր մոտ:
Հոգին չէլնի, գնա, քեզ ձի՛ մի առ, հեծիր:
Առ, քեր, ձի՛ով գնա որսի:
Միեր ասաց, - Նանե, մեկ-երկու հաց պահե,
Լուսուն պիտի էլնեմ էրթա՛մ,
Էրթա՛մ պիտի Բիթլիս քաղաք:

Լուսուն Միեր էլավ,
Առավ էրկու կորեկի հաց, դրավ գոտին,
Շատ մի քաշեց՝ դրավ ուսին, ընկավ ճամփա.
- Բիթլիս դաշտ, ո՞ր ես հապա, էկա՞՞ քեզի:
Գնաց իջավ Մառնկա դաշտ,
Գնաց հասավ Բիթլիս քաղաք,
Մտավ քաղի գլուխ:

Չափել տղերք տեսան՝
Մարդ մի կգա՝ խոշոր մարդ մի,
Գրած ուսին խոշոր ծառ մի,
Խոշոր գերան, որ կթալեն կտրի վրան:
Տղեկներ որ էդ մարդ տեսան, ասին.
- Իդա հմլա էլ մա՞րդ կըլնի,
Գերան դրե ուսին, կէրթա:
Մներ հասավ էնոնց, հարցուց.
-Տղեկներ, Գորգիկ իշխանի տուն ո՞ր մեկն է
Տղեք քափվան էնոր բոլոր՝ ասին.
- Արի տանենք քեզի Գորգիկ իշխանի տուն:
Առան քերին Գորգիկի դուռ:
Մներ իր փետ դրեց գետին ու մտավ ներս:
Տեսավ՝ Գորգիկ իշխան նստուկ է իր սենեկ,
Իր իշխանների շուրջ բոլորած՝ զրուց կանեն:
Մներ բարև տվեց:
Գորգիկ իշխան էնոր բարև չառավ.
Մներ տեսավ, որ էն վերն է նստուկ, ասաց.
-Կըլնի-չըլնի, էդ է Գորգիկ իշխան:
Մներ գնաց, բռնեց էնոր թևն.
Վերցուց, կանգնեցուց իր տեղեն,
Քիչ մի իշխանի թև քամեց:
Գորգիկ գիտցավ՝ իր թև կոտրեց յոթը տեղով:
Դարձավ, ասաց. - Տո, կտրի՞ճ, հո՞ւտտ ես դու:
Մներ ասաց. - Սասնեցի՞ եմ:
- Ո՞ր մեկի որդին ես, տղաս:
Ասաց. - Սանասարի:
Գորգիկ ասաց. - Ա՛խ, դու բարով էկար, տղա՛ս,
Ա՛խ, դու հազա՛ր բարով էկար...
Գորգիկ կեղծավորութեն արավ.
Էն Մների ուժ որ տեսավ՝
Ուզեց Մների սիրտ շահի,
Ասաց. - Հա՛ց քերեք տղին:
Մներ նստավ, հանգստացավ,
Իր հաց կերավ, պրծավ:

Ու նոր Գորգիկ հարցուց. - Անունդ ի՞նչ է, տղա՛ս:
Տղան ասաց. - Մներ:
- Մներ, տղա՛ս, իմա՞լ էդավ,
Որ դու դե՛մ էկել ես ինձի:
Ասաց. - Քեռի, էնպես մարմնես ծանրացե՛ր եմ՝
Երբ որ սարեր որսի կէլնեմ՝
Չեմ կարնա գել-գազաններու հետև հասնեմ.
Կփախնե՛մ, կազատվե՛ն ձեռքես:
Էկա՛ որ ձի՛ մի տաս՝
Հեծնեմ, ձիո՛վ էրթամ որսի:
Կուսա՛ դե սուր. չե՛ս տա՛ հիմիկ կէլնեմ կէրթամ:

Գորգիկ դարձավ, ասաց.
- Մներ ջան, արևուղ մեռնիմ,
Ուզածդ ձի մի չե՞,
Տա՛ս ձի քեզի մատաղ ըլնի:
Քառսուն ձի կա գոմն կապուկ:
Քառսունից ո՞ր մեկ հավնեցիր՝
Էն էլ ա՛ռ, տար քեզի, հեծի՛ր:

Էդ իրիկուն քնան, առավոտուն էլան.
Առավոտուն որ էլան, հաց քերին.
Հաց որ կերան, պրծան,
Գորգիկ մշակին կանչեց, ասաց.
- Մշակ, կտանես իմ Մներ, շանց կտաս քավեն,
Չիերու միջեն ո՞ր մեկ ձի Մներ սրտով կհավնի,
Կտաս քող տանի...
Մներ մշակի հետ գնաց քավեն.
Տեսավ, ի՞նչ տեսնի.
Քան ձին մեկ շարքին կապուկ,
Քան մեկ էլ շարքին կապուկ,
Քառսունն էլ սաղափե քամրով,
Քառսունն էլ՝ պողպատե սանձով:

Մշակն ասաց. - Մե՛ր ջան, ես մեռնի՛մ քեզի,
Ո՛ր մեկ ձիւն որ սիրտդ կուզի՝ քաշի ու տար:
Մեռնն անցավ էդ ձիւն մեջքին զարկեց,
Չին, փոր գետին ատավ, կզեց:
Քառսուն ձիւն էլ փորձեց Մեռն՝
Գարձավ, ասաց. - Ինձ պետքական ձի՛ մի չկա:
Էդոնք ես տանեմ՝ ի՛նչ անեմ:
Ի՛նչ ձեռ որի մեջքին զարկի՛
Անեցի փոր իջավ գետին.
Ի՛նչ տակ կղիմանա՞ն քսկի:

Մեռն էկավ, որ դուրս էլնի դռնն՝
Մեկ էլ տեսավ՝ գոմի միջին,
Էրկու տարվա կլոր, փրչոտ,
Պատիկ քունակ կվազկրտեր:
Մեռն միտ վե՛ ասաց.
- Ինձի պետքական ձի չկա.
Կայնի՛ գո՛ւփ մի զարկեմ քունկին,
Քունակ փետնա՞՛ էլնեմ էրթամ:
Էդ էլ ինձ մեկ անուն կ՛ընի:
Ասաց, գո՛ւփ մի զարկեց քունկի զավկին:
Քունակ թռավ, զտաս ձի կտրեց,
Ջուխտ մի քացի էգարկ պատին.
Թե Մեռնին առնէր քացին,
ՉՄեռն կը թալէր Մասուն:
Քավավ քացին քրքնոցի քարին,
Ու քար կրակ տվավ: Մեռն ասաց.
- Խա՛չ, թե ինձի վերցնող կա՛ էդ քունա՛կն է.
Վերցնող չկա՛ էդ քունակն է:
Ախր ես ի՛նչ ուժ լավ գիտեմ:
Ջարկ որ զարկի՛ քունակ իր տեղը աի փետնար:
Կէրթամ՝ թե գէղ քունակ տվե՛ց՝ կը տանեմ,
Չտվեց՝ զարի թողնեմ կէրթամ:

Մեռն էկավ, էկավ սենեկ, նստավ:
Գորզիկ իշխան հարցուց.
- Մեռն ջան, ո՞ր ձիուն հավնար:
Ասաց. - Գորզիկ իշխան, քո ձիաներ
Քեզի թող բուժբառաք ըլնեն.
Ես չեմ ուզի ձիերուդ տեղ խոռեմ.
Կտա՛ւ՝ փոչոտ քունակն ինձ տուր.
Որ էդ քունակ չտաս՝
Չարի թողնեմ, կէրթամ մեր տուն:
Քեռնն ասաց. - Մեռն, տղաս, ախր ամո՞թ է,
Ախր ես Գորզիկ իշխանն եմ,
Էդ քունակն ի՛նչ է, որ տանես:
Մարդեր տ՛ասեն. - Մանասարի տղեն էկավ,
Գորզիկ իշխան խնայեց խորոտ ձի տար նվեր:
Մեռնն ասաց. - Չէ՛, քեռնի, չէ՛.
Էն քունակն եմ քեզնե ուզեմ,
Կտաս՝ հո կը տանեմ -
Չըտաս՝ կը թողնեմ, կ՛էրթամ:
Գորզիկ իշխան ասաց.
- Տղա՛, դե, դո՛ւ զինաս,
Հո գոռովն չ՛ընի, դե դո՛ւ զինաս,
Որ կտանես՝ գէղ քունակ, տար:

Մշակ գնաց, պախուրց դրեց քունակի վիզ,
Գոմեն գէղ քունակ հանեց դուրս,
Պախուրց քաշեց՝ քունակ տեսնի,
Տեսավ՝ քունակ չ՛էրթա:
Պարան ուզեց՝ քերիմ:
Բռնեց քունկի չորս ոտ ամուր կապեց իրար,
Գերան մտուց մեջ ոտներուն,
Վերցուց, դրեց ուսին, ասաց,
- Քեռնի՛, դե մնացի՛ր բարով,
Ատոված քո տուն թող շեն պահի:

Վեր էրավ Մեք, ընկավ ճամփա:
 -Ո՞ր ես, Մասուն, էկա քեզի...
 Բիրխա քաղքի ճժեր, մարդեր սատանա են,
 Հավքվեցին շուրջ Մեքիին,
 Հո՛ւ-հո՛ւ կանեն, քո՛ւ-քո՛ւ կանեն,
 Կծաղրեն, որ մարդ շալկեր ծի, կը տանի:
 Մեք էդ ծաղրին տեր չեղավ,
 Էլավ, էկավ, հասավ Մասուն:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՅԱՉԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դարչվածքները բացատրիր
 մարդերու շարք մընե՛, Բիրխաու դաշու, ո՞ր ես հապա, էկա՛ քեզի, բարև չառավ, սիրտը շահե՛, սրտով կհավնի, րեսավ, ի՞նչ րեսնի, հո՛ւ-հո՛ւ կանեն, քո՛ւ-քո՛ւ կանեն:

2. Դուրս գրիր այն հարվածները, որտեղ երևում է, որ Մեքը

- ա) հակա է,
- բ) ուժեղ է,
- գ) ինքնասեր է,
- դ) համար է:

3. Ընդգծիր այս հարվածում եղած կրկնությունը

Մարդ մի կգա - խոշո՞ր մարդ մի -
 Դրած ուսին խոշոր ծառ մի,
 Խոշոր գերան, որ կքալեն կտրի վերան:

Ի՞նչ է րալիս այդ կրկնությունը:

4. Գրիր ուրիշ հարվածներ, որտեղ կրկնություններ լինեն՝

- ա) բառերի,
- բ) բառակապակցությունների,
- գ) նախադասությունների:

Ի՞նչ են րալիս այդ կրկնությունները:

5. Դուրս գրիր այն հարվածը, որը քեզ ամենաշարժ է դուր եկել: Պատմաբանի՞ր ընկրությունը:

6. Հարվածը վերապարտիր համառոր՝ րաւը-րասնիինգ նախադասությամբ:

- 7. Վերնագրի հարվածն ամբողջությամբ:
- 8. Վերնագրի հարվածի մասերն ստանչին-ստանչին:

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ

Թողի երկիրն իմ հայրենի,
 Անահ անցա Արաք ու Հինդ.
 Տեսա մարդիկ չորագլխանի,
 Տեսա հազար աղետ ու խինդ.
 Հանա մինչև Չինումաչին,
 Հասա մինչև ծովը ճերմակ,
 Տեսա երկրի ծայրը վերջին
 Եվ դրախտի դուռը՝ կրակ:
 Հազար անգամ ծագեց արև
 Եվ մայր մտավ հազար անգամ,

Տեսա ծառեր հրատերև,
 Տեսա ակունքն արեգական,
 Եվ փերիներ քնքուշ ու սև,
 Աչքերը՝ բոց, իրենք՝ խավար,
 Եվ փերիներ տեսա քեթև
 Փրփուրի պես՝ ճերմակ ու վառ:
 Բոլորը՝ ծովս, բոլորն՝ ավազ,
 Բոլորն՝ ավար ջուր ու քամուն.
 Չկա՛ քեզնից գերիչ երա՛զ,
 Զո անունից անո՛ւշ անուն...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՅԱՉԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Գրիր հերեյալ բառերի հոմանիշները
 անահ, աղեք, խինդ, ճերմակ, ակունք, բոց, խավար, ավար, գերիչ:
 Ի՞նչը կփոխվի, եթե բանասարեղծության մեջ այդ բառերից մեկի կամ մի քանիսի փոխարեն հոմանիշները գրես:

2. Բացատրիր

Հազար անգամ ծագեց արև ու մայր մտավ հազար անգամ:

3. Ցույց տուր իրական և նրկայական պարկերները:

4. Ի՞նչի մասին է բանասարեղծությունը: Պատասխանը բացատրիր:

5. Բանասարեղծությունը վերնագրիր:

6. Բանասարեղծությունն ի՞նչ զգացումներ ու ի՞նչ րբամաղորություն է ար-րահայտում. պատասխանը պարճատարանի՞ր:

7. Բնութագրիր բանասարեղծության հերոսին:

ՃԱՌ-ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՔԹԻ ՄԱՍԻՆ

Միսս Հիքսը սպասեց Հելենի նստելուն, ապա նայեց աշակերտների դեմքերին:

- Դե՛, - ասաց նա, - ի՞նչ սովորեցինք:

- Որ աշխարհի բոլոր մարդիկ քիթ ունեն, - ասաց Հոմերը:

Այս պատասխանից միսս Հիքսն անակնկալի չեկավ:

- Ուրիշ ի՞նչ, - հարցրեց նա:

- Այն, որ քթերը ոչ միայն շնչելու և մրսելու համար են, այլ նաև հին պատմության փաստերը ճիշտ հասկանալու համար:

Միսս Հիքսը Հոմերից շրջվեց և ասաց.

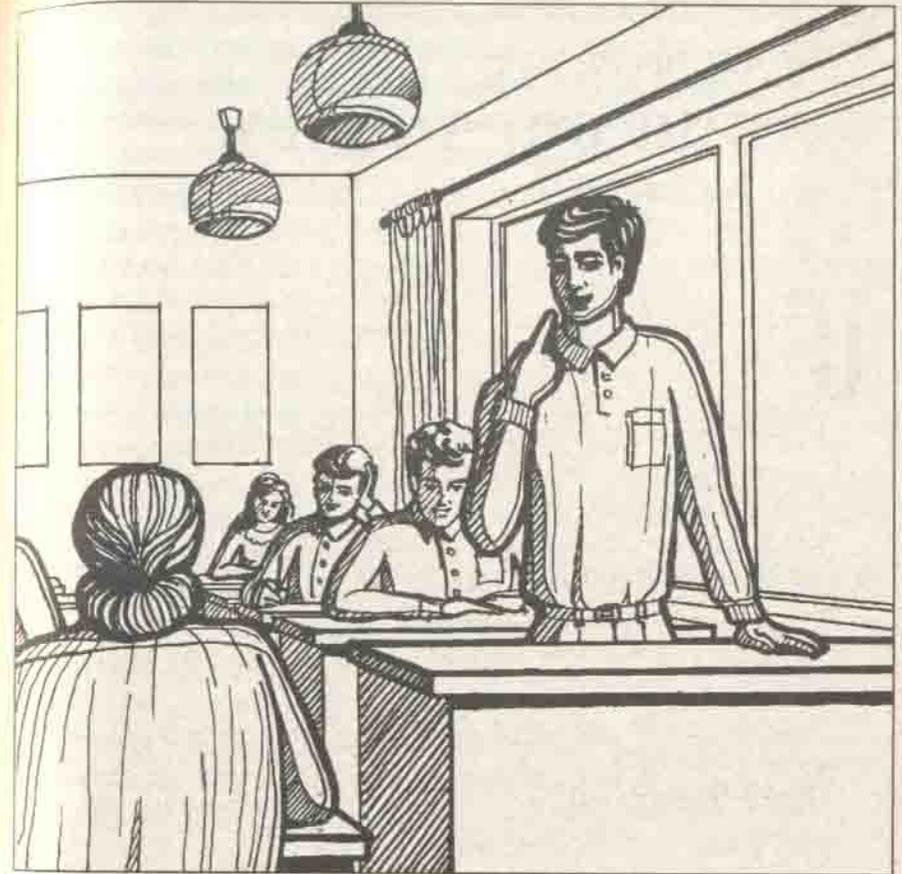
- Մի ուրիշը թող ասի: Ըստ երևույթին քթերը Հոմերին շատ հեռուներն են տարել:

- Գրքում է գրված, այդպես չէ՞, - ասաց Հոմերը, - հապա ինչո՞ւ են գրել, պետք է որ կարևոր լինի:

- Մի՛ստր Մաքուլի, գուցե դուք ուզում եք քթերի մասին հանպատրաստից ճա՞ն արտասանել, - ասաց միսս Հիքսը:

- Լավ, - ասաց Հոմերը, - գուցե ոչ իսկական ճառ, բայց հին պատմությունը մեզ մի բան սովորեցնում է: Գանդաղ, առանց անհրաժեշտության բառերը չեշտելով, նա շարունակեց. - մարդիկ միշտ քիթ ունեցել են. այդ ապացուցելու համար բավական է, որ դասարանում գտնվող յուրաքանչյուր ոք նայի մյուսներին, - նայեց շուրջը, - ամեն տեղ քիթ: -Նա մի պահ կանգ առավ, որոշելու համար, թե այդ թեմայով ուրիշ ի՞նչ կարելի էր ասել, ապա շարունակեց. - քիթը մարդկային դեմքի գուցե ամենածիծաղելի մասն է: Այն միշտ մի տեսակ շփոթության մեջ է գցել մարդկանց, և հեքիթները, հավանաբար, հաղթում էին բոլորին, որովհետև նրանց քթերը շատ մեծ էին և կեռ: Կարևոր չէ, թե ո՞վ հնարեց արևի ժամացույցը, որովհետև վաղ թե ոչ որևէ մեկը հնարելու էր: Կարևորն այն է, թե ո՞վ հնարեց քիթը:

Կատակարան Ջոն լսում էր մեծ հետաքրքրությամբ, նույնիսկ նախանձով:

Հոմերը շարունակեց.

- Որոշ մարդիկ խոսում են քթի մեջ: Ըստերը խոնփացնում են քթով, իսկ ոմանք էլ սուլում կամ երգում են քթով: Կան մարդիկ, որոնց առաջնորդում են քթից բռնած, ոմանք էր իրենց քիթը օգտագործում են ուրիշի գործերն ուսումնասիրելու և անբույլատրելի տեղեր մտցնելու համար: Կատաղած շներն ու դերասանները քթեր են ջարդել սիրային վեպեր թեմադրելու ժամանակ: Դրոներ են փակվել քթերի վրա, եղել են քթեր, որ բռնվել են ձու խփող մեքենաների ու նույնիսկ պատեֆոնների մեջ: Քիթը անշարժ է ինչպես ծառը, բայց լինելով շարժական առարկայի՝ գլխի վրա, մեծ տանջանքների է ենթարկվում, տարվելով այնպիսի տեղեր, ուր նա միայն խանգարում է: Քթի խնդիրը հոտո-

տելն է, բայց որոշ մարդիկ քիթը տնկում են ուրիշ մարդկանց նպատակներին, կենցաղի և արարքների վրա: -Նա շրջվեց և նայեց Հյուբերդ Էքլի Երրորդին և ապա Հելեն Էլիոթին, որի քիթը փոխանակ դեպի վերև տնկվելու, չգիտես ինչու փոքր-ինչ մերթև էր թեքվել: -Այդ մարդիկ իրենց քթերը սովորաբար երկինք են տնկում, կարծելով, որ այդպիսով կարող են երկնային արքայություն մտնել: Բազմաթիվ կենդանիներ ռունգեր ունեն, բայց նրանցից քչերը ունեն քիթ, այդ բանի իսկական իմաստով: Մակայն կենդանիների հոտատության զգայարանը ավելի զարգացած է, քան այն մարդկանց, որոնք քիթ ունեն, բայց խելք՝ ոչ: Հոմեր Մաքուլին խոր շունչ քաշեց և որոշեց եզրափակել ճառը: Քթի մասին ամենակարևորն այն է, որ վեճեր է առաջացնում, պատերազմների պատճառ դառնում, հին ընկերություններ քանդում, խորտակում է բազմաթիվ երջանիկ ընտանիքներ: Այժմ, միսս Հիքս, ես կարո՞ղ եմ մրցության գնալ:

Հին պատմության ուսուցչուհին թեև գոհ էր այս անճշան թեմայի շուրջ արտասանված երևակայությամբ հարուստ ճառից, բայց չէր կարող թույլ տալ, որ հետադարձաբար արվեստը խանգարեր դասարանի կարգ ու կանոնը:

- Մի՛ստր Մաքուլի, դասերից հետո կմնաք դասարանում,- ասաց նա,- ինչպես նաև դուր, մի՛ստր Էքլի: Քանի որ մենք վճռեցինք քթերի հարցը, այժմ մեկ ուրիշը թող արտահայտվի մեր կարդացածի մասին:

Ոչ որ չխոսեց:

- Դե՛, դե՛,- ասաց միսս Հիքսը,- մի ուրիշը թող արտահայտվի, որևէ մեկը:

Կատակարան Ջոն ընդունեց հրավերը:

- Քթերը կարմիր են, մանուշակները՝ կապույտ: Այս դասարանը մեռած է, և շատ հավանաբար՝ նաև դուր:

- Ուրիշ խոսող չկա՞,- հարցրեց միսս Հիքսը:

- Մեծ քթեր են ունենում սովորաբար նավաստիներն ու ճանապարհորդները,- ասաց մի աղջիկ:

- Բոլոր երկզվիսանի տղաները ունենում են երկու քիթ,- ասաց Ջոն:

- Քիթը երբեք ետևի մասում չի լինում,- ասաց Ջոնի երկրպագուներից մեկը:

- Ուրի՞շը,- ասաց միսս Հիքսը և դառնալով մի տղայի, տվեց անունը,- Հենրի, դու ի՞նչ կասես:

- Քթի մասին ես ոչինչ չգիտեմ,- ասաց Հենրին:

Ջոն դարձավ Հենրիին:

- Ինչպե՞ս թե,- զարմացավ նա,- իսկ ո՞վ էր Մովսեսը:

- Մովսեսը Աստվածաշնչում էր,- ասաց Հենրին:

- Նա քիթ ունե՞ր,- հարցրեց Ջոն:

- Իհարկե, ուներ,- պատասխանեց Հենրին:

- Շատ լավ, ուրեմն ինչո՞ւ չես ասում, «Մովսեսը մի քիթ ուներ, այ՛, այսպիսի մի ահագին քիթ»,- ասաց Ջոն,- սա հին պատմության դաս է. ինչո՞ւ չես փորձում մի որևէ բան սովորել: Մովսես՝ քթի դեզ, հնություն՝ պատմություն: Հասկացա՞ր:

Հենրին փորձեց հասկանալ:

- Մովսես, քթի դեզ,- ասաց նա, ոչ, սպասիր, Մովսեսի քիթը մեծ քիթ էր:

- Է՛,- ասաց Ջոն,- դու երբեք ոչինչ չես սովորի: Դու պիտի մեռնես անկեղանոցում: Մովսեսը մի մեծ քիթ ուներ, մի ահագին քիթ, շատ քթերի պես: Հենրի, այդ շատ պարզ բանը պետք է հասկանաս: Այժմ մտածիր այդ մասին:

- Բավական է, բողեք այդ,- ասաց միսս Հիքսը,- ուրի՞շ:

- Չեղքն ավելի արագաշարժ է, քան աչքը,- ասաց Ջոն,- բայց միայն քիթն է վազում:

- Մի՛սս Հիքս,- ասաց Հոմերը,- դուք պետք է թույլ տաք ինձ մասնակցել երկու հարյուր քսան յարդ արգելալվագքին:

- Ինձ որևէ վագքի մրցում չի հետաքրքրում,- ասաց միսս Հիքսը: - Ուրիշ խոսող չկա՞:

- Բայց, մի՛սս Հիքս,- ասաց Հոմերը,- մի՞թե ես այս քնած դասարանին ձեր փոխարեն կյանք չներշնչեցի: Մի՞թե ես նրանց չստիպեցի, որ խոսեն քթի մասին:

- Դա նյութից դուրս է,- ասաց հին պատմության դասատուն: - Ուրի՞շ:

Բայց արդեն ուշ էր: Չանգղ հնչեց: Բոլորը վեր կացան և ուղղվեցին դեպի մարզադաշտ, բացի Հոմեր Մաքուլիից և Հյուբերդ Էքլի Երրորդից:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացարձիկ:
2. Մեկ բառով քննադրիր Հոմերին:
3. Ինչպիսի՞ն էր պատմության ուսուցչուհին՝ միսս Հիքսը, քննադրիր նրան:
4. Այս դասը համեմատիր ձեր դասի հետ: Ի՞նչ նմանություններ և տարբերություններ կան:
5. Դարչվածքներ գրիր քթի մասին:
6. Նունն մի ճառ գրիր մարմնի այլ անդամի մասին:
7. Չոր դասարանում փողի ունեցած մի դասի մասին պատմիր:

ԹԱԿԱՐԴԸ, ԱՍՏՎԱԾ ԻՄ, ԹԱԿԱՐԴԸ

Մինչ Հոմեր Մաքրոլին իր հեծանիվն էր քշում, որպեսզի որքան հնարավոր է շուտ հասնի աշխատանքի, Մեծ Քրիս անունով մի մարդ մտավ Տուլարի փողոցում գտնվող Բովինգտոնի սպորտային իրերի խանութը: Նա մի վիթխարի մարդ էր՝ խարտյաշ մորուքով, արտասովոր կերպով բարձրահասակ, նիհար ու ջլուտ: Նա նոր էր իջել Պիեդրայի շրջակա բլուրներից՝ պարեն, փամփուշտ և թակարդներ գնելու:

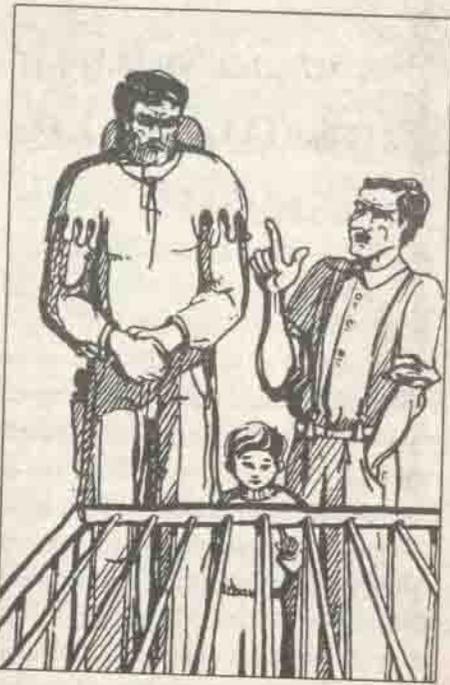
Միստր Բովինգտոնը՝ խանութի տերն ու հիմնադիրը, անմիջապես սկսեց Մեծ Քրիսին ցույց տալ մի նոր թակարդ, որը վերջերս հնարել էր մի ֆրիանդեցի: Թակարդը մեծ էր և բարդ կառուցվածքի: Այն սարքված էր պողպատից, կիտրոնի փայտից, պարաններից և զսպանակներից: Այդ թակարդը զազանիք բռնում է, գետնից բարձրացնում և այդպես պահում՝ մինչև որսորդի գալը:

- Վերջին գյուտերից է,- ասաց միստր Բովինգտոնը,- Մաֆրոթի անունով մի ֆրիանդեցի է հնարել: Նա դիմել է մենաշնորհի իրավունք ստանալու համար և առայժմ երկու օրինակ է միայն սարքել: Մեկը որպես նմուշ ուղարկել է գյուտարարության գրասենյակ, իսկ այս մեկը ուղարկել է ինձ՝ վաճառելու: Թակարդը չորքուտանի որսալու համար է: Միստր Մաֆրոթին այն կոչում է «զազանին բարձրացնող, չորս կողմից բռնող և պահող Մաֆրոթի թակարդ»: Նա քսան դոլար է պահանջում դրա համար: Թակարդը դեռևս չի փորձարկվել, բայց ինչպես ինքներդ տեսնում եք, ամուր է և ամենայն հավանականությամբ առանց որևէ դժվարության կարող է գետնից բարձրացնել, չորս կողմից բռնել և պահել մի մեծ արջ:

Մեծ Քրիսը սպորտային իրերի վաճառատան տիրոջը լսում էր երեխայի հափշտակությամբ, իսկ նրա ետևում կանգնած Յուլիսիա Մաքրոլին էր լսում նրան նույն հափշտակությամբ: Նա գլուխը մոցրել էր երկու մարդկանց արանքը՝ թակարդն ավելի լավ տեսնելու համար: Միստր Բովինգտոնը մտածում էր, թե Յուլիսիա Մեծ Քրիսի որդին է, իսկ Մեծ Քրիսը կարծում էր, թե Յուլիսիաը Բովինգտոնի որդին է: Այնպես որ՝ երկուսն էլ չէին նկատում փոքրիկ տղայի

ներկայությունը: Ինչ վերաբերում էր Յուլիսիսին, ապա նա միայն այն գիտեր, որ իր տեղը հենց այնտեղ է, ուր տեսնելու որևէ հետաքրքրական բան կա:

- Այս թակարդի առավելությունն այն է,- ասաց միստր Բովինգտոնը,- որ չի վիրավորում կենդանուն, մոքքը անվնաս է թողնում: Միստր Մաֆրոթին երաշխավորում է տասնմեկ տարվա անխափան աշխատանք: Այդ վերաբերում է նաև թակարդի առանձին մասերին՝ փայտյա հենակների, թոկերի դիմացկունությանը, պողպատին, զսպանակներին և մյուս մասերին: Միստր Մաֆրոթին թեև որսորդ չէ, բայց վստահ է, որ դա աշխարհի ամենագործունակ և նվազագույն անգույք թակարդն է: Յոթամասունի մոտ մարդ է նա, խաղաղ ապրում է ֆրիանդում, գրքեր է կարդում և ամեն տեսակ բաներ հնարում: Ընդհանուր առմամբ նա հնարել է երեսունյոթ տարբեր տեսակի գործիքներ, որոնք բոլորն էլ օգտակար են: - Միստր Բովինգտոնը թակարդի մասին իր ասելիքն ավարտեց: - Դե,- ասաց նա,- կարծում եմ, որ թակարդը լարված է:

Ավելի լավ տեսնելու համար Յուլիսիսը այնքան մոտեցավ, որ թակարդը մեղմ, բայց և արագ նրան իր մեջ առավ, բարձրացրեց, շուտ տվեց և պահեց ոտքերը գետնից բարձր, հորիզոնական դիրքով: Տղան ոչ մի ձայն չհանեց, թե մի քիչ ալյալվեց: Մեծ Քրիսը, սակայն, այդ բանը սրտին մոտ ընդունեց: - Չգու՛յշ,- բղավեց նա Բովինգտոնին,- նայեցեք, որ ձեր որդին չվնասվի: - Իմ որդի՞ն,- զարմացավ Բովինգտոնը,- կարծում էի, որ նա ձեր որդին է: Կյանքումս չեմ տեսել այդ տղային: Նա ձեզ հետ ներս մտավ: - Դի՛շտ,- ասաց Մեծ Քրիսը,- չնկատեցի: Ինչ որ է, շտապե՛ք: Նրան թակարդից դուրս հանեք, դուրս բերեք, խնդրում եմ: - Այս րոպեին, սըր,- ասաց Բովինգտոնը,- ապա տեսնե՛մ: Մեծ Քրիսը մտահոգ էր և շփոթված:

- Անունդ ի՞նչ է, մանչո՞ւկ,- հարցրեց նա:
- Յուլիսիս,- բակարդի միջից պատասխանեց տղան:
- Իմ անունը Մեծ Քրիս է,- ասաց բլուրներից իջած մարդը: - Մի քիչ համբերիր, Յուլիսիս, մի վախեցիր, այս մարդը քեզ հիմա դուրս կհանի այդտեղից: Մեծ Քրիսը դարձավ միստր Քովինգտոնին: - Դե, շտապե՛ք,- ասաց նա,- տղային դուրս հանեք: Նրան դուրս բերեք, խնդրում եմ:
- Միստր Քովինգտոնը պակաս շփոթված չէր, քան Մեծ Քրիսը:
- Լավ չեմ հիշում, թե միստր Սաֆրոթին ինչպես բացատրեց բակարդի այդ մասի կառուցվածքը,- ասաց նա,- Միստր Սաֆրոթին չփորձարկեց իր բակարդը, հասկանա՞նք, որովհետև... մի խոսքով ոչ մի գազան չունեինք այն փորձարկելու համար: Միստր Սաֆրոթին միայն բացատրություններ տվեց: Կարծեմ, այս մասը հարկավոր է դուրս քաշել... Ոչ, կարծես թե այդ մասը շարժական չէ:
- Միստր Քովինգտոնն ու Մեծ Քրիսը գործի անցան: Մեծ Քրիսը բռնել էր Յուլիսիսին, որպեսզի նա երեսի վրա գետին չընկնի, եթե բակարդը հանկարծակի բացվի, իսկ մյուսը բակարդի տարբեր մասերն էր քաշքշում՝ հույս ունենալով, թե որևէ մաս կշարժվի:
- Շուտալի՛ր, շո՛ւտ,- ասաց Մեծ Քրիսը,- հո չի կարելի ամբողջ օրը երեխային օդում գլխիվայր պահել: Չի ցավում, այնպես չէ՞, Յուլիսիս:
- Ո՛չ, սը՛ր,- ասաց Յուլիսիսը:
- Ոչի՛նչ, դու միայն պի՛նդ կաց,- ասաց Մեծ Քրիսը,- քեզ այդտեղից կհանենք: - Նա նայեց տղային և հետո ասաց,- ինչո՞ւ այդքան մոտ գնացիր:
- Ուզում էի լավ տեսնել,- ասաց Յուլիսիսը:
- Այո՛, շատ հետաքրքրական գործիք է, ասաց Մեծ Քրիսը: - Շուտով այս մարդը քեզ դուրս կհանի, իսկ ես չեմ թողնի, որ գետին ընկնես: Քանի՞ տարեկան ես:
- Չորս,- ասաց Յուլիսիսը:
- Չո՛րս, ուրեմն ես քեզնից հիսուն տարով մեծ եմ: Այս մարդը քեզ շուտով կհանի, այնպես չէ՞,- Մեծ Քրիսը շրջվեց միստր Քովինգտոնին,- ձեր անունն ի՞նչ է,- հարցրեց նա:
- Ուլտորը Քովինգտոն,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- խանութի տեր եմ:
- Հիանալի է,- ասաց Մեծ Քրիսը,- ուրեմն, Ուլտորը, տղային բակարդից դուրս հանիր: Քաշի՛ր այդ փայտյա մասը: Տղային ես պահում եմ: Մի՛ վախենա, Յուլիսիս: Հորդ անունը ի՞նչ է:
- Մաթյո,- ասաց Յուլիսիսը:

- Նա շատ բախտավոր մարդ է, որ քեզ նման տղա ունի,- ասաց Մեծ Քրիսը,- աչքաքաց մի տղա: Ամբողջ աշխարհը կտայի քեզ նման տղա ունենալու համար, Յուլիսիս, բայց դժբախտաբար ինձ հարմար կնոջ չհանդիպեցի: Օկլախոմայում, երեսուն տարի առաջ, մի աղջկա հանդիպեցի, բայց նա ուրիշ մարդու հետ գնաց: Գուա՞ր Ուլտորը:
- Դեռ ոչ,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- բայց կգտնեմ: Կարծեմ, այս պետք է լինի... Ոչ... Միստր Սաֆրոթին բացատրեց, թե ինչպես պետք է գազանին դուրս հանել բակարդից, բայց ըստ երևույթին, չեմ կարողանում ճիշտ տեղը գտնել: Գուցե ամեն ինչ փոխվում է, երբ գազանի փոխարեն փոքր երեխա է բակարդն ընկնում:
- Երկու տղամարդ, մի կին՝ իր փոքրիկ աղջկա հետ, և ինը-տասը տարեկան երկու տղաներ վաճառատուն մտան՝ կատարվածը դիտելու:
- Ի՞նչ է պատահել,- հարցրեց տղաներից մեկը:
- Թակարդի մեջ երեխա է ընկել,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- Յուլիսիս անունով մի տղա:
- Ինչպե՞ս է ընկել,- հարցրեց տղամարդկանցից մեկը: - Բժիշկ կանչե՞ն:
- Ո՛չ, վիրավորված չէ,- ասաց Մեծ Քրիսը,- տղան ողջ ու առողջ է: Գարգապես գետնից բարձրացված է, ուրիշ ոչինչ:
- Գուցե ոստիկան կանչեք,- ասաց կինը:
- Ո՛չ, տիկին,- ասաց Մեծ Քրիսը,- տղան պարզապես բակարդն է ընկել: Այս մարդը, Ուլտորը, տղային շուտով դուրս կբերի:
- Խայտասակություն է, փոքր երեխաներին տանջում են ամեն տեսակի հիմար բաներով,- ասաց տիկինը:
- Տղան շատ լավ է զգում իրեն, տիկին,- ասաց Մեծ Քրիսը,- նա չի տանջվում:
- Տիկինն ասաց.
- Եթե նա իմ տղան լիներ, ես անմիջապես ոստիկան կկանչեի: - Նա արագ շրջվեց և իր փոքր աղջկան ետևից քարշ տվեց:
- Ուզում եմ տեսնել, ուզում եմ տեսնել,- լաց եղավ փոքրիկ աղջիկը,- բացի ինձանից բոլորը նայում են:
- Կինը քաշեց փոքրիկ աղջկան և վաճառատնից դուրս բերեց:
- Մի՛ անհանգստանա, Յուլիսիս,- ասաց Մեծ Քրիսը,- հիմա քեզ դուրս կհանենք այդտեղից:
- Միստր Քովինգտոնը, այնուամենայնիվ, հուսահատվեց:
- Գուցե ավելի լավ է՝ զանգահարեմ միստր Սաֆրոթին,- ասաց նա,- տղա-

յին չեմ կարողանում դուրս հանել:

- Այստե՞ղ պիտի մնամ,- հարցրեց Յուլիսիսը:

- Ո՛չ, չես մնա մանչուկ,- ասաց Մեծ Քրիսը,- ո՛չ, այդտեղ չես մնա: Մենք քեզ դուրս կհանենք:

Մի տղա, քևի տակ տասնյակ երեկոյան լրագրեր, մտավ վաճառատուն: Նա խցկվեց ժողովրդի մեջ, շարժվեց դեպի բեմը, նայեց Յուլիսիսին, նայեց ժողովրդին, նորից նայեց Յուլիսիսին և հետո ասաց.

- Հեյո՛ւ, Յուլիսի՛ս, այդտեղ ի՞նչ ես անում:

- Հեյո՛ւ, Օգի՛,- ասաց Յուլիսիսը,- բռնվել եմ:

- Ինչի՞ համար,- ասաց Օգին:

- Բռնեցին,- ասաց Յուլիսիսը:

Լրագրավաճառ տղան փորձեց օգնել Մեծ Քրիսին, բայց ավելի շատ խանգարում էր: Նա սարսափահար շուրջը նայեց և բուպեական շփոթությունից հետո փողոց նետվեց և վազեց հեռագրատուն: Հոմերը այդտեղ չէր, նորից փողոց դուրս եկավ, այս ու այն կողմ ընկավ՝ մարդկանց բախվելով և միաժամանակ գոռալով օրվա նորությունները:

Մի կին, որին բախվել էր, կիսածայն ասաց.

- Գիժ է. գծվել է քերթ ծախելու մոլուցքից:

Օգին մի ամբողջ թաղամաս վազեց, դուրս եկավ փողոցի մեջտեղը, որպեսզի կարողանա նայել չորս կողմը ու գտնել Հոմերին: Եվ ուղղակի հրաշք էր, որ անկյունում երևաց Հոմերը՝ հեծանիվի վրա: Օգին վազեց Հոմերին ընդառաջ, ամբողջ ուժով քղավելով.

- Հոմեր՛, դու պետք է անմիջապես գաս: Հոմեր՛, դու պետք է...

Հոմերը հեծանիվից իջավ:

- Ի՞նչ է պատահել, Օգի՛,- ասաց նա:

- Հոմեր, գիտե՞ս ինչ է պատահել,- քղավեց Օգին, քեւ Հոմերը կանգնած էր իր կողքին,- դու պետք է ինձ հետ գաս, Հոմեր:- Նա բռնեց Հոմերի թևը:

- Բայց ի՞նչ է պատահել,- ասաց Հոմերը:

- Քովինգտոնի մոտ, այնտեղ,- ասաց Օգին,- շտապի՛ր... դու պետք է ինձ հետ գաս:

- Ինչ է,- ասաց Հոմերը,- ուզում ես ինչ-որ ձկնորսական կա՞րթ ցույց տալ ինձ կամ ցուցափեղկում դրված հրացան: Բայց ես այլևս չեմ կարող առաջվա պես աննպատակ թափառել, Օգի՛: Ես հիմա աշխատում եմ, պարտավոր եմ աշխատանքի գնալ:

Հոմերը նորից հեծանիվ մստեց և սկսեց քշել, բայց Օգին բռնեց հեծանիվի

մստոցից և վազեց՝ հեծանիվը հրելով Քովինգտոնի խանութի կողմը:

- Հոմեր՛,- քղավեց նա,- դու պարտավոր ես ինձ հետ գալ: Նա բռնված է: Նա չի կարողանում դուրս գալ:

- Ինչի՞ մասին ես խոսում,- ասաց Հոմերը:

Նրանք հասան Քովինգտոնի խանութը: Վաճառատան առաջ մի փոքրիկ քաղմություն էր հավաքված, և Հոմերը սկսեց մի քիչ վախենալ: Օգին ցույց տվեց մարդկանց: Երկու տղաները մխրճվեցին ժողովրդի մեջ, մտան խանութ, հասան թակարդին: Այնտեղ, թակարդի մեջ էր Հոմերի եղբայրը՝ Յուլիսիսը, իսկ թակարդի շուրջը կանգնած էին Մեծ Քրիսը, միստր Քովինգտոնը և մի քանի օտար մարդիկ՝ կանայք ու երեխաներ:

- Յուլիսի՛ս,- քղավեց Հոմերը:

- Հեյո՛ւ, Հոմեր՛,- ասաց Յուլիսիսը:

Հոմերը դարձավ քաղմությանը:

- Ի՞նչ գործ ունի եղբայրս այս վանդակի մեջ,- հարցրեց նա:

- Նա բռնվեց,- ասաց միստր Քովինգտոնը:

- Իսկ այս մարդիկ ի՞նչ են անում,- հարցրեց Հոմերը: - Գնացե՛ք, տուն գնացե՛ք,- ասաց նա մարդկանց,- մի՞թե չի կարող փոքր երեխան թակարդի մեջ ընկնել՝ առանց ամբողջ աշխարհն իր շուրջը հավաքելու:

- Եհի՛շտ է,- ասաց միստր Քովինգտոնը: - Ովքեր հաճախող չեն, թող հեռանան այստեղից: - Միստր Քովինգտոնը մի հայացք գցեց ներկաների վրա: Միստր Ռալֆաս,- ասաց նա,- դուք կարող եք մնալ: Դուք նույնպես ինձ մոտ եք գնումներ կատարում, միստր Սիքերտ, Ջորջ, դուք նույնպես միստր Սպինդալ, Շորքի՛:

- Ես էլ եմ այստեղ առևտուր անում,- ասաց մի մարդ,- մի շարաթ էլ չկա, որ այս խանութից կարթեր գնեցի:

- Եհի՛շտ է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- ձկան կարթեր: Մյուսները, խընդրում եմ, թող հեռանան:

Միայն երկու հոգի մի քիչ հեռացան:

- Մի՛ վախեցիր, Յուլիսի՛ս,- ասաց Հոմերը: - Հիմա ինչ որ պետքն է կանեմ: Լավ էր, որ Օգին գտավ ինձ: Օգի, վազիր հեռագրատուն և ասա միստր Սփանգլերին, որ Յուլիսիս եղբայրս թակարդի մեջ է ընկել Քովինգտոնի մոտ, և ես փորձում եմ նրան դուրս բերել: Արդեն ուշացել եմ, բայց ասա նրան, որ այդտեղ կլինեմ անմիջապես, հենց որ Յուլիսիսին թակարդից դուրս հանեմ: Դե, շտապի՛ր:

Օգին դուրս վազեց: Նա բախվեց մի ոստիկանի, որ վաճառատուն էր մըտ-

նում, և նրան համարյա գետին գցեց:

- Այս ի՞նչ իրարանցում է,- հարցրեց ոստիկանը:

- Մի փոքր երեխա է բակարդի մեջ ընկել,- ասաց միստր Քովինգտոնը:

- Չենք կարողանում դուրս հանել:

- Հիմա կտեսնենք,- ասաց ոստիկանը:

Նա նայեց Յուլիսիսին, ապա դարձավ ժողովրդին:

- Դե լավ,- ասաց նա,- բոլորդ հեռացեք: Այսպիսի բաներ ամեն օր պատահում են: Ի՞նչ է, գործ չունե՞ք, ի՞նչ եք աչքներդ չոել բակարդի մեջ ընկած երեխայի: - Ոստիկանը ժողովրդին վաճառատներից դուրս հանեց և փակեց գլխավոր դուռը: Նա շրջվեց դեպի միստր Քովինգտոնը և Մեծ Քրիսը: - Այժմ տղային դուրս հանեք ու շտապ տուն ուղարկեք,- ասաց նա:

- Ախր է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- և ինչքան արագ, այնքան լավ: Թե չէ խանութս փակեցիք, իսկ դեռ ժամը չորսն անց կես է:

- Ինչպե՞ս է աշխատում այս գործիքը,- ասաց Հոմերը:

- Սա նոր տեսակի բակարդ է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- որ վերջերս հնարել է ֆրիանդեցի միստր Վիլյորեյ Սաֆրոթին: Նա քսան դուրս է պահանջում սրա համար և դիմել է՝ մենաշնորհի իրավունք ստանալու:

- Կամ ինքներդ եղբորս դուրս հանեք,- ասաց Հոմերը, կամ էլ գտեք մեկին, որ կարողանա հանել: Կանչեք միստր Սաֆրոթին:

- Փորձեցի զանգահարել միստր Սաֆրոթին, բայց հեռախոսը փչացել է, ասաց միստր Քովինգտոնը:

- Փչացե՞լ, բղավեց Հոմերը:- Այդ պատմությունը նրան շատ էր զայրացրել:

- Իմ ի՞նչ գործն է, որ հեռախոսը փչացել է,- ասաց նա: - Շուտ այդ մարդուն այստեղ քերեք և եղբորս բակարդից ազատեք:

- Այո՛, լավ կլինի այդպես էլ անենք,- ասաց ոստիկանը միստր Քովինգտոնին:

- Պարո՞ն ոստիկան,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- ես աշխատում եմ օրինավոր առևտուր անել: Ես օրենքին հլու քաղաքացի եմ և վճարում եմ իմ բոլոր հարկերը, որից և, կարող եմ ասել, Դուք ստանում եք Ձեր աշխատավարձը: Ես արդեն փորձեցի հեռախոսով գտնել միստր Սաֆրոթին: Հեռախոսը ըստ երևույթին, փչացել է: Ես չեմ կարող օրը ցերեկով բողմել խանութը և գնալ նրան փնտրելու:

Հոմերն ուղիղ նայեց միստր Քովինգտոնի աչքերին և մատը թափ տվեց նրա քթի տակ:

- Գնացեք գտե՛ք այս տանջանքի մեքենան հնարողին,- ասաց նա,- և եղ-

բորս դուրս հանեք այդտեղից: Հասկացա՞ք:

- Դա տանջանքի մեքենա չէ,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- վաճառքում եղած լավագույն բակարդն է: Այն ողջ է պահում գազանին՝ առանց վնասելու նրա մորթը և մարմինը: Ո՛չ ճգնում է, ո՛չ էլ քերծվածք, կտրվածք պատճառում: Այս գործիքը գազանին տեղից հանում է և օդում պահելով՝ անվնաս դարձնում: Բացի դրանից, միստր Սաֆրոթին գուցեև տանը չէ:

- Ի՞նչ,- ասաց Հոմերը,- այդ ինչե՞ր ես ասում:

Ոստիկանը որոշեց ուսումնասիրել բակարդը:

- Գուցե,- ասաց նա,- ավելի լավ է պողպատը սղոցել և այդ ձևով դուրս հանել տղային:

- Պողպատը սղոցե՞լ,- զարմացավ միստր Քովինգտոնը,- ինչպե՞ս:

- Յուլիսիս,- հարցրեց Հոմերը,- որևէ բան ուզո՞ւմ ես: Լա՞վ ես: Եթե ի՞նչ քերեմ:

Մեծ Քրիսը, բակարդի վրա աշխատելուց քրտնած, նախ մի եղբորը նայեց, ապա մյուս եղբորը՝ խորապես հուզվելով բակարդի մեջ եղողի հանգստությունից ու մեծ եղբոր նվիրվածությունից:

- Յուլիսիս,- հարցրեց Հոմերը,- որևէ բան ուզո՞ւմ ես:

- Հայրիկին,- ասաց Յուլիսիսը:

- Իսկ հայրիկից բացի ուրիշ բան չե՞ս ուզում,- հարցրեց Հոմերը:

- Մարկուսին,- ասաց տղան:

- Մարկուսը բանակում է,- ասաց Հոմերը: - Պաղպաղակ կամ դրա նման մի բան ուզո՞ւմ ես:

- Ո՛չ,- ասաց Յուլիսիսը,- միայն Մարկուսին:

- Մարկուսը բանակում է,- ասաց Հոմերը: Նա դարձավ Քովինգտոնին:

- Եղբորս դուրս հանեք բակարդից, շտապեք,- բղավեց նա:

- Մի ռուպե սպասիր,- ասաց Մեծ Քրիսը: - Հապա՛, տղա՛, եղբորդ պահիր, որ չընկնի:

Մեծ Քրիսը սկսեց տենդորեն զբաղվել բակարդով:

- Դուք կոտրում եք բակարդը,- բղավեց միստր Քովինգտոնը,- ոչնչացնում, իսկ դա իր տեսակի մեջ միակն է ամբողջ աշխարհում: Չհամարձակվեք կոտրել այն: Ես կգտնեմ միստր Սաֆրոթին: Դուք մի մեծ գյուտ եք ջարդում: Գուցե նա այլևս չկարողանա դրա նման մի ուրիշը սարքել: Երեխան իրեն շատ լավ է զգում: Նա անվնաս է: Ես կգնամ և միստր Սաֆրոթին կգտնեմ: Դա շատ-շատ մեկ կամ երկու ժամ կտևի:

- Մեկ կամ երկու ժամ,- բղավեց Հոմերը: Նա աշխարհի ամենասարսափե-

լի հայացքով նայեց միտքը Բովինգտոնին և ապա ամբողջ վաճառատանը:
- Ամբողջ այս խանութը ջարդուփշուր կանեն,- ասաց նա ու դարձավ Մեծ Բրի-
սին: - Ծարունակե՛ք, մի՛սար,- ասաց նա,- ջարդեցե՛ք թակարդը, ջարդեցե՛ք:

Մեծ Բրիսն իր մատների, թևերի, ուսերի և թիկունքի բոլոր մկաններով ըն-
կավ թակարդի վրա, և թակարդը կամաց-կամաց սկսեց տեղի տալ նրա ուժի
առաջ:

Յուլիսիսը շուտ եկած դիտում էր այդ մարդուն: Ի վերջո, Մեծ Բրիսը կտա-
րեց թակարդը:

Յուլիսիսը փրկվեց:

Բռնելով եղբորը, որպեսզի չընկնի դեմքի վրա, Հոմերը նրան ոտքի կանգ-
նեցրեց: Վաճառատան դիմացի ամբոխը «ուռա» գոռաց, բայց ոչ այնքան
միասնակա՛ն, որովհետև կազմակերպված չէր և առաջնորդ չուներ: Յուլիսիսը
փորձեց քայլել: Եվ քանի որ ամեն ինչ կարգին էր թվում, Հոմերը գրկեց եղբո-
րը: Յուլիսիսը նայեց Մեծ Բրիսին: Այդ հսկա մարդը գրեթե ուժասպառ էր ե-
ղել:

- Իսկ ո՞վ պետք է վճարի թակարդի համար,- ասաց միտքը Բովինգտոնը,-
գործիքը ջարդված է: Մեկնումեկը պետք է վճարի դրա համար:

Առանց որևէ խոսքի, Մեծ Բրիսը գրպանից փող հանեց, հաշվեց քսան դո-
լար և նետեց սեղանի վրա: Նա բռնեց Յուլիսիսի գլուխը և շոյեց նրա մազերը,
ինչպես հայրն էր երբեմն անում: Հետո խանութից դուրս եկավ:

Հոմերը հարցրեց եղբորը:

- Ինչպե՞ս ես,- ասաց նա,- ինչպե՞ս ընկար այդ սարսափելի բանի մեջ:

- Հոմերը նայեց ջարդոտված թակարդին և ուռքով խփեց դրան:

- Ձգո՛ւյ՛ջ,- ասաց ոտիկանը,- դա ինչ-որ նոր գյուտ է: Մեկ էլ տեսար մի բան
մոզոնեց:

Միտքը Բովինգտոնը փողոց դուրս եկավ և դիմեց ժողովրդին:

- Վաճառատունը նորից բաց է գնորդների առաջ,- հայտարարեց նա,- Բո-
վինգտոնի խանութը բացվում է ամեն առավոտ ժամը ութին և փակվում է ամեն
երեկո ժամը յոթին: Ծարաթ օրերը բաց է մինչև ժամը տասը, իսկ կիրակի օրե-
րը փակ է: Մայրուային ամեն ինչ ունենք: Չկնորակա՛ն ուղկաններ, վառող և
մարմնամարզակա՛ն գործիքներ: Տիկնա՛յք և պարոնա՛յք, խանութը բաց է:
Նե՛րս համեցե՛ք:

Ժողովուրդը դանդաղ հեռացավ:

Խանութից դուրս գալով, Հոմերը դարձավ ոտիկանին:

- Ո՞վ էր եղբորս թակարդի միջից հանող մարդը,- հարցրեց նա:

- Առաջին անգամ եմ տեսնում այդ մարդուն,- պատասխանեց ոտիկանը:

- Մեծ Բրիսն է,- ասաց Յուլիսիսը Հոմերին:

- Դա նրա անո՞ւնն է Մեծ Բրիս,- հարցրեց Հոմերը:

- Այո՛,- ասաց Յուլիսիսը,- նրա անունը Մեծ Բրիս է:

Այդ ժամանակ վազելով խանութ մտավ Օզին: Նա նայեց Յուլիսիսին:

- Դո՞ւրս եկար, Յուլիսիս,- ասաց նա զարմացած,- ինչպե՞ս դուրս եկար,
Յուլիսիս:

- Մեծ Բրիսն օգնեց,- ասաց Յուլիսիսը:

- Հոմեր, ինչպե՞ս դուրս եկավ,- հարցրեց Օզին,- ի՞նչ պատահեց: Ի՞նչ ե-
ղավ թակարդը: Որտե՞ղ է մորուքով մեծ մարդը: Ի՞նչ եղավ իմ բացակայու-
թյան ժամանակ:

- Ամեն ինչ կարգին է, Օզի՛,- ասաց Հոմերը,- դու իմ խնդիրը հայտնեցի՞ր
միտքը Սփանգլերին:

- Հա՛, ասացի,- ասաց Օզին,- իսկ ինչպե՞ս պատահեց, Հոմեր: Թակարդն
աշխատո՞ւմ է: Գազան կբռնի՞:

- Դատարկ բան է,- ասաց Հոմերը,- թակարդ չէ, բյուրիմացություն է: Ի՞նչ
օգուտ դրանից, երբ բռնված որսը չես կարող դուրս հանել: Մի՛ստք Բովինգ-
տոն,- դիմեց նա վաճառատան տիրոջը,- Դուք՝ շատ անխիղճ մարդ եք: Դուք
միտքը Բրիսից քսան դոլար վերցրիք այսպիսի անպետքությամբ համար:

- Քսան դոլար սակագինն է,- ասաց միտքը Բովինգտոնը:

- Մակագի՞նը,- ասաց Հոմերը, ինչե՞ր եք ասում: Արի, Օզի՛, արի այստեղից
դուրս գանք:

Երեք տղամները թողեցին վաճառատունը և գնացին հեռագրատուն: Միտքը
Սփանգլերը հենվել էր սեղանին և փողոցն էր դիտում: Միտքը Գրոզանը հեռա-
գիր էր ուղարկում: Երկու հարյուր քսան յարդ արգելավագքի ժամանակ ֆիզ-
կուլտուրայի դասատու միտքը Բայֆիլդի հետ ունեցած միջադեպի պատճա-
ռով Հոմերն այժմ ավելի շատ էր կադում: Նա կանգ առավ, որ խոսի հեռագր-
ատան վարիչի հետ:

- Միտքը Սփանգլեր, սա իմ Յուլիսիս եղբայրն է,- ասաց նա: - Մենք հենց
նոր նրան համեցինք մի ինչ-որ թակարդից՝ Բովինգտոնի խանութում: Մեծ
Բրիսը նրան հանեց: Նա ստիպված եղավ ջարդել թակարդը և վճարել քսան
դոլար... Ուղիղ քսան դոլար: Սա Օզին է: Նա հայտնե՞ց, թե ինչի ուշացա:

- Ամեն ինչ կարգին է,- ասաց Սփանգլերը: - Մի քանի հեռագիր է կուտակ-
վել, պետք է տեղ հասցնես, բայց ոչինչ: Ուրեմն սա քո եղբա՞յրն է, Յուլիսի՞սը:
Յուլիսիսը կանգնել էր հեռագրիչի ետևը ու դիտում էր նրա աշխատանքը:

Հեռագրիչի առջև, սեղանի մյուս կողմը կանգնել էր Օզին և լսում էր հեռագրա-
մեքենայի աղմուկը:

- Մի քանի զանգեր էլ եղան,- ասաց Սփանգլերը:- Մտոիկ տեղերը ես գնա-
ցի: Մյուս երկուսի հասցեները պահարանի դարակում են: Առաջ այդ կանչե-
րին գնա, հետո հեռագրերը բաժանիր:

- Լավ, սըր,- ասաց Հոմերը,- հենց հիմա: Դուք ինձ ներեցեք, միտար
Սփանգլեր: Կարո՞ղ եք նայել Յուլիսիսին մինչև իմ վերադառնալը: Քիչ հետո,
երբ աշխատանքը խաղաղի, ես նրան հեծանիվով տուն կտանեն:

- Ես կնայեմ եղբորդ,- ասաց Սփանգլերը:- Դու գնա:

- Շնորհակալ եմ, սըր,- ասաց Հոմերը,- Յուլիսիսը ձեզ նեղություն չի տա:
Նա պարզապես հետաքրքրությամբ կդիտի, ուրիշ ոչինչ:

Հոմերը կաղալով շտապ հեռացավ հեռագրատնից:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Պատմիր Մեծ Բրիտի մասին, բնութագրիր նրան:
3. Ըն իմացած հերոսներից ո՞ւմ հետ կարող էր բարեկամություն անել Մեծ Բրիտ:

ևրան:

4. Պատմիր միտար Սաֆրիի մասին: Փորձիր ըստ փաստերի բնութագրել

5. Ինչպե՞ս վերաբերվեցին Յուլիսիսի բակարդ ընկնելուն՝

ա) Մեծ Բրիտ,

բ) միտար Բովինգտոնը,

գ) Յուլիսիսը,

դ) Հոմերը,

ե) պարսիական մարդիկ:

6. Ինչպիսի՞ն էր միտար Բովինգտոնը՝ որպես վաճառատան տեր:

7. Միտար Բովինգտոնին

ա) մեղադրիր,

բ) արդարացրու,

գ) բնութագրիր:

8. Փորձիր ցույց տալ, որ այստեղ ներկայացվածը հայկական միջավայր

չէ:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԵՐԱՉ

ՎԵՐԵԼՔ

Ալքերիս մեջ՝ գարնան օրեր,
Ճամփես՝ քախտիս սարերն ի վեր՝
Ելնում եմ ես քարերն ի վեր,
Ելնում եմ ես սարերն ի վեր՝
Քարե՛ր, սարե՛ր, դարե՛րն ի վեր:

Բախտս աստղերն են վեր պահել,
Չափել եմ ես ու ձիս ջահել,
Չեմ նկատում քարեր ճամփիս,
Չեմ նկատում սարեր ճամփիս,
Քարե՛ր, սարե՛ր, դարե՛ր ճամփիս:

Շանթն է քեկվում ճակտիս վրա,
Մահ չգիտեմ՝ կա քե չկա,
Ելնում եմ ես ահերն ի վեր,
Ելնում եմ ես մահերն ի վեր,
Ահե՛ր, մահե՛ր, գահե՛րն ի վեր:

Ալքերիս մեջ գարնան օրեր,
Ճամփես դեպի աստղերն անմեռ,
Ինձ էլնելու քարեր կան դեռ,
Ինձ էլնելու սարեր կան դեռ,
Քարե՛ր, սարե՛ր, դարե՛ր կան դեռ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ո՞ր բառերն են իմաստով կապվում «Լերիք» վերնագրի հետ:
3. Որո՞նք են բանաստեղծության մեջ եղած կրկնությունները՝
ա) բառերի,
բ) բառակապակցությունների,
գ) նախադասությունների:
Բանաստեղծությանն ի՞նչ են փալիս կրկնությունները:
4. Ի՞նչ փրամադրություն է արտահայտված բանաստեղծության մեջ:
5. Փորձիր բացատրել այս փոխաբերությունները.
ա) Ճամփես՝ քախտիս սարերն ի վեր...
բ) Ճամփես դեպի աստղերն անմեռ...
6. Ո՞րն է բանաստեղծության արտահայտված փոխաբերական իմաստը:
7. Մեկ բառով բնութագրիր բանաստեղծության ընարական հերոսին:

ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

I

Առավոտ կանուխ դուրս ելա: Խոտերուն, ծառերուն փաթկած, կաղամբի գույնով, մատղաշ արև մը կար: Արևն հոտվտացի, ետ առաջ երկնցա, շուտի-շուտի ականջներս իրարու զարկի: Չգո՛ւյշ, աղմուկ մը: Իսկույն տունս մտա ու հսկեցի: Ոչինչ, թերևս տերև մըն էր վար ինկավ: Նորեն դուրս ելա, չորս դիս մայեցա ու, հո՛ւպ, ցատկեցի քանջարանցող:

Այս թռչունները ո՞րքան շաղակրատ են, Աստված իմ. հոս կթռչին, հոն կթռչին, կըտ-կըտ, կտուցնին հոս կգարնեն, հոն կգարնեն ու թև թևի, չգիտես, ո՞ր աշխարհներ կթռչին: Միրտս դող կելլե, երբ անոնց սովերները համկարծ քովես կանցնին, երբ ծառերեն պտուղներ՝ թըփի վար կծոգեն:

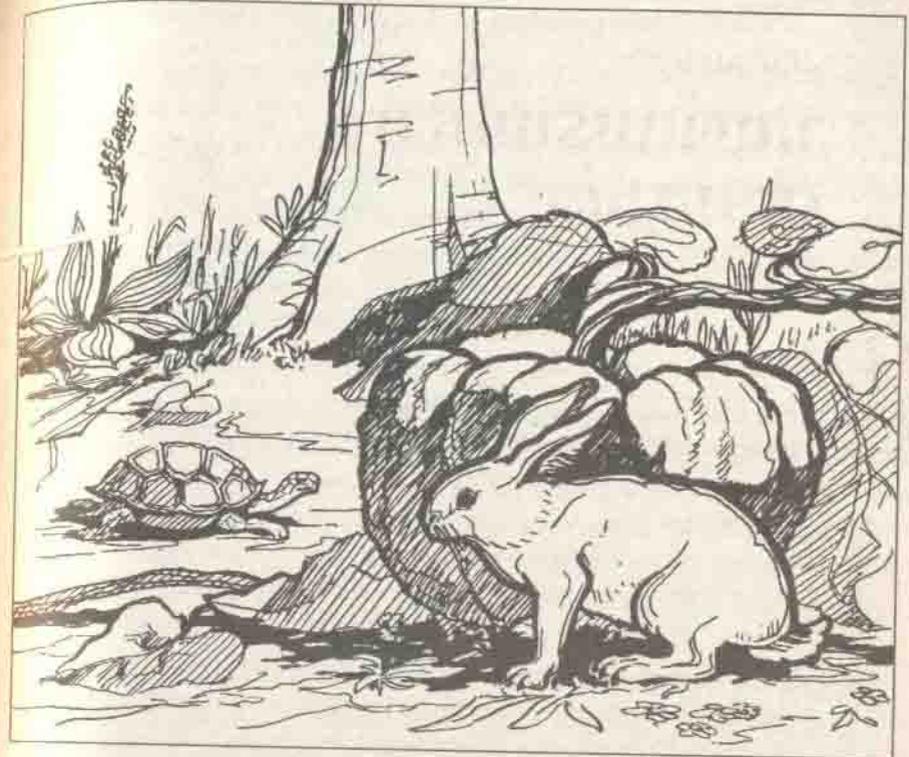
Որքա՞ն կսիրեի ես ալ ուրիշ աշխարհներ տեսնել: Է՛հ, եթե ես ալ թռչունի պես թևեր ունենայի, ունենայի նաև սա քանջարանցի արադաղին ձայնը... Ի՛նչ կըլլար՝ սա գեղեցիկ, արծաթյա մուշտակիս վրա երկու լայն թևեր ըլլային: Կտուց ունենալ չէի սիրեր. իմ պոչը ճերմակ ծաղիկներու փունջին չափ գեղեցիկ է: Կուգեի լոկ գույգ մը լայն թևեր՝ քարձրեն թռչելու ու արադաղի զիլ ձայնով երգելու համար...

Հի՛, հի՛. խնդրես չեմ կրնար զսպել ամեն անգամ, երբ սա անծուտ անծեղին ձայնը կլսեմ: Իր փոքրիկ քոտտ ձագուկները, բույնեն դուրս սա տանձենիին չորցած ճյուղերուն վրա կշարեն, ու ինք՝ մեջտեղը կեցած՝ կակսի երգել-խե՛, խե՛: Երգած պահուն մարմինը ետ առաջ կշարժի, վիզը այնքան կերկնցնե ու կպոռա, որ կարծես կոկորդիս մեջ խոշոր կեռաս մը կա:

Հի՛, հի՛ խնդրես կուգա ամեն անգամ, երբ սա անծեղը կտեսնեմ:

II

Այսօր թուփերուն տակեն ամհելով կամաց մը դրմանցը մտա: Թունքին վրա երկնցած՝ տեսա սատկած օձ մը՝ արագիլի մը կտուցեն ինկած. շուրջը

կարգային կանաչ ու փայլուն իշամեղուներ:

Սովորականին պես, խոշոր ու ոսկեգույն դդումի մը ետև պահվտեցա: Հը՛ 22, խշրտուք մը: Ոչինչ, միևնույն կրիան է, նախշուն խեցիով, որ ամեն օր, միևնույն ժամանակ, միևնույն ճամփով կանցնի, չգիտես ո՞ր կերթա: Չորս ճանկերը դուրս ձգած՝ վիզը այնքան դուրս ցցած է, որ կարծես խեցիեն դուրս պիտի ելլե: Ի՛նչ տգեղ է, Աստված իմ: Մակայն կըսեն, որ ան գիտե աշխարհի ստեղծագործությունը, կհիշե, թե երբ շինվեցավ խաբուն Մամայենց խոշոր տանձենին:

III

Չգիտեմ՝ ո՞րքան քնացա: Հանկարծ ականջներես կախվեցա օղին մեջ: Ա՛հ Աստված իմ, քանջարավաճառին փոքրիկ մանուկն էր: Յնցվեցա, ոտքերս իրար խառնեցի ու վերջապես ձեռքը խաճի ու փախա: Մամուկը սկսավ լալ. Ա՛հ, այդ փոքրիկ դևին ձեռքեն հազիվ ազատեցա:

IV

Այս առավոտ կանուխ, տունես քիչ հեռու, բանուկ ճամփուն վրա տեսա լեռներու պես իրարու ետև շարված ուղտերու կարավան մը: Ամեն անգամ, որ կանցնին անոնք, ինձի այնպես կթվի, թե հսկա ամպերն են, որ վար կիջնեն, ոտքի կեղենն ու ետևե-ետև կարավան կկազմեն: Մակայն ի՞նչպես և ո՞րտեղեն, նորեն վիզերնին տնկած և առջևի երկու ոտքերնին ծալլած, ետևի ոտքերու քափով դեպի երկինք կցատկեն: Այդ հսկաները առանց բևի ի՞նչպես պիտի թռչին, Աստված իմ:

V

Այսօր առվի մը եզերքը փոքրիկ լեռան մը ձևով մարդ մը, քահր գլխուն տակ, երկու ծունկները ցցած՝ քնացեր էր: Առաջին անգամ հսկա ապառաժ մը կարծեցի ու, հո՛ւպ, ցատկեցի ծունկերուն վրա: Հանկարծ զգացի՝ ժած ելավ, ծունկները շարժեցան: Յատկեցի իսկույն ու փախա: Այն ատեն միայն գիտցա, որ պատկողը ջրավոր մըն էր:

VI

Գիշեր: Լուսնկան ո՞րքան լայն ու կլոր է, այնքան նման բանջարանոցի խոշոր դդումին: (Արդյո՞ք դդում մը չէ): Մի քիչ անոթի էի: Ուզեցի Աղբար Թորիկենց բանջարանոցը մտնել: Կամաց մը պատեն վար նետովեցա՝ ինձի հետ վար ձգելով ականջները ցցած խխունջ մը: Ուտենիի մը տակ, կլոր ու լայն սունկի մը վրա պպզած՝ տեսա, որ կանաչ գորտ մը, աչքերը դուրս ձգած, լուսնկան կղիտեր: Ձիս որ տեսավ՝ սունկին տակ կորավեցավ հանկարծ: Ձգո՛ւյշ, հեռվեն շատ մութ բան մը անցավ արագ: Թերևս ոզնի մըն էր: Թուփերուն տակեն անցա կամաց: Հը՛շ, վտանգ կա: Բանջարավաճառին կինը ճրագը դեռ նոր կմարեր:

VII

Այսօր արևին տակ կքալեի, երբ տեսա, որ սև ու այլանդակ ոզնիի պես բան մը ինձ կհետևեր: Սկսա փախչիլ արագ: Ա՛հ, Աստված իմ, անտառին ծառերը հսկա բանակներու պես ոտքի ելան ու իմ հակառակ ուղղությամբ սկսան արշավ մը: Այդ մութ կենդանին որքա՛ն արագ կվազե, ճիշտ ոտքերու քովեն: Կանգնեցա հանկարծ, կենդանին ալ կանգնեցավ: Հոս ցատկեցի, հոն ցատկե-

ցի, մինչև վերջապես ստուգեցի, որ այդ այլանդակ կենդանին ուրիշ բան չէր, երե ոչ իմ սովերը:

VIII

Հոն տեսա, որ երկու մապատակներ իրարու հետ կխաղային: Առաջին անգամ, երբ զիրար նկատեցինք, սոսկացինք: Հետո իրարու մոտեցանք, իրարու պոչ հոտովտացինք: Այդ կերպով ծանոթացանք իրարու ու սկսանք խեղկտալ, իրարու վիզ փաթթվելով: Մեկը որքա՛ն գեղեցիկ էր... Մենք երկուքս ալ անոր հետն էր, որ կխեղկտայինք...

IX

Այս գիշեր երագիս մեջ տեսա, որ այն մեկին գլուխը խոշոր կաղամբ մըն էր եղեր:

X

Առավոտ կանուխ գացի, հանդիպեցա այն մեկին: Գլուխը միևնույնն էր: Միասին կաղամբ ուտելու գացինք:

Դիմանոցեն անցած ատեն, ավա՛ղ, տեսա, որ ան խոշոր դդումը չկար: Եիշտ մոտը ինկած էր բանջարավաճառին ծխամորճն ու ծխատուփը: Այդ օր երկուքս միասին խնդացինք այն քոստ անձեղին վրա: Է՛հ, որքա՛ն երջանիկ են:

Հոս կվերջանա մապատակին օրագրությունը, որովհետև նույն օրը երկու մապատակներ կաղամբներու լավ ճաշե մը հետո, երբ կսիրվտեին, իրարու վիզ փաթթվելով, նույն պահուն անցած էր որսորդ մը իր որսկան շուներով:

անձեղ - կաչաղակ

արիս - փոքր գիշակեր կենդանի

բանուկ - շար երթևեկություն, հաճախորդներ ունեցող

այն արեկն - այն ժամանակ

կունակ - քիկունք, մեջք

ճարակել - ուրիշ

շողինք - քերականից հոսող թուր, լորչունք

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու արտահայտությունները արևելահայերեն դարչրու հոսովորացի, երկնցա, իրարու զարկի, վար ինկավ, սիրոս դող կեյե, անոնց, քովես, զոյց մը լայն քեեր, մեջտեղը կեցած, կպոռա, արագիլի մը կրուցեն ինկած սարկած օջ մը, ամեն դի, նորեն:

2. Ի՞նչ իմաստով է գործածված սիրել բառը հետևյալ նախադասությունների մեջ:

ա) Որքա՞ն կսիրեի ես այ ուրիշ աշխարհներ տեսնել:

բ) Կտուց ունենալ չէի սիրեր:

3. Բացարձիկ րոված արտահայտությունները:

ա) Մծեղները պարս կուզան:

բ) Ականջներես կախվեցա օղին մեջ:

4. Դուրս գրիր հարվածներ, որոնք հաստատում են նապաստակի վախկոտ լինելը:

5. Դուրս գրիր րողեր, որոնցից երևում է, որ նապաստակի օրագիր ենք կարդում:

6. Ի՞նչ հարաբերությունների մեջ է նապաստակը մյուս կենդանիների հետ:

7. Պարմի՞ր նապաստակի մասին (ո՞րն է նրա աշխարհը, ինչպե՞ս է տեսնում աշխարհը, ինչո՞վ է հերարբրբում, ինչպե՞ս է ապրում, ինչպիսի՞ն է և այլն):

8. Ինչպե՞ս է նապաստակը նկարագրում

ա) կրիային,

բ) ուղղերին,

գ) եզանը,

դ) արևն ու լուսնյակը: Ինչի՞ց է երևում, որ նկարագրողը նապաստակ է:

9. Ինչո՞ւ ընդհարվեց օրագիրը: Ի՞նչ պարահեց նապաստակին: Կարդալ այն հարվածը, որտեղ ասվում է այդ մասին:

10. Ինչպե՞ս է ներկայացված մարդը պարմվածքի վերջին մասերում: Նա ինչո՞վ է տարբերվում անծեղից, կրիայից և մյուսներից:

11. Փորձի՞ր ներկայացնել մեկ այլ կենդանու աշխարհ:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԹՄԿԱԲԵՐԴԻ ԱՌՈՒՄԸ

ՆԱՍԵՐԳԱՆՔ

Հէ՛յ, պարոններ, ականջ արեք
Թափառական աշուղին,
Սիրուն տիկնայք, ջահել տղերք,
Լա՛վ ուշ դրեք իմ խաղին:

Մենք ամենքս հյուր ենք կյանքում
Մեր ծննդյան փուշ օրից,
Հերթով գալիս, անց ենք կենում
Էս անցավոր աշխարհից:

Անց են կենում սեր ու խնդում,
Գեղեցկություն, գանձ ու գահ,
Մահը մերն է, մենք՝ մահինը,
Մարդու գործն է միշտ անմահ:

Գործն է անմահ, լա՛վ իմացեք,
Որ խոսվում է դարեդար,
Երանե՛կ նրան, որ իր գործով
Կապրի անվերջ, անդադար:

Չարն էլ է միշտ ապրում անմեռ,
Անե՛ծք նրա չար գործին,
Որդիդ լինի, թե հերն ու մեր,
Թե մորազով սիրած կին:

Ես լավության խոսքն եմ ասում,
Որ ծպտում է մեր սրտին,
Ո՞վ չի սիրում, թեկուզ դուշման,
Լավ արարքը, լավ մարդին:

Սիրո հնոց,
Կրակ ու բոց՝
Էնպես աչքեր քե ժպտան,
Մարդու համար
Օրվա պես վառ
Գիշերները լույս կտան:

Վարդի քերթեր՝
Էնպես շուրթեր
Թե հաղթություն քեզ մաղթեն,
Էլ քեզ ո՛չ Շահ,
Ո՛չ ահ ու մահ,
Ո՛չ զենք ու գորք կհաղթեն:

III

Ու կովի դաշտում Շահի առաջին
Արին մի անգամ գովքը սիրունի.
Նրան՝ իր տեսքով, հասակով, ասին.
Չի հասնի քննադ հուրին Իրանի:
Ծով են աչքերը Ջավախքի դառեր,
Ու կորչում է մարդ նրա հայացքում,
Ճակատը ճերմակ են ձյունից էլ դեռ,
Որ բարձր Արուլի գագաթն է ծածկում:
Նա է շունչ, հոգին իշխան Թաթարլի,
Նրա սիրովն է հարբած էն հսկան,
Նրա ժայտոն է քաջին ուժ տալի,
Որ դաշտն է իջնում առյուծի նման:
Թե տիրես, մե՛ծ Շահ, դու նրա սրտին,
Թաթարլն էլ անգոր կրնկնի ոտիդ տակ,
Հանգիստ կտիրես և Թմուկ քերդին,
Որ չես կարենում էսքան ժամանակ:

IV

Էսպես է ասել հնուց էդ մասին
Ֆարսի բյուրեյուր, անմահ Ֆիրդուսին.
Ի՛նչը կհաղթի կյանքում հերոսին,
Թե չլինին
Կինն ու զինին:

Արևի նման ճակատը պայծառ,
Նայում է խրոխտ, կանգնած ինչպես սար,
Ո՛վ կանի նրան գետնին հավասար,
Թե չլինին
Կինն ու զինին:

Պարում է ասես կոիվ գնալիս,
Գետնքից վերև բոշում ման գալիս.
Ո՛վ ցած կբերի նրան բոշելիս,
Թե չլինին
Կինն ու զինին:

Թեկուզ և արար աշխարհ գա վրան,
Կերթա դեմ ու դեմ, տուր չի տալ իրան,
Ռուստեն Չալն էլ չի հաղթիլ նրան,
Թե չլինին
Կինն ու զինին:

V

Ու դրկեց Շահը իր թովիչ երգչին.
- Գնա տե՛ս, - ասավ, - Թմկա տիրուհուն,
Երգի՛ իմ սերը նրա առաջին,
Պատմի՛ իմ փառքը ու գանձը անհուն:
Խոստացի նրան իմ ոսկի գահը,
Խոստացի նրան ամե՛ն, ամեն բան,
Ինչ որ կարող է խոստանալ Շահը,
Երկրակալ Շահը իր սիրած կնկան:

Ուր ահեղ կովով շի մտնիլ արքան,
Դոնադ է աշուղն իրեն սագի հետ.
Եվ ահա մի օր ծեր, քափառական
Մի աղքատ աշուղ մտավ Թմկաբերդ:

VI

Գոռում են, դողում Թմկա ձորերը,
Կանգնած է Թաթուլ Շահի հանդիման.
Չարկում են, զարկվում դուշման գորքերը,
Արյունը հոսում էն Բոհի նման:

Չարկում են, զարկվում դուշման գորքերը,
Արյունը հոսում էն Բոհի նման.
Երգում է աշուղն իր Շահի սերը,
Անհուն զանձերը ու փառքն անսահման...

Լումս է մատաղ Թմկա տիրուհին,
Եվ վրդովում են իր միտքը թաքում
Դավաճան գործի անոթը խորին
Եվ արքայական փառքն ու մեծություն...

Լսո՞ւմ ես դու, սիրուն տիկին,
Ա՛յ նազանի աննման.
Նայի Շահի՛ն, իրեն գորքի՛ն,
Աշխարհքի տերն անսահման...

Մեզ պես տկար մարդ է նա էլ՝
Միրուններին միշտ գերի.
Քու ճակատին թագ է վայել,
Լինիս շքե՛ղ թագուհի...

Լումս է չքնաղ Թմկա տիրուհին
Գիշեր ու ցերեկ, նորից ու նորից...

Ու դարձավ նա լո՛ւտ, դալո՛ւկ, մտախո՛հ,
Ու քունը փախավ սիրուն աչքերից...

VII

Դարձավ իր կովից իշխան Թաթուլը,
Դարձավ հաղթական իրեն գորքի հետ,
Սրբեց, պատյանը դրավ կեո թուրը,
Ցնծության ձայնից դողաց Թմկաբերդ:

Խնջույք է սարքել Թմկա տիրուհին,
Ցերեկ է արել խավար գիշերը.
Հեղեղի նման հոսում է գինին,
Ու քեֆ է անում Չավախքի տերը:

Պատյա է գալի չքնաղ տիրուհին,
Անցնում է, հսկում սեղաններն ամեն,
Հորդորում, խնդրում, որ ուրախ լինին,
Որ լիքն ու առատ բաժակներ քամեն:

- Հապա 19րե՛ք, իմ քաջ հյուրեր,
Բաժակների լիուլի,
Խմենք՝ Աստված կտրուկ անի
Թուրը իմ քաջ Թաթուլի:

- Է՛յ, տեր Աստված կտրուկ անի
Թուրը մեր քաջ իշխանի,
Նրա շուքը միշտ հանապազ՝
Մեր գլխիցը անպակաս:

Ու բնդում է Թմուկ քերդը
Էն աղմուկից խնդության,
Որոտում են տաղն ու երգը
Գոռ ձայներով հաղթական:

- Էն մքին ամպից արծի՞վն է իջնում,
Սարի արծիվը շեշտակի թավով:
- Էն Թմկա բերդից Թաթուլն է իջնում,
Թշնամու հոգին լցնում սարսափով:

- Էն Թմկա ձորում սև ա՞մպն է գոռում,
Էն շա՞մքն է ճաքում էնպես տհարկու:
- Էն Թմկա ձորում Թաթուլն է կոխում,
Էն թուրն է շաչում էնպես տհարկու:

Ի՞նչ սարի արծիվ կհասնի քաջին,
Ի՞նչ Շահ կկանգնի նրա առաջին:

Ու չի դադարում երգի հետ վարար
Կախեթի գինին խելագար հոսել,
Խնում են տիկնոջ թանկ կյանքի համար,
Որ էն ժայռերին ծաղիկ է բուսել:

Խնում են կովող քաջերի փառքին,
Որ կովի դաշտում կյանք չեն խնայում,
Եվ ընկածների սուրբ հիշատակին,
Որ երկնքիցն են այժմ իրենց նայում...

Պոռույտ է գալի ծաղիկ տիրուհին,
Անցնում է, հսկում սեղաններն ամեն,
Հորդորում, խնդրում, որ ուրախ լինին,
Որ լիքն ու առատ բաժակներ քանեն:

- Օ՛ ք, տիրուհի, Աստված վկա,
Էլ չենք կարող մենք խմել
Էլ ուժ չկա, էլ տեղ չկա,
Շատ ենք խմել ու հոգնել...

Ու հանգչում է Թմուկ բերդը,
Պապանձում է ու մարում,

Հարքած, հոգնած տերն ու գորբը
Մրափում են խավարում:

VIII

Լուռ ու խավարչտին կամարների տա՛ց,
Հոգնած ու քնած բազմության վրով
Թռչում են, թռչո՛ւմ, սև, չարագուշակ
Երազներն ահեղ, անվերջ խմբերով:

Երազ է տեսնում Թաթուլ իշխանը,
Որ վիշապ օձը եկել է ահա,
Եկել փաթաթվել, իր բերդը պատել,
Գլուխը դրել ետ պոչի վրա:

Ու քարձրացնում է հրեշն ահռելի,
Իրեն գլուխը քարձրացնում է վեր,
Քարձրացնում մինչև քարձուկը բերդի,
Մինչև Թաթուլի պալատն ու տներ:

Պառկած է իբրև Թաթուլ իշխանը՝
Նազելի կնոջ գլուխն իր կրծքին,
Ու իբր ասում է՝ վե՛ր կաց, իմ հրեշտակ,
Թո՛ղ, որ սպանեն ես էլ հրեշին:

Էսպես է ասում Թաթուլ իշխանը,
Ու զարհուրանքով տեսնում է հանկարծ,
Իրեն սիրելի կնոջ գլխի տեղ
Օձի գլուխն է կրծքին ծանրացած...

IX

Է՛ յ, հսկեցե՛ք, ի՞նչ եք քնում,
Քա՛ջ գինվորներ Թաթուլի.
Ո՞վ է, տեսե՛ք, տանջվում մթնում,
Քուն չի աչքին մոտ գալի:

Չլինի՞ թե հաղթահարված,
ճարը հատած թշնամին
Դավ է դնում մութն ու մեռած
Կես գիշերվա էս ժամին:

Վե՛ր կացեք, վե՛ր, ամբողջ գիշեր
Մարդ է գնում ու գալի.
Հե՛յ, զարթնեցե՛ք, առյուծ քաջեր,
Պահապաններ Թաթուլի:

Վե՛ր կացեք, վե՛ր, հարբեցրել է
Իր հաղթական հյուրերին,
Բաց է անում դուռն ու դարպաս
Չեր դավաճան տիրուհին:

Դա՛վ... դա՛վ... ելե՛ք... կոչնա՛կ... պահնակ...
Չենք առեք շո՛ւտ... ձի հեծե՛ք, ձի՛...
Շունչում են, դողդում են
Դարպասները երկաթի...

X

Բաց արավ ցերեկն իր աչքը պայծառ
Աշխարհքի վրա, Չավախքի վրա,
Ավերակ քերդին, սև ամպի նման,
Ծուխն ու թշնամին չոքել են ահա:

Հաղթության փառքով ու գինով հարբած
Քնած են քերդի և՛ զորքերն, և՛ տե՛ր,
Ու հավիտյան էլ մնացին քնած՝
Դավին անտեղյակ, ցավին անտարբեր:

Նստած է Շահը. նրա առաջին
Ահա իրիկվան քեֆի սեղանը.

Նայում է Շահը անտեր գահույրին,
Մտքովն անցնում է աշխարհքի բանը:

Աշխարհքում հասաւտ չկա ոչ մի քան:
Ու մի՛ հավատալ երբեք ոչ մեկին.
Ո՛չ բախտի, փառքի, ո՛չ մեծ հաղթության,
Ո՛չ սիրած կնկա տված բաժակին...

Ու լի դառնությամբ հարցնո՞ւ է նա
Դալուկ, մարմարին թմկա տիրուհուն.
- Պատասխա՛ն տուր ինձ, մատնի՛չ սևաչյա,
Մի՞թե Թաթուլը քաջ չէր ու սիրուն...

- Քաջ էր ու սիրուն քեզնից առավել.
Մի քարձր ու ազնիվ տղամարդ էր նա.
Կնոջ մատնությամբ ամբողջ չէր առել,
Չէր եղել կյանքում երբեք խաբեբա...

Էսպես տիկինը տվավ պատասխան.
Անհուն ցասումից մոնչաց Շահը.
- Հե՛յ, դահի՛ճ,- գոռաց գազամի նման.
Դահիճը իսկույն մտավ սրահը:

XI

Դահիճն եկավ ոտից զուխ
Կարմիր հագած ու արյուն,
Ու դուրս տարան իր պալատից
Թմկա չքնաղ տիրուհուն:

Տարան անտակ էն ժեռ քարից,
Որ կանգնած է մինչ էսօր,
Էն ահավոր քարի ծերից
Գլորեցին դեպի ձոր:

Գել ու աղվես եկան հանդից,
Ագահ սիրտը լափեցին,
Ցին ու ագռավ իջան ամպից,
Սև աչքերը հանեցին:

Անցավ անտես ու անմահ
Էն սիրունը աշխարհից,
Ինչպես ծաղիկն անցած գարնան,
Որ չի ծաղկիլ էլ նորից:

Անցավ գալում էն մեծ արքան
Իրեն փառքով ու գորքով,
Անցավ Թաթուլն էն հաղթական
Ու իր քաջերն էն կարգով:

Ու նրանցից մենակ անմեռ
Էս գրույցը հասավ մեզ,
Որ մեզանից հետո էլ դեռ
Պետք է խոսվի միշտ էսպես:

XII

Հե՛յ, պարոններ, ականջ արեք
Թափառական աշուղին,
Սիրուն տիկնայք, ջահել տղերք,
Լավ ուշ դրեք իմ խաղին:

Ամենքս էսպես հյուր ենք կյանքում
Մեր ծննդյան փուշ օրից,
Հերթով գալիս անց ենք կենում
Էս անցավոր աշխարհից:

Անց ենք կենում... միայն անմահ
Գործն է խոսվում լավ ու վատ.
Ա՛խ, երանի՜ ո՛վ մարդ կգա
Ու մարդ կերթա անարատ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դիրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Համատուր պարմիր պոեմը:
3. Սրեղծագործության ո՞ր հերոսն է ավելի մանրամասն ներկայացված:
Ցույց տուր փաստերով:
4. Թմկա փիրուհուն նկարագրիր ըստ պոեմի:
5. Ինչերի՞ հենք է համեմարվում Թաթուլը. դիրս գրիր համեմարություն արտահայտող բոլոր հարվածները և բացատրիր, թե որ հարկանիշի հիման վրա է կատարվում ամեն մի համեմարությունը:
6. Բնութագրիր
ա) Նադիր Շահին,
բ) Թաթուլին,
գ) Թմկա փիրուհուն:
7. Համեմարիչ նախերգանքն ու փաստերկուերորդ գլուխը: Ո՞րն է դրանց դերը:
8. Ո՞րն էս համարում պոեմի շիկացած պահը: Ինչպե՞ս (ի՞նչ միջոցներով) է հեղինակը լարվածություն սրեղծել (ուշադրություն դարչրու ընդրածո հարվածի բառերին, կերպարությանը, նախադասությունների և փողերի շափին և այլն):
9. Թմկա ամրոցի երկու հակադիր նկարագրությունները գրիր: Ո՞ր միտքն է հասարարվում այդ հակադրության օգնությամբ:
10. Գրիր պարկեր (պարկերներ), որոնք հասարարում են, որ «Աշխարհում հասարար չկա ոչ մի բան»:
11. Ի՞նչ է ստուս այս սրեղծագործությունը՝
ա) կյանքի մասին,
բ) գործի մասին:
Ըն կարծիքով դրանցից ո՞րն է պոեմի հիմնական ստելիքը:
12. Բացատրիր պոեմի վերնագիրը և փողջիկը այլ կերպ վերնագրել:

ԸՄԲՈՍՏԻ ՄԱՀԸ

Անտառը հուզված էր, հուզված մեծապես: Խուլ, աճեցուն, գայրագին մի շշուկ էր գրավել նրան: Հսկա կաղնի-ները քոտն շարժումով կռահում էին դեպի հացիները, քեղին ու լո-րին վրոդված՝ շճջում էին: Թփերն անգամ, ամճոտնի բաղեղներով գալար-ված, ոտները ճահճի մեջ, գաղջ հողի վրա պառկած՝ անհանգիստ էին... Ան-տառն ամբողջ հուզված էր: Անսովոր մի դեպք էր տեղի ունենում այդ քաղնա-դարյան ճահճային աշխարհում, ուր ծառերը մինչև այդ՝ աճում էին, մեռնում, ուտում էին, ապրում, գիջության մեջ բորբոսնում, պարագիտներով լեցվում, բաղեղներով կաշկանդվում, և ուր բոլորը գոհ էին, ոչնչի չէին ձգտում:

Բայց ահա մի օր ծառերից մի քանիսը պատռել էին ամեն պատատուկ, անցել ամեն ճահիճ, և արմատները, փոխանակ ըստ վաղեմի ավանդության դեպի ձորն ի վար իջեցնելու, սկսել էին դեպի լեռն ի վեր պարզել: Այդ անսո-վոր էր, խիստ անբնական, և անտառն ամբողջ իզուր չէր հուզվել:

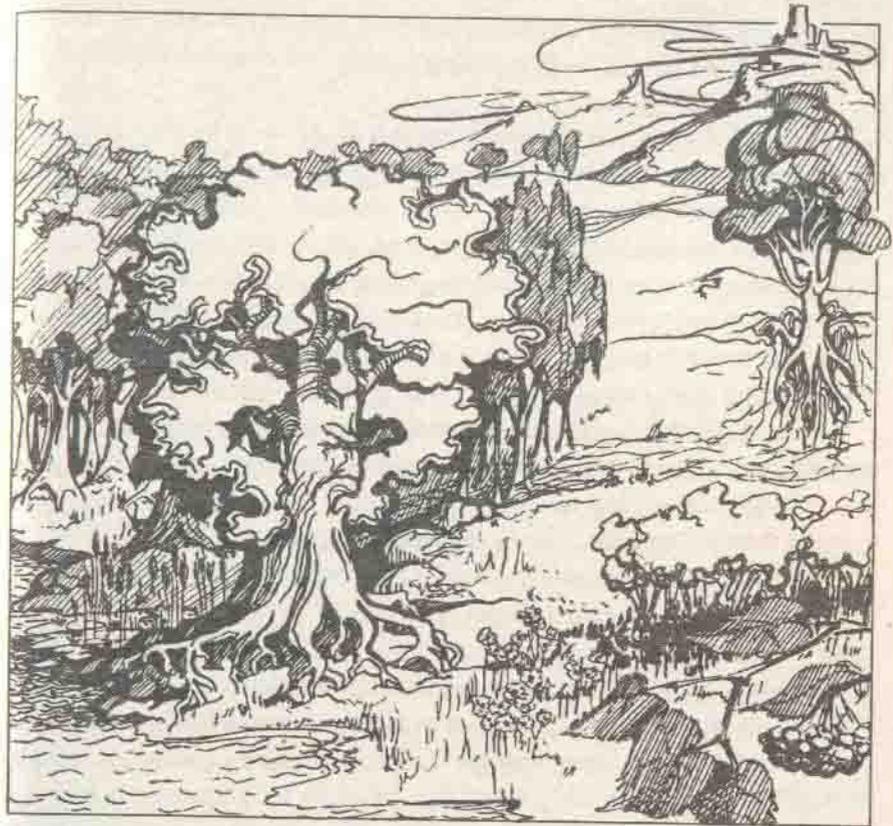
Ի՞նչ... արհամարհել պապենական սովորությունը, թողնել ճահիճն ու ձորե-րը, ճգնել ազատվելու պատատուկից և, որ գլխավորն է, դեպի լե՛ռը մազլցել: Ի՞նչի՛ սման էր այդ:

Նոր ծառերը սակայն, անվրդով, անզգա կարծես այդ բոլոր հուզման՝ ան-ցել էին գիջությունը, անցել զծված սահմանը, գնում էին դեպի վեր՝ ուտներով ժայռերի վրայից, արհամարհելով արգելքները, պատռելով հողի կուրծքը: Եվ որ առավելն է, այդ ամբողջ նոր ճյուղավորության ծայրում սկսել էր ծնվել մի առողջ, առույգ և հպարտ ուտերով ծառ, որ վեսությանը նայում էր արևին, իր ոտների մոտ փռված հին անտառին և իր հպարտ շարժումներով կարծես ծաղ-րում էր ճահճի մեջ ապրող հին ընկերներին:

- Գարձե՞ք, խելահեղմե՞ր,- գոչում էին հները:
- Խենթացել են,- գոռում էին կաղնիները:
- Կոչնչանան,- շճջում էին թփերը:

Իսկ նոր ծառը քարձրանում էր, անհազ քարձրանում և բոլոր այդ աղմուկի վրա ժպտում ու զվարճանում:

- Բայց այդ ո՞ր ես գնում, մոլորվա՞ծ,- կանչեց վերջապես մի հսկա կաղնի,-

ի՞նչ գործ ունիս այդ քարձրությունների վրա, ուր տիրում է սառնամանիքը, ուր քամին սուկալի է, ուր ջուր չկա, և ուր ժայռերը կոշտ են, ճանապարհը դժ-վար...

- Բարձրանում եմ,- ժպտաց նոր ծառը:
- Բարձրանո՞ւմ ես,- ապշեց մեծ կաղնին,- խե՛նթ, ի՞նչ կա քարձրանալու մեջ, եթե ոչ՝ միմիայն կորուստ: Ավելի լավ չէ՞, իջնես դեպի ձորը, գետակի ա-փին, ուր սովեր կա, առատ ջուր, սննդարար հող, և ուր քամին անգոր է, կայ-ծակն՝ անհասանելի...
- Բարձրանում եմ - համատեց ծառը և մի բույս իսկ կանգ չառավ:
- Դու կոչնչանա՞ս,- կանչեցին ծառերը:
- Բարձրության վրա...
- Կայծակին զո՞հ կլինես:

- Լեռների ծայրին...

- Դու անոթի կմնաս, ծարավ, պապակված:

- Բայց բարձր կլինեն...

Ու բարձրանում էր, անհագ բարձրանում:

Անտառն ամբողջ այժմ լուռ, դողողուն, դարձած դեպի բարձրացող ծառը, սրտատրուի դիտում էր նրա քայլերը, ուրախանում նրա հաճախ ապարդյուն ճիգերի վրա, չարամտորեն ժպտում, երբ նա մի խոշոր ժայռի դեմ էր առնում, և նենգամիտ, կծու խոսքեր նետում, երբ ծառը պապակված ու հոգնած, կանգնում էր շունչ առնելու, և կամ երբ քամին գորեղ տարուբերում էր նրան այս-այն կողմ, ծռում գետնին էր քսում, կամ տերևներն ու ճյուղերը միմյանց խառնելով, գլխին դիզացնում...

Փշում էր քամին, այրում էր արևը, անձրևն ու հեղեղները քրջում էին նրան, ամպերը գլխին որոտում, փոթորիկը նրան ժայռեժայռ էր խփում, կայծակը նրա շուրջը շանթիչ գծեր պարզում... եվ սակայն ծառը համառ, անդողվելի՛ ելնում էր, ելնում և մշուշոտ, բարձր կատարների ձգտում...

Եվ երկա՛ր, երկա՛ր տանջվելուց հետո, կես ճղակոտոր, տերևները կորցրած, հոգնած, ուժասպառ, խաղալիք քամիների, որոտումների տակ, կայծակի գծերի մեջ, անձրևներով քրջված՝ հասնում էր բարձր կատարին: Այժմ նա մշուշին ցած էր թողել ճահիճների մեջ մնացած իր ընկերների՛ն ծածկելու. այժմ նա արևին էր տարածում իր քևերը, բայց այժմ ավելի քան երբեք՝ նա մենակ էր, անընկեր, հեռու գետակից, հեռու ձորակից:

Եվ չէր ավստում: Այստեղ, բարձրության վրա հանգչած, զմայլում էր նա հեռավոր հորիզոնով, փայլուն արևի տակ ողողված լեռների կատարներով: Անձրևը նրան ջուր էր տալիս, լեռան հողը՝ սնունդ: Այնտեղ նա երազում էր իրենից մի նոր, բարձր կանգնած սերունդ ստեղծել, բռնել կատարը, արևի լույսի մոտ լինել, ամպերի խոնավությունից հեռու կենսալ և ճահճային պատվանդանից միշտ ազատ մնալ:

Իսկ ցածի անտառը նայում էր դեռ նրան ծիծաղելով, նայում էր մեծավորին, խենթուկին ու ասում.

- Կոչնչանա. կայծակը կփշրի նրան, քամիները կկործանեն հանդուգնին...

Գալիս էին քամիները, փշրում նրա ճյուղերը, ցրիվ տալիս տերևները. գալիս էր անձրևը, մերկացնում էր նրա ուսը, ճկուն արմատները հեղեղների տակ

ողողում. գալիս էր և կայծակը, աղմկում, վժժում, շրջակա ժայռերը ցնցում, այս-այն բփին այրում-սևացնում և գոչում ծառին.

- Հանդո՛ւզն, ո՞ր ես եկել ինձ մոտ, կայրե՛ն քեզ:

- Այրի՛ր,- ասում էր ծառը,- կայրվեն այստեղ, բայց կայրվեն բարձրության վրա...

Այդպես էլ եղավ:

Մի շարագուշակ փոթորկալից գիշեր քամիները ճղակոտոր արին ծառին, հեղեղը մերկացրեց արմատները, և այրող, նախանձոտ կայծակը եկավ վժժալով ու նրա կրծքին խփեց...

Ծառը բռնկվեց, սկսեց այրվել:

- Այրվում է...- քրքջաց ներքևից ճահճային անտառը:

- Նրա վերջն այդ էր,- ասում էին բփիկները:

- Տեսա՞ր, հանդո՛ւզն արարած,- կանչեց մեծ կաղնին,- մեռնում ես այժմ ահա...

- Բարձրության վրա...- մրմնջաց ծառը:

Եվ խոր ու խավար գիշերվա մեջ նրա բոցը փայլում էր հեռվից՝ մի կրակոտ աստղի նման: Ճարճատում էր նա, ծուխ-մուխ արձակում, իր մահը խնկում, մահ այդքան շքե՛ղ, այդքան քա՛րճր. և հողը նրա շուրջը կարծես տեղ էր բաց անում՝ ընդունելու իր ծոցի մեջ նրան, որ բարձրի՛ ձգտեց և բարձրության վրա էլ մեռավ...

ՀՄՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դիրս գրիր և բառարանի օգնությանը բացատրիր:
2. Բացատրիր ընդգծված բառերի գործածությունը (դրանց միջոցով ի՞նչ վերաբերմունք է փոխանցվում).
- Այրվում է,- քրքջաց ներքևից ճահճային անտառը:
3. Բնութագրիր ընթրսը ծառին՝ քո խոսքը հիմնավորելու համար օգտագործելով հատվածներ սրեղծագործությունից:
4. Բնութագրիր անբառի ծառերին:
5. Ո՞րն է սրեղծագործության հիմնական սակիքը: Ցույց տուր այն հատվածը, որտեղ խլիսնում է այդ գաղափարը:
6. Ուրիշ ի՞նչ գաղափարներ կան արտահայտված:

ՌԱՎԵՆՆԱՅՈՒՄ

Արարատի ծեր կատարին
Դար է եկել, վայրկյանի պես,
Ու անցել:

Մահախուճապ սերունդների
Աչքն է դիպել լույս գազաթին,
Ու անցել:

Անհուն թվով կայծակների
Սուրճ է բեկվել աղամանդին,
Ու անցել:

Հերթը հիմա քոնն է մի պահ,
Գու էլ նայիր սեզ ճակատին,
Ու անցիր:

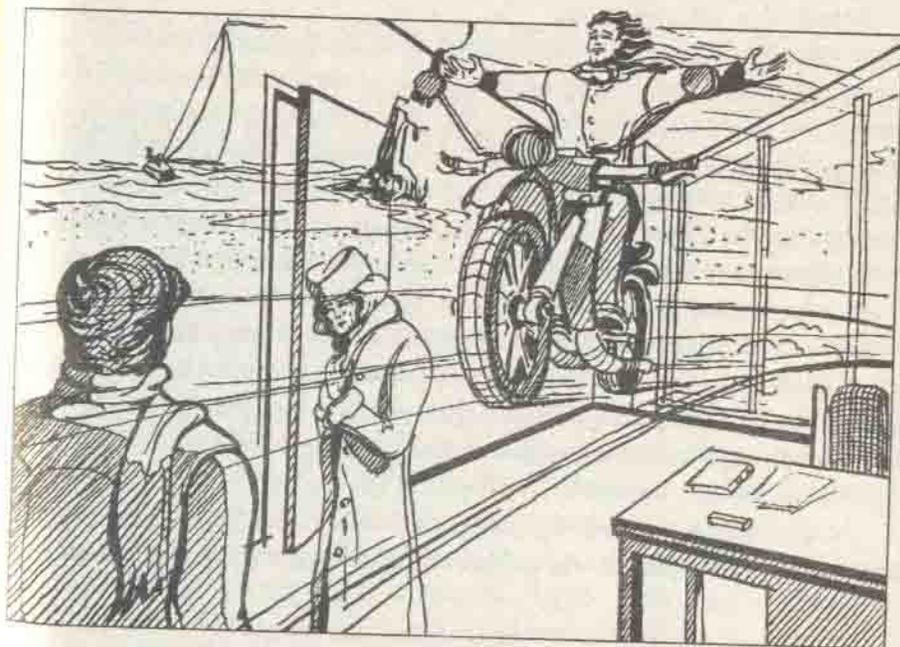
ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՐԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Արարատի կարարն ինչպե՞ս է բնորոշված. դուրս գրիր և բացատրիր բոլոր բնորոշումները:
3. Բացատրիր «մահախուճապ» մակդիրը:
4. Ինչպե՞ս է Արարատը հակադրվում դարերին, կայծակներին, սերունդներին ու յուրաքանչյուր մարդուն:

ՈՐՏԵՂ ԵՍ ԾՆՎԵԼ ԵՄ, ԱՅՆՏԵՂ ՄԱՐԴԻԿ ԲԱՐԵԿԻՐԹ ԵՆ

Մի առավոտ մտնում եմ գրասենյակ, տեսնեմ՝ մեր հաշվապահ միսիս Հիլային վերարկուն հագնում է, գլխարկը դնում, իսկ աչքերից արցունք է հոսում:

Ապրիլ ամիսն էր, և ի՞նչ անենք, որ ես եղած-չեղած՝ ինչ-որ գարշելի թաղման բյուրոյում չնչին գրասենյակային աշխատող էի: Մի՞թե ես չունեի նոր գլխարկ ու նոր կոշիկներ: Մի՞թե Հարավային խաղաղօվկիանոսյան ընկերությունը շարաք օրերը էժանացրած տարիֆով հատուկ գնացքներ չի ուղարկում

Մոնթերեյ: Եվ մի՞թե ես չեմ պատրաստվում վաղը գնալու Մոնթերեյ՝ ծովափ:

Եւրաք օրը կաշխատեմ մինչև կեսօր, մտածում էի ես, Զարիի սրճարանում մի հիանալի շնիցել կույ կտամ տասնհինգ սենթով, հետո շտապ կգնամ Հարավային խաղաղօվկիանոսյան կայարան, հատուկ շաքաթօրյա տոմս կգնեմ Մոնթերեյ գնալ-գալու համար, գնացք կնստեմ և շաքաթ օրվա կեսից մինչև երկուշաբթի առավոտը ազատ կլինեմ թոչունի պես: Մի նկարագարող ամսագիր կգնեմ և մինչև Մոնթերեյ ամբողջ ճանապարհին պատմվածքներ կկարդամ:

Բայց, ահա, մտնում եմ գրասենյակ ու տեսնում՝ մեր հաշվապահ միսիս Հիլպլին հագնում է իր վերարկուն, դնում է գլխարկը, իսկ աչքերից արցունք է հոսում:

Ես դադարեցի սույել և շուրջս նայեցի: Ամեն ինչ խաղաղ էր: Միսոր Ուայլիի առանձնասենյակի դուռը կիսաբաց էր. այնպես որ պետք էր կարծել, որ նա արդեն եկել է: Գրասենյակում ուրիշ ոչ ոք չկար: Ժամը ութն անց էր քսան ըոպե, և լավում էր, քե ինչպես բարձր քիկ-քակ է անում ժամացույցը, որի ձայնը սովորաբար մարդ չի նկատում:

- Բարի լույս, միսիս Հիլպլի,- ասացի ես:

- Բարի լույս, Ջո,- ասաց նա:

Ես չմտեցա իմ փոքրիկ պահարանին՝ գլխարկս կախելու և սեղանիս մոտ գնալու, որովհետև զգում էի, որ այստեղ մի ինչ-որ վատ բան է պատահել: Ինձ բվում էր, որ անբաղաբավարություն կլինի գլխարկս կախել ու նստել սեղանիս մոտ՝ առանց նախապես իմանալու, քե ինչ է պատահել և ինչու է միսիս Հիլպլին վերարկուն հագնում, գլխարկը դնում ու լաց լինում: Միսիս Հիլպլին պառավ կին էր, նա բեղեր ուներ, խիստ կուզիկացել էր, նրա ձեռքերը չոր էին, կնճռապատ, և ոչ ոքի նա դուր չէր գալիս, բայց չէ՞ որ ապրիլ ամիսն էր, ու ես էլ ունեի նոր գլխարկ և նոր կոշիկներ, և չէ՞ որ ես միսիս Հիլպլիի հետ միևնույն գրասենյակում աշխատել էի դեռ սեպտեմբեր ամսից, ամբողջ ծմեռը և չեմ ապի, քե նրան սիրում էի, ես նրա համար չէի խելագարվում, բայց նա բարեսիրտ պառավ էր, և ես չէի կարող այնպես հեշտությամբ գնալ գլխարկս կախել և իմ աշխատանքային օրն սկսել, որպես քե ոչինչ չի եղել:

- Միսիս Հիլպլի,- ասացի ես,- որևէ բա՞ն է պատահել:

Նա գլխով ցույց տվեց միսոր Ուայլի առանձնասենյակի կիսաբաց դուռը և նշան արեց, որ ես չխոսեմ, այլ պարզապես գնամ, գլխարկս կախեմ ու գործի անցնեմ:

«Պարզ է,- մտածեցի ես:- Միսիս Ուայլին նրան վռնդել է»:

Այսբա՞ն տարվա աշխատանքից հետո:

- Միսիս Հիլպլի,- ասացի ես,- գուցե դուք գրկվե՞լ եք ձեր տեղից, հա՞:

- Ես ինքս եմ հրաժարվել,- ասաց նա:

- Այդպես չէ,- ասացի ես:- Դուք չեք հրաժարվել: Ես երեխա չեմ: Ինձ չեք խաբի:

Միսիս Հիլպլիի ռոճիկը շաքաթական քսանյոթ դուլար և հիսուն սենթ էր: Առաջ, երբ նա նոր էր ծառայության մտել քաղման բյուրոյում, նրան վճարելիս են եղել ութ դուլար: Ինձ արդեն սովորեցրել էին նրա աշխատանքը կատարել, և իմ ռոճիկը շաքաթական տասնհինգ դուլար էր, դրա համար նրանք վռնդել էին պատավ լեղիին: Իհարկե, ես շատ գոհ էի, որ աշխատանք ունեմ. ես պատրաստվում էի գնալու Մոնթերեյ և երեք դուլարանոց նոր կոշիկներով ու նոր գլխարկով ինձ հիանալի էի զգում, բայց ամենևին սրտովս չէր, որ իմ պատճառով լաց լինի միսիս Հիլպլին, այն էլ այդ տարիքում:

- Միսիս Հիլպլի,- ասացի:- Ես որոշել եմ այսօրվանից թողնել իմ ծառայությունը և այդպես էլ կանեմ: Ես մի քեռի ունեմ Պորտլանդում, նա նպարեղենի խանութ է բաց անում, և ես գնալու եմ նրա մոտ՝ նրա հաշիվները պահելու: Ես մտադիր չեմ ամբողջ կյանքումս աշխատել մի ինչ-որ քաղման բյուրոյում: Գնում եմ:

- Ջո,- ասաց միսիս Հիլպլին, - դուք հիանալի գիտեք, որ Պորտլանդում ոչ մի քեռի էլ չունեք:

- Մի՞թե,- ասացի:- Դուք նույնիսկ չեք պատկերացնում, քե քանի տեղ ես քեռիներ ունեմ: Ո՛չ, այս ծառայությանը վերջ եմ տալիս: Հետևել հասցեներին, քե որտեղ է որևէ մեկը մեռել: Երիտասարդ մարդու համար համա՛ քե երևելի աշխատանք է:

- Ջո,- ասաց միսիս Հիլպլին:- Եթե դուք այս աշխատանքը թողնեք, ես այլևս երբեք չեմ խոսի ձեզ հետ:

- Ետտ պե՛տքս է աշխատել քաղման բյուրոյում,- ասացի ես:- Հանուն ինչի՞ ես պիտի հետևեմ ինչ-որ հանգուցյալների:

- Դուք բարեկամներ չունեք այս քաղաքում, Ջո,- ասաց միսիս Հիլպլին: - Ը՛հ՞ որ դուք ամեն ինչ պատմել եք ինձ, քե որտեղ եք ծնվել և ինչ եք անում այստեղ, Ֆրիսկոյում, և ես ամեն ինչ գիտեմ: Չեզ այս ծառայությունը հարկավոր է, և եթե հեռանաք, ինձ խիստ դառնացրած կլինեք:

- Միսիս Հիլպլի,- ասացի ես,- դուք ինձ ինչի՞ տեղ եք դնում: Գամ այստեղ և գրավեմ ձեր տե՞ղը: Դա անարդար բան կլինի: Դուք այստեղ ծառայում եք քսան տարի, եթե ոչ ավելի:

- Ջո՛,- ասաց միսիս Հիլպլին,- գնացեք կախեցեք ձեր գլխարկը և գործի ան-
ցեք:

- Ո՛չ,- ասացի:- Ես հենց հիմա թողնում եմ ծառայությունը:

Ես գնացի ուղիղ միստր Ուայլի առանձնասենյակը: Միստր Ուայլին բաղ-
ման ընկերության փոխնախագահն էր: Տարիքն առած մարդ էր, երկարահա-
սակ, մտացրիվ, քթի ծայրը տափակ, գլխին էլ լայնեզր գլխարկ էր դնում: Ժլա-
տի մեկն էր:

- Ի՞նչ կա,- ասաց նա:

- Հեռանում եմ ձեզանից,- ասացի:

- Այդ ինչո՞ւ հանկարծ,- ասաց:

- Քիչ եք վճարում,- ասացի:

- Որքա՞ն եք ուզում,- ասաց նա:

Ա՛յ թե զարմացա: Ախր ես կարծում էի, թե նա իսկույն կվոճեի ինձ: Եվ ա-
հա որոշեցի մի մեծ գումար պահանջել, որպեսզի նա անպայման դուրս անի
ինձ:

- Ծաբաթական երեսուն դոլար,- ասացի ես:

- Բայց չե՞ որ դուք դեռ ընդամենը տասներեք տարեկան եք,- ասաց նա:- Այդ-
քան բարձր ռոճիկը մի քիչ վաղաժամ է: Ի դեպ, մենք կփորձենք կարգավորել
այդ գործը:

Գրողը տանի: Եթե փորձեի նման մի բանի հասնել, հավանորեն դրանից ո-
չինչ չէր ստացվի: Իսկ հիմա հանկարծ՝ խնդրեմ: Ծաբաթական երեսուն դոլա-
րը ինձ կբավականացներ, որ ընդամենը մի կես տարվա ընթացքում գնեմ այն
ամենը, ինչ երազել էի իմ ամբողջ կյանքում: Տե՛ր իմ Աստվա՛ծ, այդքան փո-
ղով ես եռ շատ շուտով կկարողանայի «Հարլեյ-Գևիդսոն» մտոցիկլետ գնել:

- Ո՛չ,- ասացի:- Ես հեռանում եմ:

- Ինչո՞ւ եք հեռանում,- ասաց նա:- Ես կարծում էի ձեզ դուր է գալիս ձեր
աշխատանքը:

- Կար ժամանակ,- ասացի,- երբ դուր էր գալիս, իսկ հիմա՝ ոչ: Միստր Ուայ-
լի,- ասացի,- մի՞թե դուք դուրս եք արել միսիս Հիլպլինի:

Միստր Ուայլին ետ ընկավ բազկաթոռում և ինձ նայեց: Նա դժգոհ էր ու
բարկացած: Ո՞վ եմ ես, որ այդպիսի հարցեր տամ նրան:

- Երիտասարդ,- ասաց նա,- ձեր վերջնահաշվի չեկը պատրաստ կլինի
հենց այս առավոտ: Կարող եք մի ժամից հետո գալ ստանալ:

Այստեղ ես էլ նեղացա:

- Ես ուզում եմ անհասպաղ ստանալ իմ վերջնահաշիվը,- ասացի:

- Այդ դեպքում սպասեցեք միջանցքում: Միջնորմի մյուս կողմում:
Ես դուրս եկա և անցա միջնորմի հետևը: Միսիս Հիլպլին խիստ հուզված
էր:

- Ես հեռանում եմ,- ասացի:

Նա ոչ մի խոսք չկարողացավ արտասանել:

- Նա ուզում էր ինձ շաբաթական երեսուն դոլար տալ,- ասացի,- բայց ես
հեռանում եմ:

Նա լուռ կանգնած՝ միայն օդ էր կուլ տալիս:

- Միսիս Հիլպլի,- ասացի ես,- նրանք ստիպված կլինեն նորից ձեզ ծառա-
յության ընդունել, որովհետև այժմ չկա մեկը, որ ձեր գործն անի:

- Ջո՛,- ասաց նա,- դուք ինձ խիստ վշտացնում եք:

- Ոչինչ, ամեն ինչ կանցնի,- ասացի:- Որտեղ ես ծնվել եմ, այնտեղ ընդուն-
ված չե՛ աշխատանք խլել կնոջից: Չե՞ որ ես Չիկագոյից եմ և միշտ էլ կարող
եմ վերադառնալ այնտեղ:

(Գնամ Չիկագո՞: Ա՛յդ էր պակաս: Ես սիրում եմ Կալիֆոռնիան: Ես միշտ
սիրել եմ Կալիֆոռնիան: Բայց հենց այնպես ասացի):

- Ջո՛,- ասաց միսիս Հիլպլին,- իսկ ի՞նչ կլինի, եթե դուք ուրիշ աշխատանք
չճարեք:

Ես մատներս շխկացրի.

- Է՛, աշխատանք միշտ կգտնվի:

Այդ ժամանակ առանձնասենյակի դռան մեջ երևաց միստր Ուայլին և զու-
խով արեց միսիս Հիլպլինին: Վերջինս մտավ առանձնասենյակ, և միստր Ուայ-
լին դուռը ծածկեց: Միսիս Հիլպլին այնտեղից դուրս եկավ միայն ժամը իննին
տասնհինգ պակաս: Նա գլխարկն ու վերարկուն հանեց, չեկի գրքույկը վերց-
րեց, մեկ չեկ գրեց և տարավ, որ միստր Ուայլին ստորագրի:

Չեկն ինձ համար էր: Դա տասներեք դոլարի չեկ էր:

- Ահա ձեր չեկը, Ջո՛,- ասաց միսիս Հիլպլին:- Ես փորձեցի նրան համոզել,
որ տասնհինգ տա ձեզ, բայց նա ասաց, որ դուք ձեզ ամբարտապան եք պա-
հել:

- Դուք նորից ծառայությամբ եք ընդունված,- ասացի ես:

- Այո՛:

- Միսիս Հիլպլի,- ասացի,- ես շատ ուրախ եմ, որ դուք նորից ստացաք ձեր
տեղը: Ուրեմն նրա անելով ես ինձ ինչպես ե՞մ պահել:

- Ամբարտապան,- ասաց միսիս Հիլպլին:

- Դա ի՞նչ է նշանակում:

- Անբարեկիրք:
 - Ճիշտ չէ,- ասացի:- Որտեղ ես ծնվել եմ, այնտեղ մարդիկ պարկեշտ են:
 Ինչպե՞ս է նա համարձակվում ինձ անբարեկիրք կոչել:
 Ես մտա միտք Ռայլի առանձնասենյակը և ասացի.
 - Մի՛ստք Ռայլի, ինչպե՞ս եք համարձակվում ինձ կոչել անբարեկիրք:
 - Այդ ի՞նչ եք դուրս տալիս,- ասաց նա:
 - Դուք իրավունք չունեք ինձ անբարեկիրք կոչելու,- ասացի ես:- Որտեղ ես
 ծնվել եմ, այնտեղ մարդիկ պարկեշտ են:

Չիկագոյում, իհարկե, բոլորը չեն պարկեշտ: Նայած ո՞ր շրջանում. այն-
 տեղ, որտեղ ես էի ապրում, մարդիկ իրենց քաղաքավարի էին պահում: Այ
 միշտ, իհարկե, բայց և այնպես: Եվ ես բարկացա:

- Իրավունք չունեք ասելու, թե ես ինձ անքաղաքավարի եմ պահում,- ասա-
 ցի ես:

- Իսկ որտե՞ղ եք ծնվել դուք,- ասաց միտք Ռայլին:
 - Չիկագոյում,- ասացի:- Իբր թե չգիտե՞ք:
 - Ո՛չ,- ասաց նա:- Ինչ որ է: Դուք դեռ շատ բան ունեք սովորելու: Եվ ահա
 իմ խորհուրդը՝ չարժե կծել այն ձեռքը, որ կերակրում է ձեզ:

- Ես ոչ մի ձեռք չեմ կծել,- ասացի:
 - Դուք հեռանում եք մեզանից, չէ՞,- ասաց նա:
 - Այո՛, սը՛ր,- ասացի,- ճշմարիտ է, հեռանում եմ: Բայց ես ոչ ոքի չեմ կծել:
 - Լավ, էլ ի՞նչ եք ուզում:
 - Ես պարզապես ներս մտա իրաժեշտ տալու,- ասացի:- Ես պարզապես ու-
 զում էի, որ դուք իմանաք. ես միանգամայն քաղաքավարի եմ:

- Լավ,- ասաց միտք Ռայլին:- Բարի ճանապարհ:
 - Մնաք բարով,- ասացի ես:

Ապա դուրս եկա առանձնասենյակից և սկսեցի հրաժեշտ տալ միսիս Հիլպ-
 լին: Մինչ ես խոսում էի նրա հետ, առանձնասենյակից դուրս եկավ միտք
 Ռայլին: Միսիս Հիլպլին խիստ հուզվեց, երբ միտք Ռայլին երևաց գրասե-
 նյակում, բայց ես չդադարեցի խոսել:

- Միսիս Հիլպլի,- ասացի,- ես իմ ամբողջ կյանքում երազել եմ գնել մի
 «Հարլեյ-Դեկոտն» ու ման գալ զանազան տեղեր և երևի այդպես էլ կանեի, ե-
 թե ուզեմայի ծառայության մեջ մնալ: Բայց այնտեղ, որտեղ ես ծնվել եմ, ոչ մի
 տղամարդ իրեն թույլ չի տա ծառայության մեջ մնալ, իր համար «Հարլեյ-Դե-
 վիդոտն» գնել, եթե նրա պատճառով հեռացնում են մի ուրիշին, որն աշխա-
 տանքի ավելի մեծ կարիք ունի:

- Այդ ի՞նչ բան է «Հարլեյ-Դեկոտն»-ը,- հարցրեց միտք Ռայլին:
 - Մոտոցիկլետ,- ասացի:
 - Այ թե ինչ,- ասաց նա:
 - Եվ խնդրում եմ, միսիս Հիլպլի, չկարծեք, թե ես չեմ կարող տեղավորվել
 ինչպես հարկն է,- ասացի ես:- Կտեղավորվեմ, մի անհանգստացեք:
 - Մոտոցիկլետն ի՞նչ եք անելու,- ասաց միտք Ռայլին:
 - Բշեյու եմ,- ասացի:
 - Իսկ ի՞նչ նպատակով:
 - Ման գալու, ճամփորդելու նպատակով:
 - Դա ճամփորդելու ձև չէ,- ասաց միտք Ռայլին:
 - Ամենալավ ձևերից մեկն է,- ասացի:- Դուք երևի երբեք չեք փորձել ճամ-
 փորդել մոտոցիկլետով:

- Ո՛չ, չեմ փորձել,- ասաց նա:
 - Դա անհնաման բան է,- ասացի.- Լավ մոտոցիկլետը ժամում ութսուն մղոն է
 կտրում, էլ ի՞նչ է հարկավոր: Միսիս Հիլպլի,- ասացի,- եթե ես երբևիցե մոտո-
 ցիկլետ ձեռք բերեմ իր օտարակով, երջանիկ կլինեմ հրավիրելու ձեզ գրասենյու
 Գոյըն Գեյթ պուրակում, հենց միայն նրա համար, որ դուք պատկերացում ու-
 նենաք, թե ի՞նչ հիանալի բան է մոտոցիկլետը քշելը:
 - Շատ շնորհակալ եմ, Ջո,- ասաց միսիս Հիլպլին:
 - Տոնտոբյուն,- ասացի ես:
 - Տոնտոբյուն,- ասաց միսիս Հիլպլին:
 - Տոնտոբյուն,- ասաց միտք Ռայլին:
 Ես գրասենյակից դուրս եկա և սեղմեցի վերելակի կոճակը: Վերելակը վա-
 րում էր հույն Ջորջը:

- Այդ ո՞ր,- ասաց նա:
 - Պորտլանդ,- ասացի:
 - Պորտլա՞նդ: Այդ ի՞նչ գործով, գրողը տամի:
 - Չգիտեմ, հենց այնպես:
 - Ի՞նչ է պատահել,- ասաց նա:
 - Որոշեցի ծառայությունս քողմեն:
 - Այդպես հանկե՞րձ, ինչո՞ւ, գրողը տամի:
 - Դուրս չի գալիս,- ասացի:- Էլ չեմ ուզում նմեցյալներ որսալ:
 - Ի՞նչքո թոցրե՞լ ես,- ասաց նա:
 - Ամենևին:
 Վերելակից դուրս եկա, իջա փողոց ու քայլեցի Մարկեր սրբիթով:

Ինքս էլ չգիտեմ՝ ինչպես պատահեց, հանկարծ ընկա «Հարլեյ-Գեփոստնի» խանութը, և ինձ ցույց տվին մի նոր նմուշ: Վաճառողին հարցրի, քե չի՞ կարելի մի կես ժամով մեքենան վերցնել փորձելու: Նա խոսեց գրասենյակում ինչ-որ մեկի հետ և ասաց, որ կարելի է, եթե ես մի քիչ փող թողնեմ: Համենայն դեպս՝ ասաց նա:

Գե՛, իմ ձեռքին էլ չեկ կար՝ այնպես որ այդ չեկը տվի նրան:

Հիանալի մեքենա էր: Ես ետ պացա Մարկեր սրբիթով և կանգ առա հենց այն շենքի առաջ, որտեղ դեռ երեկ աշխատում էի: Բարձրացա վերև և մտա միստր Ուայլի առանձնասենյակը:

Նա զարմացավ:

- Միստր Ուայլի,- ասացի,- այնտեղ, ներքևում ես մի սքանչելի «Հարլեյ-Գեփոստնի» ունեմ: Եթե ցանկանաք ինձ հետ գրասենյ, ես երջանիկ կլինեմ, ձեզ նստեցնելու իմ հետևը: Թամբը շատ մեծ է, և ես էլ մի քիչ առաջ կբաշվեմ ու միանգամայն հարձար տեղ կբացվի:

- Ոչ մի մտոցիկլետով գրասենյու ցանկություն չունեմ,- ասաց միստր Ուայլին:

- Իսկ ես կարծում էի գուցե հանկարծ կուզենաք,- ասացի:

Ես դուրս եկա առանձնասենյակից, բայց և իսկույն ետ դարձա:

- Բայց գուցե ձեզ համար հետաքրքիր կլինի գոնե տեսնե՞լ մեքենան:

- Ոչ:

- Գե, ինչպես կուզեք:

Ես ցած իջա, նստեցի մոտոցիկլետը և քշեցի: Ա՛յ քե մեքենա էր: Ծարժիչը հիանալի էր աշխատում: Ես դուրս եկա ծովեզրի խճուղին, հիշեցի Մոնթերեյը ու մտքովս անցավ. միգուցե բախով քշեմ Մոնթերեյ, հասնեմ ու վերադառնամ, ու հետո միայն մոտոցիկլետը հանձնեմ խանութ և սկսեմ մի ուրիշ աշխատանք որոնել: Հնարավոր է՞ փողի մի մալը նրանք ինձ ետ կտան, մտածեցի և բաց բողի ամբողջ բախով: Ա՛յ քե գրոսանք էր ես: Ապրիլ ամիս: «Հարլեյ-Գեփոստնի»-ը իմ տակը, հրադաղ օվկիանոսը՝ կողքիդ: Աշխարհ, քաղաքներ, մարդիկ, ծառեր: Եվ ես մի ակնբարբում դրողոցով հասա Մոնթերեյ:

Գա մի հրաշալի քաղաք էր: Մի քանի հին շենք, նավեր: Չկնորսական նավեր: Չկան հրաշալի բուրձուկներ, առատ արև: Չկնորսներն իրար ձայն էին տալիս խոսվերեն: Ես «Հարլեյ-Գեփոստնի» սլացա ամբողջ քաղաքի միջով, դուրս եկա ուղիղ ծովափի խոնավ ավազի վրա և մի քիչ էլ քշեցի հենց ավազի եզրով: Ծովեզրոնների մի երան փախցրի, կանգ առա սրճարանի մոտ, երեք շմիցել կեռա և երկու բաժակ սուրճ խմեցի:

Իսկ հետո ետ դարձա դեպի ֆրիսկո:

Հրաշալի գրոսանք էր դա՛ և՛ գնալը, և՛ գալը, իսկ մեքենան՝ ամենախիանալին իմ տեսածների մեջ: Նա կարող էր կատարել ինչ որ ցանկանայի: Կարող էր տանել ինձ ուզածս տեղը, կարող էր հետխոտն մարդուց էլ դանդաղ գնալ և կամ ավելի արագ, քան ամենաարագընթաց ավտոն խճուղու վրա: Գրագ եմ գալիս, որ խճուղու վրա ես առնվազն վաթսուս միլիոնատերերից առաջ անցա: Ես այնպես էի անում, որ մեքենան փնչացնի: Քշում էի զիզզազներով: Քշում էի՝ մի կողմի վրա թեքվելով: Ես կարծեմ որ շատ ու շատ մարդկանց վախեցրի խճուղու վրա: Մի ամբողջ մղոն քշեցի առանց դեկը բռնելու: Հետո քշում էի քամքի վրա կանգնած և դեկից բռնած: Մարդկանց թվում է, քե դա վտանգավոր է, բայց բողոքովին էլ վտանգավոր չէ, եթե ձևն իմանաս:

Ես հիանալի ժամանակ անցկացրի այդ «Հարլեյ-Գեփոստնի»: Հետո վերադարձա խանութի բակը:

- Այդ որտե՞ղ էիք,- ասաց վաճառողը:

- Գնացել էի Մոնթերեյ,- ասացի:

- Մոնթերեյ՞,- ասաց նա:- Մենք չէինք կարծում, որ Մոնթերեյ կգնաք: Մենք կարծում էինք, քե դուք պարզապես ուզում եք փորձել մեքենայի ընթացքը:

- Գիտե՞ք ինչ,- ասացի,- ես վաղուց ցանկանում էի այնտեղ գնալ: Կարո՞ղ եմ ետ ստանալ իմ փողը:

- Իսկ դուք այդ մեքենան չե՞ք վերցնում:

- Որքա՞ն արժե,- ասացի ես:

- Երկու հարյուր յոթանասուներեց դոլար:

- Ո՛չ,- ասացի,- մոտս այդքան փող չկա:

- Իսկ որքա՞ն կլինի:

- Հենց այն չեկն է, որ տվել եմ ձեզ, էլ չկա,- ասացի:- Այնտեղ տասներեք դոլար է:

- Մենք կարծում էինք՝ դուք մոտոցիկլետը կզներ,- ասաց նա:

- Անպայման կզների, եթե ժառայությունս թողած չլինեի,- ասացի:- Կարո՞ղ եմ իմ փողը ետ ստանալ:

- Չեմ կարծում,- ասաց վաճառողը:- Ես կխոսեմ կառավարիչի հետ: Հարցնեմ:

Նա գնաց գրասենյակ, խոսեց, հետո վերադարձավ, հետև էլ մի մարդ: Այդ մյուսը շատ հպարտ ու բարկացած տեսք ունեց:

- Չեմ հասկանում, դուք ի՞նչ եք մտածել,- ասաց նա,- որ մեքենան վերցրել ու գնացել եք Մոնթերեյ:

- Ի՞նչ,- ասացի:

Ես չգիտեի՝ ինչ ասեմ: Ես ինքն ի՞նչ էր մտածում, երբ ինձ հարցնում էր, թե ես ինչ եմ մտածել: Այնչէ՛ք էլ չեմ մտածել:

- Այդպես անել չի կարելի,- ասաց նա:- Մենք կարծում էինք՝ դուք ուզում եք շրջել մի քաղամաս կամ որևէ մեկին ցույց տալ մեքենան:

- Ես հենց ոմանց էլ ցույց եմ տվել այն,- ասացի:- Կարո՞ղ եմ ետ ստանալ իմ փողը:

- Վախենում եմ, որ դեռ մի բան էլ դուք պիտի վճարեք,- ասաց կառավարիչը:- Դա նոր մեքենա է: Վաճառքի համար: Իսկ հիմա արդեն դարձել է բանեցրած:

- Գոնե փողի մի մասը կվերադարձնե՞ք,- ասացի:

- Ո՛չ,- ասաց կառավարիչը:

- Փառավոր մտոցիկլետ է,- ասացի ես:

Դուրս եկա խանութից և ուղղվեցի տուն՝ իմ սենյակը, նույնիսկ չմտածելով, թե հիմա որտեղ պիտի աշխատանք գտնեմ: Ախր շատ երջանիկ էի զգում ինձ Մոնթերեյ կատարած այդ ճամփորդությունից:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Յուր փուր հակադրությունը փոխի ուրախ փրամադրության և փխուր փաստի միջև:

3. Գրի՛ր այն հարվածները, որտեղ երևում է, որ փղան՝

ա) զվարթ բնավորություն ունի,

բ) ուշադիր է մարդկանց նկատմանը,

գ) ընդունակ է զոհողությունների:

4. Գրի՛ր վերաբերմունքդ փղայի՝ աշխարհները գիշերու փաստի մասին:

5. Միսրր Ոսային

ա) մեղադրի՛ր,

բ) արդարացրո՛ւ,

գ) բնութագրի՛ր:

6. Ըննարկի՛ր փղայի Մոնթերեյ գնալը (մեղադրի՛ր, արդարացրո՛ւ):

7. Փորձի՛ր նկարագրել փղայի արտաքինը:

8. Դեպքերը հայկական՞ միջավայրում են կատարվում, թե՞ ոչ: Մի քանի փաստ նշի՛ր:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԱՀՄԱԴԸ

Ա

Ես իմ մանկության զարմանքը անց եմ կացրել մեր սարերում: Շատ էի սիրում իմ տատոնց տունը ու միշտ այնտեղ էի լինում: Իմ քեռիներից ամենից փոքրը՝ Աննաղը, հովիվ էր:

Ես ինձ տանում էր, ման էր ամում գառների մեջ, հետը հանդից հաղարջի կարմիր ճյուղեր էր քերում ինձ համար, իսկ իրիկունները համում էր սրինգը ու ամում:

Ու աստղայի, լուսնյակ գիշերները, ահագին խարույկի շուրջը քոլորած, ծափ էին տալի, խնդում էին իմ պապն ու տատը, իմ քեռիները, իսկ ես քիթեռի նման քրքում, պար էի գալի նրանց շրջանի մեջ:

Աննաղը քուրքի անուն է, դրա համար էլ երբ մենք խոզի միս էինք ուտում, միշտ տանեցիք համար էին անում, ծաղրում, ծիծաղում էին Աննաղի վրա, թե՛ Աննաղը հայացավ, Աննաղը հայացավ...

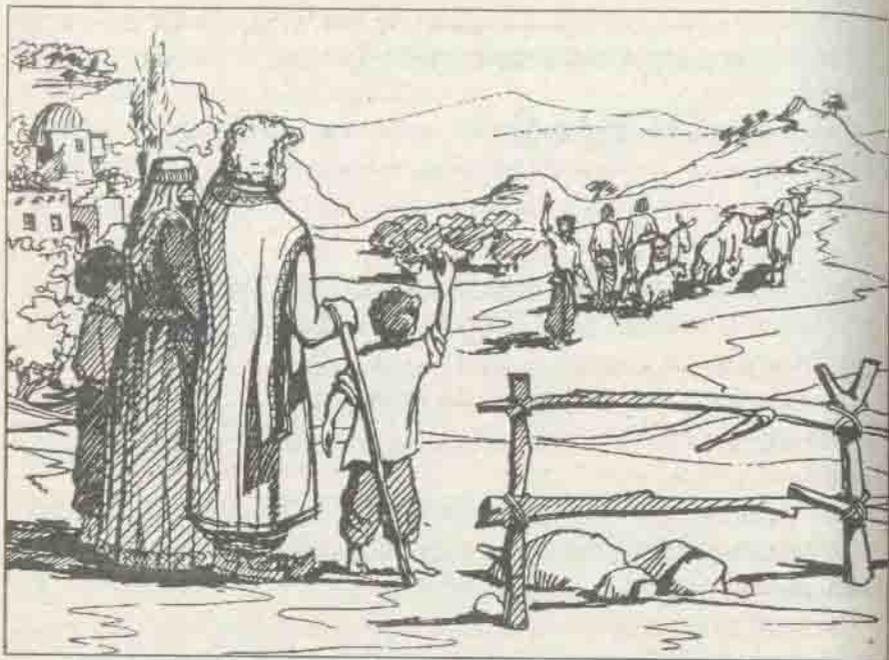
Իհարկե, անունը խողը կասեր քուրք է. քայց հենց մերս մտներ, տեսներ, թե Աննաղը ինչպես է ծած գալի տանը, հերիք էր, իսկույն կհիմնար, որ նա տան սիրելի տղան է:

Ում կամե՛նում էր՝ տուն էր քերում, պատվում, ճամփու դնում: Այդատը ուղորմություն ուզեր, թե հարևանը հացփոխ, իր ձեռքով տաշտից վերցնում էր, տալի: Տան աղջիկներին ու փոքրերին հրամայում էր, ծեծում էր, սիրում էր, ինչպես և մյուս քեռիներս:

Անաատնների համար հոգին տալիս էր: Մինը հիվանդանալիս գոթե՛ք ինքն էլ հետն էր հիվանդանում, էնքան էր սիրում: Ինքն էլ ենպես սիրելի էր ամեն-թին: Աննաղը հիվանդանում էր թե՛ չէ, մեր ուրախությունն էլ հետը կտրում էր: Ու ամբողջ օրը աատս ու պապս չորս կողմը պտտվում էին, ինչ որ լավ բան էին գտնում, շուրջն էին հավաքում, խնդրում էին, թե էլ ուրիշ ինչ կուզի սիրուր:

Բ

Մի ասավոտ էլ վեր կացա, տեսնեմ՝ քոլոր տանեցիք տխուր են:

Իմ տատը արտասովորվ քրքրում էր, ման էր գալի անկյուններում ու ինքը չէր իմանում, թե ինչ էր անում: Հարսներն ու աղջկեքը լուռ, տխուր ներսուրդուրս էին անում: Վրանի դրան կողքին նստած խոսում էր իմ պապը, իսկ մի քիչ հեռու գլխիկոր նստած էին քեռիներս:

- Աստված լինի քո օգնականը, բալա՛ ջան, - խոսում էր պապս: - Չոր քարին գնալիս՝ չոր քարն էլ կանայի քեզ համար: Պակաս օրդ խնդությունով անց կենա... Դե, վե՛ր կաց, օրն անց է կենում, ճամփեղ երկար է: Վե՛ր կաց, բալա ջան, Աստված քարի ճամփա տա, ոտդ ո՛չ դիպչի քարի...

Ամառը չուխի վեշով աչքերը սրբեց, վեր կացավ, եկավ մոտեցավ իմ պապին: Պապս գրկեց, համբուրեց Ամառին, ու աչքերը լցվեցին արտասուքով:

- Քո աշխատանքը մեզ հալալ արա, Ամառ ջան, մեր աղ ու հացն էլ քեզ հալալ լինի, քո մոր կաթի պես: Մեզ մտիցդ գցես ոչ: Թե աջողություն ունենաս՝ իմացրու, որ մենք էլ ուրախանանք, թե պակասություն ունենաս՝ իմացրու, որ հարեհաս լինենք:

Դե, գնա՛, քեզ մատաղ, Աստված քարի ճամփա տա:

Ապա թե տատս գրկեց, համբուրեց Ամառին, հեռու մնացածները լաց լինելով ձեռն առան: Ապուշ կարած փոքրիկս էլ Ամառը համբուրեց և մի երկու

կով, հորթ, գոմեշ, ձագ, մի կտրկան ոչխար, մի բարձած էշ ստաջն արած, մի երկու շուն էլ ետը գցած, ճանապարհ ընկավ: Մյուս քեռիներս ուղեկցում էին Ամառին:

- Աստված քարի ճամփա տա, Ամառ՛ ջան, գնա քարով, բալա ջան, - ձեռքը ճակատին դրած՝ ետևից ձայն էր տալիս պապս:

Գ

Ամառը անցավ սարի մյուս կողմը, մյուս քեռիներս վերադարձան: «Բայց ինչո՞ւ էին լաց լինում մեր տանը, քեռի Ամառը ո՞ր գնաց», մտածում էի ես:

- Ամառը ո՞ր գնաց, նանի,- հարցրի իմ տատին:

- Իրենց տունը գնաց, - պատասխանեց տատս:

- Իրենց տունը ո՞րն է...

- Ուրիշ տեղ է:

- Ամառը ո՞վ էր որ...

- Ամառը թուրք էր, մեր ծառան էր: Է՛, քանի տարի մեր տանն էր... Հիմի իր իրավունքն առավ ու գնա՛ց...

- Բա էլ չի՞ գալու:

- Չէ՛, բալա ջան, գնա՛ց...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐՆԵՐԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դիրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ընդգծիր այն հարվածները, որտեղ երևում է, որ Ամառը «տան սիրե-
լի տղան էր»:
3. Ներկայացրու հայ ընդանիքի և թուրք ծառայի հարաբերությունները:
4. Դիրս գրիր օրհնանքները: Այնչափորու այդ շարքը:
5. Փորձիր բացատրել օրհնանքների շարությունը պատմվածքում:
6. Վերնագրիր պատմվածքի մասերը:

ԻՆՉ ՈՐ ԼԱՎ Է ...

Ինչ որ լավ է՝ վառվում է ու վառում,
 Ինչ որ լավ է՝ միշտ վառ կմնա,
 Այս արև, այս վառ աշխարհում
 Քանի կաս՝ վառվիր ու գնա՝
 Մոխրացիր արևի հրում,
 Արևից թող ոչինչ չմնա,-
 Այս արև, այս վառ աշխարհում
 Քանի կաս՝ վառվիր ու գնա՝:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՍՏՊԱՂՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացարժի՛ր փոխաբերությունը՝
Ինչ որ լավ է՝ վառվում է ու վառում:
2. Բացարժի՛ր մակդիրները՝
արև, վառ աշխարհ:
3. Ի՞նչ փրամադրություն է արքայապարտ բանասարկությունը:
4. Բարչրաչայն կարդա՝ յուրաքանչյուր փողում շեշտելով մի բառ: Պատճառարանի՛ր շեշտածո բառի կարևորությունն այդ փողում:
5. Արդյոք բանասարկությունն ապրելու ինչ-որ ձև թելադրո՞ւմ է: Պատճառարանի՛ր:
6. Բանասարկությունը չկավորող մկար պարկերացրու և պարսի՛ր:

ԱԳԱՄՅԱՆԻ ՕՐԵՐԻՑ

(Հիշողություն)

ՈՒ

Քսոնական թվականներն էին:
 Մեր կյանքում ռազմական փողի նման թնդում էին Գամառ-Քաթիպայի ազատ երգերը, վարար գետի նման հոսում էին Բաֆֆու վեպերը՝ անընդհատ ու խորհրդավոր, մամուլի մեջ աջ ու ձախ շառաչալից մտրակում էր Գրիգոր Արծրունին, իսկ Թիֆլիսի թատրոնում զինվորական երաժշտությունը հնչեցնում էր «Ջեյթունցիների մարշը», և որտեղում էր Աղամյանը: Հասարակությունը խոնավում էր թատրոնի դռների առաջ, ու փողոցային երեխաները Թիֆլիսի փողոցներում ճչում էին.

- «Օֆելյա՛, մտի՛ր կուսանոց...
- Դեզդեմոնա՛, ո՞ր է թաշկինակը»...

Հայոց լեզուն տիրաբար հաղթանակում էր գրեթե ամբողջովին վրացախոս Թիֆլիսում և մի նոր շունչ էր փչում:

Թիֆլիսի հայության վրա առանձնապես մեծ տպավորություն էր թողել էն չտեսնված ու չլսված հանգամանքը, որ գլխավորապես ռուս գեներալներն ու բարձր շրջանները իրենց ընտանիքներով ԼՂՎՈՒՄ էին հայոց թատրոնի օբյակները...

Ես աշակերտ էի:

Ոչ մի կերպ չէի հաշտվում էն ամենի հետ, ինչ որ խոսում էին էս մարդկանց դեմ. մանավանդ խոսում էին Գամառ-Քաթիպայի, Բաֆֆու և Աղամյանի դեմ, Արծրունու մասին միայն ասում էին, թե բռնակալ է:

Պատանեկան ասեմ թե երեխայական զայրությով ծառս էի լինում, վիճում իմ միանգամայն չզիտցած բաների մասին, պաշտպանում էի նրանց և շարունակ երազում էի՝ տեսնել:

Գամառ-Քաթիպային երբեք էլ չտեսա: Դեպքը բերեց, հենց էլ օրերը, դեռ աշակերտ, եղա Բաֆֆու մոտ, երբ առաջին փուլում «Մամկելն» էր գրում ու սրբազրում: Մի քիչ հետո եղա և Արծրունու խմբագրատանը, մի երկու անեկդոտանման քան էլ տվի թերթի համար: Բայց ամենից դժարն ու ամենից ծիծա-

դաշարժը Ադամյանի հետ ժամոթանալս եղավ: Հեշտ բան չէր են ժամանակ մի աշակերտի համար՝ Ադամյանին տեսնել բեմի վրա: Ներսիսյան դպրոցի աշակերտներին արգելված էր թատրոն գնալը:

Թատրոնի վերաբերությամբ անողորքելի խիստ էր մեր վերակացու պարոն Գրիգորը: Նա թատրոնը համարում էր անբարոյականության վայր և ամեն կերպ աշխատում էր «ես արդար երեխանցը» հեռու պահի էն նգովյալ շինու-թյունից: Ինքն էլ կյանքում թատրոն չէր գնացել ու չէր գնում: Տարին մի անգամ, բարեկենդանին էլ, երբ դպրոցից հրամայում էին՝ «Վարդանանց պատե-րագմի» ներկայացմանը որդեգիրների հետ թատրոն գնա, ստիպված գնում էր, բայց ներկայացման ժամանակ նստում էր երեսը ետ շրջած ու մեջքն ա-րած դեպի բեմը:

Ահա էս ժամանակ, Ադամյանի թունդ ժամանակը, Լոռուց Թիֆլիս եկավ իմ հին ուսուցիչը՝ Տիգրան Տեր-Ղավթյանը, որին պարտական են իմ հասակակից գրեթե բոլոր գրագետ լռեցիները, և իր նախկին աշակերտներից մի քանիսին հավաքեց, թե եկեք ձեզ տանեն «Համլետ»-ի ներկայացմանը, Ադամյանին տեսեք Համլետի դերում: Տարավ: Տեսանք: Էդ գիշերը ինձ համար եղավ մի կախարդական գիշեր և գրեթե վճռական նշանակություն ունեցավ իմ ամբողջ գրական կյանքում: Էդ գիշեր ես էնքան սիրեցի Համլետը, և հետո էլ Շեքսպիրը, որ մի քանի դրամա գրեցի ու միշտ ոչնչացրի, որովհետև... Շեքսպիրի գրածների նման չէին դուրս եկել: Մակայն էնքան ուժեղ էր կախարդանքը, որ մինչև օրս էլ ես ինձ դրամատուրգ եմ համարում, քան ուրիշ մի բան:

Էն գիշերից հետո ես գաղտնի ճանապարհով դարձյալ ընկա Ադամյանի ներկայացումներին, և մինչև անգամ մի գիշեր էլ խաղացի նրա հետ: Էդ խա-ղը, որ բոլորովին անակնկալ, մի սկանդալ դուրս եկավ ու խեղճ Ադամյանին գրեթե սպանեց բեմի վրա, հենց էդ խաղն էլ պատճառ եղավ, որ ես ժամոթա-ցա նրա հետ: Էդ էլ էսպես եղավ: Պոլսից Թիֆլիս էր եկել իր ժամանակին հայտնի դերասան Կյուրեղյանը և, եթե չեմ սխալվում, տիկ. Հրաչյայի հետ «Վարդան Մամիկոնյան» էին խաղալու: Ահա այդ խաղի մեջ Ադամյանն էլ վերցրել էր Եղիշեի դերը: Վարդան Մամիկոնյան... Եղիշե... Ադամյան... ես էլ Ներսիսյան դպրոցի աշակերտ՝ վճռեցի տեսնել, ինչ ուզում է լինի, թեկուզ դպրոցից դուրս անեն: Մի բարի հոգի ինձ սովորեցրեց, թե էնպես մի կարճ ու սպառնով ճանապարհ կա, որ համ Ադամյանին կտեսնես, համ Վարդան Մա-միկոնյանին, դեռ նրանց հետ էլ կխաղաս, ու քեզ էլ դպրոցից դուրս չեն անիլ:

- Ինչպե՞ս:

- Թե՛ ներկայացումից առաջ կզնաս բեմի ետևը, կհայտնես, որ ուզում ես

զինվոր խաղաս՝ կընդունեն, շորերդ կփոխեն, բեղեր կշինեն. որ կլինես բեմի վրա, էլ ո՛չ կճանաչեն, ո՛չ դուրս կանեն:

Փոխանակ քիչ առաջ գնալու, ես դեռ մի քանի ժամ առաջ գնացի, մինչև ի-րիկնապահ սպասեցի: Իրար ետևից եկան, հարցուփորձ արին, վերջապես ինձ ընդունեցին հայոց զինվոր: Շորերս փոխեցին, տրիկո հագցրին, գույնը գույն լանջապանակ հագցրին, մի ոսկեգօծ կարդոնն սաղավարտ կոխեցին գլուխս, մի փետրե սուր կախ արին կողքիցս՝ սուր ծերը արծաթի գույն թղթով պատած, մի նիզակ էլ ձեռս տվին, և արդեն կազմ ու պատրաստ էի մեծ պա-տերագմի համար:

Էսպես կերպարանափոխված ու զինավառ՝ որ հայելու մեջ ինքս էլ ինձ տե-սա՝ լցվեցի գործի լրջության գիտակցությամբ: Ռուս զինվորներ էին բերել, նրանց հետ տարան մի երկու անգամ բեմի վրա պատեցինք, փորձ արինք, թե որ կողմից պետք է մտնեինք, ինչ անեինք ու ինչ ասեինք. և ընդամենը ասելիք-ներս մի քանի բացականչություններ էին՝ կեցցե՛ Վարդան, կեցցե՛ գորավար, և արա նման բաներ, նրանից հետո մեռել պիտի խաղայինք, իբրև պատերագմի դաշտում՝ Ավարայրի դաշտում սպանված հայ զինվորներ: Ահա հենց էս սպանված զինվորների դերն էր, որ ես չկարողացա կատարել ու դուրս եկավ սկանդալ, վերջին գործողությանը, վարագույրը բանալուց առաջ մեզ տարան պատկեցրին զանազան տեղեր՝ թե՛ դաշտում, թե՛ լեռնալանջերին՝ իբրև սպան-ված ու թափված զինվորներ: Ես ընկա մի լեռնալանջ: Բանն էն է, որ էդ լեռան-լանջ սասածը կտավի վրա նկարած լեռներ ու ժայռեր են, ետևից արանք-ա-րանք տախտակներով շինած: Էդ տախտակների վրա պատկեցինք՝ իբրև լեռ-նալանջին: Ես էլ, ինչքան կարող էի, պատմական մեծ ողբերգությանը վայել մի դիրք ընդունեցի, սաղավարտ ու նիզակս էլ կողքիցս ընկած, տախտակի լեռնովը մին պատկեցի: Բայց էնպես պատկեցի, որ կարողանամ ներքև՝ դաշ-տին նայել, ուր մի սևացրած արկղի վրա՝ իբրև ժայռի վրա, գալարվելով ու «Ա՛խ, Հայաստան, Հայաստան» մրմնջալով, մեռնում էր Վարդան Մամիկո-նյանը՝ Կյուրեղյանը: Նրա մոտ պիտի գային և Վասակի կինը՝ տիկին Հրա-չյան, երբ վերջապես Եղիշեն՝ Ադամյանը՝ ծեր Ծառուկի հետ:

Վարագույրը բացվեց: Առաջին անգամ էի քեմից հասարակություն տես-նում. անհամար գլուխներ ու աչքեր՝ բոլորը հառած դեպի մեզ: Թեմի վրա կես մութ է, լուսնյակ գիշեր և խորհրդավոր լուսություն, միայն Վարդանն է, որ ոլոր-մուլոր է գալիս ու ցավալի մրմնջում. - «Ա՛խ, Հայաստան, Հայաստան»...

Ահա եկավ Մարեմիկը՝ մի բաժակ գինի ձեռքին, որ Վարդանի համար է բե-րում Հայաստանից:

Ուտներս ինձ քաշեցի, սրան ճանապարհ տվի: Գնաց, ներքև սկավեցին նրանց փոխադարձ ողջագուրանքները, գուրգուրանքներն ու սրբազան ուխտերը...

Մին էլ հանկարծ թատրոնը բնոյաց ծափերից, գլխիս վերև հայտնվեցին Եղիշեն՝ Աղամյանը ծեր Ծառուկին հենված:

- Ծո՛, ճանապարհ տուր...

Ուտներս դարձյալ ինձ քաշեցի, սա էլ անցավ:

- Վարդան, իմ Վարդան,- մրմնջալով Ավարայրի դաշտ իջավ: Հենց դաշտն իջավ թե չէ, որ պիտի խաղա՝ սը՛սս... հասարակությունը ամեն կողմից սը՛ս արավ ու լտեց, պատրաստվեց: Էդ ժամանակ ես էլ ուզեցի պատրաստվեմ, որ լավ լտեմ ու տեսնեմ. վիզս որ ծոեցի, թեքեցի դեպի ներքև, անկանոն դիրքի պատճառով՝ բուքս կատիկս բռավ թե ինչ՝ հանկարծ մի հազ բռնեց ինձ: Ես ցնցվում եմ ամբողջ մարմնով, ինձ հետ շարժվում ու ճռճում է ամբողջ դեկորացիան, բոլոր տախտակներն ու կտավները, այսինքն՝ բոլոր սարերն ու ժայռերը, և հակառակի նման էն ամենահանդիսավոր բուպին, թատրոնի խորին լուսյան մեջ: Թատրոնում ընդհանուր ծիծաղ բարձրացավ, գալերեան սկսեց աղմկել ու աղաղակել՝ քրավո... քիզ, կեցցեն հայոց քաջերը... և այլն և այլն:

Խեղճ Աղամյանը մնացել է քարացած, մեջտեղը կսնգնամ: Վերջապես հազս դադարեց, ժողովուրդը հանգստացավ, նորից սը՛սս, նորից լուսյուն: Աղամյանը մի փոքր էլ սպասեց ու խաղաց: Գործողությունը վերջացավ: Վարագույրն իջավ թե չէ՝ ժողովուրդն սկսեց զրդուլի ծափահարություններով Աղամյանին կանչել, իսկ Աղամյանը տեղից բռավ դեպի մետելները կատաղած գոռալով:

- Ան ո՞վ էր. ծո... բայց ժամանակ չկա, էնտեղ կանչում են, վարագույրը բարձրացնում են: Գնաց: Ես խառնակ դրությունից օգտվելով փախա, զինվորական համազգեոտս հանեցի ու փախա դեպի պարտերը: Եանապարհին, դեպի բեմի ետևը եկողները հարցնում էին, թե էն ո՞վ էր, որ էնպես հազում էր ու աչքերն էլ բաց ներքև նայում: Ես մտածեցի, որ էս աչքերի բացն էլ քանի չեմ ինացել՝ շուտով բողմեմ բեմական առապարեզը, գնամ տուն:

որդեզիր - այսպեղ՝ սակ

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Նկարագրիր անգյալ դարի 80-ական բվականներին
ա) քաղաքային կյանքը,
բ) Ներսիսյան դպրոցը:
3. Ո՞վ է հակադրված վերակացու Գրիգորի կերպարին:
4. Գրիր այն հատվածները, որտեղ հեղինակը երգիծում է իրեն ու իր բարերական գործունեությունը:
5. Բնութագրիր աշակերտ Թունանյանին:
6. Բնութագրիր դերասան Թունանյանին:
7. Գրիր այս պատմության
ա) ամենալարված,
բ) ամենազավեշտական հատվածները:
8. Բացատրիր
Էդ խաղը ինձ Աղամյանին գրիթե սպանեց բեմի վրա:
9. Ո՞րն է այս հուշում արտահայտված տրամադրությունը. պատասխանը կամ տրվածներից ընտրիր. կամ այլ պատասխան գրիր և պատճառաբանիր
ա) տիրություն անցած օրերի համար,
բ) իր քեմական գործունեությամբ հպարտանալու տրամադրություն,
գ) հումորով, անչար ու խաղաղ վերհուշի տրամադրություն:
10. Չավեշտական դեպքը ներկայացնող նկարների շարք պատկերացրու և դրանք պատրվիր:

ՀՈՎԸ

Պատուհանս մատնահարեց ու անցավ
 Հովն հերարձակ աշունին.
 Չարաճճի՝ ինչպես աղջիկ մը, ինչպես
 Խաղընկեր մը՝ դրան ետին մոռցված՝
 Պատուհանս մատնահարեց ու անցավ
 Հովն հերարձակ աշունին:
 Իր ետևն կը վազեմ ես շնչահատ,
 Ու շվարուն ու հոգնամ.
 Ինք խույս կու տա իմ գրգանքես, քներուս
 Պարապնդումն է դատարկ.
 Բայց, անտա կ, երկու ձեռքես կը փախչի,
 Մինչ ետևն կը վազեմ ես շնչահատ,
 Ու շվարուն և հոգնամ:
 Մինչև դաշտերը կը վազեմ հետապինդ,
 Մինչև անտառն իսկ կ'երթամ.
 Բայց ամենուն կրնա ընել ինք դարպաս.
 Թուփին, ջուրին, տերևին.
 Ու լճակին գիրկը կ'իյնա, կամ տեսնես՝
 Ծառին կատարն է քառած:
 Մանուկի պես կը պլվի երբեմն ալ
 Մայր թուփերու քղանցքին.
 Եվ երբ զինքը կը կանչեմ ես սրդողած՝
 Կը քրքջա ինք անդին:
 Շաչ, ապտակ մը կը զարնե մեքք երեսիս,
 Նույն վայրկյանին կը փախչի,
 Եվ ես իզո՞ր կ'իյնամ նորեն ետևն,
 Մինչև դաշտե՞րը կը վազեմ հետապինդ՝
 Մինչ անտառն իսկ կ'երթամ...
 Եվ երբ հուսատ կը հեռանամ թիկնադարձ,

Կոնակես վե՞ր կը մագլի,
 Կամ մագերս կ'ուզե համրել, կամ հանկարծ
 Ուժգին մեջքիս կը փարի:
 Եվ երբ ցասկոտ նորեն ետիս ես դառնամ՝
 Վաղո՞ւց փախեր է արդեն,
 Ու շորս կողմս կ'ավրշտկե ու վարդեն
 Կ'առնե անոր սակավարյուն շափրակներ.
 Ու, դարձյալ՝ երբ կը հեռանամ թիկնադարձ՝
 Կոնակես վե՞ր կը մագլի...

*պարապնդում - անբախակում
 սրդողած - նեղացած
 շափրակ - ծաղկի պսակ
 կը մագլի - մագլցում է
 կ'ավրշտկե - ավերում է, քարուքանդ է անում*

ՀԱՐՏԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու արտահայտություններն արևելահայերենն դարձրու՛ւ կը փարի, խույս կու տա, դրան ետին մոռցված, նորեն ետիս ես դառնամ:
2. Ուշադրություն դարձրու՛ր տրված բառերի կազմությանը և բացատրի՛ր դրանց իմաստները. մատնահարել, շնչահատ, թիկնադարձ, հուսատ:
3. Տրված մակդիրները բացատրի՛ր հերարձակ աշուն, շվարուն վազել, սակավարյուն շափրակներ:
4. Տրված փոխաբերությունները բացատրի՛ր
 ա) քներուս պարապնդումն է դատարկ,
 բ) լճակին գիրկը կ'իյնա,
 գ) կը պլվի մայր թուփերու քղանցքին:
5. Ինչպե՞ս է ներկայացված հովը. պարասխաններից մեկն ընդրի՛ր և պարճառաբանի՛ր
 ա) պարզապես իրև բնության երևույթ,
 բ) շնչավորված, իրև անչ:
6. Մ'ո՞ւ է նմանեցվում հովը. համեմատությունները դուրս գրի՛ր և բացատրի՛ր:
 7. Բնութագրի՛ր քնարական հերոսներին՝
 ա) հովին,
 բ) նրա ընկերոջը՝ պարասնուն:

ՄԹՆԱԶՈՐ

Մթնաձոր տանող միակ արահետն առաջին ձյունի հետ փակվում է, մինչև գարուն ոչ մի մարդ ոտք չի դնում անտառներում: Մակայն Մթնաձորում այժմ էլ թավուտ անտառներ կան, ուր ոչ ոք չի եղել: Մառերն ընկնում են, փտում, ընկած ծառերի տեղ նորն է ծրում, արջերը պար են խաղում, սուլում են չորանի պես, ոռնում են գայլերը՝ դունչը լուսնյակին մեկնած, վարազները ժանիքով փորում են սև հողը, աշունքվա փտած կաղիններ ժողովում:

Մի ուրույն աշխարհ է Մթնաձորը, քիչ է ասել կուսական ու վայրի: Թվում է, թե այդ մոռացված մի անկյուն է այն օրերից, երբ դեռ մարդը չկար, և բրածո դինոզավրը նույնքան ազատ էր զգում իրեն, ինչպես արջը մեր օրերում: Գուցե այդպես է եղել աշխարհն այն ժամանակ, երբ քարածուխի հսկա շերտերն են գոյացել և շերտերի վրա սրահել վաղուց անհետացած բույսերի ու սողունների հետքեր:

Հիմա էլ Մթնաձորում մուգ-կանաչ մաշկով խեղճներ կան, մարդու երես չտեսած, մարդուց երկյուղ չունեցող: Պատկում են քարերի վրա, արևի տակ, ժամերով կարող եք նայել, թե ինչպես է զարկում փոքի մաշկը, թույլ երակի պես, կարող եք բռնել նրանց: Խլեզները Մթնաձորում մարդուց չեն փախչում:

Բարձր են Մթնաձորի սարերը, դրանից է, որ ամռան երկար օրերին էլ արեւը մի քանի ժամ է լույս տալիս Մթնաձորի անտառներին: Եվ երբ հեռավոր հարթավայրում արևը նոր է թեքվում դեպի արևմուտք, Մթնաձորում ստվերները թանձրանում են, սահարքի տակ անթափանց խավար է լինում, արջերը ու պի են դուրս գալիս, վարազներն իջնում են ջուր խնելու, իր որջի առաջ գիլ ոռնում է գայլը, ռոնոցը հազարբերան արձագանքով զրնգում է Մթնաձորում:

Գիշեր է դառնում, և գիշերվա հետ որսի են ելնում Մթնաձորի քնիկները: Արջը տանձ է ուտում, իրար բաթով են տալիս, թավաղոթ են լինում չոր տերևների վրա, դարան մոտնում, հենց որ զգում են վայրի խոզերի մոտենալը: Արջը զիտն վարազի ժանիքի բափը, նախահարձակ չի լինում: Եթե տկար մի խոզ էտ մնա մյուսներից, արջը թափի մի հարվածով ճեղքում է փափուկ վիզը, մի երկու պատառ լափում, լեշը ծածկում չոր ցախով ու տերևներով, քար դնում

վրան, փնթփնթալով հեռանում, մինչև լեշը հոտի:

Եթե հանկարծ վարազները լսեն ետ մնացած խոզի ճիչը... Մրածայր քրեքի պես շողշողում են ժանիքները, անշնորհք շարժումներով արջին մնում է բարձրանալ կաղնու վրա: Կատաղի ձիերի պես վարազները վրնջում են, ժանիքներով ակոսում կաղնու տակ, զարկում ծառի բնին: Մթնաձորի ծերունի անտառապահը մի գարունքի տեսել է վարազի կմախքը, ժանիքը մինչև արմատը խրված ծառի բնում, ծառի ճյուղի արանքում՝ արջի սատկած քոթոթին:

Վայրի վարազի պես էր անտառապահ Պանինը: Մի հրեշ էր նա, անտառապետի տարագով, կոկարդով գլխարկը գլխին: Անտառում հանկարծ կերեվար, փայտահատի կողքին կկանգնեի, կնայեր, թե ինչպես նա արագ կացնահար է անում ծառը: Մեկ էլ թաքստոցից դուրս կգար, կմոնչար այնպես, որ արջերն էլ էին քնից զարթնում և որջերում մոռում: Լեղասպատառ փայտահատին մնում էր կա՛մ փախչել, կա՛մ օձի պես ծոծաւտել Պանինի մտրակի հարվածների տակ:

Պանինը որսորդ էր: Վեց շուն ուներ՝ մեկը մյուսից կատաղի: Եների հետ որսի էր գնում Մթնաձորի խորքերը: Ձմռան լուսնյակ գիշերներին, երբ վախից ոչ ոք չէր մոտենում Մթնաձորին, Պանինի շներն անտառի բացատում արջի հետ էին կոխ կենում կամ հալածում էին խրտնած պախրային: Պանինը վազում էր շների հետևից, հրճվանքից ճշում: Գիշերվա որսը նրա համար հարագատ տարերք էր:

Առավոտը բացվում էր, ձյունի վրա արյան շիթեր էին երևում, այստեղ-այնտեղ խառնիխուռն հետքեր, խեղդված գայլի դիակ, կոտրատած ճղներ: Մի փչակի մոտ նստում էր Պանինը, մինչև շները որսի միսն ուտեն:

Նա սպանած և ոչ մի կենդանու ձեռք չէր տալիս և շներին կշտացնելուց հետո վերադառնում էր տուն: Եթե ճանապարհին տեսներ մեկին՝ գողացած փայտը շալակին, Պանինի շները պիտի հարձակվեին նրա վրա, հալածեին, մինչև քափ-քրտիճի մեջ կորած, արյունվա մարդը կարողանար մի տեղ պատսպարան գտնել:

Այսպես էր Պանինը: Նրա սարսափը հեռուներում էր տարածված, նրա մասին բերններեան պատմություններ էին անում: Ոչ ոք չգիտեր ո՛չ նրա ազգությունը, ո՛չ հավատն ու ծագումը: Ասում էին, որ նախկին սպա է. մարդ էր սպանել, նստել էր քափում, հետո անտառ գնացել: Հյուսիսի անտառներից մեկում նա իր կնոջն էր սպանել որսի մի գիշեր, ավելի ճիշտ՝ Վերին հրամայել էր զգգգել կնոջը:

Այդպես էին պատմում անտառապահ Պանինի մասին:

Գլուղում Ավին լավ որսորդի համբավ ուներ: Տան ապրուստի մի մասը նա Մթնածորի խորքերից էր հոգում: Բացառնելու միտքով էր որսում, արտերի մոտ կաքավ ու լոբ, քակարդ էր լարում աղվեսի համար, երբեմն էլ Մթնածորի խորքերն էր գնում, ժամերով նստում քարի քամակին, մինչև վարագները ջրի գալին:

Ավին նշանը ճիշտ էր բռնում, բերդանի գնդակը վարագի ճարպոտ կողքին մեծ վերք էր բացում: Վարագը քավարգլոր էր լինում, ցավից ժանիքներով հողը փորում, արմատներ պոկում, հետո խոռոցով գետին ընկնում:

Եվ եթե Պանինից երկյուղ չէր անում, կամ տեղյակ էր լինում, որ անտառապահը Մթնածորում չէ, չոր ցախերից էլ մի շալակ էր անում, ծածուկ մի տեղ պահում՝ զիչերով տուն տանելու համար:

Այդ օրն էլ նա որսի էր գնացել: Թարմ հետքեր կային ճյուղի վրա: Ավին մի հետքով գնաց և հենց որ բլրակի գլուխը բարձրացավ, տեսավ երկու աղվես: Մինչև կրակելն աղվեսները փախան: Այդ Ավու համար վատ նշան էր. որսը հաջող չպիտի լիներ: Մի քիչ էլ ման եկավ, պախարայի հետք տեսավ, փնտրեց ու չգտավ: Եվ որովհետև այդ օրը Պանինը անտառ չպիտի գար (նա լսել էր, որ անտառապահը հիվանդ է), Ավին գերադաս համարեց մի շալակ ցախ տանել տուն:

Իրիկնադեմ էր արդեն, երբ Ավին շալակի ցախը դրեց քարին, նստեց մի կոճղի՝ մի քիչ շունչ առնելու:

Որսի մի շուն երևաց, հոտոտեց Ավուն, անցավ: Ավու շունչը փորն ընկավ: Երևաց երկորդ շունը, երրորդը, շների հետևից էլ՝ Պանինը: Ասես գետնի տակից բուսավ:

Մեկի դեմքը քաթան էր, մյուսինը՝ կարմիր ճակնդեղ: Պանինը բքոտեց՝ որպես Մթնածորի արջ: Եվ երբ բարձրացրեց կնուտը, Ավին էլ մեջքը ծռեց, գլուխը ձեռների մեջ առավ: Ավուն թվաց, թե Պանինի ձեռքը քարացավ, կնուտը սատեց ձմռան իրիկնապահի ցուրտ օդում, Պանինը կնուտը ետ քաշեց, և երբ Ավին գլուխը բարձրացրեց, նրան թվաց, թե Մթնածորում մի սատանա է ջրջջուս:

Երկընտրանքը տարօրինակ թվաց Ավուն: Կամ քսան ոտքի տուգանք՝ անտառից փայտ գողանալու համար, կամ էլ Մթնածորի մի արջ սպանել: Եվ երբ Պանինը մի անգամ էլ կրկնեց իր առաջարկը, շրթունքները ետ տարավ ու խուլ ծիծաղեց: Ավին տեղից վեր թռավ, ցախը թողեց և եկած ճամփով ետ գնաց դեպի Մթնածոր: Անտառի և ո՛չ մի արջ Պանինի տուգանքի գինը չուներ:

Ավին նայեց բերդանի պատրոններին, յուխայի փեշերը հավաքեց գոտու

տակ, փափախը պինդ կոխեց գլխին: Նա ճյուղի վրայով նույնքան թեթև էր քայլում, ինչքան արջը՝ չոր տերևների վրա:

Մի անգամ ետ նայեց Ավին անցած ճամփին. ո՛չ Պանինը երևաց, ո՛չ էլ շները: Լուսնյակը մեծ ճյուղագնդի շափ լույս էր տալիս, արտացոլում էր լուսնի լույսը ճյուղի բյուրեղների մեջ: Ավին պարզ տեսնում էր ծառի բները, եկած ճամփան, ընկած հաստաբուն գերանները:

Իջավ ձորը, լսեց, թե ինչպես սառույցի տակ խոխոջում է ջուրը: Ջրի ձայնը նրան հիշեցրեց ետման կաքսան, տունը, վառած օջախը: Տանը երկի սպասում են արդեն:

Հետևից ճյուղի կոտրվելու ձայն լսեց: Թվաց, թե ճյուղի ծանրոցից մի ճյուղ ջարդվեց: Վեր բարձրանալիս Ավին զգաց, որ մեկը հետևում է իրեն: Ետ նայեց, մի մարդաբոյ արջ էր կանգնել մի քիչ հեռու՝ ճյուղն ուսին, չոբանի մահալի պես:

Ավին բերդանը մեկնեց, և երբ արջը բքոտելով դեմ գցեց ուսի փայտը, չորքոտանի դարձավ, բերդանը որոտաց, կրակոցի ձայնին ձորերն արձագանք տվին, ծառի ճյուղերից ձյուն թափվեց: Արջը ոռնաց: Բերդանի ծխի միջից Ավին տեսավ, թե ինչպես արջը ոստյուն արեց, թաթերը բերդանի փողին մեկնեց:

Մթնածորում սկսվեց անհավասար մի կռիվ մարդու և գազանի մեջ: Արջը բաբռվեց էր տալիս, աշխատում գետնով տալ մարդուն: Ավին մի ձեռքով պաշտպանվում էր նրա հարվածներից, մյուսով փորձում բերդանի փողը արջի երախի մեջ կոխել, կրակել մի անգամ էլ:

Ճառս էր լինում արջը հետևի ոտների վրա, ձյուն շաղ տալիս, ընկնում, բարձրանում: Հանկարծ արջը բերդանի փողը բերանն առավ, սկսեց կրծոտել: Ավու ձեռքը սահեց բերդանի վրայով, մատը բնագորաբար սեղմեց կեռ երկաթին, բերդանը մի անգամ էլ որոտաց: Արջը ոռնաց առաջվանից էլ պինդ, մեջքի վրա ընկավ, գլորվեց, որպես կտրած գերան: Մառույցին որ հասավ, կանգնեց ոտքի, փորձեց վեր բարձրանալ:

Ավին երրորդ անգամ կրակեց, բերդանի գնդակը խրվեց ճյուղի մեջ, վրզգաց՝ ինչպես շիկացած խուփը դարբնոցի ջրաքարում: Երրորդ կրակոցը նրա բերդանի վերջին ճիչն էր: Ավին մինչև վերջն էլ չիմացավ, թե ինչու չորրորդ փամփուշտը բերդանը ներս չառավ:

Արջը ոռնոցով մի ոստյուն էլ արեց: Ավին շատ մոտ զգաց վիրավոր գազանի տաք շունչը, ծովեց, և երբ արջը բաղվեց ճյուղի մեջ, Ավին ետ վազեց՝ ճյուղի մեջ ընկնելով, վեր բարձրանալով: Արջը հետևում էր նրան: Ավին վազում

էր, թոչում գերանների վրայով, ծառի ճղները ճանգոտւմ էին դեմքը սուր մագիւ-
ների պես, սայթաքում էր, նորից քարձրանում: Նրան այնպես էր թվում, թե Մթ-
նածորի բոլոր զագաններն են վազում իր հետևից:

Ծառի մի ճյուղ փշերը խրեց փափախի մորթուն, փափախն ընկավ: Հենց
այդ վայրկյանին նա մի ծանր հարված զգաց մեջքին, քրդոտ մի քաթ ճանկե-
րը խրեց ծոծրակի մորթու մեջ: Լավեց մի կրակոց, քայց Ավին ոչինչ չզգաց:

Պանինը սատանայի պես քրքջում էր՝ ոտքն արջի դիակի վրա:

Ավին հիմա էլ ողջ է:

Չարհուրանքով կարելի է նայել նրան, երբ փողոցի անցուղարձ անողնե-
րից պահված, մի անկյունում քաշված, սրա-նրա համար տրեխ է գործում:

Ավու հագին չուխա է, տրեխներ, սովորական մարմին, առողջ ձեռքեր, ո-
րոնք շատ վարժ կաշին են ծակոտում, կաշվի թելերից հանգույցներ անում: Եվ
սովորական մարմնի վրա գլխի տեղ մարդկային գանգ, ամբողջովին կլաված,
առանց մագի, առանց մորթու:

Արջը քաթի մի հարվածով ծոծրակի փափուկ մսի մեջ է խրել սուր ճանկե-
րը և վիրավոր արջի ամբողջ գայրույթով իրան քաշել զանգի մորթին, մորթու
հետ էլ գլխի մագերը, ունքերը, աչքերն ու քիթը:

Ավին շրթունքներ չունի: Ոսկորների քաց ճեղքից երևում են ատամները,
քաց է քթի խոռոչը, և երբ Ավին համրի պես խոսում է, շունչը քթի խոռոչովն էլ
է դուրս գալիս: Աչքերի խոռոչներում չորացած մսի կտորներ կան, ծառի վրա
կիսաչոր, մաշկը ծալ-ծալ եղած ծիրանի պես:

Նրա գանգի վրա ողջ են մնացել միայն ականջները: Նայում ես և չես կա-
րողանում որոշել՝ ծեր է Ավին, թե դեռ երիտասարդ, որտեղից է գալիս նրա
ձայնը, գուցե մարդ չէ, այլ խրտովիլակ, գուցե չուխայի տակ կմախք է և ոչ միս
ու մարմին:

Մակայն նրա ձեռքերին միս կա և մաշկ, մատները վարժ շարժումներ են ա-
նում, և երբ Մթնածորի անունն են տալիս, երևում է, որ ատամներն ավելի է
դուրս գցում, կոկորդից ընդհատ ձայներ է հանում:

Ու չգիտես՝ գայրանո՞ւմ է, թե՞ ծպտում հին որսորդը...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԿՐՈՆ-ՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Նկարագրիր Մթնաչորի

ա) բնությունը,

բ) կենդանական աշխարհը:

3. Ո՞րն է պարմվածքի շիկացած մասը:

4. Մեղադրիր Պանինին: Արդարացրու նրան:

5. Բնութագրիր Պանինին.

ա) ի՞նչ էին պարմում նրա մասին,

բ) ինչպիսի՞ն էր նա իրականում:

6. Մեկ բառով բնութագրիր

ա) Պանինին,

բ) Ավուն:

7. Անրառի նկարագրությանն ինչո՞ւ է աննիջապես Պանինի նկարարա-
գրությունը հաջորդում:

8. Հեղինակն ինչպե՞ս է ընթերցողին նախապարտաստում արջ-մարդ նա-
կարագրական պայքարին:

9. Ներկայացրու Ավուն պարմվածքի սկզբում և վերջում:

10. Ավու հետ պարսիսածի համար ո՞ւմ կան ի՞նչն են մեղավոր համարում:

11. Պարմվածքում Մթնաչորի նկարագրությունն ինչո՞ւ է անհրաժեշտ:
Պարճառարանի՞ր:

ԳՐԱԶԸ

1

Այնտեղ սարերն իրար են հանդիպել, իրենց արանքում մի մեծ ձոր են ստեղծել, որ կոչվում է Մուրը Չոր:

Մուրը Չորը բաժանում է հայերին ու բուրբերին իրարից: Նրա մի կողմը բուրբ սարվորն է իջնում, իր քիմեն զարկում, մյուս կողմը՝ հայը:

Բայց նրանց իգիթները գիշերվա մթնով էլ անցնում են այն խոր անդունդը, իրարից ոչխար են գողանում, ձի, կով կամ գոմեշ են բշտում: Նրանց հովիվները հանդերում իրար են հասնում ու փետակոխվ են անում:

Մեկ էլ տեսար մի տարի ուսից տարածվեց մի գլի, առածգական ձայն՝ «Հավար հե՛յ...»: Այդ գուժավոր ձայնը ձգվելով՝ տարածվում է լեռներում, ու հանկարծ երկու կողմն էլ քիմեքում իրարով է անցնում:

2

Թուրք Ղափըչօղլին իր քիմեն զարկել, ձվար էր արել Մուրը Չորի մի կողմը:

Այնտեղից խրոխտ ու սպառնալի նայում էր դիմացը վեր ելած հայերին: Նրա մարդիկը այդ սարերի ամենահեռչակավոր գողերն էին: Դատաստանից փախածները նրա մոտ էին ծածկվում, սարերով անցնող ավազակային խմբերը նրա հարկի տակ էին ապաստան գտնում:

3

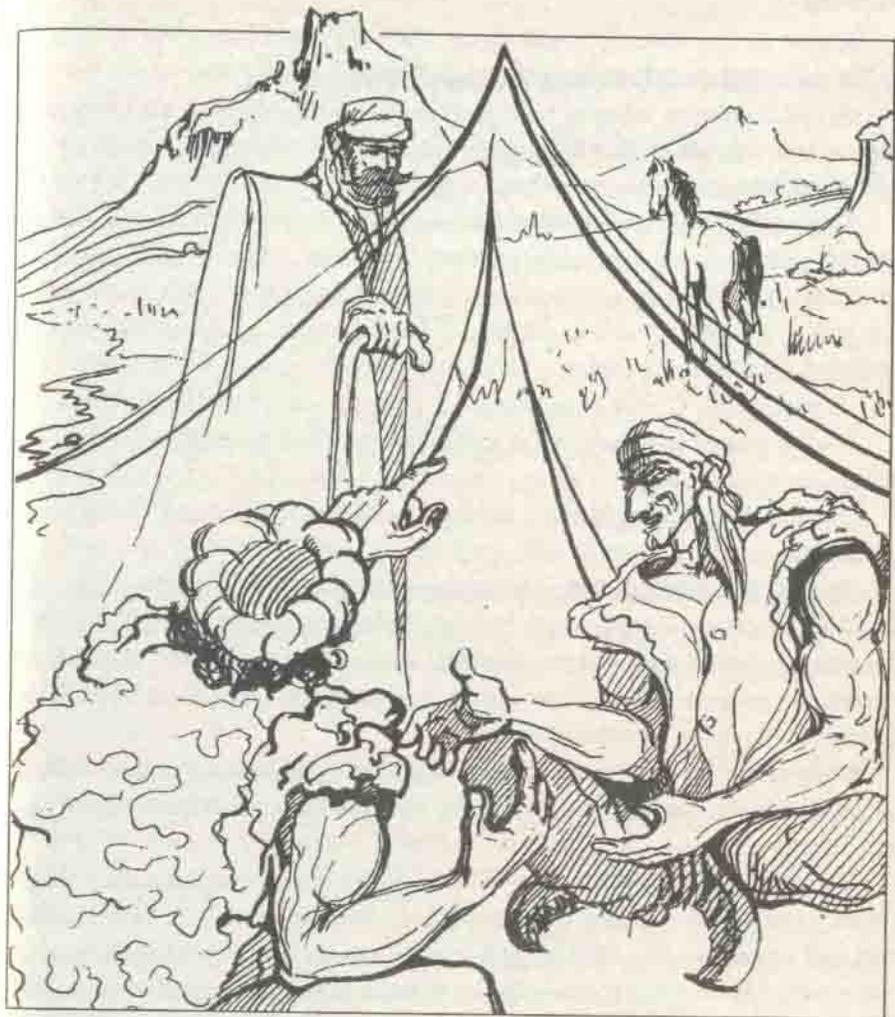
Մի իրիկնադեմ վրանում քիմկը տված նա զրույց էր անում իր տվորակյան հյուրերի հետ: Նրանք հայտնի ավազակներ էին, որ անցնում էին լեռներով:

- Ես դիմացի հայերին լավ է տղերքը տակնուվրա չեն անում,- իր զարմանքը հայտնեց հյուրերից մի բուրդ:

- Էդքան էլ խեղճ մի գիտենալ դրանց,- պատասխանեց տանտերը:

- Դրա՞նց...

- Հա՛, դրանց: Դրանց մեջ Չատի անունով մի չորան կա, իգիթ են ասում, որ

մենակ էն մի տղի դեմը դուրս գա:

- Փա՛ հա՛,- բացականչեց վրդովված ավազակը ու շրխկալով վրա նստեց:

- Ի՞նչ կտաս գիշերս էնպես անեմ, որ առավոտն էլ ծուխ չբարձրանա դիմացը:

- Կապույտ ձին փեշքեշ:

- Չեղքի տուր:

Նրանք ձեռք ձեռքի խփեցին ու գրագ եկան:

Մարտափելի մութն են Մութը Չորի գիշերները:

Մի մթնագիշեր էր. անձրևն էլ անընդհատ տեղում էր միալար: Քնած էր հայերի բիմեն: Երբեմն-երբեմն հովիվները այս կամ այն կողմից խուլ «հեյ-հե՛յ...» կանչելով, իմացնում էին, որ հսկում են դեռ:

Գիշերվա մի ժամանակը մի թմփթմփոց անցավ վրանների մոտից: Եները վեր կացան, վրա տվին, ոչխարը խրտնեց, ձիաները փախան, տավարը ցրվեց: Հովիվները հավար կանչեցին, հրացանները բացվեցին, և այս բոլոր սարսափներն ու ձայները խառնվելով մութին, հեղեղին ու ամպի որոտումըքին, հորինեցին մի դժոխային գիշեր:

- Եունը տարա՛ն, բիմեն պահեցեք, հե՛յ... գոռաց աժդահա հովիվ Չատին:

- Եունը տարա՛ն... - ձայն տվին ամեն կողմից, ու սև սարսափը կալավ բիմին:

Լեռներում ամեն մարդ լավ է հասկանում, թե ինչ կնշանակի՝ շունը տարան:

Գողերը միշտ մի կամ երկու հոգով վազում ընկնում են բիմեն, ոչխար, ձի, տավար խրտնացնում, խառնում են իրար: Եներն ընկնում են նրանց ետևից: Նրանք էլ շներին հաչեցնելով տանում, հեռացնում են բիմից: Այնուհետև խառնված, անշուն բիմին ետևից վրա են տալիս նրանց ընկերները և շփոթի ու խավարի մեջ քշում են անասունները:

Եուտով հետևեց երկրորդ հարձակումը, հարահրոցն ընկավ, հրացանները բացվեցին, ամեն բան մթնումը խառնվեց իրար ու իրար խառնված ընկավ դեպի ներքև:

Ակնակիր մթնում ոչինչ չէր երևում: Փայլակի լուսով վայրկենաբար բացվում էր ահռելի տեսարանը, բայց մարդու աչքերը որոշ բան չէին կարող նկատել այն թոռութեան մեջ: Աչքերը չէին կարող նկատել, բայց հրացանների ձայները ցույց էին տալիս, թե որ կողմից են գնում, և լսվում էր հովիվների աղաղակը, որ կանչում էին՝ «Տարա՛ն, տարա՛ն... Ալաբաշ հե՛յ...»:

Այդ ձայներն էլ հետզհետե հեռացան, նվազեցին, ու էլ ոչինչ չէր լսվում:

Անձրևը միալար շրվում էր, և ամպը խուլ ճայթում ու որոտում հեռու լեռներում:

Լուսադեմին տղերքը վերադարձան: Դեռ հեռվից լսվում էր նրանց ուրախ-

ուրախ խոսոցն ու ծիծաղները թանձր մշուշի մեջ: Ապրանքն ակամ ու անվընաս ետ բերին հանձնեցին սարվորին, իրենք հավաքվեցին հովիվ Չատնի վրանը, որ հաց ուտեն:

Նրանք իրենց հետ բերել էին մի քրդի քոլոզ, վահանն ու քուրը:

Իսկույն տարածվեց, թե տղերքը մի քուրդ են սպանել ու հետաքրքրված սարվորները եկան, խոնվեցին վրանի ներսն ու դռների արանքում:

Չատնի մայրը սոված հովիվների համար կրակի վրա կերակուր էր շինում ու հետև էլ իրեն-իրեն դուրսում:

«Ա՛ տղա, նա էլ մեր կունենա՛...»

Ա՛ տղա, հիմի նրա մերը ճամփա կպահի՛...»

Ա՛ տղա, կասի, տղես ետ չեկավ...»

Ա՛ տղա, ճամփա կպահի՛ ետ չի գնա՛լ...»

Գլուխներն օրորելով՝ նրան ձայնակցում էին մի քանի ուրիշ կանայք: Այնինչ՝ հովիվները սարվորին պատմում էին, թե բանն ինչպես եղավ:

- Չորս կողմից հավաքեցինք, տարանք արինք մի ձոր: Էստեղ սրանց տեղը որ նեղացրինք, սրանք ապրանքը թող արին ու ամենքը մի կռան վրա փախան: Մինք քշեցի, տարա քարափին դեմ արի: Որ քարափին դեմ էլավ, մին էլ տեսա՛՛ ետ դառավ, քուրդ հանեց, վրա քշեց թե՛՛ գլուխդ ազատի, միջիցդ կես եմ անում: Ո՞նց թե միջիցդ կես եմ անում. դագանակը պատեցի, ուսախառը վեր բերի, ա՛ն հա կուսա...»

- Ա՛յ տո՛ւր,- բացականչեցին սարվորները:

- Երիկալով փռվեց,- վերջացրեց Չատին իր պատմությունը:

- Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛,- քահ-քահ խնդացին սարվորները:

Այս դեպքից մի քանի շաբաթ անց էր կացել: Մի օր շները հաչեցին. դուրս եկան, տեսան մի պառավ քուրդ ձայն էր տալի բիմի ներքևից:

- Ի՞նչ ես ուզում, ա՛՛ քիրվա:

- Չորան Չատնի վրանն եմ ուզում,- ասաց քուրդը:

Բերին չորան Չատնի վրանը: Չատին հաց դրեց հյուրի առաջ: Դեսից-դեմից խոսեցին, մինչև հացը կերավ, պրծավ: Երբ որ հացը կերավ, պրծավ, Չատին հարցրեց.

- Խեղ ըլի, ընչի՞ համար ես եկել քիրվա:

- Էստեղ մի քանի շաբաթ առաջ մի քուրդ են սպանե՞լ,- խոսեց հյուրը:

- Սպանել են,- պատասխանեց հովիվը:

- Ասում են՝ դու ես սպանել:

- Դրուստ է:

-Ես նրա հայրն եմ,- ասավ ծերունին:- Եկել են, որ նրա արինը քեզ հալալ անեն: Դու նրան ճամփին չես սպանել, իր ոչխարումը չես սպանել, իր տանը չես սպանել... Քանի անգամ ասի՝ ա՛յ որդի, ձեռք վեր կալ էդ հարամ ճամփից, հեռու կաց էդ ընկերներից. ուրիշները քեզ համար չեն աշխատել... ինձ չսեց: Երևի էդպես մահը մոտեցել էր,- ասավ քուրդը ու գլուխը քաշ արավ, լռեց:

- Հավատիդ հաստատ կենաս, որ արդարն ես խոսում,- չորս կողմից ծայն տվին սարվորներն ու իրենք էլ լռեցին:

- Արինը քեզ հալալ,- բացականչեց ծերունին,- միայն մայրը... գիտես էլի, մայր է... չի հանգատանում... Ծորերն ինձ տվեք, տանեմ, շորերի վրա լաց ըլի, իր սիրտը հովացնի, իր կարոտն առնի:

Չատին բերեց, ծերունուն հանձնեց արյունոտ քոլոզը, վահանն ու թուրը, մի ոչխար էլ առաջն արավ ու շներն անցկացրեց, տարավ ճամփու գցեց:

- Դե՛, մնաս բարով, զավակս,- հրաժեշտ տվավ ծերունի քուրդը:

- Գնաս բարով, քիրվա՛:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ներկայացրու սարվորների կյանքը Մուրը շորերում:
3. Դուրս գրիր բնության պարկերները:
Ո՞րն է նրանց դերը պարմվածքում:
4. Ո՞րն է պարմվածքի ամենալարված տեսարանը:
5. Բնութագրիր չորան Չալուն:
6. Կա՞ չափազանցություն չորան Չալու կերպարում: Պարճառարանի:
7. Բնութագրիր Չալու մորը: Համեմատիր Սերոբի մոր հետ (Սր. Չորյան՝ «Արջը»):
8. Վերնագրի մասերն առանջին-առանջին:

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

- Ջնջուշ լուսնի շուշան-փոշին Մաղեց հեզ գետի վրա.

Մեղմիկ խշշաց ցորեն, ցողուն,

- Սիրտս անդո՞րը կծփա:

Լուռ կծորե աստղը շողե՛ք, Ռու ծղրիղը կծղրա.

Քամին կերզե գաղտնի երզե՛ք,-

- Միտքս հեռո՞ւ կսլանա...

Ուռիները նազա՛ն-ծածա՛ն,

Տերևները կշնչեն,

Ծիւռ ու ծիծեռ ճյուղքի վրան

Վառ երազում կննջեն...

Լուսնակն անցավ մութը մթին

Մաղեց հեզ գետի վրա...

Ծանր խշշաց լացող ուռին,

- Սիրտս տխո՞ւր կհևա...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Առանցնացրու բնության պարկերներն ու բնարական հերոսի խոհերը:
3. Ցույց տուր անչնական խոհի և բնության պարկերի կապը:
4. Բնապարկերի ո՞ր բառն է խրաչանում բնարական հերոսի անչնական սպրունը:
5. Առաջին քառաբողոքում ի՞նչ հնչյունների կուրակումներ կան, և ի՞նչ զգացողություն են առաջացնում դրանք:
6. Դուրս գրիր քեզ ամենաշար դուր եկած պարկերը: Պարճառարանի բնութագրումը:
7. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտում բանաստեղծությունը:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՎՆԱՄՆԵՐԸ

(Հարված)

Սեղրաք աղան կոշկակարի մը խանութը կը մտնե:

- Քարեկամ, կըսե կոշկակարին, գույգ մը կոշիկ կուզեմ ապսպրել:
- Շատ աղեկ:
- Կոշիկներուն քիթը նեղ ըլլալու չեմ:
- Հիմակվան մոտայեմ չեք ուզեր ըսել է:
- Միայն կուզեմ, որ ոտքս կոշիկի մեջ կարենա շարժիլ. նեղ ոտքի աման չեմ ուզեր, որովհետև նասըր ունիմ:
- Գլխուս վրա, ձեզի անանկ կոշիկ մը շինեմ, որ թե մոտայի համաձայն ըլլա, և թե ձեր ոտքերը չսխմեն:
- Եթե կարենաս գոհ ընել զիս, միշտ քու խանութը կուգամ:
- Վստահ եղեք:

Կոշկակարը Սեղրաք աղային ոտքի չափը կառնե և կիմացնե, թե քանի մ'օրեն պատրաստ պիտի ըլլան կոշիկները:

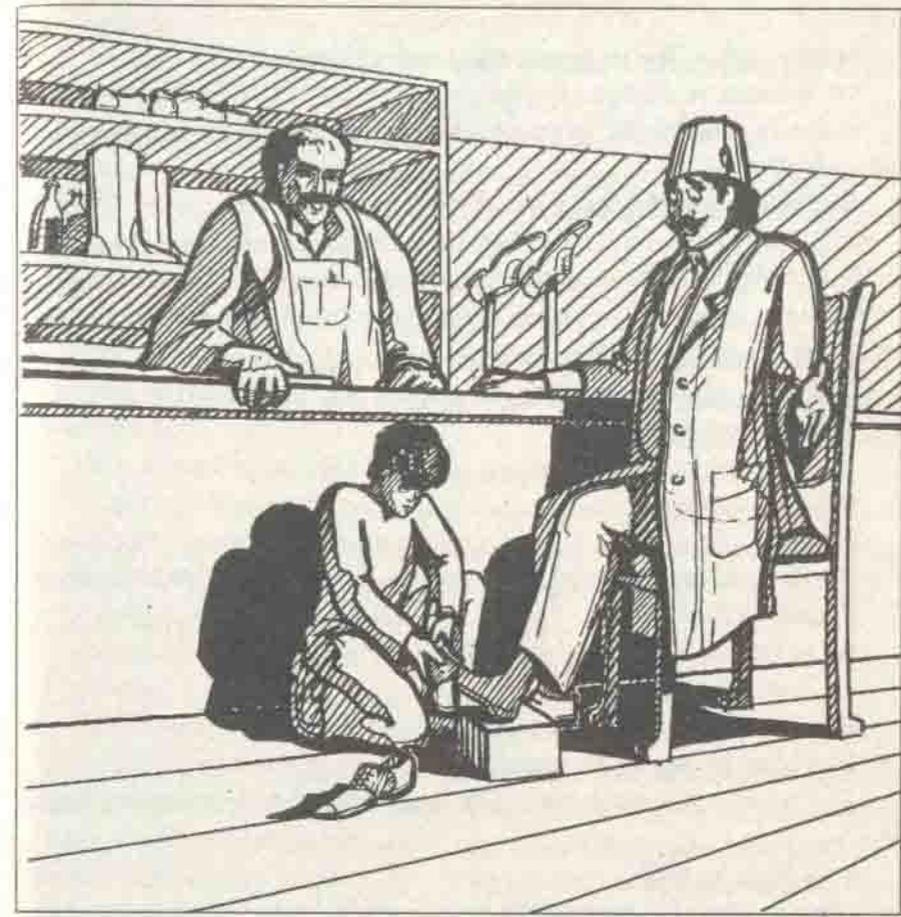
Սեղրաք աղան քանի մ'օրեն կերթա կոշկակարին:

- Պատրաստ են կոշիկներս:
- Այո, պատրաստ են:

Կոշկակարին աշակերտը Սեղրաք աղային կը ներկայացնե կոշիկները:

- Եղբայր, կըսե Սեղրաք աղան, ասոնք պզտիկ են:
- Ընդհակառակն, մեծ են:
- Ասոնց քիթերը նեղ են:
- Չեմ կարծեր, շատ լայն քիթերն այսօր մաքալու չեն. կաղաչեմ, անգամ մը ձեր ոտքն անցունեիք սա կոշիկները:

Սեղրաք աղան կը նստի: Կոշկակարին աշակերտը քառակուսի տախտակ մը կը դնե Սեղրաք աղային ոտքերուն տակը: Սեղրաք աղան կը ձեռնարկե նոր կոշիկներն հագնելու: Կոշիկները կապստամքին:

- Ոտքդ ուժով կոխե՛,- կը պոռա կոշկակարն:
- Ոտքի վրա ել ու այնպես կոխե,- կըսե կոշկակարի քալֆան:
- Ուժով ոտքդ գետիմը զարկ,- կը խրատե կոշկակարին աշակերտը:
- Ծո՛, սա փոշին ցանե քիչ մը կոշիկներուն մեջ, որ Սեղրաք աղային ոտքերը դյուրութեամբ սահին ու մտնեն,- կը հրամայե կոշկակարն պզտիկ աշակերտին:

Հրամանը կը կատարվի:

Կոշիկներն հաստատամիտ են:

- Էո՛Ֆ, քրտնեցա, պե ատամ,- կըսե Սեղրաք աղան՝ երեսը թրվեցնելով,- թեզի քառասուն անգամ ապսպրեցիմք, որ մեծ ըլլան, լայն ըլլան, երկար ըլ-

լան:

- Կերևա, որ ոտքերդ ալ քրտնած են և անոր համար...
- Չէ, քուզում, չէ, ճանրմ... կոշիկները նեղ են:
- Անգամ մը հագնիս նե, կը բացվին: Լայն ոտքի ամաններն ավելի կը վնասեն նասրներուն:
- Չեմ կրնար կոր հագնիլ:
- Կոշկակարն քալֆայովն և աշակերտներովն Սեդրաք աղային օգնելու կերթա: Երկու հոգի Սեդրաք աղային թևը կը մտնեն. կոշկակարը Սեդրաք աղային մեկ ոտքը կը բռնե և կաշխատի կոշիկին մեջ դնել: Ամբողջ կոշկակարյան խումբը կը քաջալերեն Սեդրաք աղան.
- Հա՛, հա՛, կը մտնա կոր...
- Քիչ մ'ալ համբերություն...
- Քիչ մ'ալ հաստատամտություն...
- Օ՛ն, քաջալերվե՛...
- Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ...
- Քիչ մը դիմացիր, էֆենտիմ...
- Անգամ մը մտնա նե...
- Ոտքս կոտրեին նե, ավելի աղեկ էր...
- Հա՛, հա՛, քիչ մնաց...
- Քիչ մ'ալ ճահտ ընես նե, կը լմնա, կերթա:
- Հոգնեցար նե, քիչ մը հոգնություն առ տե...
- Չեմ ուզեր, պե ատամ, թող տվեք հանեմ ոտքս, ճիշերս սզամըջ կըլլա կոր...
- Բան մը չէ, կանցնի:
- Հարյուր անգամ ալ ապսպրեցի, որ ես մոտա չեմ ուզեր, ոտքերուս հանգստությունը կուզեմ...
- Կոխն ոտքդ...
- Ինչպե՞ս կոխեմ, ճանրմ, չեք հասկնար կոր, որ ոտքերս կերին կոր, կարծես թե կրակի մեջ կոխած եմ... թող տվեք, աստվածնիդ սիրեք, սա ի՞նչ խոսք չհասկցող մարդոց հանդիպեցանք:
- Քիչ մ'ալ դայրեք ըրե՛, էֆենտի:
- Դայրեքնիդ ալ գետնին տակը անցնի, կոշիկնիդ ալ... թող տվեք ոտքս, վագ անցա:
- Բարկանալու իրավունք չունիք, Սեդրաք աղա...
- Չունիմ, աղբար, չունիմ, դուք իրավունք ունիք բարկանալու, թող տվեք.

սա ոտքս քաշեմ:

Կոշկակարն ուժով բռնած է Սեդրաք աղային ոտքեն, որուն ինը տասներորդ մասը մտած է կոշիկի մեջ:

- Շատ բծախնդիր եք, Սեդրաք աղա:

Սեդրաք աղան կզգա, թե գերի բռնված է, ուստի անճանատուր կըլլա կոշկակարին, որ յուր խումբովը կը հաջողի կոշիկներն անցնել յուր հաճախորդին ոտքերուն:

- Տեսա՞ր, ինչպես աղեկ եղավ... ոտքի վրա կայնե քիչ մը. ո՛հ... մինչև տուն երթաս նե, ոչ ցավ մը կը մնա, ոչ բան մը... սանկ քալե՛, մայիմ:

- Ինչպե՞ս քալեմ, ճանրմ, նասրներս կը ցավին կոր... հանեցեք սրվոնք:

- Քիչ մը խոսք մտիկ ըրե, Սեդրաք աղա, մինչև տուն գնաս, ոտքերդ պիտի վարժվին ու...

- Քիչ մը լայնկեկ շինեիք նե, չէ՞ր ըլլար:

- Չըլլար, Սեդրաք աղաս, չըլլար, ամեն խանութ նամուս ունի, մենք մեր խանութին պատիվը չենք կրնար կոտրել անանկ մեծ, լայն ու տճև կոշիկներ կարելով. ամեն մարդ իր գործը գիտե:

- Աղեկ, աղեկ, ի՞նչ պիտի տանք:

- Ոսկի մը ու մեճիտիե մը:

- Ատե՛ք:

Շնորհակալ եմ: Մեզի մի՛ մոռնաք, Սեդրաք աղա:

Սեդրաք աղան այդ կոշիկներով դուրս կելնե կոշկակարին խանութեն, նասրներու ցավեն ամեն քայլափոխին հառաչելով, երբեմն ալ արտասվելով: Կզգա վերջապես, թե չպիտի կրնա շարունակել ճամփան, գրոսարան մը կը մտնե, քազմոցի վրա կը նստի և կոշիկները հանել կուզե: Չհաջողիր: Մրճարանին սպասավորը կը կանչե և կաղաչե, որ կոշիկներն քաշե: Սպասավորը բոլոր ուժը կսպառե, կարելի չէ կոշիկները հանել: Իմաց կը տրվի կոշկակարին, որ խալֆային ընկերակցությամբ կը հասնի ու մեծ դժվարությամբ կը հաջողի ազատել Սեդրաք աղան յուր ոտքերուն ձեռքեն: Սեդրաք աղան կը հագնի հին կոշիկները, գորս կոշկակարի խանութն հետն առած էր, և կը հանգստանա:

ապսպրել - պարսկերէլ

աղեկ - լավ

նասրը - կոշտուկ

անանկ - այնպես

մաքպուլ - հարգի, ընդունիլի

քալֆա - կոշկակարի վարպետացու, ենթավարպետ
 ճահիր ընես - ճիգ անես,
 սզլանըշ կ'ըլլա կոր - ջափում է
 կերին կոր - այրվում են
 դայրեք ըրես - ջանք գործադրիր
 վազ անցա - հրաժարվեցի
 սանկ - այսպես
 սվոնք - սրանք
 մեճիրին - թուրքական դրամ
 զրոսարան - զվարճանալու տեղ

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՅԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված արևմտահայերեն արտահայտությունները դարձրու արևելահայերեն:

Չույզ մը կոշիկ, նեղ ուրքի աման չես ուզեր, գոհ ընել զիս, քանի մ'օրեն, անգամ մը ուրքն անցունեիր սա կոշիկները, կը չեռնարկե կոշիկները հագնելու մեծ դժվարությամբ կը հաջողի ազարել, ճաշակավոր բան մը հագնելու համար քիչ մը ակոսան սղմելու է մարդս, խմելուն պես կմեկնի, ինչ մեղքս պահես:

2. Հնարավորին չափ համառոտ պարմիր պարմությունը:
3. Կա՞ հարված, որը ծիծաղելի էս համարում: Կարդա՞ այդ հարվածը:
4. Այս պարմության մեջ ո՞րն է քաղաքավարության վնասը:
5. Ներկայացրու հասարակության վերաբերմունքը Մեղրակ աղայի ապախ լարճիների (ինտոն կիսակոշիկների) նկատմամբ:
6. Ո՞վ կամ ի՞նչն է մեղավոր, որ Մեղրակ աղան ընկավ այդ վիճակի մեջ ընտրվել պարասխաններից մեկն ու պարճառարանի ընտրությունը
 - ա) Մեղրակ աղան,
 - բ) կոշկակարն ու նրա աշակերտները,
 - գ) հասարակությունը,
 - դ) հասարակության մեջ ընդունված կանոնները:

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ

ԳԱՐՈՒՆ

Գարունը այնքա՞ն ծաղիկ է վառել,
 Գարունը այնպե՞ս պայծառ է կրկին,
 - Ուզում եմ մեկին քնքշորեն սիրել,
 Ուզում եմ անուշ փայփայել մեկին:

Այնպե՞ս զգվող է երեկոն անախի,
 Ծաղիկներն այնպե՞ս նազով են փակվում.
 - Շուրջս վառված է մի անուշ տազնապ,
 Մի նոր հուզում է սիրտս մրրկում...

Անտես զանգերի կարկաչն եմ լսում,
 Իմ բացված սրտում հնչում է մի երգ.
 - Կարծես քե մեկը ինձ է երագում,
 Կարծես կանչում է ինձ մի քնքուշ ձեռք...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՅԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դիտարկիր ու բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Առանցնացրու բնության պարկերները և քնարական հերոսի զգացումներն ու տրամադրությունն արտահայտող պարկերները:
3. Յեւցյ տուր անցնական ապրումի և քնապարկերի կապը: Բացատրիր բանաստեղծության վերնագիրը:
4. Բացատրիր բացված մակդիրը (բացված սիրտ):
 Կարո՞ղ էս փոխել այդ մակդիրը՝ հարազատ մնալով բանաստեղծության տրամադրությանը, ասելիքին:
5. Բացատրիր պարկերը՝
 Անտես զանգերի կարկաչն եմ լսում...

ՈՒՇԻՆԱՐԱ

(Հնդկական գրույց)

Արդար և իմաստուն դատավոր էր Ուշինարան: Մաքուր էին նրա բոլոր խորհուրդները և միայն մերձավորների և հեռավորների համար նվիրված:

Համեստ կյանք ուներ նա իր հոյակապ սրահներում և ճոխ սեղան ու ապաստան ամեն աղքատների և ուխտավորների համար, որ տարին բոլոր դեզերում են Գանգայի սրբազան ափերի և Հինալայի նվիրական անտառների միջև:

Մի անգամ, երբ նա դահլիճում նստած կարդում էր Վեդաները, սրտապատառ ներս ընկավ մի աղավնի, որին հետապնդում էր սրաթև անգղը:

Մաքսափած բոջուներ նստավ դատավորի ծնկին և պաշտպանություն աղերսեց:

Անգղը հասավ նրա հետևից: Մակայն Ուշինարան պատասպարել էր արդեն մահապուրծ աղավնուն:

- Գատավոր,- դիմեց անգղը Ուշինարային,- քաղցը վաղուց ընկճել է ինձ: Մեծ հանցանք է քաղցածի ձեռքից խլել նրա սնունդը: Ե՛տ տուր ինձ աղավնին:

Ուշինարան ձեռի շարժումով մերժեց նրա պահանջը:

- Գատավոր,- շարունակեց անգղը,- դու պարտաճանաչ մարդու հոչակ ունես, տակայն ինչո՞ւ պարտքի օրենքին հակառակ ես գնում: Ինչո՞ւ ես ինձ զրկում իմ անհրաժեշտ սնունդից:

- Այս անօգնական, մահի սարսուռով դողդոջուն բոջուներ իմ պաշտպանությանը դիմեց,- առարկեց Ուշինարան,- դո՛ւ, հզոր անգղ, մի՞թե չես տեսնում, որ իմ առաջին պարտքն է չհանձնել ինձ հավատացող արարածին իր հոշոտող բշտամուն: Ավելի մեծ ոճիր է՝ վտանգված բույլին զրկել օգնությունից, քան թե կատարել ոճիրների ոճիրը - սպանել Քրահմինին:

- Բայց, դատավոր, ամեն արարած աշխարհում ուտելով է, որ կաարի: Եթե զրկես արարածին կերակուրից, իսկույն կդադարի նրա կյանքը: Հիմա որ դու իմ ձեռքից խլում ես իմ ապրուստը, շուտով կմահանամ ես և ինձ հետ կհնու ու ձագուկներս:

Աղավնուն խնայելով դու մեզ բոլորիս մահի ես մատնում:

- Դու շատ իմաստուն ես խոսում, ո՛վ անգղ, հզոր բոջուն. քայց խոստովանիր, ինչպե՞ս կարող ես ընդունել, որ թշվառ փախստականին հանձնեն կորցուտի: Բնավ, երբե՞ք:

Քո առջև քաց եմ ահա մառանիս դռները: Գ՛նա՛, ա՛ն, ինչ որ ուզում ես - եղնիկի միս, վարազի միս: Ե՛վ ուրիշ ինչ որ ուզում ես, ասա՛, կկատարեմ քո կամքը:

- Ո՛չ, դատավոր, ես ուրիշ տեսակի միս ուտելու սովորույթ չունիմ: Բնուբյուրից որոշված հավերժական օրենք է, որ անգղները աղավնիներ պիտի ուտեն: Տո՛ւր ինձ իմ իրավունքը:

- Ա՛նգղ,- քախանձեց Ուշինարան,- ինչ արարած որ ենթակա է մահի սահմաններին - ուզի՛ր, ես կտամ քեզ: Միայն երբեք չեմ կարող հանձնել թշվառության մեջ ինձ ապաստանածին:

- Դատավոր,- պատասխանեց անգղը,- քանի որ դու այդքա՞ն սիրում ես այդ աղավնուն, փոխարենը տուր քո մարմնից այնքան միս, որքան կշռում է աղավնին:

- Այո՛, հիմա արդար է և ճշմարիտ քո կամքը,- սրտահոժար ասաց Ուշինարան,- սիրով կտամ, ո՛վ անգղ, իմ մարմնից փոխարենը:

Ե՛վ հանկարծ դահլիճի ձեզունից մի կշիռ կախվեց:

Ուշինարան աղավնուն դրեց մի նժարում, իսկ մյուս նժարում՝ իր մարմնից մի փեթք, քայց աղավնին դեռ ծանր էր կշռում: Նորից կտրեց մսի մի փեթք, և աղավնին նորից ծանր էր: Դարձյալ նորանոր փեթքեր կտրեց դրեց, և սակայն աղավնին ավելի և ավելի ծանր էր կշռում:

Այն ժամանակ Ուշինարան ամբողջ իր հոշոտված մարմնով ելավ կանգնեց նժարի մեջ...

- Ես Բնդրան եմ,- ձայնեց անգղը,- տիեզերքի իշխանը և աղավնին՝ հուր Ազնիի ոգին:

Մենք եկանք քո առաքինությունը փորձելու համար:

Հավիտենական փառքով դու զարդարեցիր քեզ, ո՛վ Ուշինարա, որովհետև քո իսկ մարմնով խղճագիր փոքրիկ աղավնուն և քո կյանքով փրկեցիր թշվա-

ոին:

Ժողովուրդների մեջ պիտի չինանա քո անունը, և հավիտյան պիտի ապրիս դու անմահ փառքով ու փայլով, որովհետև պարտքի սրբության հավատարիմ եղար:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱԹԱՅԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Չրույցի առանձին հարվածները վերնագրիր և պարճատարանի:
3. Ուշինարային բնութագրիր՝
 - ա) մանրամասնորեն
 - բ) մեկ բառով:
4. Զո կարծիքով ո՞վ է արդարացի (պարասխաններից մեկն ընկրիր և պարճատարանի)
 - ա) Անգղը,
 - բ) Ուշինարան,
 - գ) երկուսն էլ,
 - դ) ոչ մեկը:
5. Դուրս գրիր այն հարվածը, որտեղ խորացած է զրույցի հիմնական ստեղծը:
6. Այլ կերպ վերնագրիր զրույցը:

ԳԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՑՈՐՅԱՆԻ ԾՈՎԵՐ

Հովե՛ր կ'անցնին.-

Ու ցորյաններս հուշիկ-հուշիկ կ'արթնան,
Իրենց խորքեն կը հոսի դող մ'անասհման:
Գեղադալար կողերն ի վար բլուրին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Հովե՛ր կ'անցնին.-

Այնքան կ'հորդի, կ'կատրի դաշտը հուռքի,
Որ պիտի հոն արածող ուլը խեղդի:
Գոգին մեջեն ախտատան հովիտին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Հովե՛ր կ'անցնին.-

Ու ցորյանին պատմութանները ծփուն
Մերք կ'պատռին, մերք կ'կարվին փողփողուն:
Մտվերի մեջ, լույսերու մեջ փրփրագին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Հովե՛ր կ'անցնին.-

Քիտերուն տակ կ'ալեծփին եղիներ
Ուր լուսնակն իր սափորին կ'աթն է հոսեր:
Կալերեն գյուղ, գյուղեն մինչև աղորին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Հովե՛ր կ'անցնին.-

Չմրուխտներով կ'ծփա դաշտը անհուն:
Ծիաղ կերգե բառած հասկի մ'օրորուն՝
Մինչ իր տակեն ցորյաններու մոլեգին
Ծովե՛ր կ'անցնին,
Հովե՛ր կ'անցնին:

հուշիկ-հուշիկ - կամաց-կամաց
 պարսմունաման - լայն ու երկար քիկնոցանման զգեստ
 կ'ալեծփին - ալեկոծվում են
 էդիներ - նոր հասնող ցորեն
 կալ - հացահատիկը կալսելու փեղ, կալարեղ
 աղորի - ջրադաց

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տարվա *n*^ր եղանակը և օրվա *n*^ր պահն (պահերը) է նկարագրված:

3. Տրված մակդիրները քացարթիք

անսահաման դող, բլուրին գեղադարար կողեր, ալետատան հովիտ, ցորյաններու մոլեգին ծովեր:

4. Ո՞ր բառին է վերաբերում **փրփրագին բնորոշումը**՝ **փրփրագին լույսն**^ր, **թե՞ փրփրագին ծովեր**: Պատասխանող պարճառաբանիք:

5. Տրված փոխաբերությունները քացարթիք

ա) Իրենց խորքեն կը հոսի դող մ'անսահաման:

բ) Գեղադարար կողերն ի վար բլուրին ծովեր կ'անցնին:

գ) Քիստերուն տակ կ'ալեծփին եղիներ, ուր լուսնակն իր սավորին կաթն է հոսեր:

6. Դժուր զրիք ցորենի արքի ամենապարկերավոր նկարագրությունն ու ընդրությունը քացարթիք:

7. Ի՞նչ պարկեր են արեղծում՝

ա) ծովի պարկերների հետ համեմարելը,

բ) փոխաբերություններն ու մակդիրները,

գ) իրար պարբերաբար հաջորդող կարճ ու երկար րոդերը,

դ) «ծովն ր կ'անցնին, հովն ր կ'անցնին» պարկերի կրկնությունը:

8. Ի՞նչ փրամաղրություն է արտահայտում բանաստեղծությունը: Պատասխանաբանիք:

ԱՎՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

ԼԱՌ-ՄԱՐԳԱՐ

I

Երա համար ամենից մեծ հաճույքը այգին ու արտերը ջրելն էր: Երբ բորիկ, արևից խանձված ոտքերով քայլում էր առվի եզերքով, բահով ճումները առվից դեն գցում, որ ջրի հոսանքը սահուն լինի, Լառ-Մարգարին այնպես էր թվում, թե ջրի պապակ արտերն ու ծարավ այգիները տապ արած, իրեն են սպասում:

Առվով ջուրը կապելիս նա ջրի հետ էլ գնում էր, մինչև ջուրը այգուն հասներ: Արևից չորացած հողը, տեղ-տեղ ճաքճքած, ազահոթյանք ծծում էր ջուրը, ճեղքերից օղի պղպջակներ էին դուրս գալիս, ծայն հանում, ասես հողը հազար պոռչ ուներ և անհազ ծարավ:

Ջուրը ծառերի տակ կապելուց հետո Լառ-Մարգարը պառկում էր ծառի տակ, երկար բահը կողքին, աչքերը կիսախուփ անում, ննջում, մինչև ջուրը հասներ: Հետո վեր էր կենում, ջուրն ուրիշ առվով անում, էլի ջրի հետ գնում:

Ամռան շոգին, երբ արևն այնքան մոտ է, ջերմությունը շատ, երբ շները շոգից տան ստվերում պառկում են, լեզուն համած թնչին տալիս, առվի եզերքին միշտ էլ կարելի է տեսնել Լառ-Մարգարին, ոտքերը մինչև ծնկները բաց, զըլխին մի սպիտակ շոր, բահն ուսին:

- Լառ-Մարգարը լազլազի պես ջրերից ձեռք չի քաշում,- ասում են գյուղացիք: Եվ ճիշտ որ, Լառ-Մարգարը մի քիչ նման է արագիլին, ոտքերը բարակ ու երկար, ասես ոտքի վրա երկու ծունկ կա:

Լայն առվի վրայից շատերը չէին կարողանում անցնել, իսկ Լառ-Մարգարը մի մեծ քայլ էր անում և առվի մյուս ափին կանգնում: Արևից խանձված դեմքի վրա սրածայր քիթը երկար կտուցի էր համեմատ, եթե սպիտակած թեղերը շիներին:

Գյուղի ջրվորն է: Գիշեր-ցերեկ առուների վրա է լինում, հսկում առուներին, ջուրը բաժանում, առուների մաքրության նայում:

- Լառ-Մարգար, արտս խանձվեց, ջո՛ր հասցրու,- գանգատվում էին երեմն:

- Կեցի՛ր դիա, կրակ չեղավ, սրաղ ուրբաք է,- ասում է Լառ-Մարգարը:

Լառ-Մարգարը տեղացի չէ: Պղտոր հեղեղի քերամն ընկած տաշեղի պես Լառ-Մարգարը շատ ափերի էր զարկվել, վերջը ալիքը լափում է ավել և Լառ-Մարգարին իր թոռան հետ գցել այդ գյուղը:

Անցյալ զարունքին էր այդ: Գյուղը մրան ջրվոր է վարձել:

- Դարիք մարդ է, ազգ ու բարեկամ չունի, ջուրը արդար բաժին կանի:

Երբ առաջին անգամ առվով ջուր էր կապել, ոտքերը մինչև ծնկները վեր քաշած, բահը ուսին անցել առվով, գյուղում մի համաքչի ասել էր.

- Տեսք հա՛, գաղթական քիճեն լառի լազլազ լինի կասես:

Գյուղը նորեկին ավելի անուն էր դրել՝ Լառ-Մարգար:

Քչերն էին փորձում ջրվորին խաբել, հերքից դուրս ջուր գողանալ: Վայ քե իմանար Լառ-Մարգարը. կթոնթորար, կկանչեր, բահը գետնով կտար:

- Ծառդ պտուղ չի տար, յավրիս, գողության մի վարժեցուր:

Լառ-Մարգարի համոզումն էր այդ: Եվ երբ բարկանար, այդ խոսքը կասեր, իսկ եթե խոսքին կասկածող էր լինում, ավելացնում էր.

- Էս հասակս քաշեր, նո՞ր պիտի սուտ խոսիմ...

Այդ ասելիս Լառ-Մարգարը հանկարծ խեղճանում, ձայնը երերում էր: Թողնում էր խոսակցին, բահն առնում և առվի հետ գնում, բեկուզ գնալն էլ միտք չունենար:

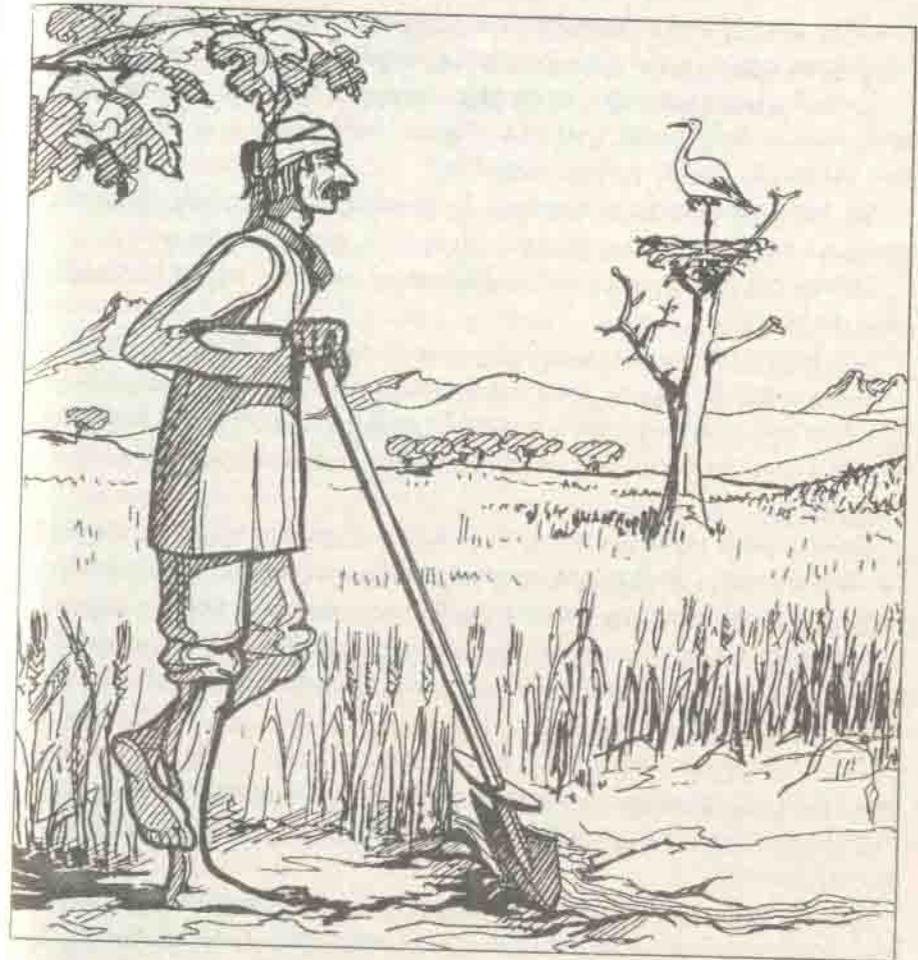
Նետու չէր գնում: Նստում էր առվի մոտ, նայում ջրի հանդարտ հոսանքին, չոր ծղոտներին, որոնք գալիս էին հեռուներից և ջրի հետ գնում: Նայում էր առվի եզերքին բուսած կանաչին, և մտքերը նորից հանդարտվում էին:

2

Լուսնյակ գիշերներին, երբ գյուղը քնած էր քեզարած մրափով, հովը սառնություն էր բերում ցերեկվա շոգից խանձված դաշտերին, լուսնյակ գիշերներին, երբ բարդու վրա իր բնի մեջ հանգստանում է արագիլը, որ լուսաբացին լառ-լառ քևերը փռած իջնի ճահճուտի վրա, - Լառ-Մարգարը մինչև լուսաբաց աշխատում էր:

Ջրտուրքի այդ գիշերներին լուսինը շողք էր գցում առվի մեջ, ջրվորի պողպատ բահի վրա, արծաթ փայլով պապղում էին սերկլեճու տերևները, հովից հասկերը քսվում էին իրար՝ խշխշում: Ամայի արտերի միջով անցնում էր Լառ-Մարգարը, ջուր տալիս ծարավ հասկերին:

Լուսաբացին արտատերը արտը ջրած պիտի տեսնի, պիտի ժպտա և կռա-

նա, մատներով տրորի քաց հողը, տեսնի՝ խո՞րն է ծծել ջուրը, Լառ-Մարգարը ջուրը վարար չի՞ կապել:

Լուսաբացին հավում էին աստղերը ձյունի գնդերի պես, շառագունում էր արևեքը, արևի առաջին շողերը խաղում էին ամպերի հետ, ասես մի անտես ձեռք բյուր շողերով ամպի սպիտակ բուլաների վրա հազարավոր նախշեր էր նկարում, որ մի քիչ հետո ավրի նույն շողերով, մի ուրիշը նկարի, մինչև արևը ծագի:

Արևի առաջին շողերի հետ գուրջի էր քարձրանում տերևների վրայից, ժայիկների գունավոր թերթերից, արտերից ու այգիներից գիշերվա խոնավու-

թյունն էր գոյորշիանում: Գլխահակ ծաղիկները բարձրացնում էին իրենց գլուխը, նայում արևին, որ կեսօրին, երբ արևը թեժանա, նորից խոնարհեն:

Լառ-Մարգարը գիշերվա ջրտուփից քեզարած պատկում էր բարդիների տակ, ոտն ու ձեռը փռում, լայն ու հանգիստ: Բարդիների մոտ հերվա չորացած գերաններ կային, փչակով գերաններ:

Եվ երբ Լառ-Մարգարը պատկում է գերանների մոտ, բարդիների տակ, այնպես է թվում, թե ինքն էլ փչակով մի գերան է, չորացած բարդի:

Լինում էին օրեր, երբ Լառ-Մարգարը ջուրը տալիս էր հերթի համաձայն, ինքը չէր ջրում:

- Քեֆարզ եմ,- կասեր և կպատվիրեր, որ հերթով ջրեն, մինչև ինքը գար:

Առվի ափնիվեր քայլում էր, մինչև մոտակա ձորակը, ուր ծիրանիներ կային: Պատկում էր ծիրանու տակ կամ քնում ժայռի շվաքում, կամ էլ մեջքի վրա դառնում, ոտքերը ձգում, հսկա մկրատի պես: Կարծես մեկը խաչել էր ծիրանու տակ:

Ճառի ճղների արանքից վեր էր նայում Լառ-Մարգարը երկնի կապույտին: Մի ճերմակ ամպ, թափանցիկ ու անձև, հանդարտ լողում էր լագուրի մեջ: Լառ-Մարգարին թվում էր, թե երկինքը մի հսկա տաշտ է, մեջը լի լեղակած ջուր և ամպը՝ լվացքի մոռացված կտոր տաշտի ջրի մեջ: Լառ-Մարգարը նայում էր ամպի կտորին, ինչքան հանդարտ էր լողում, ձևը փոխում, մերթ պռունկը ձգում, մերթ ետ քաշում:

Եթե բարձրանար ամպի վրա, Լառ-Մարգարը հեռու սարերի հետև պահված իրենց գյուղը կտեսներ, կտուրները եղեգով ծածկած, գյուղի մոտ բարդիները, իր ծիրանուտը, տան դռակը, որի մոտ կարասի կտոր կար, մեջը ջուր՝ հավերի համար:

Ամեն առավոտ կանուխ Լառ-Մարգարի կինը հավաքնի դռակը բաց էր անում, հավերը կղկղալով վազում էին նրա հետևից մինչև կարասի կտորը, ուր պատավը հավերին կուտ էր տալիս:

Մի հավը թռչում էր, օդի ոլորտում պտույտներ անում: Եվ երբ Լառ-Մարգարը նայում էր ծիրանի ճղների արանքից, նրա ծերացած աչքերին այնպես էր թվում, թե հավը լագուրի վրա միայնակ սահող ամպի կտորի հետ է խաղում:

... Կտավատը կապույտ ծաղիկներն էր բացել, ծիրանն արդեն դեղնել էր: Վար էր անում, արորը փափուկ հողում ամռան ցեղի ակոսներ էր ծրում: Երբ մի անգամ էլ դարձավ, աչքն ընկավ արահետին: Մասրենու մոտ պատավը կանգնել, ձեռքով էր անում:

- Գեղը խոովաուք կա, մարդ,- կանչում էր պատավը:
Եզներն արձակեց, արորը հողի մեջ խրած թողեց: Վարից քեզարած եզները երեկոյան տան իրերով բարձած աայն էին քաշում դեպի անձանոթ հեռուները:

Տեղահանության օրերն էին:

Մայրը ճոնչում էր օր ու գիշեր, փոշի կար ճանապարհին, շիվար դեմքեր: Գյուղերը խառնվել էին իրար, ճանապարհին նոր խմբեր էին միանում քարավանին, նորեկներից հարցնում էին էտ մնացած հարազատների մասին: Եվ ոչ ոք հաստատ ոչինչ չէր ասում, մարդիկ կասկածից ավելի էին շվարում:

- Մարդ, թոնրին քարը մոռացա վրա դնել,- ասաց պատավը սայլի վրայից:

Լառ-Մարգարը օրդու մասին էր մտածում ամեն անգամ, երբ սայլին նայելիս տեսնում էր կնոջը՝ թոռանը գրկած:

- Անոր նստե, նայե, Թորոսիկը չմրսե...

Թորոսիկը մերթ քնում էր տատի գրկում, մերթ զարթնում, զարնացած հարցնում.

- Պապե՛, դիա կերբանք... Հո՛, ա՛ս ինչ երկեն գացինք, պապե...

Եվ երբ պապից պատասխան չէր ստանում, Թորոսիկը խոովկան էր դառնում, շրթունքը կախում, նայում սայլի վրայից գլխիվար կախած հավերին:

Մայրը ճոնչաց շարաթներ, փոշին ճամփի վրա անպակաս էր գիշեր-ցերեկ: Ուրիշ ջրեր էին, ուրիշ երկրներ: Մարգարը ինչքան էլ խմում էր, ծարավը չէր հազեցնում:

Երբ շունչ առան մի ամայի ավազուտում, ո՛չ սայլ կար, ո՛չ գույգ եզները: Փոքրիկ կապոցներ էին մնացել, Թորոսիկի երեսն արևն այրել, մաշկահան էր արել:

Պատավի մազերի վրա ճամփի փոշին նստել էր, մազերը դեղնել, աղոտ գույն էին ստացել: Մարգարը տեսավ, որ աղետը կնոջ դեմքին նոր ակոսներ է ծրել:

...Լառ-Մարգարը երբ «քեֆարզ եմ» կասեր և ծիրանուտի տակ պատկած՝ գերեկվա շոգին ծիրանի ճղների արանքով կնայեր երկնքի կապույտին, ամպի սպիտակ քուլային, որ ճերմակ լաքի պես մեկ սուզվում էր, մեկ էլ պռունկները կանում, թռչուններին, որոնք բարձրում պտույտներ էին անում և հազիվ երևում ու կետի չափ, Լառ-Մարգարը մտաբերում էր հարավի ավազուտները, որ տարազիրները բերել էին հեռավոր գյուղերից: Ավազուտի մեջ հատուկենա ծառեր կային, որ Մարգարի աչքին մեծ ավելներ էին թվում՝ խրված ավազի մեջ:

- Քար սլիլա չկա, մարդ, աս ո՛ր բերին մեզ,- զանգատվում էր Մարգարի

կինը, որ ամեն իրիկուն իր տան բանալիներին նայելիս ամառում էր հավերժին, տանը թողած իրերը:

- Գիտենայի նե, հետս կառնեի,- ասում էր:

Մի անգամ Մարգարը փորձեց որդու մասին խոսել, բայց պատավը փոճկաց, հեծկատոցը կոկորդը սեղմեց, զոզմոցի ծայրով աչքերը սրբեց և պինդ, շատ պինդ գրկեց թորոսիկին: Մարգարն էլ խոսք չասաց որդու մասին:

Չմեռն անցավ, բայց և ոչ ոք չնկատեց գարնան գալը: Ավագուտների վրա կոշտ, փշոտ բույսեր կանաչեցին, հետո չորացան: Նրանց հետ էլ անցավ հարավի կարճատև գարունը, ավագուտները նորից լեռնացան, կեծացան հրավառ արևի տակ:

Մարդահավաք արին, վրանների աշխատող ձեռքերը հանեցին նոր շինվող ճամփի վրա բանելու: Մարգարն էլ գնաց: Աշխատում էին օրնիբուն, հեռուներից քար էին կրում, հող էին բերում: Հագարավոր քահ ու բրիչ ամեն օր փորում էին, ճանապարհը սարքում: Մյուսների հետ Մարգարն էլ էր աշխատում: Ծանոթներ կային, շինականներ: Խիճ էին պատրաստում, և երբ արևը պահվում էր շեղջակույտների հետև, ծառերը երկար առվեր էին ձգում, վերադառնում էին վրանները, որ արևածագին նորից գնաց: Մի իրիկուն էլ պատավն իրեն վատ զգաց, զանգատվեց սրտի ծակոցից: Մարգարը ելավ վրանի առաջ քար փնտրելու, տաքացնելու, պատավի կրծքին դնելու: Իրենց գյուղում այդպես էին անում: Փնտրեց, ձեռնուճայն ներս նտավ:

- Քար պիկա չկա, մարդ, աս ո՞ր եկանք,- տնքաց պատավը: Էլ շտտեց:

Եթե այդ ժամանակ այգիներից մի մարդ ձայն էր տալիս, քն՝

- Լառ-Մարգար, ջուրը քարակեց...

Լառ-Մարգարը հանկարծ վեր էր թռնում տեղից, քահն առնում և դեպի ջրի բանդը գնում: Եվ ոչ ոք չգիտեր, որ Լառ-Մարգարը առվի բանդը սարքելիս մարդվ ուրիշ տեղ էր, գյուղից հագարավոր վերտոտեր հարավ:

Մարգարն էլի խիճ էր քարդում, պատավն աչքի առաջին: Ի՞նչ լավ կլիներ, եթե ճամփի քարերից գիշերով գողանար, պատավի գերեզմանի վրա դներ: Ավագուտը կրացվեք, շնագայլերը կորբորեին պատավին: Քար պիտի դնել, ծանր քար՝ ավազի շեղջակույտի վրա:

Իր կյանքում Մարգարը երկու անգամ է ծեծ կերել. մեկ երբ տղա էր, շան պոչից ցախավել էր կապել, մեկ էլ պատավի գերեզմանին քար դնելուց հետո:

Էլի արևի տակ խիճ էր կտրում, երբ երկու հոգի մոտեցան իրեն:

- Այս ծերո՞ւկը,- հարցրեց մեկը, և երբ մյուսը գլխով նշան արեց, գինվորականը կրունկը մեխած սապոզը կրծքին զարկեց, կրծքի տախտակը զնգաց

պարսպ կարասի պես: Քրից արյուն եկավ, և երբ երկրորդ անգամ սապոզով խփեցին, խիճը ճղեց Մարգարի բութ մատը:

Բահով առում մարբելիս, հիմա էլ, երբ Մարգարի աչքին է ընկնում բութ մատի սպին, մատներն ավելի պինդ են սեղմում քահի կորը, բայց զայրույթն անցնում է, երբ միտն է բերում շեղջակույտի վրա դրած քարը:

- Կմնա՞ դեռ, քամին չմաշե՞ց, չգողացա՞ն,- Շատ կտար Լառ-Մարգարը, թե հարցին պատասխան տվող լիներ:

Երբ վրանները հավաքեցին, և վրանների տակ ծվարած ժողովուրդը ուրիշ երկրների ճամփան բռնեց, Մարգարն էլ շալակեց մնացած կապոցները, թորոսիկի ձեռքը բռնեց:

Մարգարի շալակին՝ կնոջ աղյուխի մեջ ծիրանի կորիզներ կային: Գյուղի ծիրանուտում մի ծիրանի կար, պտուղը մեծ ու համեղ: Պառավն այդ ծիրանի կորիզներն էր հավաքել, պահել, որ գալ տարի տնկի տան առաջ: Ծիրանի կորիզներն էլ պատավի հետ ճոռչան տայի վրա շաբաթներ էին լուսացրել մինչև հեռավոր ավագուտները:

Երբ վրանները հավաքեցին և հեռացան, Մարգարը երկու միտք ուներ՝ թորոսիկին պահել և ծիրանի կորիզները պահ տալ մի ապահով հողում:

3

Տարիներ անցան: Մի տեղ չգտավ Մարգարը, որ շունչ առներ: Հեղեղի բերանն ընկած մրջյունի պես վեր ու վար էր անում, մազցում մի ծղոտի վրա, բայց հեղեղը ծղոտն էլ էր քշում, մրջյունին էլ:

Մարգարն աշխատում էր, գրկում իրեն և բերանի պատառը պստում թորոսիկի համար, որ պապի թևի տակ մեծանում էր: Մի օր էլ թորոսիկը շոգենավի տախտակամածի վրա ելավ:

Պապն էլ էր, ուրիշ հարևաններ էլ, որոնք Կավալայի մոտերքն էին ապրում վրանների տակ, պատմում անցած-գնացած առասպել-օրերից, ցերեկով աշխատում ազարակներում, նավահանգստում, քաղաքում:

Մարգարն ուրախ էր, երիտասարդացել էր: Եվ երբ թորոսիկը հարցրեց, թե՛

- Պապե, նավը մեզ ո՞ր պիտի տանի:

Մարգարը նայեց թոռան կայտառ աչքերին, աչքերի մեջ տեսավ անհետ կորած որդու պատկերը և զսպելով իրեն՝ ասաց.

- Մեր երկիր, յավրիս...

Այդ երկրի համար Մարգարը Թորոսիկից և ծիրանի կորիզներից բացի ուրիշ ոչինչ չուներ ընծա տանելու:

Նազը օրորալով ալիքներն էր ճեղքում իր սուր քթով, ալիքները հեռանում էին մի պահ, հետո մտռնում, զարկում նավին, փշրվում կոհակների:

Մարգարը տախտակամածից նայեց ծովերի լեռնաշղթային, որի սրածայր գագաթներին ամալը նագով էր նստել, նայեց և իր հին տան բանալիները կանացուկ հանեց գրպանից, տրորեց բռի մեջ, նետեց ծովը: Փոքրիկ օղակներ էլան նետած տեղից, օղակները լայնացան, հալվեցին, մի մեծ ալիք եկավ, ծածկեց բանալու ընկած տեղը: Բանալիներն արդեն սլվել, ընկել էին անդունդ:

Լառ-Մարգարը ոչ ոքի չստեց, թե ինչու արցունքներ երևացին աչքերին, երբ առաջին անգամ գնացքի պատուհանից Արարատի ձյունառ գագաթը տեսավ: Այդ երկրում պիտի ծլեին ծիրանի կորիզները:

... Եվ եթե մեկը հերթից դուրս ջուր էր գողանում, գայրանում էր Լառ-Մարգարը, իրատում.

- Շատդ պտուղ չի տա, յավրիս...

Եթե իր խոսքին կասկածող էր լինում, և Լառ-Մարգարն ասում էր, թե՛

- Էս հառակս քաշեր, նո՞ր պիտի սուտ խոսիմ, - իհարկե, գյուղում շատ քշերն էին իմանում, թե ինչ դառնությամբ է Լառ-Մարգարը այդ հասակը քաշել:

Իսկ եթե մեկին մի լավություն էր ուզում անել, Լառ-Մարգարը ժպտալով ասում էր.

- Կեցիր, ծիրաններս բոյովանան, քեզ մեկ հատ պիտի տան: Նայե՛, ինտոր համեղ են: Աստեղվանքը հիչ չկա իմինիս պես ծիրանի:

Լառ-Մարգարի փոքրիկ, ջրակալած աչքերում փայլատակում էր մի մեծ հրճվանք, մանավանդ, երբ գարնան ջրտուքին, առվի բանդը սարքելու համար դպրոցի մոտովն էր անցնում և ցեխապատի ճեղքից նայում, թե ինչպես դպրոցի բակում վազվզում են երեխաները, խաղում, կանչում, և երեխաների հետ խաղում է Թորոսիկը:

Իսկ դպրոցից մի քիչ հեռու, իրենց տան առաջ, ծիրանու տուններն են ձրգվում արևի տակ...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԳՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոր բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Վերնագրի պարունակածքի մասերը:

3. Տրված են պարունակածքի համառոտ փոխադրության սկիզբն ու վերջը: Դրանց միջև մի բանի նախադասություն գրիր, որ փոխադրությունն անբողջանա.

Ամառ էր, տեղահանության օրերը, երբ Մարգարն ստիպված եղավ իր տունը, ունեցվածքն ու հայրենի գյուղը բողմել և ճանապարհվել դեպի անծանոր հեռուները: Դանապարհին՝ անապատում, մահացավ նրա կինը: Մարգարը բոռան հետ երկար բախտեց երկրե երկիր՝ հայրենիքից իր հետ տանելով ծիրանի կորիզներն ու տան բանալին:

Այդ գյուղում մարդիկ սիրում էին նրան: Մարգարը ջրվորություն էր անում, սիրով ու արդար բաժանում էր ջուրը ու հետևում, թե ինչպես են մեծանում Թորոսիկն ու իր ծիրանենիները:

4. Բացատրիր տրված պարկերները.

ա) Հեղեղի բերանն ընկած մրջյունի պես վեր ու վար էր անում, մագլցում ծղոտի վրա, բայց հեղեղը ծղոտն էլ էր քշում, մրջյունին էլ:

բ) Պղտոր հեղեղի բերանն ընկած տաշեղի պես Լառ-Մարգարը շատ ափերի էր գարկվել, վերջը ալիքը լախու էր տվել և Լառ-Մարգարին իր բոռան հետ հցել այդ գյուղը:

գ) Փոքրիկ օղակներ էլան նետած տեղից, օղակները լայնացան, հալվեցին, մեծ ալիք եկավ, ծածկեց բանալու ընկած տեղը:

5. Ո՞րն է պարունակածքի՞

ա) ամենախաղաղ հարվածը.

բ) ամենալարված հարվածը.

գ) ամենագեղեցիկ հարվածը:

6. Դուրս գրիր Լառ-Մարգարին բնութագրող հարվածները և ըստ դրանց պարունի Լառ-Մարգարի մասին:

7. Հեղինակը Լառ-Մարգարի բնավորության ո՞ր գիծն է ցանկացել ներգծել: Պարանառարանի:

8. Դուրս գրիր բնապարկերները: Դրանք ի՞նչ դեր ունեն պարունակածքում:

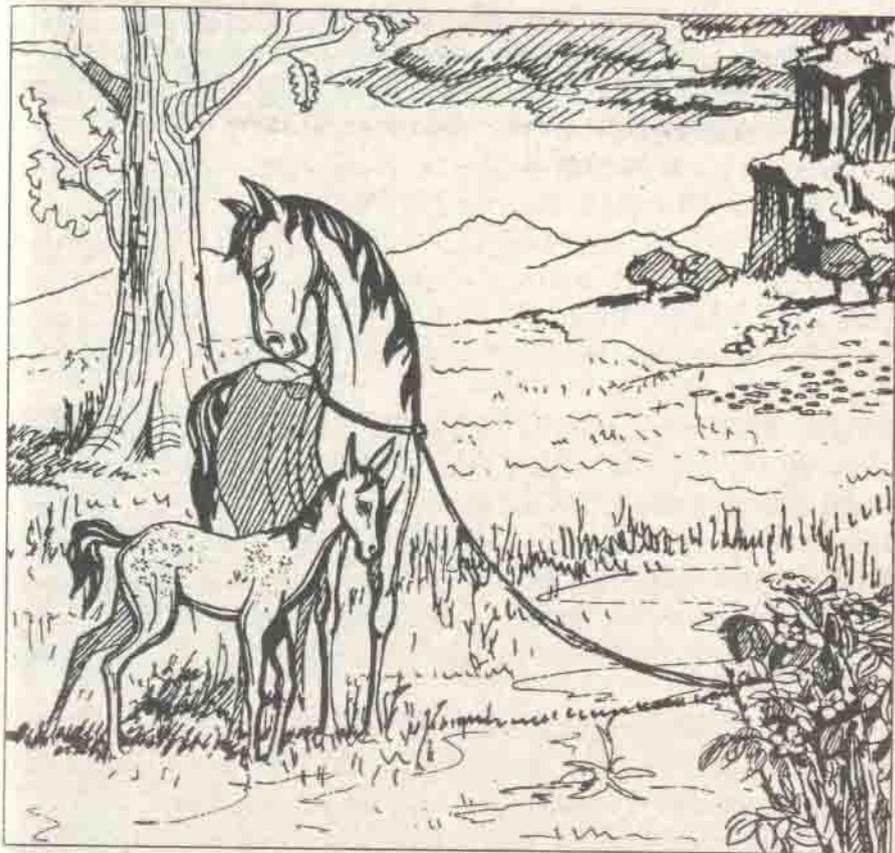
ԿԱՆԱԶ ԴԱՇՏԸ

Կայծակը չոր ճայթյունով քախպեց ժայռին, մի կողմ շարավեց և քաղվեց կանաչ գետնի մեջ: Ժայռը կարծր էր, կայծակը հագիվ թե կարողացավ գորշ այդ ժայռից պոկել քարի մի երկու փշուր: Ժայռի տակ կանաչ գետինը այդ հովտում ճայթող բոլոր կայծակների գերեզմանոցն էր. գարունների և ամառների բոլոր կայծակները քաղվում էին ժայռի տակ, և մոտիկ կաղնին միշտ, ամեն ճայթյունի վախից սրախում և, իր մտքում, կաղնիորեն շնորհակալ էր լինում ժայռին այն քանի համար, որ նա՝ ժայռը, հովտն անտվող բոլոր կայծակները ձգում քաղում է իր տակ և կաղնում փրկում խանձվելուց:

Քիչ առաջ, երբ կայծակը պտտվում էր հովտի և բլուրների վրա և մտածում էր ճայթել ու դեռ չէր ճայթել, քուռակի մայրը մեղմ խրխինջով կանչեց քուռակին. քուռակի մայրը գիտեր, որ կայծակը ճայթելու է, ճայթյունը վախեցնում է քուռակին, իսկ քուռակը կարծեց մայրն իրեն կանչում է կուրծք տալու և ականջ դրեց ինքն իրեն, ականջները շարժեց և ունկնդրել սկսեց ինքն իրեն, թե ինքն արդյո՞ք ուզում է կուրծք ուտել, և այնքան էլ չէր ուզում ուտել, ուզում էր խոտերից ու ծաղիկներից հոտ քաշել և մեկիկ-մեկիկ ճամաչել խոտերը, և հենց այդ ժամանակ ճայթեց կայծակը: Քուռակը խրտնեց ու վազեց դեպի մայրը, բայց շատ էր վախեցել, մորը չէր տեսնում, ուրիշ կողմ էր փախչում: Մայրն ուզեց գնալ դեպի քուռակը, բայց վզի պարանոց խանգարեց: Եվ մայրը քուռակին խրխինջով կանչեց իր մոտ:

Քուռակը մեկ անավա քուռակ էր, միամսյա նրա կյանքում դա առաջին կայծակն էր: Նա պարտապարզեց մոր լանջի տակ: Մոր լանջի տակից, ականջները սրած, քուռակը մի քիչ լսեց անձրևի թնթկահարուճը կաղնու տերևներից, մի քիչ նայեց ժայռին, մարմնու քփին, կաղնուն, աչքերը բարթեց և մոռացավ, որ ինքը վախեցել էր կայծակի ճայթյունից, կարծեց ինքը մոր մոտ էր եկել կուրծք ուտելու: Գանգուր, սև պոչիկը քափահարելով՝ քուռակը մտավ մոր վտրի տակ: Գառավ ձին ոտքը ետ դրեց և բուլացրեց կաթի երակները, որպեսզի իր քուռակը ազատ ծծի և կոճշտ ծծի:

Դա աստղազարդ քուռակ էր, այսինքն՝ ծածկված էր եղյամի հաստիկների

մման աստղիկներով: Ոտքերը քարակ ու երկար էին: Ետևի աջ ոտքի սրունքը սպիտակ էր: Ինքը կարծես եղյամոտ էր, ետևի աջ ոտքը՝ ձյունոտ: Վիզը քարակ ու երկար էր: Գլուխը փոքր էր, ճակատին կլորիկ սպիտակ կար, աստղածաղկի նման: Այդ հովտի առվից ջուր խմելու էին գալիս եղնիկներ, ուլեր ու գառներ, նաև՝ այդ ձին, որ շատ քուռակներ էր ունեցել, բայց այս քուռակը այս կանաչ դաշտի ամենագեղեցիկ արարածն էր: Բաշը և պոչը սև էին: Մենք չգիտեինք, թե ինչպիսին են քուռակի աչքերը, որովհետև նա խրտնում էր, և մենք չէինք կարողանում մոտենալ նրան, բայց ասենք, որ այդ քուռակի աչքերը շատ գեղեցիկ աչքեր էին, քանի որ ձիերի աչքերը գեղեցիկ են լինում, շրջապատն արտացոլվում է ձիերի աչքերում: Քուռակի աչքերում հիմա արտացոլվում էին կաղնին, ծաղիկները, մասրենին, իր կարմիր մայրը և ամբողջ կանաչ հովիտը:

Նա մի քիչ հիմարիկ էր, բայց հիմարիկ էր փոքրության պատճառով: Անձրևի կաթիլը գլորվեց մտավ նրա ոտքերի արանքը, և նա խրտնեց ու փախավ մոր մոտից: Մայրը նրան ետ չկանչեց. անձրևը դադարել էր, կայծակ այլևս չէր ճայթելու, և հիմա արև էր:

Արևի մեջ կանաչ դաշտը փայլում էր: Թացության ու առատ լույսի մեջ փայլում էր նաև այդ հովտի միակ կաղնին, և մասրենու թուփն էր փայլում, և ձիու թաց մեջքը, և քուռակի մեջքը, և առուն, որ սկսվում էր մոխրագույն ժայռից և գալիս ու գնում էր կանաչ հովտով: Առվից կայծակի հոտ էր գալիս, և քուռակը մի քիչ խրտնեց: Մասրենուց նույնպես կայծակի հոտ էր գալիս. քուռակը մի երկու ցատկ խրտնեց, կանգ առավ, նայեց մասրենուն և տոտիկ-տոտիկ գնաց՝ նորից հոտոտելու:

Չին ճանաչում էր այդ հովտի բոլոր բույրերն ու հոտերը: Նա գիտեր բոլոր հովիտների ու բլուրների բույրերը, բայց այս հովտի բույրերն ավելի լավ գիտեր, քանի որ ձիուն այս հովտում հաճախ էին կապում արածելու: Կայծակի հոտն անցողիկ էր, արևի տակ, ցողի հետ հիմա պիտի ցնդեր: Ուրցի բույրը նույնպես այս հովտի բույրը չէր, ուրցի բույրը քամին էր նետել բլուրներից դեպի հովիտ: Չին արածում էր և ոչխարի թաց բրդի հոտ էր զգում: Չին մտածում էր, որ բլուրների մյուս երեսին ոչխարներ են արածում, ուրեմն նաև գամպիտ շներ կան:

Բլուրների մյուս երեսին ոչխարներ էին արածում, հովտի թաց խոտը համեղ է, առվի ջուրը համեղ է, - մտածում էր պառավ ձին, - արևը ջերմացնում է, և քուռակը խրտնում ու մեծանում է հովտի ջերմ բարության մեջ:

Չին քարձրացրեց գլուխը. կաղնին կանգնած էր հանգիստ, ժայռը կեցած էր մի տեսակ քնածի պես, քուռակը մասրենուց հոտ էր քաշում: Արևը ջերմացնում էր, և խոտը համեղ էր, հարկավոր էր արածել: Չին գլուխը կախեց արածելու, մի երկու բերան խոտ պոկեց, բայց անհանգստացնող ինչ-որ բան կար, և ձին գլուխը քարձրացրեց:

Կանաչ հովտի մեջ անշարժ կանգնած, գլուխը քարձր՝ կարմիր պառավ ձին երկար նայեց հովտին և երկար ունկնդրեց լուրջուրը: Ամեն ինչ առաջվա պես էր, կաղնին կեցած էր հանդարտ, ժայռը միրհում էր, քուռակը թռչկոտում էր մասրենու մոտ: Եվ կարծես թե կարելի էր արածել, բայց կարմիր ձին մտաբեր չիջեցրեց մինչև գետին, գլուխը կտրուկ դեմ նետեց և սպասեց ականջները սրած՝ որսալու համար հովտի բոլոր թաքուն ձայները: Եվ սպասեց ռունգները լայնացրած՝ զգալու հովտի օտար հոտերը: Թիթեռները շրշում էին, բզեզները երգում էին, առուն խոխոջում էր, վիզը ձգած՝ քուռակը պտտվում էր թլիթի ե-

տվից մասրենու շուրջը, բայց պառավ կարմիր ձին ուզում էր լսել ո՛չ այդ ձայները և ուզում էր տեսնել ո՛չ այդ պատկերները: Հովտում, համենայն դեպս, վտանգ կար: Օդում այդ վտանգից ձայն չկար, հովտում այդ վտանգը չէր երևում, քանու մեջ այդ վտանգի հոտը չկար, բայց ձին չէր կարողանում արածել:

Պառավ կարմիր ձին սկսեց գայրանալ: Կարմիր պառավ ձին գայրանում էր այն քանի համար, որ հովտում թշնամի կար, բայց այդ թշնամին չէր զգացվում, չէր լսվում և չէր երևում:

Կանաչ հովտում կանգնած՝ նայում ու լուրջուրն ունկնդրում էին մոխրագույն ժայռը, փարթամ կաղնին, կարմիր պառավ ձին և մասրենու թուփը: Եվ ժայռի համար կանաչ հովտում չկար ոչ մի վտանգ, որովհետև կայծակ այսօր այլևս չէր լինելու: Կաղնին նայում էր, և կաղնու համար ամեն ինչ լավ էր, որովհետև կայծակ չէր լինելու և ջերմ արև էր: Մասրենու համար նույնպես լավ էր, որովհետև քուռակի դունչը չէր հասնում նրա կատարի մի երկու ծաղկին: Իսկ պառավ կարմիր ձին լարված սպասումից քրտնեց:

Հովիտը դավաճանում էր ձիուն. հովտում թշնամի կար, բայց հովիտը չէր մատնում թշնամու ձայնը և թշնամու հոտը: Կարմիր պառավ ձին սիրտ չէր անում գնալ դեպի քուռակը. վախենում էր իր ոտնաձայների մեջ կորցնի թշնամու թաքուն ձայները: Կարմիր պառավ ձին սիրտ չէր անում շնչել. վախենում էր իր թոքերի աղմուկի մեջ կորցնի թշնամու թաքուն շնչառությունը: Կարմիր պառավ ձին աչքերը չէր թարթում. վախենում էր որ իր աչքաբարթի հետ թշնամին տեղից տեղ կցատկի, և ինքը չի հասցնի նկատել նրա ցատկը:

Կանաչ հովտի մեջ այդպես անշարժ կանգնած էին ժայռը, կաղնին, մասրենին, ձին: Ժայռը միրհում էր: Կաղնու կաղիները ապահով զրահների մեջ լզվում էին հյութով, և կաղնու համար ամեն ինչ լավ էր: Մասրենին իր ծաղկաբաժակները բացել էր արեգակի դեմ և արև էր խմում, իսկ կարմիր պառավ ձին գայրույթից դողում էր: Երբեք, ոչ մի անգամ հովիտը ձիուն այդպես չէր դավաճանել: Գուցե կայծակի՝ հոտն էր ձիու ռունգներին խանգարում զգալ այն հոտը, որ ուներ թշնամին, որը մոտեցրում էր, մոտիկ մի տեղ էր և հոտ էր տալիս, բայց նրա հոտը թաքնվում էր կայծակի խանձահոտի տակ:

Քուռակը նայում էր մի քանի և ապա նայում էր մորը: Դարձյալ նայում էր նույն քանին, ապա նայում էր մորը: Այդ քանը մայրը չէր տեսնում, մոր մոտից այդ քանը չէր երևում: Քուռակը նայում էր այդ քանին, ապա գլուխը թեքում էր մոր կողմը: Մայրը կանգնած էր գլուխը քարձր, և մոր աչքերը վառվում էին:

Քուռակը վիզը ձգեց, դնչիկը պարզեց և գնաց դեպի այդ քանը, և այդ պա-

հին մայրը զգաց գայլի զզվելի հոտը: Մայրը խրխիւնջ արձակեց ու նետվեց դեպի քուտակը և տեսավ, թե գետնից ինչքան սահուն ու երկար ցատկով զատվեց գայլը:

Բլուրների մյուս երեսին լավեց ձիու ջղային կարճ վրիճը: Բլուրների մյուս երեսին, ոչխարների մոտ, զամփռ շները մի վայրկյան սրվեցին, մի քիչ սպասեցին ուրիշ ձայների և հանգստացան:

Կարմիր ձիւն նետվեց դեպի քուտակը, բափով նետվեց դեպի գայլն ու քուտակը, բայց տապալվեց: Նա պատավ ձի էր, ուրիշ անգամներ էլ ընկել էր, բայց ոչ մի անգամ այդպես անսպասելի չէր տապալվել: Տապալվեց ու ելավ միանգամից: Նրան տապալել էին իր հուժկու բափն ու պարանը: Պարանը նրան խեղդում էր, պարանը նրան չէր բողմում բռչել իր փոքրիկի մոտ:

Քուտակը փախչում էր մասրենուց դեռը հեռու մի տեղ, քուտակն ուզում էր դեպի մայրը գալ, երկար շրջան տալով՝ քուտակը ձգտում էր դեպի մայրը, բայց գայլն ամեն անգամ կտրում էր նրա ճանապարհը և նրան հեռացնում ու դարձյալ հեռացնում էր: Իսկ պարանը խեղդում էր մորը: Եվ քուտակը ցատկեց գայլի վրայով դեպի մայրը, բայց գայլը տակից բռնեց նրա ետևի ոտքը, և քուտակն ընկավ: Քուտակը ճչաց ու վեր ցատկեց:

Բլուրների մյուս երեսին լավեց քուտակի սուր ծղրտոցը, և զամփռ շները սըրվեցին, և զամփռ շների մեջ սրվեց սևադունջ Թոփուշ շունը:

Քուտակը ճչաց ու վեր ցատկեց, և այդ ժամանակ մայրը ծառս եղավ և ամբողջ ծանրությամբ ու ամբողջ կատաղությամբ ձգվեց դեպի գայլն ու քուտակը, և պարանը կտրվեց ու մտրակվեց մոր ոտքերին: Մայրը գնաց ամբողջ բափով, ամբողջ ուժով, ամբողջ կատաղությամբ ու ամբողջ սիրով: Նա շատ արագընթաց զամբիկ էր, բայց իր կյանքում երբեք այդպես թոնջի պես չէր սլացել:

Բլուրների մյուս երեսին լավում էր նրա ամբակների խուլ դոփյունը: Հետո բլուրների մյուս երեսին հովտի ոչ մի ձայն չէր լավում, և զամփռ շներն ու փոքրիկ հովիվը խաղաղվեցին:

Գայլը քուտակին բողեց ու ազատվեց տրորվելուց: Չին հարձակվում էր, և գայլը մի քիչ փախավ: Չին դարձյալ գալիս էր, և գայլը մի քիչ էլ ետ քաշվեց: Դունը գետնին հպած՝ ձիւն գալիս էր, դանդաղ, սպառնալի՝ ձիւն գալիս էր, գայլը ճապարկվեց գետնին և ահա-ահա կարող էր ցատկել ու կախվել ձիու ռունգներից, և ձիւն շուռ եկավ:

Չին շուռ եկավ, և գայլը ցատկեց ու կանգնեց ձիու դեմ: Քուտակը լանջի տակ՝ ձիւն դարձյալ շուռ եկավ, և նրա հետ պտտվեց նաև գայլը: Գայլը անընդհատ պտտվեց, և ձիւն անընդհատ շուռ եկավ: Երկու կարճ ցատկով գայլը

հայտնվեց ձիու դնչի տակ, բայց ձիւն դարձյալ հասցրեց շրջվել ու աքացի շուպրտել: Մի երկար ցատկով գայլը հայտնվեց ձիու դնչի տակ, և ձիւն չհասցրեց լրիվ շրջվել, գայլը կարողացավ քերծել ձիու ռունգները, և ձիւն կարողացավ նրան տրորել առջևի ոտքով: Գայլը ետ քաշվեց, բայց չփախավ, նստեց ու նայեց ձիուն, և ձիւն էլ նայեց գայլին: Եվ գայլը հասկացավ, որ ձիւն իր քուտակին պաշտպանելու է մինչև վերջ, և ձիւն հասկացավ, որ գայլը չի հեռանալու: Չին քրտնել էր, բայց գայլը նույնպես հոգնել էր: Գայլը նետվեց միանգամից: Դրանից հետո գայլն անընդհատ ցատկեց դեպի ձիու ռունգները, և ձիւն անընդհատ շրջվեց ու քուտակին անընդհատ պահեց լանջի տակ:

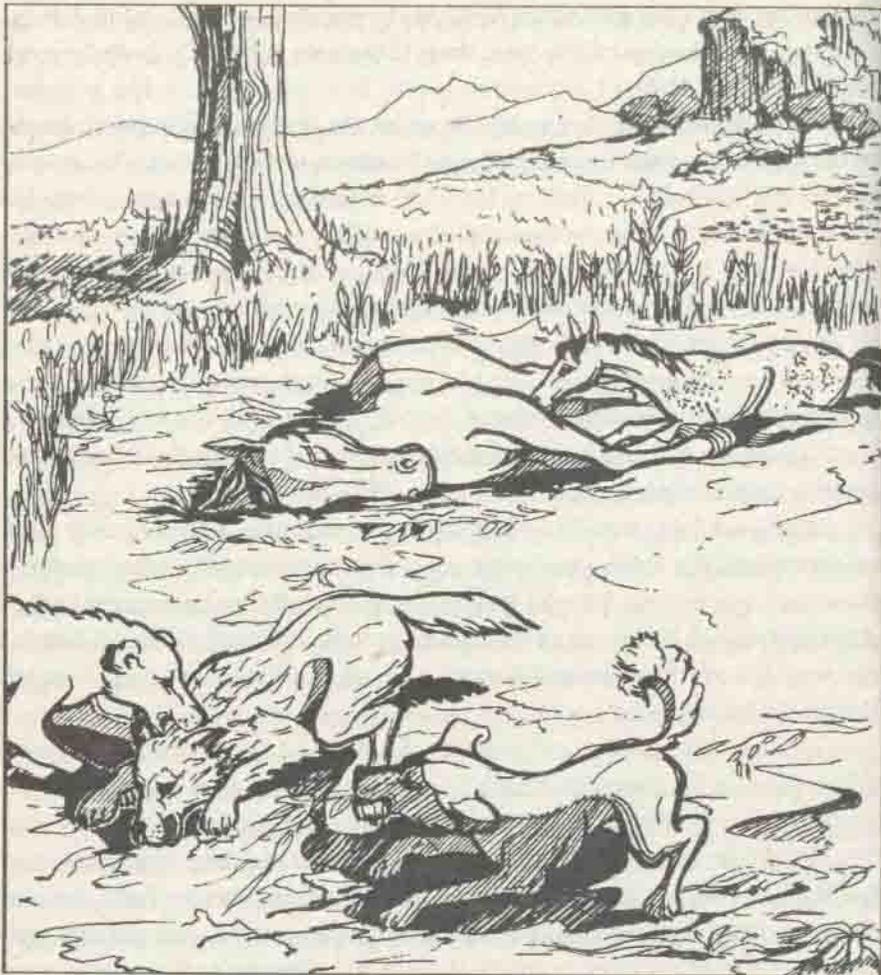
Արդեն երեկո էր, նրանց շարժումները դանդաղել էին, ձիու շուրջը գայլը պտտվում էր դանդաղ, գրեթե քարշ էր գալիս, գրեթե սողում էր, և ձիւն իր տեղում պտտվում էր դանդաղ, դժվար, երբեմն սայթաքելով և գրեթե ընկնելով: Նրանց աչքերը մթնել էին, և նրանք միմյանց հագիվ էին տեսնում: Հոգնածությունից նրանք խլացել էին:

Փոքրիկ հովիվը դուրս եկավ բլուրների գլուխ և նայեց մայրամուտին: Մայրամուտը կարմիր էր, մայրամուտի տակ գեղեցիկ էր հովտի միակ կաղնին... բայց այն, ինչ տեսավ փոքրիկ հովիվը, այնքան տգեղ էր, որ փոքրիկ հովիվը չէր կարողանում խոսել, գայլը կախվել էր կարմիր ձիու ռունգներից, և կարմիր պատավ ձիւն չէր կարողանում տրորել գայլին, կարմիր պատավ ձիւն արդեն արդեն խոնարհվում էր:

- Ա՛յ տղա, հե՛յ,- կանչեցին դիմացի բլուրներից,- է՛ն գելն է՛ն ձիուն խեղդում է, այ տղա, հե՛յ... շներն ո՞ր են, հե՛յ...

Փոքրիկ հովիվը քերանը քացեց ծղրտալու, բայց չկարողացավ ձայն հանել: Փոքրիկ հովիվը միայն ձեռքերը բափահարեց: Գամփռ շները սրվեցին ու նայեցին: Գամփռ շները տեսան ու բռան... Թոփուշը, Բոբը, Սևոն, Բողարը Զալակը, Չամբարը: Սևադունջ Թոփուշը վարպետ շուն էր, լուռ գնում ու բռնում էր, նա առջևից հիմա էլ լուռ էր վազում, իսկ Բողարը ջահել շուն էր, գայլերից դեռ մի քիչ վախենում էր, այդ պատճառով էլ հաչում էր դեռ հեռվից, որպեսզի գայլերը փախչեն, և ինքը այդպիսով նրանց հետ չկուլի: Բողարը հիմա գնում էր հաչելով: Բողարը շատ արագավազ էր, նա հիմա Թոփուշից երբեմն առաջ էր անցնում, բայց չէր համարձակվում պոկվել խմբից ու գնալ մենակ, կանգնում էր և հաչելով սպասում Թոփուշին, վազում էր Թոփուշի կողքից, սակայն դարձյալ առաջ էր անցնում և դարձյալ դանդաղում:

Երբ ձիւն ահա-ահա պիտի ծնկեր, գայլը հեռվում, կարծես երազում, շների հաչոց լսեց: Գայլը չուզեց հավատալ, թե շները հաչելով իր վրա են գալիս:

քախտը հո չէր կարող լինել այնքան անողոր, որ իր մեկ օրվա չարչարանքն անտեղի անցներ, և ինքը իր երեք ձագի մոտ դառնար քաղցած ու դատարկ:

Երբ իր մեջ այլևս ուժ չկար, և ուունգների ցավերը բթանում էին, և աչքերը բոլորովին մթնել էին, և ականջները լիովին խլացել էին, մայր ձին հեռու-հեռու վում շների հաչոց լսեց և հավատաց, որ շները հաչում են իր քուռակի համար և իր համար. քախտը հո չէր կարող լինել այնքան դաժան, որ նրա քուռակն ապրեր ընդամենը մի հունիս: Պատավ ձին գիտեր, որ շները մոտիկ են: և շների հաչոցը հենավոր է բվում իր հոգնած խլությունից: Պատավ ձին

գիտեր, որ ինքը կարող է համբերել մի քիչ է, դեռ մի քիչ է, մինչև շների հասնելը ինքը պարտավոր է համբերել: Բայց ի՞նչ ծանր է շնչելը, ի՞նչ ծանր քեռ է դարձել այս կյանքը:

Շների հաչոցը պայթեց գայլի հենց ականջների մեջ, բայց գայլը դարձյալ չէր հավատում, որ այդպիսի տանջալից հաջողությունից հետո այդպիսի ծախողություն կպատահի: Չազերը տանը քաղցած, իր պտուկները դատարկ... Վիզը ծակծկեցին, ականջը ծակծկեցին, և գայլը բաց բողեց ձիու ունգները: Թարը բռնել էին: Թարն ազատելու ուժ չկար: Գայլն ուզում էր քնել, քնել: Կռվելու ուժ չկար, գայլն ուզում էր մեռնել, հանգստանալ: Գայլը ճապարկվեց և բուկը սեղմեց գետնին, որպեսզի շները բուկը չբռնեն: Շները քրքրում էին նրա մեջքը, վիզը, քաշքշում էին ականջներից, իսկ նա բուկը պաշտպանում և հանգստանում էր շների կույտի տակ:

Գայլը մի բաբ կծեց, և շներից մեկը վնաստոցով մի կողմ ցատկեց: Գայլը կանգնեց և շները, շրջապատած, սպասեցին: Շների մեջ կանգնած՝ գայլը նայեց շներին, և նրանք շատ էին, և դժվար էր, անչափ դժվար էր, անհնար էր ազատվել նրանցից ու քարշ գալ դեպի տուն, ուր սպասում էին ձագերը: Ժանիքները բաց՝ գայլը նայեց շներին, շները նայեցին գայլին, մի պահ այդպես նայեցին միմյանց, և գայլը չգիտեր ինչ է անելու, և շները չգիտեին ինչ են անելու: Եվ շներից մեկը փշաքաղվեց, ցատկեց ու լանջով խփեց, շարունակ գայլին: Գայլը հազիվ կարողացավ շրկվել և հասկացավ, որ ամենավտանգավորը դունչը սև այդ շունն է:

- Այ տղա, հե՛յ... էդ ո՞վ ես, հե՛յ... հասիր է՞ն շներին օգնիր, հասիր է՞ն շներին օգնիր՝ բող խեղդեն, հե՛յ... կանչեցին դիմացի բլուրներից:

Չին հազիվ էր կանգնած մնում: Չիու գլուխը ծանրանում ու խոնարհվում էր: Չին զգում էր, որ քուռակը ծծում է, և հազիվ կարողանում էր ուրախանալ քուռակի ծծելուց: Չիու գլուխը հակվեց, ծալվեցին նաև անջևի ոտքերը, իսկ քուռակը դեռ ծծում էր: Չին փուլ եկավ: Բուռակը հիմա կանգնած էր ձիու մոտ և սպասում էր մոր ելնելուն, սակայն մայրը չէր ելնում: Բուռակը դնչկով խփեց մոր փորին, սակայն մայրը չկանգնեց, չարժվեց: Բուռակը նստեց մոր փորի մոտ, և ետևի ոտքը սաստիկ ցավեց, և սկսեց ծծել: Եվ մայրը դեռ կաթ էր տալիս, դեռ վարար, վարար, վարար կաթ էր տալիս, վերջին անգամ կաթ էր տալիս իր այլևս որր քուռակին, իր կյանքում ունեցած ամենազեղեցիկ քուռակին, որն աստղազարդ էր, սև բաշն ու պուշը՝ գանգուր, սրունքը՝ սպիտակ և ճակատին՝ աստղածաղիկ, որը մի քիչ հիմարիկ էր, բայց հիմարիկ էր փոքրության պատճառով:

Գայլը, համեմայն դեպս, կարողացավ փախչել: Եթե փախչել չկարողանար, նրա ձագերը որք կմնային և, բոլորովին աճօգ էին, կկոտորվեին, և գայլը կարողացավ փախչել: Դա փախուստ չէր, դա մահանց էր քայլ առ քայլ, ցատկ առ ցատկ, մի քանի ցատկ առ մի քանի ցատկ. մի քանի ցատկից հետո, երբ շները հասնում ու քիչ էր մնում բռնեին, գայլը շուտ էր գալիս փշաքաղվում ու ժանիքները բացում, և շները կանգ էին առնում, և գայլը դարձյալ մի երկու ցատկ հեռանում էր:

Սևադունչ հսկա գամփող այդպես էլ չկարողացավ բռնել գայլի բուկը, և գայլը չկարողացավ կծել ու վախեցնել նրան, բայց սևադունչ գամփող գայլին հիմա չէր հետապնդում, որովհետև գայլի վզից մի փունջ մազ էր մտել նրա քերանը, և սևադունչը հիմա ետ էր ընկել և որձկալով ու փռշտալով՝ զգվանքով մաքրում էր քերանը: Սևադունչը չէր հետապնդում, իսկ մյուս շները վտանգավոր չէին, որովհետև վարպետ չէին:

Շները կորցրին գայլին, ասպ կորցրին նաև հետքը, բայց երկար ժամանակ պտտվում, վազում, խառնվում ու ոռնում էին կանաչ հովտի մեջ, ուր հիմա մթնել էր ժայռը, հանգիստ կանգնած էր կաղնին, իր մի երկու ծաղկաբաժակը ցող հավաքելու էր պարզել մասրենին, և ուր ընկած էր կարմիր պառավ ձիու մարմինը: Քուռակը կանգնած էր մոր մոտ և մի քիչ անհանգստանում էր, կարծես թե արդեն հասկանում էր պատահածը:

Մայրամուտի տակ ամբողջ հովիտը լուսավոր կանաչ էր, և սև էր, շատ մուգ սև էր պառավ կարմիր ձիու շուրջը: Պառավ ձիու կարմիր մարմինն ընկած էր այդ սև շրջանակի մեջ: Այդ սև շրջանակը ձիու և գայլի կովի տեղն էր, այդ սևը ձիու տրորածն էր: Այդ սև, տրորված, քանդված, շատ տրորված գետնին նայելով կարելի էր հասկանալ, թե ինչքան երկար ժամանակ էր պտտվել պառավ ձիուն գայլի հետ ինքն իր շուրջը:

Սև այդ շրջանակը այդպես սև էլ մնաց մի երեք տարի, մի երեք տարի այդ տեղ խոտ չէր ծլում, և մեր հին լավ ձիու սպիտակ կմախքն ընկած էր այդ սև շրջանի մեջ: Հետո կանաչը հաղթեց. կանաչը ծլեց այդ սև շրջանի մեջ, կմախքի արանքներից ծաղիկներ ծաղկեցին, խոտեր ելան, փարթամացան, և կանաչ հովիտը հիմա լիովին կանաչ է:

Երբ բլուրների գլխից նայում ես, կանաչ հովիտը լիովին կանաչ է, կաղնին վեհորեն կեցած է կանաչ հովտում, ժայռը միրհելով ունկնդրում է ամպերի շրջումը, մասրենին իր հինգ հատ ծաղկաբաժակը պահել է արևի տակ, և կանաչ դաշտում կապած արածում է աստղազարդ մի ձի՝ ետևի աջ ոտքի սրունքը սպիտակ, ոտքերը երկար, վիզը երկար. քաշն ու պոչը արևախանձ ու թուխ,

ճակատին՝ սպիտակ աստղաժաղիկ: Երբ քայլ է դնում, ետևի աջ ոտքը մի քիչ ձգվում է, ջղային դողի պես, հին սպիի պատճառով:

Աստղաժաղիկ ճակատով ձիւն բարձրացնում է իր գեղեցիկ գլուխը, և նրա աչքերի մեջ արտացոլվում են ժայռը, կաղնին, ծաղկած մասրենին, կանաչ հովիտը և կապույտ երկնքի սպիտակ ամպերը:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՂԻՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դժուր գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Դժուր գրիր չիուն, գայլին, կայծակին, ժայռին, կաղնուն, հովտին անեմից դիպուկ բնութագրող հարվածները (ամեն կերպարի համար՝ մեկ հարված):
3. Զի - գայլ հակադրության մեջ ո՞ւմ կողմն է հեղինակի համակրանքը: Պարմառարանի ր պարասխանը:
4. Ո՞րն է պարմվածքի
ա) ամենագեղեցիկ,
բ) ամենաողբերգական,
գ) ամենահերոսական կերպարը:
5. Պարմվածքը բաժանիլ մասերի և վերնագրի դրանք:
6. Բացատրիր այս հարվածը.

Երբ ձիւն անա-անա պիտի ծնկեր, գայլը հեռվում, ասես երագում, շների հաչոց լսեց: Գայլը չուզեց հավատալ, որ շները հաչելով իր վրա են գալիս. բախտը հո չէր կարող լինել այնքան անողոք, որ իր մեկ լրիվ օրվա չարչարանքն անտեղի անցներ, և ինքը իր երեք ծագի մոտ դառնար քաղցած ու դատարկ:

Երբ իր մեջ այլևս ուժ չկար, և ռունգների ցավերը թթանում էին, և աչքերը բոլորովին մթնել էին, և ականջներ լիովին խլացել էին, մայր ձիւն հեռու-հեռվում շների հաչոց լսեց և հավատաց, որ շները հաչում են իր քուռակի համար: Իր համար. բախտը հո չէր կարող լինել այնքան դաժան, որ նրա քուռակն ապրեր ընդամենը մի հունիս:

7. Բացարթիկ այս պարկերը.

Մայրամուտի տակ ամբողջ հովիտը լուսավոր կանաչ էր, և սև էր, շատ մուգ սև էր պատավ կարմիր ձիու շուրջը:

8. Բացարթիկ պարմվածքի վերնագիրը:

9. Ո՞րն է այս պարմվածքի հիմնական գաղափարը: (Ո՞րն է հեղինակի հիմնական ստեղծը):

10. Դուրս գրիր այնպիսի բառակապակցություն-պարկերներ, որոնց միայն այսպես էս հանդիպել:

11. Ի՞նչն է շար այս սրեղծագործության մեջ՝ շարժո՞ւնը, գո՞ւյնը, շա՞յնը, զգացմո՞ւնքը, բն՞ միտքը: Պարասխանի պարմատարանի:

ԲԱՌԱՐԱՆ

արա 1. (հնգ.) խիտ գործված բայլա կտոր
2. այդ կտորից կարված տղամարդու վերնագգեստ

աբրեշումն (ժղ.) մետաքսե

ագարակ 1. (արտսհմ.) ֆերմա 2 (հնգ.) մշակելի հող
3. (պատմ.) կալվածատիրոջ անմիջական տրամադրության տակ գտնվող հողամաս

ական (գվռ.) լրիվ, ամբողջապես

ակնակիր (ժղ.) խիստ խավար, մութ

ակնարկ փխբ. որևէ ցանկության, կարծիքի ոչ բացահայտ՝ միայն կռահվող արտահայտություն

ակոսել 1. հողը ակոս-ակոս կտրտել, ակոս բացել
2. հերկել, վարել 3. փխբ. ակոսի նման հետք թողնել

ակ 1. վախ, երկյուղ 2. վախի զգացում, տագնապ

ահա ՚րեկ 1. սարսափի ենթարկված 2. ան՝ սարսափ տարածող, առաջացնող

ահռելի աղեկ 1. ան ու սարսափ ազդող 2. ծանր, անտանելի (արևմտ.) լավ

աղեկտուր գութ շարժող, խղճալի

աղիողորմ դասն և ողորմելի, սրտաճնլիկ

աղջամուղջ առավոտյան և երեկոյան մութնուլույսը՝ կիսախավարը, մթնշաղ

անեցուն 1. աճում առած, զարգացած, աճող, զարգացող

ամայանալ 1. ամայի՝ անբնակ դառնալ 2. դատարկվել

ամբարտախան իր մասին չափազանց մեծ կարծիք ունեցող, ինքնահավան, գոռոզամիտ

ամբոխ մարդկանց խռում բազմություն

ամեհի 1. անսանձ, անզուսպ, կատաղի 2. (հնգ.) սանձի չընտելացած, անվարժ (ձիերի մասին)
3. փխբ. հսկայական, վիթխարի
4. փխբ. անտանելի, դժոխային

ամպեովանի 1. (հնգ.) հովանոց 2. (եկեղ.) մեծ ու քառակուսի հովանոց՝ կաթողիկոսի և բարձրաստիճան հոգևորականների համար
3. (պատմ.) գահի, անկողնու վրա ամրացված անշարժ հովանոց

անապակ անխառն, մաքուր

անզղ ցերեկային զիշատիչների դասին պատկանող խոշոր զիշատիչ թռչուն

անդունդ վիհ, անհատակ մեծ խորություն

անիրավ 1. իրավունքի՝ արդարության դեմ գործող
2. ոչ իրավացի, անարդար, անճիշտ

անկեղանոց (հնգ.) հիմնարկություն, որտեղ պատասխարվում և խնամվում են ծերունիները, աշխատանքի անընդունակ տնանկները

անկյալ (հնգ.) 1. անդամալույծ, ոտք ու ձեռքից ընկած 2. ծույլ, անպետք

անկում 1. ընկնելը 2. գետին գլորվելը՝ տապալվելը, վայր ընկնելը 3. պարտություն
4. ֆիզիկապես տկարացալը, բուլանալը

անհապաղ 1. շուշացող 2. անհետաձգելի, շտապ
3. անմիջապես

անհագ 1. չհագեցող, չկշտացող, անկուշտ
2. չբավարարվող

անհուն 1. հուն չունեցող 2. հատակ չունեցող, չափազանց խոր 3. անծայր, անվերջ, անսահման
4. փխբ. անչափ, անթիվ

անչավ լեռնային զանգվածի կամ գետնի մեջ գտնվող խռոչ, քարանձավ, այր

անչակեր 1. հավատարմորեն մեկին կամ մի բանի նվիրված 2. անձնվիրություն արտահայտող

աննկուն 1. ոչ նկուն, չընկճվող 2. դիմացկուն, անխորտակելի

անողորելի որին չի կարելի մեղմացնել, դաժան, անողորմ

անվրդով 1. չվրդովված, առանց վրդովմունքի
2. չնուզված, անխռով, խառուղ

անտերունչ խնամող՝ հոգացող չունեցող, անտեր

անրջային երազային

աշխարհակալություն 1. աշխարհակալ լինելը 2. փխբ. նվաճողակամություն

ապավեն հենարան, հովանավոր, պաշտպան

առաքինություն առաքինի՝ մարդկային լավ հատկություններով օժտված լինելը

առեղծված 1. համելուկ, 2. փխբ. մութ՝ անհասկանալի խնդիր, հարց, դատողություն

ավաղ 1. ավատս 2. վշտի հառաչ, ավտասանք, վիշտ, ցավ

աչքաբաց 1. բանիմաց 2. ձեռներեց

արաբավորել 1. արատավոր (արատ՝ մարմնական որևէ պակասություն ունեցող) դարձնել

արկանոց 2. վարկարեկել (զվռ.) փեթակի աչք՝ ակ

արչանագրություն 1. քարի՝ աղյուսի և նման կարծր առարկաների վրա փորագրված գրություն 2. մահարձանի վրա փորագրված հիշատակություն հանգուցյալի մասին

արչանագրել իբրև արձանագրություն փորագրել՝ գրել (քարի, աղյուսի և այլնի վրա)

արյունարբու արշին արյուն խմող, արյան արավի, գիշատիչ (հնց.) 1. երկարության ռուսական չափ=0,711 մետր 2. մեկ արշինանոց ձող՝ որպես չափ

արտասովոր 1. սովորականից դուրս, տարօրինակ, անսովոր 2. արտակարգ

բաղեղ մագլցող բույս

բայաքի բանալ բանդ արևելյան երաժշտության տխուր եղանակ բացել

1. ջրի հոսանքը փակող կառուցվածք, պատնեշ 2. (զվռ.) առվագլխի ջրի հոսանքը պահող թումք 3. (զվռ.) կապ, հանգույց

բաս բարեկից 1. ուրեմն 2. հապա, իհարկե

1. բարիքներով լի, առատ 2. պտղաշատ, բարով՝ պտուղներով հարուստ

բարերարություն բարի գործ, լավություն անել

բեզարել բեկում 1. ձանձրանալ 2. հոգնել

1. բեկելը, բեկվելը 2. կործանում, խորտակում 3. լքում, սրտի կտրվելը

բեկել 1. թեթելով՝ ճկելով կտորել՝ կտորատել 2. շեղել, ծռել, թեթել 3. լայսի, ձայնային ալիքի, ճառագայթի ուղղությունը փոխել

բերդան բզկպեկ բինա բյուրազան բյուրեղ բունակալ բոժոժ բոլորիչյան բոխի բոսոր հին տիպի միալից հրացան

1. բզկ-բզկ անել, պատառտել 2. ծեծել

1. բնակվելու տեղ 2. վրան

(զվռ.) բազմատեսակ, բազմապիսի

փխբ. մաքուր, հստակ, վճիտ

1. դաժան միապետ 2. կեղեքիչ 3. դաժան ու քմահաճ վարմունք ունեցող (մարդ)

1. մետաքսաթելի պատյան, որ հյուսում են թրթուրները 2. փոքրիկ զանգուլակ

չրջանածև

կենչագլխների ընտանիքին պատկանող ծառ

1. դեղնիմ տվող կարմիր, ծիրանագույն

2. մոգ կարմիր, արյան գույնի

բրածո 1. երկրի ընդերքից հանվող, փորելով հանված 2. երկրաբանական հեռագույն դարաշրջաններում գոյություն ունեցած և երկրակեղևի շերտերում պահպանված ու հայտնաբերված բուսական կամ կենդանական օրգանիզմ

գազել արևելյան քնարերգության մեջ մշակված երկտող տներով ռուսնավոր, որոնք միախյուսվում են ամեն գույգ տողի վերջում կրկնվող հանգավորումով

գաղբ հայրենի երկրից հեռանալը և բնակություն հաստատելը այլ երկրում

գաղջ 1. գուլ, մի քիչ տաք 2. փխբ. ոչ ջերմ և ոչ սառն, անտարբեր

գավակ 1. ձիու հետևի կողմը՝ մինչև մեջքը 2. այլ կենդանիների, ինչպես և հեզնաբար՝ մարդու հետևի մասը՝ հետևը

գավակն առնել գարշելի գերբնական գերդասարան մեկին իր գավակին նստեցնել

զգվելի, նողկալի

փխբ. անսովոր, արտակարգ, բացառիկ

1. ընտանիք 2. արյունակից ազգականների ամբողջությունը, տոհմ

գերմարդ արտակարգ ընդունակություններով ու դրական հատկություններով օժտված մարդ

գզրոց 1. գրասեղանի, պահարանի և այլնի արկղ 2. զարդատուփ

գրալ գիշերակաց գիջություն գոմահանդ 1. կարեկցել 2. ողորմել, խնայել

գիշերը մնալու՝ անցկացնելու տեղ

գեջ՝ քաց լինելը

անասունների ձմեռային արտավայր, որտեղ գտնվում են նաև գոմերը

գոռ 1. խրոխտ, հարսրտ 2. անեղ, ահավոր

գրավ դնել որևէ իր պարտս տիրոջ մոտ թողնել՝ որպես գրավ

գուժավոր դաշնավորել վատ լուր հաղորդող, գուժող

1. ներդաշնակել 2. երգողին ձայնակցել, նվագակցել

դաս երգիչների կանգնելու տեղը եկեղեցում՝ սեղանի աջ ու ձախ կողմերում

դավ նյութել մեկի դեմ նենգամիտ ու ծածուկ գործողութ

յուններ նախապատրաստել, որոգայթ՝
թակարդ լարել

դարասպան փեսանէլ 1. դատել 2. պատժել

դարձանէլ 1. բուժել, ապաքինել 2. կազդորել

դափ (զվռ.) 1. այգում, բանջարանոցում սարքված
ծածկով պատասպարան 2. խրճիթ, հյուղակ

դեզերել 1. մի բանով զբաղվել, ժամանակ անցկացնել
2. թափառել

դեկորացիա (թատր.) բեմի հարդարումը, ձևավորումն ու
կահավորումը՝ ներկայացվող վայրին, տեսա-
րանին համապատասխան

դերվիշ 1. մահմեդական թափառական կրոնավոր
2. փխբ. թափառական մարդ

դիվային 1. դէին հատուկ 2. փխբ. սարսափելի,
հրեշավոր

դյուրաբորբոր 1. հեշտ բորբորվող 2. փխբ. զայրացկոտ

դրանիկ 1. (պատմ.) արքունի պաշտոնյա
2. պալատական

դրացի (ժղ.) հարևան

եղեմային փխբ. երանավետ, երջանկավետ,
դրախտային

երաշխավորել որևէ բանում վստահեցնել՝ ապահովեցնել

երերցնել տարութերել

երկընկերանք երկու (կամ ավելի) իրար բացառող հնարավոր-
ություններից՝ վճիռներից մեկն ընտրելու
անհրաժեշտություն

երկնչել վախենալ, երկյուղ կրել

երկչուր 1. երկյուղ զգացող, վախկոտ
2. փխբ. անհամարձակ, քաշվող

զալում 1. ճարպիկ 2. խիստ 3. կատաղի

զամբիկ մատակ ձի

զառ ոսկեթել

զարմիկ 1. քարձր ազնվական զարմից, տոհմիկ
2. հորեղբոր, քեռու, հորաքրոջ, մորաքրոջ
որդի

զեռում 1. (կենդր.) բոլոր սողունների ընդհանուր
ամուսնը, սողուն 2. միջատ, ճիճու

զեպեղել 1. դնել 2. հաստատել, ամրացնել
3. տեղավորել, դասավորել

ընթացանակ 1. անհնազանդություն ցույց տալ, չենթարկվել
2. ապստամբել, բռնության դեմ դուրս գալ

ընկղմել 3. փխբ. մոլեգնել, կատաղել

1. խորասուզել, իջեցնել հեղուկի մեջ
2. փխբ. խոր իջեցնել, սուզել
3. սուզվել, խորասուզվել

բալիաման առարկա, որը, ըստ սնտոխապաշտական
պատկերացումների, կրողին կամ ունեցո-
ղին երջանկություն՝ հաջողություն բերելու,
փորձանքից՝ վտանգից ու չարիքներից
զերծ պահելու հատկություն ունի

բամաշա անել նայել, դիտել, մտիկ տալ

բանչրանալ 1. խտանալ 2. պնդանալ 3. մուգ դառնալ,
մգանալ

բատանչ խոր հառաչանք, հոգոց

բավուր 1. խիտ թփերով ու մացառներով սլատված
տեղ, թվուտ 2. խիտ, ծառախիլ ո
բրդից կամ մազից պատրաստած խո և
հաստ կտոր

բաղիթ 1. հանդիսավոր երթ 2. փխբ. որևէ տեղ
ընթացող մարդկանց խումբ՝ բազմություն

բափոր 1. հանդիսավոր երթ 2. փխբ. որևէ տեղ
ընթացող մարդկանց խումբ՝ բազմություն

բեժ 1. տաք 2. թունդ, բարկ 3. բորբոք, կատաղի

բիսպակալ թխպով պատված, թխպակալած

բյուրիմացություն սխալ՝ ծուռ հասկանալը, հասկացվելը

բոհուրոհ խառնաշփոթություն, իրարանցում

բուխպ 1. մառախուղ, մշուշ, մեգ 2. ամպ
3. փխբ. մթություն, խավար

բշվառ 1. ողորմելի, կարեկցություն չարժող 2. միջոց-
ներից զուրկ, աղքատ 3. դժբախտ

բունդ ելնել 1. թնդալ 2. բարախել, տրոփել

ժաժ գալ (ժող.) 1. շարժվել 2. ցնցվել 3. վերաբերմունք
ցուցաբերել 4. որևէ բան ձեռնարկել, գործ
բռնել

ժամերգություն եկեղեցական ամեն տեսակ արարողություն՝
երգեր, աղոթքներ

ժանդախար սուր վարակիչ համաճարակային հիվանդու-
թյուն, սև ցավ

ժխոր 1. խառնաշփոթ աղմուկ, աղմուկ-աղաղակ
2. մարդկանց խառնակ բազմություն, խառ-
նամբոխ 3. անակնկալ մի բանից
վախենալով վեր թռչել 4. մոլեգնել

չազուր 1. քաց կապույտ գույն 2. երկնքի, ծովի գույնը

չանջապանակ (պատմ.) լանջը պահպանելու գրահ, լանջազ-

բահ, կրծքագրահ

լատ երկարահասակ, բարձրահասակ, լողլող

լափ գետի հորձանք

լերկ 1. մազից գուրկ 2. քուսակամությունից գուրկ
3. տերևներից գուրկ

լերկանալ լերկ դառնալ

լուլա (ծղ.) 1. փոքրիկ խողովակածև իր 2. ծորակ 3. փխբ. գլանածև սառույցի կտոր, որ կախվում է կտուրից 4. սրունքի ներքին մասը

լուրանք 1. հայեռյանք 2. չարախոսություն

խաբար (ծղ.) լուր, տեղեկություն

խածել (արևմտ.) 1. կծել 2. փխբ. սուր խոսքով վիրավորել՝ վշտացնել, խայթել

խայրանք 1. ուրախությունից թռչկոտելը 2. սաստիկ ուրախանալը 3. փխբ. ծփալ, մեղմորեն ալիքավորել

խանչալ դաշույն

խաշու 1. ջրիկ կերակուր, որի մեջ եփել են որևէ բան (միս, լոբի և այլն), արգանակ 2. բոգրաշ

խափ բչրին
, արար 1. շատ խավար 2. փխբ. մտայն, տխուր

խարար անել 1. ավեր 2. փչացած 3. աննպաստ փչացնել

խբանել 1. ոտքերով խփել՝ հարվածել ձիու կողերին
2. փխբ. գրգռել, հրահրել, դրդել, մղել

խլեզ 1. մողես 2. փխբ. արհամարհանք (մարդու հասցեին)

խշգի 1. չորլից՝ փալսալից կամ ծղոտից շինված հասարակ անկողին 2. փոքրիկ խուց ձեղնահարկում՝ ծառաների համար

խշրպոսք չոր ճյուղերի՝ խաշամի, թղթի շփվելու՝ տրորվելու հանած ձայնը

խորան 1. (եկել.) փոքրիկ սենյակ բեմի երկու կողմերում 2. (հնց.) տաճար, եկեղեցի
3. (եկել.) տաճարի բեմը, սեղան՝ պատարագ մատուցելու համար 4. փոքրիկ վանք, մատուռ

խորդալ 1. խոխուալ 2. խառանչել, խանչել (խոզի)

խորդյուն 1. խորդալը 2. խորդալու ձայնը

խորշում կնճիտ

խոցել զենքով կամ ծակող գործիքով խոց՝ վերք հասցնել, ծակել, վիրավորել

խոփար (ծղ.) 1. գիրկ 2. միանգամից երկու ձեռքերով զրկելու քանակություն (փայտի, խոտի և այլն)

խրոխար 1. հպարտությամբ լի, հպարտ, սեգ 2. վտանգներն արհամարհող, համարձակ, խիզախ
3. փխբ. հզոր, հաղթական

խուժել 1. արշավել, ներխուժել 2. փխբ. առհասարակ՝ բռն թափով շարժվել, հոսել, ընթանալ

ծառս լինել 1. ետևի ոտքերի վրա կանգնել (ձիու մասին)
2. մղեցնել, կատաղել

ծերս անել թեթևակիորեն՝ փոքր-ինչ բացել

ծմակ 1. անտառ 2. անտառի խիտ տեղ, ուր արև չի ընկնում, անտառի ստվերոտ ու մութ տեղ
3. փխբ. արևագուրկ, միշտ ստվերոտ

ծովորոր ծվեն փափուկ ու խիտ փետուրներով ջրլող թռչուն
1. շորի, գործվածքի և այլնի պատույթ
փոքրիկ շերտ՝ կտոր 2. փխբ. պատառ, պատառիկ, քուլա (ամպի, ծխի, մատախուղի և այլն)

ծրել ծիր՝ ակոս բացել, ակոսել

կապա 1. կանանց երկար զգեստ 2. տղամարդու զգեստ 3. կլոնավորի զգեստ
4. (զվռ.) օձի շապիկ, խորխ

կառաշար կառքերի շարք

կարեկցել 1. ցավակցել, վշտակցել, խղճալ
2. քարյացակամ վերաբերվել

կարողություն 1. հարստություն 2. ուժ, գորություն

կեղրոն կենտրոնական

կերկերուն 1. կերկերացող, խզխզացող, խզված, խուպոտ
2. փխբ. կերկերուն ձայնով ասված, քույլ

կերպել 1. շինել, կառուցել 2. ստեղծագործական աշխատանքով կյանքի կոչել 3. ստեղծել, ծնել

կիրճ նեղ անցք՝ խոր լեռների մեջ, լեռնանցք

կրոց 1. քարակ ճյուղերից հյուսած կողով, քրոց, տակառ 2. աման, որի մեջ կրում լցնում են կաթը

կիրք 1. զգացմունքի հախտուն արտահայտություն, որ գիտակցությամբ դժվար է ղեկավարվուս
2. քարկոթյուն, զայրույթ

կոկարդ գլխարկի վրա փակցվող կլոր կամ ձվաձև նշան, որ կրում էին գլխավորապես զինվո-

րականներ և պետական պաշտոնյաներ

կոնո 1. ճյուղերից և կեղևից մաքրած ծառարուն
2. շինարարական գերան, կոճ

կոսավուն 1. կոսավելու ծայն հանող 2. փխբ. չարագուշակ ծայն հանող

կոտ 1. մարդու ձեռքը, քև 2. (խակց.) բռնունի քև
3. (ժղ.) կողմ

հախտել (բրբ.) 1. ամբողջ բերանով միանգամից բռնել, խլել, կծել 2. խժռել, լափել

համբար (պատմ.) 1. արհեստակիցների միություն՝ խմբավորման անդամ 2. արհեստակից 3. (խակց.) ընկերակից, ընկեր, կողմնակից

հանապազ հանապարհասրից հավլունի բուր (հնց.) միշտ, շարունակ

հարաշարժ առանց նախապես պատրաստված լլներու առասպելական մեծ սուր՝ գերբնական հատկություններով, որ ըստ ավանդության պատկանելիս է եղել Տրդատ քազավորին

1. միշտ շարժվող՝ շարժուն, մշտաշարժ
2. շարժվելով փոփոխվող, անհաստատ, փոփոխական

հարեհաս հարկապու հարու ցալ հափշտակություն (ժղ.) արագորեն հասնող, արագահաս հարկ վճարող եղջյուրներով խփել

1. բուռն հետաքրքրություն՝ ոգևորություն
2. փխբ. որևէ բանով, որևէ մեկով տարվելը
3. հափշտակվելը

հեզանկուն հմուր հեզ ու ճկուն, հեզորեն՝ մեղմորեն ճկուն որևէ բանի վարպետորեն տիրապետող, իր գործի վարպետ

հյուղակ հուակ հուր-հրեղեն հոզեթով հոզեվարք փոքր խրճիթ հետո; վերջում

1. չքնադագեղ, չնաշխարհիկ 2. հրեղեն հոգին թովող՝ հմայող, հոգեգրավ մահվան տազնապ, հոգին ավանդելու ըուպեները

հյուպիպ 1. խեղկատակ, միմու 2. սեթևեթ
3. փխբ. այլանդակ, ա՛նճոռնի

հոնպոր հոնպորական ճառ ասող մարդ հոնտորին՝ հոնտորության հատուկ, վերաբերող

չեղուն շինության ծածկը, տանիք

չեռնարկել 1. որևէ բանի իրականացմանը ձեռնամուխ լինել, մի գործ սկսել 2. իրականացնել

դաշիան գլզակ՝ ծխելու սարք, որի մեջ ծուխը անցնում է ջրով լի անոթով ու մաքրվում (դայան)

դարիք պանդուխտ (հայրենի երկրից հեռացած և օտար երկրում ապրող մարդ)

դոնախ ճախարակ հյուր մանելու հասարակ գործիք, որ շարժման մեջ է դրվում ձեռքով կամ ոտքով

ճապաղվել ճիպ ճղճիմ սփռվել, տարածվել
վիզ, պարանոց

1. լճացած, կանգնած ու ցեխախառն դարձած
2. փխբ. ճահճացած, լճացած, անշարժ ու քարացած

ճրագալույց 1. ճրագներ վառելը և դրա ժամանակը
2. (եկեղ.) եկեղեցիներում ծննդյան և գատկի նախատոնակներին բազմաթիվ ճրագներ ու ջահեր վառելը, պայծառ լուսավորություն

ճումք աղյուսածև կտրած հողի շերտ՝ վրայի խոտերով ու արմատներով

մահախուճապ 1. մահվան բուճապի մատնված
2. մահվան խուճապ առաջացնող

մահապուրծ մահարշան մամխի մահից պրծած՝ ազատված գերեզմանի վրա կանգնեցրած հուշարձան սալորենիների ցեղին պատկանող պողատու ծառ, մամուխի ծառ

մարգարե 1. (կրոն.) մա, որ Աստծու կամքը հասցնում և քացատրում է մարդկանց
2. ապագան գուշակող

մարմարին մարմար

մեզար (գվռ.) 1. քառակուսի կտոր՝ մեջը բան լցնելու, կապելու համար 2. գոգնոց 3. սվտոց (արևմտ.) բավական մեծ, խոշոր

մեծղի մեկնել 1. հեռանալ, գնալ, անցնել 2. մութ, անհասկանալի խոսքը, միտքը, գրվածքը պարզաբանել, քացատրել

մենաշնորհ փխբ. որևէ գործում՝ բնագավառում գերիշխող դիրք, վիճակ

մերի մերչիմահ (գվռ.) անտառ, մայրի մահվան մոտ, մահամերձ

մերուն 1. գոճեմայր 2. ձագերի հանած հավ, քիսամայր

միգասրող մեզով սրողված՝ ծածկված

միսպիկս 1. կրոնական հավատ այսպես կոչված անդր-շիրինյան աշխարհի հետ անմիջական հաղորդակցության հնարավորության մասին 2. խորհրդավոր, անբացատրելի, անիմանալի բան

մխիթարել 1. մեկին սփռփել, վիշտը, տանջանքը մեղմացնել 2. մեծահոգի արարք՝ վերաբերմունք

մոզական 1. փխբ. կախարդական, դյուրական 2. փխբ. հրաշագործ

մոզոնել 1. հնարել, հորինել 2. ստեղծել

մոլուցք որևէ բանի բուռն՝ անդիմադրելի ձգտում (գվռ.) մրջյուն

մորմոց կսկիծ, մրմուռ

նախահարչակ առաջինը հարձակվող

նենգամիս նենգ (չար, խարդախ) մտքեր ունեցող, նենգ դիտավորություններ ունեցող

նոքերը կիպել դեմքին մռայլ արտահայտություն տալ

նկուն 1. ընկճված, հաղթահարված 2. վիատված, խեղճ 3. բույն, անգոր 4. նվաստացած, արհամարհված

շանք 1. կայծակ 2. փխբ. սաստիկ հուզմունք արտահայտող փայլ աչքերում

շանքել 1. շանքահարել, խփել, հարվածել (շանքի՝ կայծակի մասին) 2. խայթել, կծել 3. փխբ. շեշտակի հայացք նետել, հայացքով շանքահարել

շեղջակույր շեղջով՝ իրար վրա բառիելով սարքած կո. յո, կուտակություն՝ դեզ

շիպակ 1. ուղիղ, ճշմարիտ 2. արդարամիտ, ճշմարտասեր 3. ազնիվ

շիկնք վիզ, պարանոց

շույլ անհաշիվ ու առանց խնայելու ծախսող՝ վատնող

շվար (ժդ.) 1. սովեր, շուք 2. մարդու, առարկայի սովեր՝ շուք 3. փխբ. հովանավորություն, պաշտպանություն

ողորկ 1. խորոպորոպություններ չունեցող, հարթ, կոկ 2. փխբ. ուղիղ, ոչ գանգուր

ոճիր 1. ծանր հանցանք՝ հանցագործություն 2. փխբ. գանգվածային կոտորած՝ սպանություն, եղեռն

ոճրագործ 1. ոճիր կատարած՝ կատարող անձ 2. չարագործ

ոսկեհանդերչ 1. ոսկեխուս զգեստ հագած 2. փխբ. ոսկեխայլ, պայծառ

ոսպնել 1. ցատկել 2. ծառս լինել 3. մի բանի վրայով թռչելով՝ ցատկելով անցնել

որդեզրել 1. օրինական կարգով որիշ ծնողներից ծնված աղջիկ կամ տղա իր խնամքի՝ հովանավորով յան տակ առնել

շանգ ճանկ

չարսխնդալ 1. ուրիշի դժբախտությունից ուրախանալ 2. չարարար խնդալ, չարությունը ծիծաղել 3. փխբ. ծաղրել, անարգել, անպատվել

չարքաշ 1. նեղություններ, զրկանքներ, սփարություններ կրած՝ կրող 2. տառապալից, տանջալից

չուխս (հնց.) 1. բրդյա մորթ խլավավոր գործվածք, մահուր 2. այդ կտորից կուլող երկար վերարկու

պաշարել 1. որևէ ռազմական կետ կամ գործ շրջապատել, շրջապատման մեջ առնել 2. փխբ. իր մեջ առնել՝ շրջափակել 3. փխբ. ուժնել, տիրապետել, համակել

պապակ 1. ծարավ, ծարավելուց տան՝ 'իւած՝ տոչորված 2. փխբ. վ. սփազ՝ կարոտ ու հեցող անդամքերը

պարեն 1. ոչ պարծենկոտ, համեստ 2. ամոքիսած

պարկեշտ 3. քարոյապես գուսպ 4. (հնց.) վայելուչ, դրական հատկանիշներ ունեցող

պարսպարել 1. ապաստարան տրամադրել 2. պաշտպանել 3. անվտանգ կերպով պահպանել

պարսպարուկ 1. պատաստակազգիների ընտանիքին պատկանող բույս 2. առհասարակ՝ փութաթփող բույս

պարիկ առասպելական ոգի, հավերժահարս, փերի

պեյզած բնանկար

պերճ 1. շքեղ, զարդարուն 2. գեղեցիկ

պկու (գվռ.) սրինգ, շվի

պրանել 1. նետել, գցել 2. շուտ տալ 3. խփել 4. պատկել

ջրտուր (զվռ.) 1. անասուններից ջրելը 2. արտը, այգին և այլնը ջրելը

ռաշ նժույգ

ռունգ 1. բքի անցք 2. բիթ 3. դունչ

սաք 1. դեղնագույն կամ սև խեժ 2. փխբ. սաքի գույն ունեցող, սև 3. շատ փայլուն

սակագին սարսուռ սակացուցակով սահմանված գին

1. բուռն հուզմունքից՝ երկյուղից առաջացող մարմնի դող 2. ցրտից առաջացող դող՝ ցնցում 3. երկյուռ, սարսափ

սեզ 1. հպարտ 2. վեհ, վեհապանժ 3. խրոխտ

սլվլալ (բրբ.) ծլկել, աննկատելիորեն փախչել

սնահավալություն դատարկ՝ անիրական բաների հավատ՝ պաշտամունք, սնոտիսպաշտություն

սովդարար սպատել (զվռ.) վաճառական, առևտրական

1. օգտագործելով վերջացնել 2. ծախսել 3. ավարտել, վերջացնել

սպանդանոց 1. անասունների մորթելու տեղը 2. փխբ. զանգվածային կոտորած՝ սպանություն

սրվար 1. խոշոր, մեծ 2. զգալի հաստություն ունեցող, հաստափոր

սրկ 1. բարակ ու կարճ մազ (առավել անասունների, մանավանդ ուղախի) 2. անասունների, մասնավորապես՝ ուղտի բրդից պատրաստված հագուստ

սրսիալ 1. սարսուռ, վախից, հանկարծական հուզմունքից, ցրտից ցնցվել՝ դողալ

2. սվալալ, շնկշնկալ

սրտարեկ 1. սիրտը կոտրված, վշտահար 2. վիշտ, տանջանք պատճառող

սրտավորվել սրտապնդվել

սևեռել 1. ուշադրությունը՝ միտքը որևէ բանի վրա կենտրոնացնել 2. աչքերը հատել մի բանի

վայել 1. վայ անել 2. կոնչալ 3. փխբ. ուժգին և չարագուշակ ձայն արձակել, ռռնալ

վայրագ 1. դաժան, անգութ 2. կատաղի, մոլեգին 3. կուպիտ

վարբար շատ վատ, չափազանց վատ

վարմել Բ. օգտագործելով սպատել 2. *ա՛սսել, ծախսելով սպատել՝ վերջացնել 3. շուայելով փչացնել

վեղաներ նախնադարում Հնդկաստան ներխուժած արիական ցեղերի կրոնն ու դիցաբանությունն ամփոփող գրավոր հուշարձանների անվանումը

վեհափառություն 1. վեհափառ լինելը 2. գահակալների մակդիր՝ տիտղոս

վրինջ ձիու խրխիմջ

վրդովել 1. հուզել, գայրացնել 2. անհանգստացնել, հանգիստը խանգարել 3. փխբ. խախտել, խանգարել

վսեմ վեհ բովանդակություն ունեցող, վեհ, ազնիվ

տարագիր օտարության մեջ ապրող, իր հայրենիքից հեռու ապրող

տապանագիր տապանաքարի, գերեզմանաքարի վրա փորագրված արձանագրություն

տենդագին 1. տենդին հատուկ 2. փխբ. տագնապալի, հուզված, անհանգիստ

տենչանք մեծ ցանկություն, փափագ, իղձ

տեռոր դաժան և բռնի միջոցների քաղաքականություն, որին դիմում են կառավարությունները՝ ազգաբնակչության դժգոհությունները ճնշելու և քաղաքական կարգը պահպանելու համար, ահաբեկում

տիրացու 1. (եկեղ.) եկեղեցական ստորին պաշտոնյա 2. (հնգ.) նա, որ պատրաստվում է տերտեր՝ քահանա դառնալ

տխմար 1. անխելք, հիմար 2. անզեռ, տգետ

տկար 1. թույլ, ուժը պակաս 2. անառողջ, հիվանդ 3. ֆիզիկապես թույլ, ոչ ամրակազմ

տնանկ 1. տուն չունեցող, անտեր 2. աղքատ, ոչինչ չունեցող

տոհմ 1. մի նախահորից սերված մարդկանց խումբ, որոնք իրար հետ կապված են արենակցական կապերով 2. ազգ, գերդաստան 3. ցեղ

տնել 1. գութանով վարած ու մ՛կ տարի թողնելուց հետո վարելու հող, արտ 2. ընդհանրապես՝ վարած հող, հերկած արտ

ցին երկար թևերով գիշատիչ թռչուն, ուրուր

տոմկոնք (զվռ.) 1. հազիվ քայլել, ոտքը քարշ տալով քայլել 2. լնգլնգալով քայլել, լնգլնգալ

տրցար արձատի վրա չորացած ծառ, բուփ և այլն

ցուպ	1. ձեռքի գավազան, ձեռնափայտ 2. մահակ 3. հովվի մահակ գավազան 4. փխբ. հովվության խորհրդանիշ
ուխարավոր	1. ուխտի գնացող 2. ուխտին նվիրված, ուխտը սրբությանը պահող 3. փխբ. գաղափարին, սկզբունքներին նվիրված, սկզբունքները, գաղափարը սրբությանը պաշտպանող
ունայն	1. դատարկ, անարժեք 2. ապարդյուն, անփաստ
ուրույն	1. յուրահատուկ 2. առանձնահատուկ 3. առանձին, մեկուսացած
ուշաքերել	1. ուշքի բերել 2. փխբ. սթափեցնել 3. փխբ. վատ ճանապարհից հեռու կանգնեցնել
փահլեան	(գվռ.) 1. լարախաղաց 2. ըմբիշ 3. փխբ. ուժեղ, քաջ ու հաղթանդամ մարդ
փատարանի	1. գովարանել 2. օրհներգել ? . լոն.) Աստ- ծուն գովարանական խոսք ուղղել
փեշքեշ	1. նվեր, ընծա 2. ծրի
փերուգ	1. կապույտ կամ կապտականաչ գույնի թանկագին քար 2. կապույտ 3. փիրուգե (փխբ. հատակ, ջինջ, վճիտ)
փերք	1. շորի կամ կաշվի կտոր 2. մահ կտոր՝ պատառ
քամահրանք	արհամարհանք, բանի տեղ չդնելը
քաշան	(գվռ.) քարակ ծառերի կապույտ, որ լծին միաց- նելով ու քաշելով տուն են տանում անտառից
քաջք	քարի կամ չար առասպելական ոգի
քրքրալ	1. քրքրոցով եռալ՝ եփվել 2. արտասովիս քրից անընդհատ հեկեկոցի նման ձայներ հանել
քիլվա	(գվռ.) 1. քարեկամ, ծանոթ 2. կոչական բառ, որ գործածվում էր սովորաբար թուրք կամ քուրդ մարդու դիմելու համար
քմահաճ	միայն իր ցանկություններով առաջնորդվող
քոթկարաղ անել	քոթուկի տակ թաղել, քոթուկը վրան դնել
օրմին	(գվռ.) մեկը, մի մարդ, որևէ մեկը
ֆես	կոնի ձևով փնջավոր գլխարկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ՈՍԿԻ ՔԱՂԱՔԸ	5
ՄՏԵՓԸՆ ՋՈՐՅԱՆ ՄԻ ԳԻՇԵՐ ԱՆՏԱՌՈՒՄ	15
ՀԱՄԻ ՄԱՀՅԱՆ ԱՆՏԱՌՈՒՄ	21
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ ՎԱՃԱՌՎԱԿՆԻ ԽԻՂՈՐԸ	23
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ Ա յս. ի՛նչ լավ են սարի վրա...	28
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ ՄԱՆՈՒԿ-ԽՍԱՆԸ (Ավանդություն)	29
ՀԱՄԻ ՄԱՀՅԱՆ Ժայռից մատուր է կարում...	36
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԵՂՋԵՐՈՒՆ (հայրված)	37
ՄՏԵՓԸՆ ՋՈՐՅԱՆ ԱՐՋԸ	39
ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ ՈՍԿԵԳԵՏԱԿԸ	44
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ ՀՆԱՐԱԳԵՏ ՋՈՒՎՀԱԿԸ (ավանդություն)	45
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԵՐԿՈՒ ՄԵՎ ԱՄՊ	51
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԱՐՋԱՐՍ	52
ՎԱՀԱՆ ԹՈՒԹՈՎԵՆՑ ՈՒՂՏԸ	57
ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ Կարծես քեզ դարձել եմ ես տուն...	61
ՎԱՀԱՆ ԹՈՒԹՈՎԵՆՑ ՄԱՐԱՆԸ	62
ԵՂԻՇԵ ՉԱՐԵՆՑ ՄՈՐՍ ՀԱՄԱՐ ԳԱԶԵԼ	67
ՎԻՆԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ ՅՈՒԼԻՍԻՍ	68

ՎԻՅԱՄ ՍԱՐՈՅԱՆ ՀՈՄԵՐ.....	70
ՎԱՀԱԳՆ ԳԱՎԹՅԱՆ Մի փոշոտ, փափուկ ճամփա.....	72
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԳԵԼԸ (հայրված).....	73
ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԱՀԱՐԻ ՉԱԼՈՆ.....	77
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԳԵԼԸ (հայրված).....	78
ԱՐՈՐՆ ՈՒ ՏԱՏՐԱԿԸ (ժողովրդական).....	81
ՍՏԵՓԱՆ ՉՈՐՅԱՆ ՊԱՊՆ ՈՒ ԹՈՌԸ.....	83
ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԼՈՒՄՆԻՆ.....	89
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԿՅԱՆՔԻՅ ԹԱՆԿ ՔԱՆԸ.....	90
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ՈՎ Է ԱՊՐՈՒՄ.....	92
ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԳԱՎԻԹ (հայրված).....	97
ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԳԱՎԻԹ (հայրված).....	102
ՎՐԹԱՆԵՍ ՓԱՓԱԶՅԱՆ ԱՌՅՈՒԾԻ ՄԱՀԸ.....	106
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ ԳԱՐՆԱՆԱՍՈՒՏ.....	112
ՎԱՀԱՆ ԹՈՌՈՎԵՆՅ ՆԵՐՄԱՆ ԱՂՈԹՔԸ.....	113
ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՀԱՍՈՒՆ ԱՐՏ.....	117
ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ ՀԱՅԸ.....	118
ՄԻԱԿԸ ՄԵՇԱՐԵՆՅ ԱՆԱՆՈՒՆ.....	126
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ՔԱՉ ՆԱԶԱՐԸ.....	127
ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ Ոսկեհանդերձ եկար և միգասրող.....	139
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԱՆԳԻՆ ՔԱՐԸ.....	140

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԱՐԱԳԱԾԻՆ.....	147
ՍՏԵՓԱՆ ՉՈՐՅԱՆ ՓՈՐՉԱՆՔ.....	148
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԼՈՌԵՏԻ ՍԱՔՈՆ.....	153
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԵՐԳԻ ՀՐԱՊՈՒՅՐԸ (կրագ).....	155
ԱՎԻՏՔ ՀԻՍԱՀԱԿՅԱՆ Ես երգիչ եմ.....	159
ԵՐԻՇԵ ՉԱՐԵՆՅ Աշունը դեղնաքուխ նստել է դռանը.....	160
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԻՆՔՆԱԿԵՆ ՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	161
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ՊԱՏՐԱՆՔ.....	165
ՎԻՅԱՄ ՍԱՐՈՅԱՆ ԳԵՂԵՅԻԿ ՍՊԻՏԱԿ ՉԻՈՒ ԱՄԱՌԸ.....	166
ԵՐԻՇԵ ՉԱՐԵՆՅ Ես իմ անուշ Հայաստանի.....	175
ՎԱՀԱՆ ԹՈՌՈՎԵՆՅ ՔՈՒՅՐԵՐ.....	177
ՎԱՀԱՆ ԹՈՌՈՎԵՆՅ ՔՐԻՍՏԻՆԵ.....	179
ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՅԱՆ ՓԱՓԱԳ.....	181
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ «ԱՅԳ ՈՉԻՆՉԸ ԵՍ ԵՄ».....	182
ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԳԱՎԻԹ (հայրված).....	184
ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԳԱՎԻԹ (հայրված).....	188
ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ Թողի երկիրն իմ հայրենի.....	195
ՎԻՅԱՄ ՍԱՐՈՅԱՆ ՃԱՌ ՄԱՐԳԱԿՅԻՆ ՔԹԻ ՄԱՍԻՆ.....	196
ՎԻՅԱՄ ՍԱՐՈՅԱՆ ԹԱԿԱՐԳԸ, ԱՍՏՎԱԾ ԻՄ, ԹԱԿԱՐԳԸ.....	200
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ ՎԵՐԵԼՔ.....	211
ՀԱՄԱՍԵՂ ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ.....	212

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԹՄԿԱԲԵՐԳԻ ԱՌՈՒՄԸ	217
ՎՐԹԱՆՆԵՍ ՓԱՓԱԶՅԱՆ ԸՄՐՈՍՏԻ ՄԱՀԸ	230
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ՈՍՎԵՆՆԱՅՈՒՄ	234
ՎԻՅԱՄ ՍԱՐՈՅԱՆ ՈՐՏԵՂ ԵՍ ԾՆՎԵԼ ԵՄ, ԱՅՆՏԵՂ ՄԱՐԳՐԿ ԲԱՐԵԿԻՐԹ ԵՆ	235
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԱՀՄԱԳԸ	245
ԵԳԻՇԵ ՉԱՐԵՆՅ ԻՅՆ ՈՐ ԼԱՎ Է	248
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԱԳԱՅԱԼԻ ՕՐԵՐԻՑ (հիշողություն)	249
ՄԻԱԿԸ ՄԵՇԱՐԵՆՅ ՀՈՎԸ	254
ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՅ ՄԹՆԱՉՈՐ	256
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԳՐԱԶԸ	262
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ Քննուշ լուսնի շուշան-փռշին	267
ՀԱԿՈՐ ՊԱՐՈՆՅԱՆ ԲԱՂԱԲԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՎՆԱՄՆԵՐԸ (հայրիած) ...	268
ԱԶԷՆ ՏԵՐՅԱՆ ԳԱՐՈՒՆ	273
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ՈՒՇԻՆԱՐԱ (հնդկական գրույց)	274
ԳԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒՅԱՆ ՅՈՐՅԱՆԻ ԾՈՎԵՐ	277
ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՅ ԼԱՌ-ՄԱՐԳԱՐ	279
ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ ԿԱՆԱՉ ԳԱՇՏԸ	288
ԲԱՌԱՐԱՆ	299

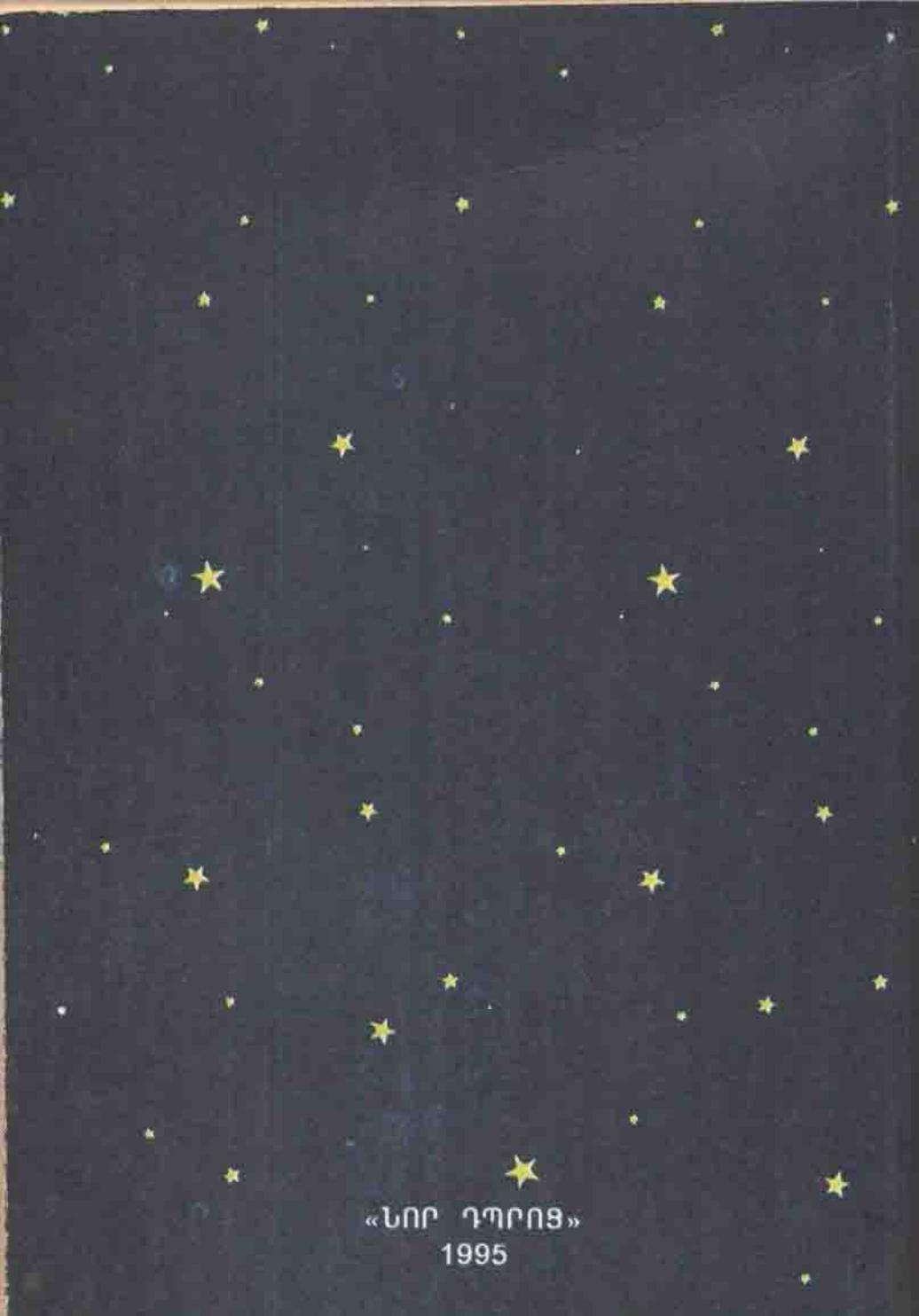
ՄԱՐԻԵՏ ՍԻՄՈՆՅԱՆ
ՍՈՒՍԱՆ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ
«ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ»

5-6-րդ դասարան

- Խոնրագիր՝ Մարիետա Սիմոնյան
- Մորագրիչ՝ Սուսան Մարկոսյան
- Նկարիչ՝ Գագիկ Հակոբյան
- Շապիկը՝ Գրիգոր Խաչատրյանի
- Գևդ. խոնրագիր՝ Արուսիկ Բաղդասարյան
- Տեխ. խոնրագիր, էջադրող՝ Վարդան Դալլաբյան

Ստորագրված է տպագրության 14.06.1995 թ.
Թուղթ 60X84 1/16: Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
Շափալը՝ 20 տպ. մամուլ: Տպաքանակը՝ 80.000
ՀՀ Լուսավորության նախարարություն
«Նոր Դպրոց» հրատարակչություն
Երևան, Սպորտիմտերնի 73

Տպագրված է ՀՀ կառավարության
գործերի կառավարչության
«ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ» հրատարակչության տպարանում
Երևան, Արշակունյաց 2

«სიჩქარე»
1995